

KAVGAMIZIN CEVAHİRİ

HÜSEYİN CEVAHİR

YAŞAMI
MÜCADELESİ
YAZARLIĞI

ISBN: 978-605-62642-0-7

Kapak Tasarımı ve Sayfa Düzeni:

Nuray KURUÇAY

Adalı Yay. Kül.Faal. Mat.Rek.Org.San.ve Tic.Ltd. Şti

Adres: Katip Mustafa Çelebi Mah. Tel Sok. No:4/4

Beyoğlu / İSTANBUL

Tel.: 0.212. 249 38 75

Ege Temsilciliği

Adres: 863. Sok. No: 4/2 Konak / İZMİR

Tel.: 0.232.445 70 95

Baskı: Berdan Matbaacılık

Adres: Davutpaşa Cad. Güven San. Sitesi

C Blok 215-216 Topkapı / İSTANBUL

Tel.: 0.212. 613 12 11

İÇİNDEKİLER

Önsöz	5
-------------	---

1. BÖLÜM

HÜSEYİN CEVAHİR'İN YAŞAMI DEVİRİMCİ MÜCADELESİ

Ailesi, Çocukluğu, İlk ve Ortaöğrenimi.....	13
Hüseyin Cevahir'in Çapa Tıp Fakültesi Yılları	25
Hüseyin Cevahir'in Ankara Yılları	33
YİS Olayı	78
TİP ile İlişkinin Kopması.....	84
THKP-C'nin Kuruluşu ve Tüzüğü.....	92
Hüseyin Cevahir'in Yeraltı Günleri	97
12 Mart Darbesi	103
Eylemlere Hazırlık	113
İlk Banka Soygunu.....	115
Hüseyin Cevahir'in İstanbul Eylemleri.....	118
9 Mart 1971 Gecesi.....	120
Erenköy'de Banka Soygunu ve	120
Amerikalı Çavuşa Ait Otomobilin Yakılması	120
Yılmaz Güney ile İlişkiler.....	122
Mete Has ve Talip Aksoy'un Kaçırılması.....	123
THKP-C Adının Kamuoyuna Duyurulması Kararı	128
Sıkıyönetim İlanı ve Balyoz Harekâtı	130
Efraim Elrom'un Kaçırılması	131
Çemberin Daralması	150

Maltepe Olayları ve Hüseyin Cevahir'in Öldürülmesi	153
Hüseyin Cevahir'in Ardından Mahir Çayan'ın Duyguları ...	169
Hüseyin Cevahir'in Cenazesi.....	178
Hüseyin Cevahir'in Kişilik Özellikleri	180
Hüseyin Cevahir'in Ardından	183
Hüseyin Cevahir ve Arkadaşlarının Mirası.....	189

2. BÖLÜM

HÜSEYİN CEVAHİR'İN YAZARLIĞI

Hüseyin Cevahir'in Yazınsal ve Siyasal Metinleri.....	195
I. Hüseyin Cevahir'in Yazınsal Metinleri	197
1. Kalın Çizgileriyle Edebiyatımızın Dünü	197
Metin Üzerine Notlar	208
2. "Çocuk ve Allah"ta Simgeler, Görüntüler, Çelişmeler	217
Metin Üzerine Notlar	231
3. "Cevizdere" Öyküsü Üstüne Bir Çözümleme.....	245
Metin Üzerine Notlar	249
II. Hüseyin Cevahir'in Siyasal İçerikli Metinleri.....	252
1. Doğu Anadolu Raporu	252
Metin Üzerine Notlar	262
2. Kitleler, Küba Devrimi ve Yeni Oportünizm	274
Metin Üzerine Notlar	304
III. Hüseyin Cevahir'in Yazılarının	
Dil ve Anlatım Özellikleri.....	310
Son Söz	317
Kaynakça.....	324

ÖNSÖZ

“Kişilerin tarihteki rolü” üzerinde çok konuşulup çok yazılmıştır. Ortak kanı, kişilerin toplumsal ve siyasal gelişim içinde tarihsel bir sürecin ürünü olduğudur. '68 süreci de dünyada ve ülkemizdeki tarihsel sürecin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmış, kendi liderlerini yaratmıştır. Hüseyin Cevahir de bu öncülerden biridir. Öncü, Hegel'in de vurguladığı gibi; “Çağın istemini dile getirebilen, çağına istemlerinin ne olduğunu söyleyebilen ve bu istemi gerçekleştirebilen kişidir. Onun yaptığı çağın yüreği ve özüdür. O, çağını gerçek kılar.”

Hüseyin Cevahir'in yaşamına, devrimci mücadelesine ve yapıtlarına ışık düşürdüğümüz bu çalışmada, onu dönemin ekonomik, sosyal, siyasal, toplumsal yapısından kopartmadan ele almaya çalıştık. Çünkü dönemi anlamadan Cevahir ve arkadaşlarını anlama olanağı yoktur.

Hüseyin Cevahir'i yaşadığı dönemde, dünyada ve ülkemizde gelişen olaylardan, '68 kuşağı diye anılan tarihin belli bir döneminde ortaya çıkan mücadele geleneğinden soyutlayarak anlatmak mümkün değildir. Gençliğin mücadelesinin evrim süreci içinde “Kemalizm”den koparak “Marksizm”e yönelmesini göstermeden kişileri gerçek tarihsel yerlerine oturtmak olanaksızdır. Bu nedenle biz, Hüseyin Cevahir'i yaşadığı dönemle birlikte ele

alarak onun düşünsel ve eylemsel dünyasını genç kuşaklara göstermeye çalıştık.

Ayrıca okurların, bu çalışmada dile getirilen olayları, olguları ve kişileri kapsamlı kavrayabilmesi için Mahir ayan'ın yazılarını, Aydınlık ve Kurtuluş dergilerinde çıkan yurt ve dünya sorunlarını çözümleyen yazıları okumuş olmaları gerekir. Ancak o zaman bizim çalışmamız gerçek anlamıyla açıklık kazanır.

Biyografi/monografi çalışmaları, doğası gereği eksiklikleri de içinde taşır. Hele bir devrimcinin monografisinin yazımı önünde çok engeller vardır. Çünkü devrimci mücadele çoklukla "illegal" bir zeminde yrtldğinden, yeterli belge ve bilgiye ulaşmak çoğu zaman olanaksızdır. Olayların içinde yer almış kişilerin verdikleri bilgiler de kimi kaygılar ve bellek yanılgılarıyla dolu olduğundan aktarılanların gerçekliğinden her zaman kuşku duymak gerekir. Ayrıca bu kişilerin içinde buldukları sübjektif koşullar da verdikleri bilgilere gölge düşürür. Biz bu nedenle birçok kaynaktan doğrulamadığımız bilgilere yer vermemeye zen gösterdik. Olabildiğince nesnel davranma çabası içinde olduk. Bir de resmi kaynaklara itibar etmedik. Bunlar, polis zabıtlarında ve savcı iddianamelerinde kayıtlıdır. İlgilenenler bu kaynaklardan yararlanabilir. Resmi belgelerin, o günün siyasal organizasyonunun bir parçası olduğu açıktır. Kaldı ki bizim gibi ülkelerde polis ve adliyeden nesnel davranmasını beklemek doğru değildir. Zaten polis ve savcıların değerlendirmeleriyle Cevahir ve arkadaşlarını yargılamak, öncelikle yaşamları boyunca kurulu düzenle savaşan devrimcilere yapılabilecek en büyük haksızlıktır. Egemen sınıflar; mahkemesiyle, polisiyle, jandarmasıyla, basınıyla yani kısaca tüm düzen kurumlarıyla kendi çarpıtılmış gerçeğini açıklama olanağına sahiptir. Bizim kaygımız ise uğruna can verdikleri mücadelelerini devrimcilerin gözüyle aktarmaktır.

“Sol”a ve olaylara “dışarıdan” bakan aydınlar, Dev-Genç’li’leri (devrimcileri) salt siyasal mücadele içinde görmekten, göstermekten kendilerini alamamışlardır. “Dev-Genç’li adeta 24 saat eylem içinde devrimci olarak, neredeyse siyasetten başka hiçbir şey görmeme eğilimindedir. Açıkça ifade etmese de onun gözünde, net bir siyasal mesaj taşımayan sanat, edebiyat ya da estetik ürünü ciddiye alınmaya layık değildir.”¹

Oysa, gerçek bu mudur? Devrimciler birer robot değil, duygularıyla, düşünceleriyle, özelemleriyle, kaygılarıyla, sevinçleriyle, üzüntüleriyle yaşayan insanlardır. Devrimci teorinin doğal yapısı gereği toplumun en ileri düşüncelerine sahiptirler. Bu yönüyle de toplumda, estetik duyguları en gelişmiş insan tipini temsil ederler. Ancak dönemin mücadele koşulları içinde bu özelliklerini her zaman açıkça gösterememiş olabilirler. Özellikle önder kadroların düşünsel dünyalarını kapsamlı olarak incelediğimizde, devrimcilerin genç yaşlarında ne denli incelmış sanat zevklerine ulaştıkları hemen görülebilir. O dönemde izledikleri filmler, tiyatro oyunları, okudukları kitaplar, okudukları ve yazdıkları dergiler kabaca araştırıldığında bile onların sanata bakış açıları görülebilir. Hüseyin Cevahir’in Türk edebiyatını inceleyen “Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü” başlıklı yazısında dile getirdiği düşünceler, bunun en güzel kanıtıdır.

Devrimcilerin ulaştığı estetik düzeyi anlama açısından, dönemin afişleri de ilginç birer gösterge olabilir. ‘68 gençliği, ülkemizde o güne dek örneği olmayan bir mücadele geleneğini kendi sezgisi, bilgisi, çabası, özverisi ve yaratıcılığı ile geliştirerek gelecek kuşaklara çok zengin bir miras bıraktı. Q dönemin kıt olanakları ile iletişim sorunlarını başarıyla çözdü. Henüz radyo, televizyon, telefon, internet gibi iletişim araçları kitlelere ulaşma aracı ola-

1 Ergun Aydınöğlu, Türkiye Solu 1960-1980, Versus Yayınları, İstanbul 2007.

rak kullanılamazken gençler, duygu ve düşüncelerini yansıttıkları, teksir ve serigrafiyle ya da kendi icat ettikleri tekniklerle ürettikleri afişlerle -bir kısmı bu kitapta görsel öge olarak kullanılanı kent sokaklarını donattılar. Bu yolla siyasal düşüncelerini yaydıkları gibi geniş kitleleri her olaydan, her gelişmeden bilgilendirmeyi başardılar. Bu afişlerin büyük bir çoğunluğu ODTÜ Mimarlık Fakültesi Devrimci Afiş Atölyesi'nde üretildi. Yeni teknikleri de İTÜ ile İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki devrimcilerden öğrendiler. Bu da gösteriyor ki devrimciler için olanaksız bir şey yoktur. Çünkü devrimciler, bilimsel metodları rehber edinen, diyaletik düşünen, tüketim için değil, gereksinimleri karşılamak için üretim yapma bilincine erişmiş kişilerdir. Onlar teknolojinin kölesi olmaz, teknolojiyi insanlık yararına kullanmanın yollarını arar ve bulur. En olumsuz koşullardan çözüm üretmeyi başarır. Dünya ne denli değişirse değişsin, bu gerçek dün olduğu gibi bugün de değişmez. Devrimciler dünyayı daha yaşanası kılmak için mutlaka bir yol bulur. '68'in bize öğrettiği gerçeklerden biri de budur.

Devrimcilerin ürettiği afişlere bakıldığında, siyasal mesaj vermenin yanında sanatsal kaygılar güdüldüğü de görülür. Öyle ki insan gücüyle bir gecede 5000 afiş basıldığı göz önüne alınırsa söylemek istediklerimiz daha bir anlam kazanır. Bu da devrimcilerin estetik yönünün gelişmişliğinin örneklerinden biridir. Nasıl ki Hüseyin Cevahir bir yandan devrimci mücadele yürütürken, bir yandan da ülkenin öncü edebiyat dergilerinde estetik mücadelesi vermişse, devrimciler yaşamın her alanında dünyayı daha da güzelleştirmek, yaşanır kılmak için çaba harcamışlardır.²

Biz, bu kitapta, '68 döneminin önder devrimcilerinden olan Hüseyin Cevahir'i hem devrimci yönüyle hem de edebiyatçı yö-

² Bugüne gelebilen afişler için bakınız: Yılmaz Aysan, '68 Afişleri, ODTÜ Devrimci Afiş Atölyesi'nin Öyküsü, Metis Yayınları, İstanbul 2008.

nüyle ele alarak devrimcileri tek yönüyle görmeye/göstermeye çalışanların yanlıgılarını da düzeltmeye çalıştık. Bugüne değin Cevahir'in devrimci yönü, çeşitli kaynaklarda şu ya da bu biçimde ele alınmıştı ancak edebiyatçı yönü birkaç cümle ile geçiştirilmişti.³ Biz, onun edebiyatçı yönünü kapsamlı bir biçimde inceleyerek bu eksikliği gidermeye çalıştık. Böylece, genç kuşaklara bir devrimcinin nasıl olması gerektiğini göstermenin yanında, bu konularda araştırma yapacak aydınların da dikkatini çekmeye, yargılarında “insafli” olmalarını sağlamaya çalıştık.⁴

Biz, bu çalışmada, Türkiye solundaki bölünmüşlük sorunlarını ele almadık. O, daha farklı ve kapsamlı bir çalışmanın ürünüdür. Hüseyin Cevahir'in kişiliğinde, “bir dönemi” ve o dönem içinde “bir devrimcinin” dünyayı ve ülkemizi algılayışını göstermeye çalıştık.

İki bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde, dönemin siyasal ve sosyal olayları içinde Hüseyin Cevahir'in yaşamı ve devrimci mücadelesi, ikinci bölümde ise Cevahir'in edebiyatçı yönü ele alındı. Özellikle birinci bölüm, ortaklaşa bir çalışmanın ürünüdür. Dönemin önemli kişileriyle görüşmeler yapmak,

3 Hüseyin Cevahir'in edebiyatçı yönü, sınırlı da olsa kimi edebiyatçıların dikkatinden kaçmamıştır: Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 4, s. 1232, Yordam maddesi. Son dönemde Notus edebiyat dergisi, Cevahir'in edebiyat metinlerini yayımladı. 19. sayı: “Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü”; Ağustos-Eylül 2010 tarihli 23. sayı: “Çocuk ve Allah'ta Simgeler, Görüntüler, Çelişmeler”.

4 Devrimcilerin toplumu değiştirmek, dönüştürmek için giriştikleri her türlü savaşta, toplumun en ileri kesimi olarak içlerinde nasıl bir estetik nüve taşıdıklarını, 1980 sonrasının cezaevi gerçeği de ortaya çıkarmıştır. Uzun bir süre cezaevlerinde kalan devrimcilerin içinden, belli bir düzeyin üstünde şairler, yazarlar yetişmiştir. Sağcı militanlar cezaevlerinden birer “tetikçi” ve “mafya babası” olarak çıkarken, devrimciler şair, yazar, müzisyen olarak çıkmıştır.

Cevahir'le ilgili gazete ve dergileri taramak bir ekip tarafından gerçekleştirildi.

Onlar, dūřünceleri uęruna canlarını verdiler. Bize dūřen onların mūcadele deneyimlerini gelecek kuřaklara aktarmaktır. Bir devrimciyi layıkıyla okuyuculara tanıtabilirsek ne mutlu bize...

İstanbul, Şubat 2011

1. BÖLÜM

HÜSEYİN CEVAHİR'İN YAŞAMI DEVRİMCİ MÜCADELESİ

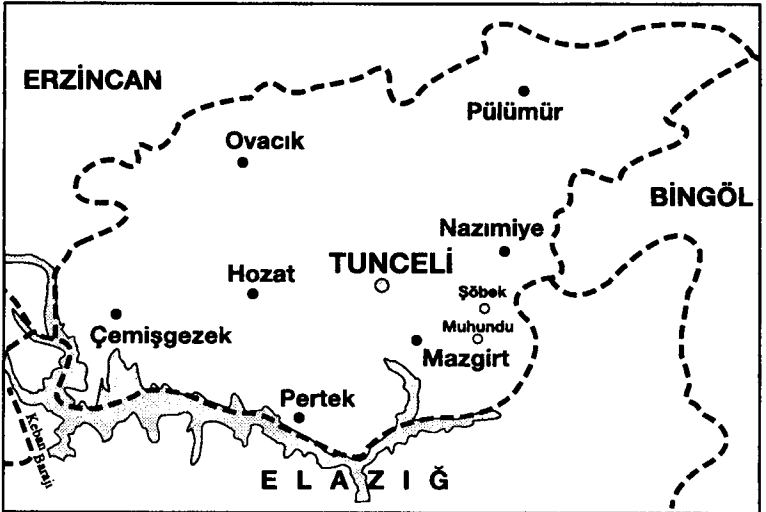
- I. Ailesi, Çocukluğu, İlk ve Ortaöğrenimi
- II. Çapa Tıp Fakültesi Yılları
- III. Ankara Yılları
- IV. 12 Mart Sonrası
- V. Yeraltı Günleri
- VI. Hüseyin Cevahir'in Ölümü
- VII. Hüseyin Cevahir'in Ardından

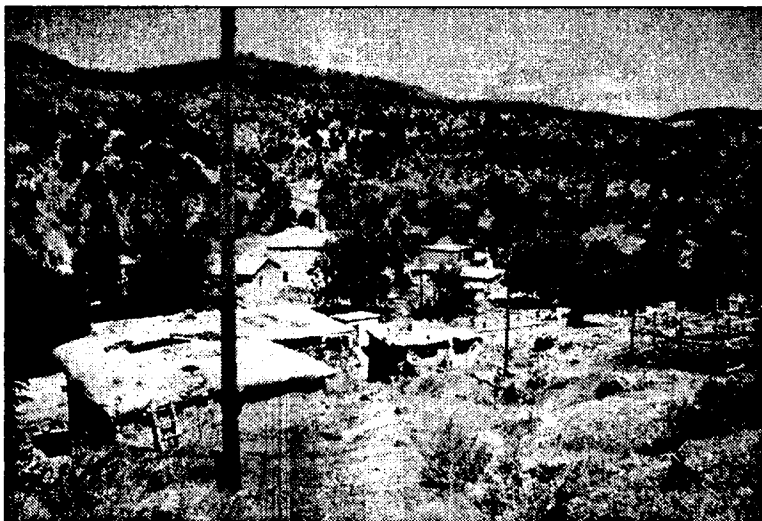
HÜSEYİN CEVAHİR'İN YAŞAMI VE DEVRİMCİ MÜCADELESİ

Ailesi, Çocukluğu, İlk ve Ortaöğrenimi

Hüseyin Cevahir, 1945 yılında Dersim (Tunceli)'in Mazgirt ilçesine bağlı Muhundu (Darkent) beldesinin Şöbek (Yeldeğen) köyünde doğdu.

Dersim adı, 1936 yılında "Tunceli" olarak değiştirilmişti. Dersim "gümüş kapı" anlamına gelen ve Zazacanın söz varlığında da yer alan Farsça kökenli bir sözcüktür (**der:** kapı, **sim:** gümüş). Mazgirt, Dersim'e 40 km. uzaklıkta küçük bir ilçe merkezidir. Şöbek köyü ise Muhundu beldesine 3,5 kilometre uzak-

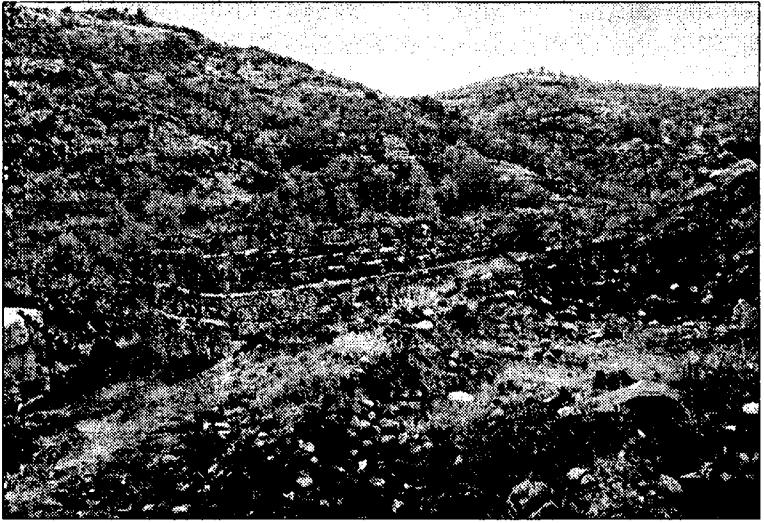
Şöbek Köyü

İhtidir. Hüseyin Cevahir, kendilerine “Seyid Cafergiller” denen büyük bir “dede” ailesinden gelmektedir.

Aile büyükleri, soylarını “dede geleneğine” uygun olarak bir yandan Muhammed Peygambere, diğer yandan Hacı Bektaş’la birlikte Anadolu’ya gelen Orta Asya kökenli Baba Mansur’a dayandırmaktalar. Baba Mansur’un soyundan gelenlerin Dersim, Sivas, Ankara başta olmak üzere ülkenin değişik yerlerine dağıldığı söyleniyor.

Hüseyin Cevahir’e aile arasında “Seyid Bayı” deniyor. Nüfusa ise dedesinin adı olan “Hüseyin” kaydettirilmiştir.

Hüseyin Cevahir’in babasının adı Düzgün, annesinin adı Fatma’dır. Düzgün Cevahir, bir süre Akçadağ Köy Enstitüsü’nde eğitim görmüş ancak bu okuldan ayrılarak daha sonra liseden mezun olmuştur. 1940’lı yıllarda lise eğitimi gören sayısı çok

Hüseyin Cevahir'in doğduğu evin yıkıntısı

azdır. Gördüğü örgün eğitime, aile ve çevreden aldığı geleneksel “dede” eğitimi de eklendiğinde, Düzgün Cevahir'in dönemine göre oldukça iyi eğitim almış kültürlü, bilgili bir kişi olduğu ortaya çıkar. Eski yazıyı (Osmanlıca) iyi bilir.

Hüseyin Cevahir'in annesi, köyde “Fatoş” adıyla anılan Fatma Hanımdır. Belli bir eğitimi yoktur.

Düzgün Cevahir, bir süre müteahhitlik işleriyle uğraşmış, Mazgirt'te birçok bina yapmış, devlet ihaleleri almış, belli bir ekonomik birikim sağlamıştı. Ancak kardeşi Ali Kamer Cevahir'in dediğine göre, eli açık olduğu için kazandıklarını harcamıştır.¹ Bu davranışında büyük bir ailenin başında olan kişinin, çevresindekilere yardımcı olma geleneğinin de payı olsa gerek.

¹ Ali Kamer Cevahir ile görüşen Turhan Feyizoğlu, İki Adalı, Ozan Yayıncılık, İst. 2006, s.23-24.

Düztün Cevahir, siyasal olarak Demokrat Parti-Adalet Partisi (DP-AP) çizgisine yakın bir kişidir. DP kurulduğunda, ülkemizdeki birçok demokrat çevreyle birlikte Alevi toplumunun da umudu olmuştu. Tek parti yönetiminin baskıcı uygulamalarından bunalan çevreler, DP'yi bir çıkış yolu olarak görmüştü. Ancak kısa süre sonra gerçek anlaşılmış, DP'nin umut olamayacağı görülmüştü. Aşağıdaki tablo, Tunceli halkının 1950-1961 arasındaki siyasal tercihlerini göstermektedir.

Seçim Yılı	Siyasal Parti	Vekil Sayısı	Oy Yüzdesi
1950	CHP	-	41,3
	DP	2	58,7
1954	CHP	2	48,8
	DP	1	41,2
1957	CHP	3	53,5
	DP	-	34,8
1961	CHP	1	35,2
	Bağımsız	-	22,3
	YTP	1	35,4
	CKMP	-	7,1

Düztün Cevahir, bir süre DP Mazgirt ilçe başkanlığı yapmış, 27 Mayıs'ta bu parti kapatılınca daha sonra kurulan Adalet Partisi içinde çalışmıştır. Düztün Cevahir'i hükümet partilerinde görev almaya yönelten bir etken de müteahhit olarak devlet ihalelerine girmesidir. Onun Devlet Su İşleri'nden birçok ihale aldığı bilinmektedir. Siyasal tercihlerinde içinde bulunduğu nesnel durumun da etkisi gözden uzak tutulamaz.

Düztün Cevahir, oğlu Hüseyin Cevahir'in öldürülmesinden sonra parti çalışmalarını bıraktı. 12 Eylül darbesinin son-

rasında sosyal demokrat görüşleri benimseyerek SHP'den ilencümeni seçildi.

Hüseyin Cevahir, ailesinin ilk çocuğudur. Daha sonra altı kız kardeşi doğdu. Bunlar sırasıyla Fidan, Dilduruz, Sakine, Güneş ve Fatma'dır.

Ülkemizde değişen ekonomik ve sosyal koşullar, zaman içinde kırsal alandan göçleri doğurdu. Kırsal kesimden göç edenler büyük kentlere ve yurtdışına gittiler. Hüseyin Cevahir'in doğup büyüdüğü topraklarda yaşayanlar da zamanla köylerini bırakıp değişik yerlere yerleştiler. Bugün köyde yalnızca yaşlılar kaldı. Eski kuşaklar yaz aylarında köylerini ziyaret ediyor; ancak genç kuşaklar gittikçe baba-ata topraklarından uzaklarda, yeni kültürler içinde, yeni yaşam tarzları sürüyorlar.

* * *

Hüseyin Cevahir'in doğduğu yıllarda ülkemizde "Milli Şef" İnönü dönemi yaşanıyordu. O dönemde, Avrupa ülkelerinde de "tek adam" yönetimleri vardı. Almanya'yı Führer Hitler, İtalya'yı Duçe Mussolini, İspanya'yı Caudillo Franco yönetiyordu.

İnönü yönetimi, 17 Nisan 1940'ta Köy Enstitüleri Kanunu'nu çıkararak eğitimde atılım yaptı. Bu kurum yoluyla köy çocukları eğitildikten sonra köye gönderilerek bir uyum sorunu yaşanmadan ve bütçeye en az yükü ile ilköğretim sorununu çözme amaçlanmıştı. Köy Enstitüleri Kanunu, CHP içinde pasif direnişle karşılaştı. Parlamenterlerin önemli bir bölümü oylamaya katılmadı. Zaten başka türlü muhalefet yapma olanağı da yoktu. Enstitülerin öğretmen yetiştirme yanında ileride ülkenin sosyal yapısını da değiştireceğini hem proje sahipleri Maarif Vekili Hasan Âli Yücel ve İlköğretim Umum Müdürü İsmail Hakkı Ton-

guç hem de mevcut statünün değişmesini istemeyen ağa-şeyh-mütegallibe ortaklığı biliyordu. Nitekim köy enstitüsü mezunu köy gençleri, gittikleri yerlerde siyasal, sosyal ve kültürel önemli etkilere neden oldular.

Yönetim; halkevleri, halk odaları ile birlikte köy enstitülerinin de ileride yapılması planlanan toprak reformu gibi radikal reformlara altyapı oluşturacağını hesaplamış, olası direniş cephesinin gücünü zayıflatmayı amaçlamıştı.

O sırada II. Dünya Savaşı (1939-1945) tüm hızıyla sürüyordu. 40'lı yılların sonunda 25 bin civarında enstitü mezunu öğretmen yetiştirildi. Savaş sonrasında ise bu girişim son buldu. Hüseyin Cevahir'leri yetiştiren öğretmenler, bu okullardan mezun olmuştu.

Ülkemiz, II. Dünya Savaşı'na girmemekle birlikte savaşın tüm sıkıntılarını çekti. Halk yoksul ve sahipsizdi. Karaborsa ve spekülasyonlarla "savaş zenginleri" türedi.

1943 yılının ilk günlerinde "Varlık Vergisi" yasası çıkarıldı. Görünürdeki amaç, savaş zenginlerinin haksız kazançlarına el koymaktı ancak uygulama öyle olmadı. Gayrimüslimlere ağır vergiler konuldu. Böylece savaş yılları içinde gayrimüslim azınlık sermayesi, yerli sermayeye aktarılmış oldu.

Bu koşullarda İnönü hükümetine karşı basın yoluyla muhalefet hızlandı. "Tan" ve "Vatan" gazetelerinde o dönemde basında pek rastlanmayan "demokrasi" ve "faşizm" konulu yazılar yayımlanmaya başlandı. Pertev Naili Boratav, Adnan Cemgil, Behice Boran gibi sol görüşlü DTCF öğretim üyeleri, "Adımlar" dergisinin yayımına başladı.

II. Dünya Savaşı'nın Almanya'nın yenilgisi ile sonuçlanacağı anlaşılınca 1944 Mayısında "İrkçılık-Turancılık" davası

açıldı. Yeni dönemle birlikte 1938 yılı sonunda İsmet İnönü'ye verilen "milli şef" ve "değişmez genel başkan" unvanları, 10 Mayıs 1946'da toplanan CHP İkinci Olağanüstü Kurultayı'nda kaldırıldı. 1945 yılında başlayan geçiş dönemi, tek parti yönetiminin sona erdiği 1950 yılına dek sürdü.

Emperyalistler, savaş yoluyla yeni paylaşım sorunlarını çözdükten sonra, çevre ülkeleri yeni duruma uygun olarak düzenlediler. Bu gelişmelere koşut olarak 1945 yılından itibaren, 1944'te kapatılan muhalif gazete ve dergilerin yayımına izin verildi.

Bu dönemde, Kurtuluş Savaşı yıllarında Sovyetler ile gelişen ilişkiler gerildi. Türkiye, ABD'nin başını çektiği Batılı emperyalist ülkelere teslim oldu.

7 Ocak 1946'da Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan Demokrat Parti'yi kurdular. Böylece ülkede çok partili yaşama geçilmiş oldu.

ABD Başkanı Truman, "Truman Doktrini" diye anılan emperyalist planı 12 Mart 1947'de açıkladı. Buna göre, Türkiye Amerika'nın askeri, siyasal ve ekonomik çıkar alanına giriyordu. Nitekim 12 Temmuz 1947'de Türkiye'ye yapılacak Amerikan Yardımı antlaşması imzalandı. 1949'da NATO (Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü) ile Avrupa Konseyi kuruldu. Türkiye her iki örgüte de girmek için başvurdu. 8 Ağustos 1949'da Avrupa Konseyi'ne kabul edildiyse de kuzey ülkeleri, NATO'ya girmesini engelledi. Türkiye ancak emperyalist ordular safında Kore Savaşı'na katıldıktan sonra 17 Ekim 1951'de NATO'ya kabul edildi. NATO'ya girilmesi, ülkemizin siyasal ve sosyal yapısında büyük etkiler yaptı. 1950'den itibaren bağımsızlık, özgürlük ve demokrasi isteyen genç kuşaklar, kanla, baskıyla, zulümle susturulmaya çalışıldı.

* * *

Hüseyin Cevahir'in doğduğu yıllarda, 1936-38 Dersim Ayaklanması sonucu batı illerine sürgün gönderilenlerin geri dönmelerine daha izin verilmemişti.

Dersim Ayaklanması, tüm Dersimlilerin belleğinde bugün bile canlılığını koruyan, bölge insanının yaşam görüşünü derinden etkileyen acılı bir tarihsel olaydır.

1935 yılında çıkarılan bir yasa ile vali ve askeri görevlilere çok geniş yetkiler verildi. Bölgenin feodal yapısını değiştirmek, olası isyanları engellemek amacıyla bir dizi yasal önlem alındı. Dersim adı Tunceli olarak değiştirildi. Özel yetkili Tunceli Mahkemesi kuruldu. 1936 yılında çıkarılan 2884 sayılı Tunceli'nin İdaresi Hakkında Kanun'a dayanılarak Dersim, Bingöl, Elazığ ve Erzincan illerini kapsayan Dördüncü Umumi Müfettişlik Bölgesi oluşturuldu, başına da Korgeneral Abdullah Alpdoğan atandı. Yerel ağaların nüfuzunu kırmak amacıyla yollar açıldı, köprüler yapıldı, karakollar kuruldu. Başta Hasan an aşiretinin başkanı Seyit Rıza ve Koçgirili aşiretinden Aliser olmak üzere ağaların bir bölümü bu duruma karşı çıktılar. Seyit Rıza, diğer aşiret başkanlarını toplayıp birlikte mücadeleyi örgütlemeye girişti. Bu gelişmeler üzerine 1936 Kasımında Dersim askeri kuşatma altına alındı, bölgeye giriş çıkış izne bağlandı. 21 Mart 1937 Newroz gecesi, Harçık Çayı üzerindeki yeni yapılan köprü yıkılarak ayaklanma başlatıldı.

Ayaklanma Seyit Rıza önderliğinde birçok aşiretin katılımıyla yürütüldü. Kimi aşiretler hükümet güçlerinin yanında yer aldı. Bu arada Seyit Rıza'nın kardeşinin oğlu Rehber de amcasının yanında yer almadı. Ayaklanmaya katılan aşiret önderleri uluslararası destek arayışına da giriştiler ancak dönemin dünya politikaları gereği fazla bir destek bulamadılar.

Ayaklanmaya katılan aşiret güçleri ile hükümet güçleri arasında şiddetli çatışmalar oldu. 5 Eylül 1937'de Seyit Rıza

yakalanarak Erzincan'a getirildi ve tutuklandı. Daha sonra Lazığ'da yapılan kısa bir yargılamanın sonucunda 18 Kasım 1937'de idam edildi.

Seyit Rıza'nın ölümünden sonra da mevzi çatışmalar sürdü. 1938'de yapılan büyük askeri harekâtla, ayaklanmaya katılan aşiretlerin üyeleri katledildi. Halkın bir bölümü batı illerine sürüldü. 1948 yılında ise batı illerine sürülenlerden isteyenlerin Dersim'e dönmelerine izin verildi.

Sürgüne gidenlerin döndüğü yıllarda Hüseyin Cevahir henüz 4 yaşındaydı. Ayaklanmanın tüm anıları gerek sürgüne gönderilenlerde gerek Dersim'de kalanların belleğinde canlı bir biçimde yaşıyordu. Hüseyin Cevahir, ayaklanmanın zamanla biraz da efsaneleşerek dilden dile aktarılan anılarını dinleye dinleye büyüdü.

* * *

Hüseyin Cevahir, yeni adı Darıkent olan Muhundu beldesindeki ilkokulu bitirdikten sonra Pülümür ilçesinde ortaokul eğitimi gördü. Ailesi Hüseyin'in fen eğitimi almasını istiyordu. O dönemde Tunceli Lisesi'nde Fen Bölümü yoktu, bu nedenle Erzincan Lisesi'ne kaydedildi. Hüseyin Cevahir'in ilk ve orta eğitimiyile daha çok amcası Ali Kamer Cevahir ilgilendi.

Hüseyin Cevahir, Erzincan Lisesi'nde öğrenime başlayınca bir otel odasına yerleşti. İki yıl otelde kalarak öğrenimini sürdürdü. Otel masraflarının ağır gelmesi üzerine son sınıfta Bavik Yıldırım adlı akrabasının evine taşındı.

Hüseyin Cevahir, Mazgirt ve Pülümür'de Alevi nüfusun yoğun olduğu, dolayısıyla da Alevi kültürünün egemen olduğu çevrelerde yetişmişti. Erzincan ise Alevi ve Sünni nüfusun birlikte yaşadığı bir yerdi. Cevahir, Erzincan'a gelince Sünni kültürünü yakından tanıma olanağı buldu. İleriki yıllarda düşünce dünyası-

LİSANS

FEN KOLU DEVLET LİSE İMZAĞI DEFTERİ

522 OKULU

Cenaz. n. 1962 - 1963

Sözlük bilimsel sıralama										Tutulan		Fotograf
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
Derslerin adı ve sayıları: <i>Hüseyin Cevahir</i>										Okul No: <i>522</i>		
Sınıf: <i>Dünya</i>										Okul No: <i>522</i>		
Okul yılı: <i>1962-1963</i>												

Diploma defterinde Hüseyin Cevahir' in notları

nın gelişiminde, iki kültürü yakından tanımış olmasının etkileri çok olmuştur.

Hüseyin Cevahir, lisede Fen Bölümü'nde olmasına karşın edebiyat ve sanatla da yakından ilgilendi. Sanat-Edebiyat Kolu çalışmalarına katıldı. O dönemde Milli Eğitim Bakanlığı dünya klasiklerini yayımlıyordu. Bu kitaplar, okul kütüphanelerine de gönderiliyordu. Cevahir, okul kütüphanesinden yararlanarak dünya klasiklerinin çoğunu okudu. Okudukça duygu ve düşünce evreni genişledi. Zaten çok kültürlü bir çevre içindeydi, bu birikimine bir de dünya kültürünü ekledi, böylece yerelden evrensele bağ kurmaya başladı. Okulun sosyal etkinliklerine katıldı, tiyatro oyunlarında yer aldı. Cevahir, çevresi ile sıcak ilişkiler kuran, arkadaşları arasında sevilen bir kişiydi. Ailesinden gelen özellikleriyle olgun, sevecen bir kişiliği vardı.

Hüseyin Cevahir'in 1962-63 öğretim yılı diploma defteri notlarına bakıldığında derslerinin "orta" düzeyde olduğu görülüyor. Cevahir'in sosyal etkinliklere daha çok zaman ayırmasının

çevresinde olup bitenlerle ilgilenmesinin ders notlarının yüksek olmamasında etkili olduğu söylenebilir. Daha sonra girdiği sınavları başarı ile kazandığına göre, notlarının “yüksek” olmaması böyle açıklanabilir.

Hüseyin Cevahir’in ilk ve ortaöğrenimini gördüğü 1950’li yıllarla 1960’lı yılların başında, ülkemizde büyük altüst oluşlar yaşıyordu. Palazlanmaya başlayan Türkiye sermayesi, uluslararası sermaye ile bütünleşme çabalarını sürdürüyordu. Yerli sermaye ve onun iktidarı, Amerikan emperyalizminin Truman Doktrini çerçevesinde Marshall Yardımı adı altında dağıttığı yardımlardan pay almak istiyordu. Bunu sağlamak için emperyalist orduların yanında Kore Savaşı’na katıldı. Ödül olarak da Türkiye, NATO’ya kabul edildi. NATO’ya girilmesi, ülke içindeki sınıflar dengesini sermaye lehine değiştirdi. Bir yandan da II. Dünya Savaşı sonrası, faşizmin büyük yıkımının doğal sonucu olarak Avrupa’da “demokrasi” söylemi öne çıkmıştı. Türkiye bu gelişmelere uzak kalamaz, tek parti yönetimi artık sürdürülemezdi. Ülke içinde göstermelik bir “demokrasi” gerekiyordu. Böylece çok partili yaşama geçildi, emekçiler yasal örgütler yoluyla hak arama mücadelesine girdiler. Ancak ülke kaynakları ile istenen haklar arasındaki dengesizlik, çatışmaları doğurdu. 27 Mayıs 1960’ta bir darbe ile Demokrat Parti iktidardan indirildi.

1946 yılında kurulan Türk-İş (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu), Amerikan tipi “siyaset dışı” devlet denetiminde bir sendikacılığı benimsemişti. Bu tip sendikacılık her ne kadar işçi sınıfının çıkarına çalışmasa da belli bir sendikal birikim sağlaması açısından önemli sayılabilecek işlev gördü. 27 Mayıs darbesinden sonra “demokrasi” söylemleri arasında Türk-İş’in politikalarına da sınıf içinden tepkiler yükseldi. Türk-İş’e bağlı kimi sendikaların yöneticileri, işçi haklarıyla birlikte tüm emek-

çi kesimlerin sesi olacak bir parti kurma kararı aldılar. Bu karar doğrultusunda Kemal Türkler, Rıza Kaus, Avni Erakalın, Şaban Yıldız, İbrahim Güzelce, Kemal Nebioğlu, Salih Özkarabey, İbrahim Denizcier, Hüseyin Ulubaş, Adnan Arkın, Ahmet Muşlu ve Saffet Göksüzoğlu bir araya gelerek 13 Şubat 1961’de TİP (Türkiye İşçi Partisi)’i kurdular.

27 Mayıs’ı gerçekleştiren subaylardan oluşan MBK (Milli Birlik Komitesi) yeni bir anayasa hazırlattı. Anayasa 9 Temmuz 1961 günü halk oylamasına sunuldu. Halk oylamasına katılım oranı %82.4 oldu. Oyların %60.4’ü evet, %38.5’i hayır yönündeydi.

CHP’nin önerileri doğrultusunda yeni bir siyasal partiler yasası hazırlandı. 15 Temmuz 1961’de seçimler yapıldı. MBK’nin tüm çabalarına karşın CHP seçimlerde başarı gösteremedi. CHP’nin dışındaki partiler, 277 milletvekili ile çoğunluğu oluşturuyordu. Askerlerin baskısıyla CHP, Demokrat Parti’nin devamı olduğunu söyleyen AP (Adalet Partisi) ile koalisyon kurmak zorunda kaldı. İnönü hükümetinin kurulması ile birlikte, çeşitli toplum kesimleri, yeni anayasada öngörülen hakların yaşama geçirilmesi için harekete geçtiler. 25 Kasım 1961’de yaklaşık beş bin Sümerbank işçisi, İzmir’de ilk kitlesel gösteriyi gerçekleştirdi. Bunu Ankara’da üç bin işçinin “sakal boykotu” izledi. Ardından İzmit’te 12 sendikaya bağlı binlerce işçi, 17 Aralık günü grev ve iş yasası için sessiz yürüyüş yaptı.

İşçilerin devinimi, aydınları da harekete geçirdi. Sol düşünceye açık aydınlar, 20 Aralık 1961’de Yön dergisini yayımlamaya başladılar. Küçükburjuva eğilimlerin egemenliğindeki Yön hareketi, “sol” ve “sosyalizm” kavramlarının geniş kitlelere benimsetilmesi açısından önemli bir işlev gördü. Antiemperyalist bir düşünce evreninin oluşmasına katkı sağladı. Sosyalist aydınların düşüncelerini yaymaları için zemin hazırladı. Bu olumlu

yanlarının yanında Yön hareketi, dönemin düşük bilinç düzeyi içinde küçük burjuva eğilimlerin “sosyalizm” kavramı ile harmanlanmasına neden olması, “Çalışanlar Partisi” girişimiyle TİP’in engellenmeye çalışılması gibi olumsuzlukları da içinde taşıdı. Aslında Yön hareketi, Batılılaşmanın yukarıdan aşağı askeri darbeler yoluyla gerçekleştirilerek halkın aydınlanması için çaba gösteren bir aydın hareketi olmanın ötesine gidemedi. Bu görüşler 1968 kuşağını da etkiledi. Mahir Çayan’ın önderliğini yaptığı, Hüseyin Cevahir’in de içinde yer aldığı “devrimci” düşüncelere ve eylem çizgisine ulaşılmayı geciktirdi.

Hüseyin Cevahir, böyle bir değişim-dönüşüm döneminde Erzincan Lisesi’ni bitirdi. 1964-65 öğretim yılında, Çapa Tıp Fakültesi’nin sınavlarını kazanarak İstanbul’a gitti.

Hüseyin Cevahir’in Çapa Tıp Fakültesi Yılları

Ailesi Hüseyin Cevahir’in doktor olmasını istiyordu. İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi’nde öğrenime başlamasını büyük bir sevinçle karşıladılar. Cevahir, İstanbul’da bir akrabalarının evine yerleşti.

Hüseyin Cevahir’in İstanbul’a geldiği yıllarda, 1961 Anayasası ile getirilen hakların elde edilmesi mücadelesi tüm hızıyla sürüyordu. Bu dönemde, Kavel direnişi hem örgütlenişi, gerçekleştirilişi hem de sonuçları açısından bir dönüm noktası niteliğindedir.

1963’ün ilk günlerinde, İstanbul İstinye’de kurulu bulunan Kavel kablo fabrikası işçileri, Türkiye sendikal ve siyasal hareketini derinden etkileyecek olan bir direniş başlattılar. Bu eylem, daha önceki sendikal hareketlerden farklı olarak siyasal istekler de içeriyordu. Direniş, işçi sınıfı başta olmak üzere sol çevrelerde

büyük bir coşku yarattı. Hasan Hüseyin Korkmazgil, Kavel direnişini dizelere döktü:

*İşime karım dedim
Karıma kavel diyeceğim
Ve soluğum tükenmedikçe bu doyumсуuz dünyada
Güneşe karışmadıkça etim
Kavel grevcilerinin türküsünü söyleyeceğim*

Kavel grevi tüm emekçi kesimlerin direniş bayrağı oldu, yönetici sınıfları korkuya düşürdü. Eylem içinde sendikal dayanışmanın önemini işçilerin bilincine kazıdı. Grev ve toplu sözleşme hakkını düzenleyen yasanın çıkma sürecini hızlandırdı.

Kavel direnişinin fitili, yıllık ikramiyelerinin tam ödenmesini isteyen Maden-İş üyesi işçilerin işverene başvurusuyla ateşlendi. İşveren, işçi isteklerini kabul etmediği gibi sendikanın işyeri temsilcisi İlyas Kabil'in işine son verdi. Bunun üzerine Kavel işçileri oturma eylemi başlattı. İşveren 10 işçiyi daha işten atınca işçiler, aileleri ve İstinye halkıyla birlikte direnişe geçti. İşveren fabrikaya polis çağırdı, işçileri zorla çalıştırmak için çaba harcadıysa da başarılı olamadı, lokavt ilan etti. Kavel işçileri fabrikayı terk etmedi, işverenin yeni işçi alımını engelledi. 13 Şubat 1963'te fabrikanın büro çalışanları, işçiler tarafından fabrikaya sokulmayınca polis müdahale etti, işçiler dövüldü, iki işçi de tutuklandı. Olay ülke çapında tepkilere neden oldu. TİP, olayı parlamentoya taşıdı. Başta Demirdöküm, tersane ve karayolları işçileri olmak üzere geniş bir işçi kesimi destek amacıyla eylemlere girişti. Olayların tırmanması ve giderek genişleme eğilimi göstermesi üzerine dönemin Çalışma Bakanı Bülent Ecevit ve Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu'nun araya girmesiyle işçi ve işveren sendikaları uzlaştırıldı. Böylece, 173 Kavel işçisinin 62 gün süren direnişi, işçilerin istemleri doğrultusunda çözülmüş oldu.

Bu arada SBF Fikir Kulübü, 17 Nisan 1963'te köy enstitüleri için yürüyüş yaparak ilk sokak eylemini gerçekleştirdi. Bu eylemle öğrenci gençlik, sokağa adımını atmış oldu.

Bu günlerde, 27 Mayıs sonrasında yurtdışına gönderilen, aralarında Alpaslan Türkeş'in de bulunduğu 14 darbeci subay yurda döndü. Bunların bir bölümü CHP ile yakınlaşırken Türkeş ve arkadaşları, halktan taban bulma amacıyla 2 Mayıs 1963'te Türkiye Huzur ve Yükselme Derneği'ni kurdular.

Egemen sınıflar, toplumun emekçi kesimlerinde gelişen hak arama mücadelesinin önünü kesmek için önlemler almaları gerektiğini anladılar. Bir yandan dinci kesimleri örgütlerken bir yandan da sivil faşist taban yaratma çabasına giriştiler. Türkeş eliyle kurdurdukları dernek ileride partileşerek sınıflar mücadelesinde emekçi kesimlerin önünü kesmek için Türkiye siyasal sisteminde yerini aldı.

Türkiye'nin kapitalistleşme sürecine geç girmesi hem işçi sınıfının hem de burjuva sınıfının yeterince gelişmemesi sonucunu doğurmuştu. II. Dünya Savaşı'ndan sonra emperyalist sistem, halkların sosyalizme yönelişini engellemek için kimi "sosyal uygulamaları" devreye soktu. Bu arada "demokrasi" söylemini öne çıkarmıştı. 1948 BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, İLO (Uluslararası Çalışma Örgütü)'nun 87 ve 92 sayılı sözleşmeleri ve 1959 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1961 tarihli Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi ile emekçilerin kimi hakları garanti altına alınmıştı. Türkiye bu gelişmelere kayıtsız kalamazdı. 24 Temmuz 1963'te 274 sayılı Sendikalar Yasası ile 275 sayılı Toplu Sözleşmeler, Grev ve Lokavt Yasası çıkarıldı. Zaten ülkemizde henüz pek güçlü olmayan sanayi burjuvazisinin işçi sınıfı ile sert bir savaşıma girmek işine gelmiyordu. İşçi sınıfına kimi haklar verilerek görece bir "uzlaşma" sağlanmak isteniyordu.

İşçi sınıfının kazandığı hakları kullanmak istemesi sonucu, grevler yayılma eğilimi göstermeye başlayınca egemen sınıfların imdadına “Kıbrıs olayları” yetişti. Kıbrıs’ta Cumhurbaşkanı Makarios, 1963 yılının kasım ayında anayasa ile Türklere verilen hakların kısıtlanacağını açıkladı. Bunu fırsat bilen EOKA örgütü, “enosis”² gerçekleştirmek için harekete geçti. Aynı yılın aralık ayında çatışmalar yoğunlaştı, 24 Türk öldürüldü. Olaylar Türkiye’de büyük yankı uyandırdı. Milliyetçi duygularla ülkenin dört yanında mitingler düzenlenmeye, yürüyüşler yapılmaya başlandı. Sendikalar ve gençlik örgütleri bu burgaca kapılıp sokaklara döküldüler. Egemen sınıflar üzerlerinde i baskıdan kurtulmak için “milli dava” biçiminde sundukları Kıbrıs olaylarını kullandılar. İşçi sınıfının gelişen savaşımının önüne milliyetçi-şoven bir set çekmeyi başardılar.

Hüseyin Cevahir’in İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi’nde öğrenim gördüğü yıllarla ilgili bilgilerimiz azdır. Onun bu yıllarda belli bir siyasal birikime sahip olduğunu TİP’in Üsküdar ilçe örgütüne üye olmasından anlıyoruz.

1964 yılının başında TİP, I. Büyük Kongresini İzmir’de gerçekleştirerek solun tüm kesimlerini çatısı altına toplamayı başardı. 1964 yılı emekçi sınıfların hak arama mücadeleleri içinde geçti. 1965 yılında Zonguldak maden işçileri başta olmak üzere emekçiler ayaktaydı. Kozlu yöresinde işçiler ile güvenlik güçleri arasındaki çatışmada 2 işçi öldürüldü. SBF Fikir Kulübü, bu olayı kınamak için 17 Mart 1965’te sessiz yürüyüş düzenledi. Öğrenciler yürüyüşe katılarak işçilerin yanında olduklarını gösterdiler. Mart ayında TİP’in Akhisar’da düzenlediği bütün mitingine

2 Enosis: Kıbrıs Adası’nın Yunanistan’la birleşmesi görüşünü dile getiren Helelist görüşü.

Komünizmle Mücadele Derneği militanları, İmam Hatip Okulu öğrencileri ve AP yandaşları taş, sopa ve demir çubuklarla saldırdılar.

Bu olaylar öğrenci gençliği hareketlendirdi. Fakültelerde fikir kulüpleri oluşturuldu. Dönüşüm dergisini çıkararak düşüncelerini yayma olanağına kavuştular. Ancak gerici ve faşist saldırılar da yoğunlaştı. Sınıflar mücadelesi kızıştı, 8 Temmuz 1965'te TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası) ve İLK-SEN (Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası) kuruldu, böylece öğretmenler de bu kavgaya daha örgütlü biçimde katılmış oldular.

16 Aralık 1965 akşamı kurucu üyeler SBF'de toplanarak Fikir Kulüpleri Federasyonu'nu kurma kararı aldılar. 17 Aralık günü tüzük Ankara Valiliği'ne sunularak federasyon resmîyet kazandı. Merkez yönetim kurulu şu üyelere oluştu: Hüseyin Ergün (genel başkan), Dudu Körüçekli (genel sayman), Mevlüt Korkmaz (genel yazman), Asaf Köksal (üye), Ataol Behramoğlu (üye), Zülküf Şahin (üye), Kudret Ünlütürk (üye).

FKF'nin kuruluşu ile öğrenci örgütleri arasında koordinasyon sağlanarak ileride Dev-Genç'e evrilecek ve Türkiye devrimci hareketine damga vuracak süreç başlatılmış oldu.

1965 genel seçimlerinde AP tekeli sermayenin temsilcisi olarak büyük bir çoğunlukla iktidara geldi. AP'nin uluslararası sermaye çizgisinde uyguladığı politikalar, başta işçi sınıfı olmak üzere tüm ezilen kesimlerin düzen ile ilişkilerini zayıflattı, anti-emperyalist cepheyi genişletti. İktidarın bu duruma tepkisi sert oldu. Resmî güçlerin yanında hızla sivil faşist güçler örgütlenecek halk güçlerinin karşısına çıkarıldı.

* * *

1966 yılında faşist saldırılar yoğunlaştı. Şubat 1966'da DTCF-FK (Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Fikir Kulübü)'nin yayımladığı bildiriye dekan sert tepki gösterdi, FK yönetim kurulu

cezalandırıldı. 10 Mart 1966'da FKF genel başkanlığı baskılara karşı bir bildiri hazırlayarak 15 bin adet bastırıldı; bildiri Ankara, İstanbul, İzmir ve Erzurum'da dağıtıldı.

16 Mart 1966'da TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın SBF'de verdiği konferans faşist güçler tarafından basıldı, 4 öğrenci yaralandı. Aynı gün Ankara sokaklarında Dönüşüm dergisini satan gençler saldırıya uğradı. İstanbul'da TMTF (Türkiye Milli Talebe Federasyonu) binası sağcılar tarafından işgal edildi.

Aynı günlerde Paşabahçe Cam Fabrikası'nda yaklaşık 2200 işçinin sarı sendikaya ve fabrika yönetimine karşı grevi sürüyordu.

Bir yandan da AP iktidarı, askeri ve sivil bürokraside kendi yandaşlarını yönetime getirmek için var gücüyle çalışıyordu. Devlet yönetiminden geleneksel aydınlar temizlendi. Ordu üst yönetimine kurdurulan kurumlar aracılığıyla artıdeğerden pay verilerek düzenden nemalandırıldı.³ Uluslararası sermaye çizgisinde hareket eden, politikalar üreten bağımlı bürokratlar ve "aydınlar" yaratıldı.

3 Bu konuda, Kurtuluş dergisinde şu saptamada bulunuluyor: "Devletin yapısındaki denge unsuru, sol hareketin belirli legal çalışma olanaklarına sahip olmasına ve sınıf mücadelesinin gelişmesine yardımcı oluyordu. Emperyalizmin bu dengeyi bozması, şimdiye kadar küçük ve orta burjuvazinin vurucu gücü olarak gözükene orduya ve bütün devlet kurumlarına kesinlikle hâkim olması gerekiyordu. İşe subayların maaşlarını arttırmak ve subay kadrosuna küçük burjuvazinin aşağı kesimlerinden kişilerin gelmesini sağlayan askeri liseleri kapatmakla başladılar. (...) Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK)'nu kurarak kısa zamanda finans kapitalin Türkiye'deki en güçlü kuruluşlarından biri haline getirdiler. OYAK vasıtasıyla generalleri kazanmaya, oligarşiye dâhil etmeye çalıştılar ve bunda da önemli ölçüde başarılı oldular. Her alanda yatırım yapan OYAK'ın yöneticilerine bir göz atmak, gerçeği bütün çıplaklığı ile ortaya koyar. OYAK'ın yöneticileri; generaller, yüksek rütbeli subaylar ve Vehbi Koç, Eczacıbaşı gibi işbirlikçi sermayenin en büyük temsilcileridir. Ayrıca OYAK, birçok yabancı ve işbirlikçi şirketle ortaklık halindedir. Geçen dönem OYAK yönetim kurulu başkanı ve Ankara'nın en vurucu birliği 28. Tümen'in komutanı olan General Fikret Elbizim şöyle demektedir: 'Kurum, iktisadi devlet teşekkülleri bir yana bırakılırsa mevcut durumu ile Türkiye'nin en güçlü yatırımcı kuruluşu hâline gelmiştir.'" (Kurtuluş, Sayı:2, 1971.)

19 Nisan 1966'da ABD Dışişleri Bakanı Dean Rusk'ın Ankara'ya gelişi, aynı günlerde 6. Filo'nun İstanbul ve İzmir limanlarına demir atması FKF'yi harekete geçirdi. ABD'yi NATO ve CENTO'yu protesto yürüyüşleri düzenlendi. Dinci faşistler bu eylemlere "Komünizmi Tel'in Mitingleri"yle karşılık verdiler.

Bu arada Paşabahçe grevini destekleyen sendikalar, Türk-İş tarafından geçici olarak konfederasyondan ihraç edildi. İhraç edilen sendikalar, kendi aralarında örgütlenerek SADA (Sendikalar Arası Dayanışma)'yı kurdular; böylece ileride kurulacak DİSK'in tohumları atılmış oldu.

26 Haziran 1966'da Çorum Belediyesi temizlik işçileri Ankara yürüyüşünü başlattı, 3 Ağustos'ta Anıtkabir'e ulaştılar. FKF, işçilere destek verdi. İşçiler istemleri karşılanmayınca 15 Ağustos'ta İstanbul'a doğru yürüyüşe geçtiler. Üsküdar TİP ilçe sekreteri olan Deniz Gezmiş ile birlikte aralarında Hüseyin Cevahir'in de bulunduğu TİP üyeleri, 31 Ağustos'ta işçileri Otosan fabrikasının önünde karşıladılar. Yürüyüş kolu Taksim'e ulaştı, büyük gösteriler yapıldı. Polis, Deniz Gezmiş'i gözaltına aldı.

1966'nın ikinci yarısında işçi eylemleri yoğunlaştı. FKF örgütlülüğü oranında işçilere destek verdi. 12 Kasım'da Türk-İş tarafından Ankara Cemal Gürsel Meydanı'nda düzenlenen mitingden sonra gençlerin başını çektiği kitle, polis engelini aşarak Kızılay'a yürüdü. USIS (Amerikan Haberler Merkezi) önünde yol kapatılarak oturma eylemi yapıldı. Kitleye USIS'ı korumak için örgütlenen sivil faşistler saldırdı, ardından 26 genç gözaltına alındı, bunlardan 6'sı tutuklandı.

Bu arada TİP'in II. Büyük Kongresi 20-23 Kasım 1966'da Malatya'da toplandı. Kongrede MDD (Milli Demokratik Devrim) stratejisi reddedilerek bu görüşü savunanlar partiden tasfiye edildi.

Hüseyin Cevahir'in Ankara Yılları

Hüseyin Cevahir, 1967-1968 öğretim yılında İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi'ndeki öğrenimini bırakıp Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne kaydını yaptırdı.

Ailesi, onun doktor olmasını istiyordu. Babasının ve amcasının tüm çabalarına karşın Cevahir, SBF'yi tercih etti. Arkadaşlarından Hakkı Zabcı'nın dediği gibi: "Cevahir bir tercihin adıydı. Çapa Tıp Fakültesi'nden SBF'ye tercihen geldi. Bu bilinçli bir gelişti. TİP'teki kopuşta MDD'ye, MDD'den THKP-C'ye gönüllü olarak yöneldi. Cevahir'i anlamak için o dönemi anlamak gerekir. Cevahir'i anlamak için Mahir'i anlamak gerekir. Mahir, 23 yaşında biat kültürünü yenmiş bir devrimci önder. Kimler yok sosyalist öncülerden o dönemde... M. Ali Aybarlar, Behice Boranlar, Sadun Arenler, Mihri Belliler, Rıza Kauslar... Hepsini by-pas yaptı. Hüseyin de bu ekolün, Mahir ekolünün bir üyesi. Biat kültürüne başkaldırmış, sosyalizmin özgür öncüsü... Kolay mı biat kültürünü yenmek? Mangal gibi yürek ister. Olabildiğince yüksek düzeyde bilgi ister, ideolojiye inanç ister. Hüseyin'i böyle anlamak gerekir"⁴

Hüseyin Cevahir'in belli bir siyasal bilinçe ulaştıktan sonra SBF'yi tercih etmesi, onun kendisini Siyasal'da daha iyi yetiştirebileceğini düşünmesinden kaynaklanmıştır. SBF, 1960 öncesinden beri gerek öğretim üyeleri gerek öğrencileri açısından Türkiye siyasal yaşamının kalbinin attığı yer olmuştur.

4 Hakkı Zabcı ile yaptığımız özel görüşmeden.

1960 öncesinde Menderes hükümetine karşı yürütülen mücadelede SBF ön saflardadır.⁵ 1960 darbesinden sonra kitleleşmeye başlayan sosyalist hareketin de merkezlerinden biri olmuştur. SBF-FK; üst düzey akademik tartışmaların yapıldığı, ülke ve dünya sorunlarına çözüm yollarının araştırıldığı bir örgüttür. Dönemin gençleri, bilimsel çalışma yöntemlerini, tartışma kültürünü, polemik ustalığını FK'deki etkinlikler yoluyla kazanmıştır.

İstanbul'un kentsel olarak geniş alana yayılımına karşın Ankara'da sosyal yaşamın belli merkezlerde toplanmış olması, kişiler arasındaki iletişimi kolaylaştırıyordu. Ayrıca SBF'nin hemen bitişiğinde bulunan Cumhuriyet Yurdu, öğrencilerin bir arada bulunmasını sağlıyordu. Dönemin SBF öğrencileri de bu görüşü doğruluyor:

“Cevahir, benim SBF'de öğrenci olduğum 1967 veya 1968 yılında İstanbul Çapa Tıp'tan geldi. O zaman Cumhuriyet Yurdu denilen yurt, Fakülte'ye aitti ve SBF'li öğrenciler kalırdı. Okulun kantininde sol eğilimli, sosyalist tandanslı Cevahir ile kısa sürede tanıştık ve beraber davranmaya başladık.”⁶

“Ben, 1966 yılında SBF'ye girdim. O sene devrimci oldum. O dönemde fazla kitap da yoktu. Adını tam hatırlamıyorum ama “Marksizmin Kaynağı” diye bir kitap okudum. Ve devrimcilik

5 SBF Fikir Kulübü'nün resmi kuruluş tarihi 4 Aralık 1954 olarak kaydediliyor. İlk kurucuları arasında Turan Feyzioğlu, Aydın Yalçın, Ertuğrul Baydar ve Muammer Aksoy vardır. (Ali Yıldırım, *FKF Dev-Genç Tarihi*, Doruk Yayıncılık, Ankara 1997.)

SBF Fikir Kulübü'nün kuruluş tarihi tartışmalıdır. Osman Saffet Arolat (*Sosyalist Kültür Ansiklopedisi*) 1957'yi Yalçın Küçük (*Türkiye Üzerine Tezler 3*) 1956'yi kuruluş yılı olarak gösterir.

6 Oktay Etiman'la yaptığımız özel görüşmeden.

yapmak için bir parti gerektiğini anladım. Bu da olsa olsa TİP olur dedim ve TİP'e gittim. Bir yıl sonra Cevahir okula geldi. Cevahir ile dostluğumuz Fikir Kulübü yoluyla başladı. Tarihe mal olan iki çekirdekten söz edilir: ODTÜ ve SBF çekirdeği. Cevahir ile SBF çekirdeği içinde bulunduk. Bu çekirdek, ileriye dönük düşünceleri olan bir çekirdek değildi ama bir şeyleri kotarmaya çalışan bir çekirdekti. 70'lere doğru eylemlere birlikte gider geldik veya uygun koşulları oluşturmaya çalışırdık."⁷

"Ben 1968'de SBF'ye girdim. Geldiğimde Cevahir öğrenciydi. Kayıt yaptırdığımda, üniversiteye girme hakkı için öğrenci eylemleri devam ediyordu. Ben Ankara'ya gitmeden de kendime sosyalist diyordum. Cevahir ile SBF-FK'de tanıştık. Kulübe önce aday üye olunurdu. Altı ay gözlem süresi sonrasında kişinin üyeliği kabul edilirdi."⁸

Hüseyin Cevahir, Ankara'ya geldiğinde kentin siyasal, sosyal durumu nasıldı? Bu konuda Hakkı Zabcı'nın çözümlemeleri bize birçok ayrıntıyı göstermesi bakımından önemlidir:

"Ben Siyasal'a 1966'da İstanbul'dan geldim. Metropol kültüründen geldim. Fikir Kulübü'ne girdiğimde gördüm ki genellikle üyeler iyi eğitim alarak gelmişler. Tarsus Amerikan Koleji, Robert Koleji, Haydarpaşa Lisesi gibi okullardan gelmişler. Çoğu yabancı dil ve Marksizmi biliyordu. Lise çağlarında TİP'le olan ilişkileri onları Marksizme yönlendirmişti.

Bir de Anadolu çocukları var O eğitimden geçmemiş, Anadolu'nun değişik yerlerinden gelmişler. Çok iyi hatırlıyorum. Ankara'da Kızılay bölgesinde üç sinema vardı. Ankara Sinema-

7 İlhami Aras'la yaptığımız özel görüşmeden.

8 Nasuh Mitap'la yaptığımız özel görüşmeden.

sı daha ucuzdu. Anadolu'dan gelen gençler oraya giderlerdi. Hem parasal açıdan hem de mevki yönünden rahat ederlerdi. SBF'nin 'İnek Bayramı' çok entelektüel bir bayramdı. Anadolu'dan gelenler bu kutlamaya da uzaktan bakarlardı. Bu durumdan yararlanan faşistler; 'Sizin yeriniz bizim yanımızdır. Sizin onlarla işiniz olamaz.' diyerek Anadolu'dan gelen gençleri yanlarına çekmeye çalıştılar. Milliyetçi-toplumcu derneklerine (ÜGD'nin ön oluşumu) çekmek için dışarıdan propagandacı getirip, 'Sosyalistler böyledir işte. İnek Bayramı'nda kadın-kız işki içerler' biçiminde etkilemeye çalıştılar. Anadolu çocukları bu durumu düşünürdü. 'Gerçekten benim yerim milliyetçilerin yanı mı yoksa sosyalistlerin yanı mı?' diye. Giderek 'Sosyalizm benim işim midir?' sorusu daha öne çıktı. Bunun sebebi, Siyasal'daki eğitim ve öğrenci önderliğidir. Şunu inkâr etmemek lazımdır ki Mümtaz Soysal, Anayasaya Giriş dersinde sosyalist sistemi de kapitalist sistemi de anlatırdı. Öyle bir anlatırdı ki kalbiniz sosyalizmden yana atardı. Bunun yanında bir de Anadolu çocuğunun durumunu anlayabilecek liderler çıkmıştı. Mahir tek başına değildir Bugünkü durumuna bakmayın, ne olursa olsun, Yusuf Küpeli de vardı. Yusuf, iyi bir öğrenci lideriydi, halktan biriydi. Mahir'in Yusuf'a çok katkısı olmuştur; öğrencilik döneminde onu çok desteklemiştir.

Bunların yanında bir de Anadolu çocukları vardı. Sabahattin Kurt ve Hüseyin Cevahir gibi... Sabahattin benim sınıf arkadaşımды. Vanlı ve Kürt kökenli bir arkadaşımızdı. Mahir ve Yusuf gibi Anadolu çocuğunun doğal liderleri ortaya çıkmıştı. Onların isyanlarına önderlik ettiler. FKF gitti, yerine Dev-Genç geldi. Dev-Genç'in kurulmasının ana sebebi, Anadolu çocuğunun düzene isyanıdır. Entelektüelizme karşı çıkmış ve kulüpçülük yerini Anadolu gençlerinin isyanına bırakmıştır.

FKF sürecini tamamlamıştır. Kulüpçülük yerini devrimciliğe bırakmıştır. O dönemdeki Fikir Kulübü'nün seçkin simaları bugün çok farklı organizmalar içindedirler. Şahin Alpaylar, Cengiz Çandarlar, Oral Çalışlarlar (...) Eğitimin rolü görece-dir ama SBF'nin muhalefet geleneği, Menderes döneminden bu yana hep devam etmiştir.”⁹

Zapcı'nın dikkat çektiği noktalardan biri, “metropol kül-türü” diye nitelediği İstanbul'da yaşamış olmanın kazandırdığı birikimdir. Bilindiği gibi İstanbul, emeğin ve burjuvazinin merkezidir. Binlerce yıllık geçmişinden gelen değişik kültür-lerle kapitalistleşme sürecinin yeni kültürü harmanlanmış, bir “metropol kültürü” oluşmuştur. Cevahir'in küçük bir Anadolu kentinden gelip bir süre de olsa İstanbul'da yaşamış olmasının onun düşün ve kültür yapısında önemli etkileri olmuştur. Zapcı'ya göre SBF'nin önemi, iyi eğitim almış orta ve küçük burjuvazi denilebilecek ailelerin çocukları ile Anadolu'dan ve İstanbul'dan gelen halk çocuklarının kaynaştığı yer olmasın-dan kaynaklanır. Bu iki toplumsal sınıfın gençleri birbirlerini beslemiştir. Ayrı sosyal yapılardan gelen gençler, SBF-FK'de kaynaşarak sosyalist kültür içinde yeni bir yaşam kurma yolu-na çıkmıştır.

Cevahir, Doğu Anadolu'nun küçük bir köyünde doğmuş, yine çok kültürlü küçük bir kentte lise öğrenimi görmüş, bir süre İstanbul'da yaşamış, ardından o güne dek edindiği birikim-le Ankara'ya gelmiştir. Bu yönüyle de ailesinin yanından kal-kıp SBF'ye gelenlerden ayrılır. Edindiği birikimle kısa sürede SBF'nin önde gelen kişilerinden biri olur.

* * *

⁹ Hakkı Zapcı'yla yaptığımız özel görüşmeden.

1967 yılına gelindiğinde Batı Avrupa’da gençlik, mevcut emperyalist-kapitalist sistemin tüm kurumlarına karşı başkaldırma eğilimine girmişti. Batı’daki gelişmeleri yakından izleyen Türkiye gençliği, başlangıçta Batı’yla koşut bir savaşım içinde yer aldı. Ancak ülkenin yeni sömürge-yarı sömürge yapısının getirdiği kendine özgü sorunları nedeniyle gitgide Batı’dan ayrılan bir siyasal çizgi izledi.

Ülkede yönetimde bulunan uluslararası sermayenin temsilcisi siyasal iktidarla ordu üst yönetimi tam bir anlayış birliği içindeydi. Genelkurmay Başkanı Tural, “ülkenin bir komünist ihtilale” doğru hızla yol aldığını savunarak orduya, “Komünistleri yakalayıp emniyet güçlerine teslim etmek herkes için bir vatan vazifesidir!” buyruğunu veriyordu.

Bu arada öğrenci gençliğe her yönden yöneltilen saldırılar sürerken FKF, üyelerini ve gençliği bilinçlendirmek için birçok konuda eğitim çalışmalarına hız verdi. Seminerler, konferanslar düzenledi. 22 Ocak 1967’de FKF I. Kurultayı düzenlendi. İzzet Ararat başkanlığındaki yönetim kurulu, TİP çizgisine yakın kişilerden oluştu.

Her türlü baskı ve şiddete karşın, toplumsal muhalefet hızla yayılıyordu. 13 Şubat 1967’de işçi sınıfının savaşımında önemli bir köşetaşı olan DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) kuruldu.

DİSK’in kuruluşuna başta Türk-İş olmak üzere sağ çevrelerin büyük tepki göstermesi, karalama kampanyalarına girişmeleri olağandı ancak “Yön” hareketi başta olmak üzere kendisini “sol”da gören kimi çevrelerin DİSK’e saldırı kampanyasına katılmaları ilginçti. DİSK tüm saldırılara karşın hızla yükselişini sürdürdü. Yeni katılan sendikalarla günden güne güçlenerek işçi

sınıfının temsilcisi olmaya doğru ilerledi. Öğrenci gençliğin devrimci önderleri, büyük bir coşkuyla DİSK’i destekledi.

Devrimci düşüncelerin hızla halk içinde yayılması, sivil faşist güçlerin, uluslararası sermayenin tüm çabalarına karşın devrimciler karşısında başarılı olamaması nedeniyle sola karşı daha organize bir savaşım yürütülmesi gereğini ortaya çıkardı. NATO’ya girilmesinden itibaren nüveleri atılan ancak dağınık güçler biçiminde örgütlenen “Kontrgerilla” örgütü, ordu içinde “Özel Harp Dairesi” adıyla merkezi bir çatı altında toplandı.

Bu arada, kendi içindeki MDD (Milli Demokratik Devrim) görüşünü tasfiye eden TİP yönetimi, faşizm gelir gerekçesiyle “parlamentarizm”den başka bir yol tanımayan, DİSK’in sendikal mücadelesini tek sosyalist eylem sayan bir çizgi içindeydi. Kendi denetimindeki FKF yönetimini de aynı çizgide tutmak için çaba harcıyordu. FKF yalnızca bir “kültür kulübü” kimliği içine hapsedilmek isteniyordu. Oysa toplumsal bilinç, bu çizgiyi çoktan aşmış, bir yandan toprak işgalleri öte yandan militan işçi mücadeleleri ülkenin dört yanında artarak sürüyordu. Toplumun en dinamik kesimi olan gençliği, böyle bir ortamda amfilerde tutmanın olanağı kalmamıştı. Gençlik, kendi gücünün farkına varmış, sürdürülen savaşımın “dünyanın değiştirilebileceği” inancını bilincine yazmıştı. Artık geriye dönüş yoktu. Atılan her adım, çığ gibi büyüyerek önündeki engelleri aşıyordu. Gerçi henüz her şey “idealist”ti, gücünü “haklılık”tan alıyordu ama “romantizmin” de kendine özgü güçlü bir çekiciliği vardı. Gelecek günlerin daha güzel olacağı, ortak bir düşünce olarak bilinçlere kazınmıştı.

10 Ekim 1967’de, Amerikan 6. Filosunun İstanbul Limanı’na demirlemesini protesto etmek için, FKF İstanbul Sekre-

terliği açlık grevi başlattı. Polis, Dolmabahçe’de kurulan grev çadırına saldırdı, gençleri gözaltına aldı. Bu kez grev çadırı Taksim’de kuruldu. Gençlerin eylemine Fazıl Hüsnü Dağlarca ve şükran Kurdakul gibi şairler de katıldı.

7 Kasım 1967’de “özel okulların devletleştirilmesi” iste- miyle İstanbul-Ankara yürüyüşü yapıldı. Yol güzergâhındaki il ve ilçelerde mitingler düzenlendi, halk özel okullara karşı bilinç- lendirildi.

TİP’in gençlik mücadelesine yeterince destek olmaması, gençlik içinde MDD görüşünün hızla yayılmasına neden oldu. Gençlik TİP’ten koparak kendi öz örgütlerini kurma yoluna gir- di. Latin Amerika’dan esen devrim rüzgârları, gençliği etkisi al- tına aldı. 1967 biterken TİP’in önderliği de bitiyordu.

* * *

1968, Türkiye solunun yeni yolunda hızla ilerlediği yıl oldu. Tüm gücünü gençliğin devrimci ateşinden alan, geçmişin tüm kurumlarının “eski”de kaldığı yeni, kendine özgü bir çoşku ül- kenin dört yanını sardı. Gençlik, “iki üç, daha fazla Vietnam” yaratmak için kolları sıvadı.

Gençliğin önünü kesmek isteyen sermaye çevreleri de boş durmuyordu. 3 Mart 1968’de MTTB (Milli Türk Talebe Birli- ği) tarafından Taksim Alanı’nda “şahlanış Mitingi” düzenlendi. Türkiye’yi Vietnam ve Küba yapmak isteyenlere karşı “cihat” ilan edildi.

23-24 Mart 1968’de FKF’nin II. Kurultayı Ankara’da ya- pıldı. Doğu Perinçek genel başkanlığa getirildi. Perinçek hem MDD görüşünü savunur görünüyor hem de TİP içindeki görevi-

FIKIR KULÜDLERİ FEDERASYONU HAİTALIK BÜLTENİ

fkf

KAVGA

KAVGA ÖZGÜRLÜK İÇİN 4İĞİNLAR İÇİN KAVGA .

Sahibi : F. K. F. Adına Kudret ULUTÜRK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Kudret ULUTÜRK

Yönetim Yeri : F. K. F. Genel Merkezi

Selânik Caddesi 31/2 Yeniböğür - ANKARA

Yıl : 1

Sayı : 5

25 Ocak 1967

KURULTAYIMIZI YAPTIK

TOPLUMCU EYLEMDEKİ STRATEJİMİZ SAPTANDI:

« — Öteki adı büyük gençlik örgütleri güdümlü kurulmuşlardır. Biz bu işi kendimiz başardık...

— Bütün davranışlarımıza ciddiyet ve bilimsellik egemen olacaktır... »

FKF'nin yayın organı Kavga'nın teksirle çoğaltılan 3. sayısı

ni sürdürüyordu.¹⁰ Farklı anlamda da olsa (Mahir Çayan'a göre "küçük burjuva" anlamda) MDD'yi savunması, TİP yönetiminin dikkatini çekti. O sırada, Mihri Belli'nin önerisiyle antiemperyalist, antifaşist geniş bir cephe kurmak amacıyla Dev-Güç (Devrimci Güçbirliği) oluşturuldu. FKF, Dev-Güç'e katıldı. FKF'nin 29 Nisan'da yapılan antifaşist mitinge katılması, TİP yönetimini rahatsız etti ve FKF genel yönetim kurulundaki çoğunluğunu kullanarak Doğu Perinçek'i başkanlıktan düşürdü, yerine Zülküf Şahin'i getirdi.

Dev-Güç'ün ağırlıkla "Kemalistler"ın denetiminde olması tartışmalara neden oldu. Mahir Çayan ve arkadaşlarının Dev-Güç hakkındaki görüşleri şöyledir: "*Dev-Güç kuruluşu, proleter devrimci örgütlenmeye biraz daha iyi ortam hazırlamak için sadece taktik bir girişim olarak ele alınmış olsaydı, bir miktar yararlı olabilirdi. Ama Türkiye'deki sol hareketi basit bir slogan savaşı haline getiren küçük burjuva sosyalistleri, sağlam proleter devrimci bir örgütlenme olmadan kâğıt üzerinde sanki gerçek antiemperyalist cephe kurulabilirmiş gibi, Dev-Güç girişimini abartıverdiler. Küçük burjuvazinin asker-sivil aydın kanadını bile gerçekten temsil edemeyecek birkaç küçük burjuva aydınıy-*

¹⁰ Mahir Çayan ve arkadaşları bu olayı şöyle değerlendiriyor: Doğu Perinçek, *Dönüşüm* dergisinin fiyaskoyla sonuçlanan 1967 yılındaki ikinci çıkışında kendinden emin, büyük bir gönül rahatlığıyla hain TİP yönetici kliğinin goygoyculuğunu yapmış; "Türkiye'nin meseleleri sokakta halledilmez.", "Türkiye sosyalist devrim adımıdadır!..." diye yazılar yazarak *Yön* dergisinde kapitalist olmayan yol tezini E. Tüfekçi adıyla savunan Mihri Belli'ye cevaplar vermiş; son güne kadar da TİP Bilim Kurulu'nda (1) görev almıştı. Bu çabalarından dolayı TİP yönetici kliğinin itimatını kazanmış olan burjuva politikacılığının ustası Doğu Perinçek, FKF Kurultayı'nda kafasının içindekileri bir bezirgân kurnazlığıyla saklamasını bildi ve önemli bir muhalefetle karşılaşmadan başkanlığa seçildi (1965-1971 *Türkiye'de Devrimci Mücadele ve Dev-Genç*, Kurtuluş Yayınları, Ankara).

6. Filo'yu protesto eden pankartın Dolmabahçe Saat Kulesi'ne Çekilmesi

Üstte Vedat Demircioğlu,
altta Atalay Savaş
FKF kartpostalları, 1968

Zaman gelecek mezardaki sessizliğimiz hayattaki konuşmalarımızdan daha etkili olacaktır.

la aynı masaya oturan küçük burjuva sosyalistleri, yıkılmaz(!) 'milli cephe'yi kurduklarını ilan ediverdiler. İşi o kadar ileriye götürdüler ki, 'Aman milli cephe (1) yıkılmasın.' diyerek, Dev-Güç içindeki sosyalist gençlik temsilcilerine usturuflu konuşma, sosyalist olduğunu gizleme taktikleri vermeye başladılar. Böylece, gençlik hareketi içinde Türk Solu hareketiyle tohumları atılan sağ oportünizm iyice beslendi. Proleter Devrimci (!) Aydınlik oportünizmi boşlukta değil, böyle bir ortam içinde yeşerdi.”¹¹

Dev-Güç'ün ilk eylemi, 29 Nisan 1968'de Zafer Alanı'nda düzenlenen miting oldu. Mitingde Aziz Nesin, Kadri Kaplan ve İlhan Selçuk birer konuşma yaptılar. Mitinge saldıran gericiler püskürtüldü.

1968 Mayıs ayında Fransa'da patlak veren ve tüm dünyaya yayılan öğrenci hareketleri, Türkiye'yi de devindirdi. Artık başkaldırı zamanıydı, emperyalizme ve faşizme cepheden saldırmak tek hedef haline geldi.

Daha önceleri günlük sorunlarını dile getiren, çözüm üretmek için çalışan öğrenciler, artık tarladan fabrikaya koşmaya başlamış “devrimci genç” olmuşlardı. Bu da ders aralarında yapılabilecek bir iş değildi. Tüm zamanlarını “devrim” için harcamalıydılar. Bunun için yeni mücadele yolları buldular. Zaten dönemin gençliğinin önünde örnek olabilecek bir birikim çok azdı. Onlar her şeyi yaparak, yaşayarak öğreniyorlardı. Kendilerinden daha iyi koşullarda yaşayan Batı gençliği başkaldırıyorsa onlar da kampüste kapalı kalmamalıydı. Üniversitelerde art arda boykot kararları alındı, kampüsler işgal edildi. Eylem içinde yeni öğrenci liderleri öne çıktı. Artık hiyerarşi, mücadele içinde doğal olarak ortaya çıkıyordu.

¹¹ 1965-1971 Türkiye'de Devrimci Mücadele ve Dev-Genç, Kurtuluş Yayınları, Ankara.

Olayların doruk noktaya ulaştığı bu günlerde TİP son bir hamle yaparak 8 Temmuz 1968'de FKF Genel Yönetim Kurulu'nun toplanmasını sağladı. Daha önce de değindiğimiz gibi, Doğu Perinçek yönetimindeki merkez yönetim kurulu düşürüldü. Yerine Zülküf Şahin genel başkanlığa getirildi.

Boycot ve işgallerin yoğunlaştığı dönemde 6. Filo, İstanbul Limanı'na yaklaştı. 6. Filo'nun gelişini antiemperyalist büyük bir gösteriye dönüştürmek isteyen gençler harekete geçti. Artık gelenekselleşen protesto eylemleri yapıldı.

24 Temmuz 1968 günü Vedat Demircioğlu'nun ölümü üzerine gençlik ayağa kalktı. Gösterilerden çekinen polis, cenazeyi kaçıınca 25 Temmuz günü temsili bir cenaze töreni düzenlendi. Öğrenciler polisle çatıştı.

Vedat Demircioğlu'nun cenaze töreni

20-21 Ağustos 1968'de Çekoslovakya'nın Sovyet askerleri tarafından işgali, sol içinde tartışmalara neden oldu, farklı bakış açıları ayrışmaların yaşanması sonucunu doğurdu.

28 Ağustos 1968'de 6. Filo'nun İzmir Limanı'na demirlemesi, mitingler düzenlenerek protesto edildi.

4-8 Eylül tarihleri arasında TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası) tarafından Ankara'da "Devrimci Eğitim Şurası" toplandı. Alternatif devrimci eğitim programı kamuoyuna açıklandı.

68 devrimci ruhu, sanatçıları da etkiledi. Bir grup tiyatrocu, "Devrim İçin Hareket Tiyatrosu"nu kurarak halk için tiyatro yapma kararı aldı. Müzik alanında ise Anadolu müziği ile Batı müziği sentezlenerek folklorik özellikleri ağırlıkta olan özgün bir müzik anlayışı geliştirildi. Bir yandan da geleneksel âşıklık geleneği, döneme özgü devrimci sözlerle sürdürüldü.

Deniz Gezmiş ve arkadaşları, Ekim 1968'de DÖB (Devrimci Öğrenci Birliği)'ü kurdular. Artık "devrim için savaşmayana sosyalist demilemeyeceği" genel kabul gören bir görüştü.

O günlerin coşkusu içinde öğrenciler kampüslere sığamaz olmuştu. Öğrencilik anlamlı olmaktan çıkmıştı. Artık gençler, geçici sürelerle dayanışma ziyaretlerini aşmış, sürekli halk içinde kalma dönemi başlamıştı. Birçok öğrenci, öğrenimlerini yarıda bırakıp kitle içine karıştı.

1968 sonbaharında DÖB'ün başını çektiği Samsun-Ankara "Mustafa Kemal Yürüyüşü" yapıldı. Böylece Kurtuluş Savaşı güzergâhı izlenerek II. Kurtuluş Savaşı'nın başlatıldığı ilan edilmiş oldu. Hüseyin Cevahir, bu yürüyüşe destek verenler arasındaydı. Yürüyüşün bir bölümüne katılmıştı. Eylem, 30 Eylül 1968'de 2'si işçi, 22'si öğrenci 24 genç tarafından Samsun

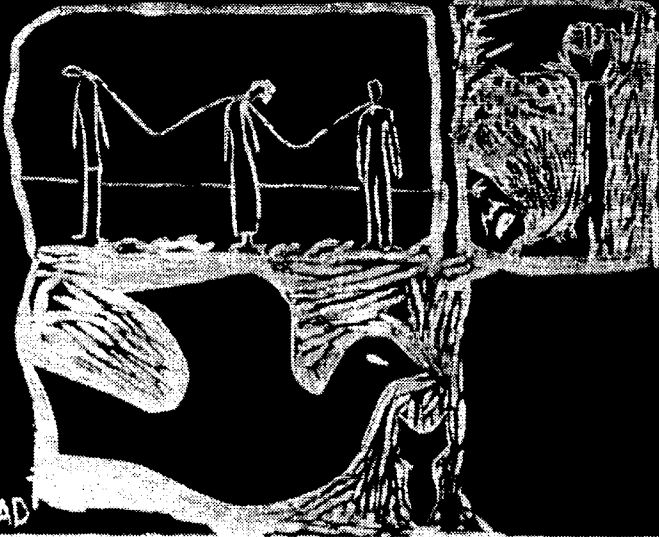
KÖPRÜ

GREV

5 6 12 13
OCAK

AKSARAY
TOS SALONU

DEVİRİM
İÇİN
HAREKET
TİYATROSU

*Devrim İçin Hareket Tiyatrosu afişi
Tasarım: Sadık Karamustafa*

Atatürk Anıtı önünden başlatıldı. 10 Kasım'da Ankara'da, Anıt-kabir'de olunması planlanmıştı. Yayımlanan bildiride, "Biz Mustafa Kemal gençliği olarak saptırılan devrimi rayına oturtmaya azimliyiz, kararlıyız." deniliyordu. Ancak yürüyüş 9 Kasım'da Ankara'nın Kayaş ilçesinde sonlandırılmak zorunda kaldı.

1968 sonbaharında Vietnam'da Honço (Kasap) adıyla ünlenmiş Robert Commer, Türkiye'ye büyükelçi olarak atandı. Bu atama antiemperyalist çevrelerde büyük tepkilere yol açtı. İstanbul ve Ankara havaalanlarında gösteriler yapıldı, polisle çatışmalar oldu.

1968 sonbaharında tüm kesimler ayaktaydı. Öğrenciler, öğretmenler, memurlar, işçiler, köylüler kendi talepleri çevresinde örgütlenerek sokağa taşmıştı. Bu arada devlet örgütü, yükselen halk hareketlerini bastırmak için faşist teröre ağırlık verdi. Yasalar değiştirildi, resmi güçlerin yetersiz kaldığı yerlerde sivil faşist güçler devreye sokuldu.

31 Aralık 1968 günü Yusuf Küpeli, SBF'de CKMP (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi)'ye ait afişlerin bulunduğu panoyu indirip üzerine "Kahrolsun Faşizm" yazdı. Bunun üzerine silahlı, sopalı yüz kadar faşist, Yılmaz Yalçınar'ın önderliğinde SBF'ye saldırdı. Aralarında Hüseyin Cevahir'in de bulunduğu SBF öğrencileri, faşist saldırıyı püskürttüler, saldırganları döverek okul dışına attılar.

SBF'de dar bir militan kadro vardı. Bunlar gerek okul içindeki gerek Ankara'daki öğrenci olaylarının en önünde yer alırlar, her olaya anında müdahale ederlerdi. Bu militan kadronun önde gelenleri, daha sonra çoğu THKP-C hareketi içinde yer alacak olan Yusuf Küpeli, Hüseyin Cevahir, Mustafa Kaçaroğlu, İlhami Aras, Sabahattin Kurt, Zafer Kutlu, Oğuz Etçi, Mustafa Kemal

Çamkıran, Oktay Etiman, Kamil Dede, Nasuh Mitap, Osman Tokcan, Şadi Samer, Saffet Rüştü Tekin, Cengiz Zapçı, Tuğrul Paşaoğlu, Ercan Ercuyas, Çelik Cesur'dur.

* * *

1960'lı yılların sonuna doğru ülkemizdeki siyasal sistem, uluslararası sermaye ile entegrasyonu büyük ölçüde tamamlamıştı. Emperyalizmin ülkemizdeki uzantısı olan tekelci sermaye, bir yandan dış borçları ödemek öte yandan ulusal pazarda yaygın üretime yönelmek için kaynak arayışı içindeydi. Bu da işçi ücretlerinin düşürülmesi, tarım taban fiyatlarının düşük tutulması sonucunu doğurdu. Böylece tekelci sermayeyi finanse etme görevi, başta işçiler ve köylüler olmak üzere tüm üretici güçlere yüklendi. Bu da ancak baskı ve şiddetle sağlanabilirdi.

*Ormanların özelleştirilmesine karşı düzenlenen
"Ormanlar Halkımızındır" yürüyüşü*

Devrimci öğrencilerin “özerk” üniversitenin olanaklarını kullanması, siyasal iktidarı rahatsız etti. Komando kamplarında eğitilen ve silahlandırılan sivil faşist güçler, üniversitelere ve yurtlara saldırdılar. Kendilerini korumak isteyen devrimci öğrenciler de silahlanmak zorunda kaldı. Böylece mücadele yeni bir boyuta sıçradı. İdeolojiler yeni duruma göre gözden geçirilmek zorunda kalındı. CKMP, MHP (Milliyetçi Hareket Partisi) adını alarak faşist saldırılarda ön plana çıktı.

Bu günlerde, 4 Ocak 1969 günü, FKF'nin III. Kurultayı İstanbul'da toplandı. Siyasal sistemle görece uyum içinde “sosyalist” mücadele yürütme taraftarı TİP görüşü tasfiye edilerek devrimcilerin adayı Yusuf Küpeli genel başkanlığa getirildi. Yusuf Küpeli'nin yönetimindeki FKF, aktif savunma çizgisinde militan mücadeleyi yükseltti.

6 Ocak 1969'da ABD Büyükelçisi Robert Commer, ODTÜ'ye geldi. Öğrenciler rektörlük binası önünde toplanarak aracını ateşe verdiler, itfaiyeyi de üniversiteye sokmadılar ve araç tümüyle yandı. Bu olay, siyasal iktidar çevrelerinde şok etkisi yarattı.

Daha sonra, bu olayı Mahir Çayan çevresi şöyle değerlendirecekti: *“CIA ajanı Commer, Türkiye'ye ABD büyükelçisi olarak atanmıştı. Commer, havaalanında devrimci gençliğin protestosu ile karşılaşmış, ODTÜ'de arabası yakılmıştı. TİP oportünist hain yönetici kliği dâhil, bütün siyasi partiler ve Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu'nun CHP kuklası hain yöneticileri, emperyalizme karşı tam uzlaşıcı bir tavır takınıp arabanın yakılmasını kınarlar, kitleleri bu önemli antiemperyalist direnişin karşısına çıkarmaya çalışırlarken, yeni seçilen FKF Merkez Yürütme Kurulu'nun ilk işi bu direnişe sahip çıkmak oldu. Yapılan propa-*

6. Filo'yu protesto gösterisi

Kanlı Pazar

gandı ile önce üniversite gençliği ve giderek duyurabileceği ölçüde işçi-köylü kitleleri olayı benimsediler. Haklarında tevkif kararı bulunan arkadaşların teslimi sırasında, ODTÜ' de 5-6 bin kişinin katıldığı büyük bir antiemperyalist miting yapıldı. Böylece, SDDF (Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu)' nin antiemperyalist bir direnişe katılmaktan korkan ve ODTÜ' de arkadaşlarını gammazlayan yöneticileri, tabanlarının kendilerini terk ederek antiemperyalist kavganın en önünde yürüyen FKF militanlarının peşinden gittiğini gördüler.”¹²

1969 yılı, işçi hareketlerinin yükselerek gelişmesinin yanında topraksız ve az topraklı geniş köylü kitlelerinin siyasallaşan eylemlerinin ayaklanmaya doğru evrildiği bir yıl oldu. Köylü ayaklanmaları çoğu zaman geniş toprak sahiplerine yönelme- se de hazine topraklarının işgali biçiminde kendini gösterdi. FKF'nin yönetimine, MDD'nin kırlardan kentlere devrim stratejisini savunanların egemen olması, köylü hareketlerinin gelişmesinde etkili oldu.

Dönemin öne çıkan köylü eylemlerinden ilki, İzmir-Torbalı Atalan ve Güllüce köylülerinin gerçekleştirdiği hazine topraklarını işgal oldu. Köylülerin direnişi jandarma müdahalesiyle kırılılabildi. 7 Şubat 1969'da Akhisar'da, 10 Şubat 1969'da Ödemiş'te devrimci gençlerin katıldığı/örgütlediği büyük tütün mitingleri yapıldı. Keban'daki greve bir gözlemciyle birlikte bildiriler yollandı.

10 Şubat 1969'da 6. Filo, Dolmabahçe önüne demirledi. Öğrenciler ayaklandı, İstanbul'un dört yanında eylemler yapıldı.

¹² 1965-1971 Türkiye'de Devrimci Mücadele ve Dev-Genç, Kurtuluş Yayınları, Ankara.

16 Şubat 1969 Pazar günü devrimcilerin önderliğinde yaklaşık 30 bin kişi, Beyazıt'taki İstanbul Üniversitesi önünden Taksim Alanı'na doğru yürüyüşe geçti. Taksim girişinde polislerle birlikte dinci-gericiler kitlenin üzerine saldırdı. İki işçi öldürüldü. Bu olay Türkiye tarihine "Kanlı Pazar" olarak geçti.

Mahir Çayan çevresi "Kanlı Pazar" olayını değerlendirirken bu olaydan çıkardıkları dersleri de belirtiyor. Bu tutum, dönemin devrimci gençliğinin yaşanan her olaydan dersler çıkara çıkara kendi yolunu bulduğunun bir kanıtıdır: *"Kanlı Pazar adıyla anılan İstanbul'daki yürüyüş, diğer gençlik ve işçi kuruluşları ile birlikte hazırlandı. Amaç, 6. Filo'yu ve Amerikan emperyalizmini protesto etmektir. Halkın da katılımıyla yürüyüş kolu 25-30 bin kişiyi buldu. Taksim'e giren dar yokuşun ağzında polis, yürüyüş kolunun önündeki ufak parçayı gericilerin tuzağına bırakıp kalan parçayı da kendisi dağıttı. İki kişi öldü, yüzlerce kişi yaralandı ve Taksim'de miting yapılamadı. Bu başarısızlığın çeşitli nedenleri vardı. Bir kere, koskoca yürüyüş kolunun savunmasını sadece bir grup FKF'li genç üstlenmişti ve hazırlıkları kendilerinden sayıca çok üstün olan silahlı gericileri ve polisi alt etmeye yeterli değildi. Sendikacılar ve diğer gençlik temsilcileri kendi gruplarını kavgaya hazırlamamışlardı. İkinci olarak, 25-30 bin kişilik kitleyi gören yöneticiler, kitlenin kavgaya hazırlıksız olduğunu düşünmeden büyük bir rehavete kapılmışlar, ayakları ile düşmanın tuzağına girmişler, göz göre göre düşmanın seçtiği en uygunsuz alanda kavgayı kabullenmişlerdi. Öte yandan, o zamana kadar Türkiye'de bir örneği olmadığı için, böylesine silahlı bir saldırı beklemiyorlardı. Bu kalabalığın hiçbir zaman dağıtılamayacağını hesaplamışlardı. Hesaplar yanlış çıktı; sosyal pratiğin acı tokadı, sınıf kavgasının önemini gençlik liderlerine ve bütün proleter devrimcilerine bir kere daha gösterdi.*

Bu yenilginin hem ders alma hem de kitlelere antiemperyalist propaganda yapma açısından olumlu yanları oldu. Birtakım burjuva basını her ne kadar meseleyi Müslüman-komünist çatışması imiş gibi yansıtmaya çalışsa da antiemperyalist mesaj kitlelere ulaştı. Özellikle asker-sivil aydın kanat arasında, irticayı silah olarak kullanan işbirlikçilere karşı önemli tepkiler doğdu. FKF Merkez Yürütme Kurulu da olayın arkasından 'Bağımsız Türkiye'¹³ adlı bülteni geniş ölçüde dağıtarak işçi-köylü kitlelerine antiemperyalist propaganda yapmaya çalıştı.”¹⁴

1969 yılı, Doğu illerinde jandarma baskısının yoğunlaştığı bir yıl oldu. Kürt kökenli aydınlar ve gençler, bölgeye özgü örgütlenme modeli üzerinde düşünmeye başladılar. Mayıs ayında DDKO (Devrimci Doğu Kültür Ocakları) örgütlenmeleri ortaya çıktı. Kısa sürede Kürtler arasında yaygınlaştı.

17 Mayıs 1969'da SBF Sosyalist Fikir Kulübü seçimleri yapıldı. MDD görüşünü savunanlar; Oral Çalışlar, Hüseyin Cevahir, Oktay Etiman, İlker Ağca ve Murtaza Bor'un kendi aralarında başkan seçmelerini istediler. Başkanlığa Hüseyin Cevahir ve Oral Çalışlar aday oldu. Oktay Etiman ve İlker Ağca'nın Oral Çalışlar lehine oy kullanması üzerine başkanlığa Oral Çalışlar getirildi. Oktay Etiman, o dönemde henüz Doğu Perinçek grubu ile aralarında ayırım yaşanmadığı için Oral Çalışlar'a oy verdiğini belirtiyor ve süreci şöyle anlatıyor: “Biz ayrıca bir toplantı yaptık. Bugünkü öğrenci işleri merkezinde toplandık. Orası, o zaman öğrenci derneğine aitti. Seçilen grup kendi arasında görev

¹³ “Bağımsız Türkiye” bülteni için bakınız: Ali Yıldırım, FKF Dev-Genç Tarihi, Doruk Yayıncılık, Ankara, 1997.

¹⁴ 1965-1971 Türkiye'de Devrimci Mücadele ve Dev-Genç, Kurtuluş Yayınları, Ankara.

dağılımı yaptı. Henüz Aydınlikçılardan kopmamıştık. Ben, Yusuf Küpeli'ye 'Kimi başkan yapalım?' diye sordum. Yusuf da, 'Oral olsun!' dedi. Kendi aramızda koridorlarda yapılan oylamada Oral seçildi. Ayrılıktan sonra Oral Çalışlar'ı başkanlıktan indirdik ve Murtaza Bor'u başkan seçtik.”¹⁵

Haziran ayında SBF'nin işgali ile başlayan öğrenci olayları kısa sürede tüm yüksek okul ve fakültelere yayıldı. Üniversite sorunlarına yönelik talepler, yapılan ideolojik çalışma ile antiemperyalist bir öz kazandı. “Üniversite özerkliğinin çiğnendiği bir dönemde sınavlara girilemeyeceği” öne sürülerek sınavların güz dönemine ertelenmesi istendi. Bu arada geçeköndü halkının istemlerini dile getiren binlerce bildiri basılıp dağıtıldı, onlardan destek istendi. Eylemlilik DTCF'de yapılan bir forumla birlikte sokağa taşı.

Ankara öğrenci örgütleri 11 Haziran 1969 günü DTCF bahçesinde genel bir forum düzenledi. Forum, AÜTB (Ankara Üniversitesi Talebe Birliği) İkinci Başkanı Atilla Sarp'ın konuşmasıyla başladı. Ardından FKF Genel Başkanı Yusuf Küpeli söz alarak orada bulunan öğrenci kitesine bağımsızlık andı içirdi. “Andımızı bir de Zafer Meydanı'nda içeceğiz.” diyerek öğrencileri Kızılay'a doğru yürüyüşe geçirdi. Aralarında Hüseyin Cevahir'in de bulunduğu yaklaşık 3 bin öğrenci, sloganlar atarak Lozan Meydanı'na ulaştı. Burada da bağımsızlık andı içildi, ardından bir engelle karşılaşmadan Kızılay Meydanı'na varıldı. Toplum polisi, Maltepe ve Bakanlıklar yönünde yolu tutmuştu. Bunun üzerine öğrenciler Mithat Paşa Caddesi'ne yöneldiler. Cadde üzerindeki ABD'nin TUSLOG Karargâhı'na (Amerikan İkmal Karargâhı) ve bina önündeki Amerikalılara ait arabalara

¹⁵ Oktay Etiman'la yaptığımız özel görüşmeden.

saldırdılar. Olaya müdahale eden toplum polisi ile de çatışan öğrenciler, yan sokaklara çekilerek dağıldılar.

* * *

1969 yılı yaz aylarından başlayarak ülke çapında gelişen olaylara bakıldığında, nasıl bir toplumsal ve siyasal ortam içinde yaşandığı açıkça görülür:

Tütün üreticileri, genel merkezi Akhisar'da olan Türkiye Tütün Üreticileri Sendikası'nı kurdu.

Balıkesir Dursunbey Akyayla köylüleri, hazine topraklarını işgal etti.

Bursa Gemlik Muratoba köylüleri, baraj altında kalan topraklarının istimlakını protesto ettiler.

14 Temmuz 1969 günü Ordu Fatsa'da fındık üreticileri, "Fındık Fiyatları ve Demokratik Haklar" mitingi düzenledi.

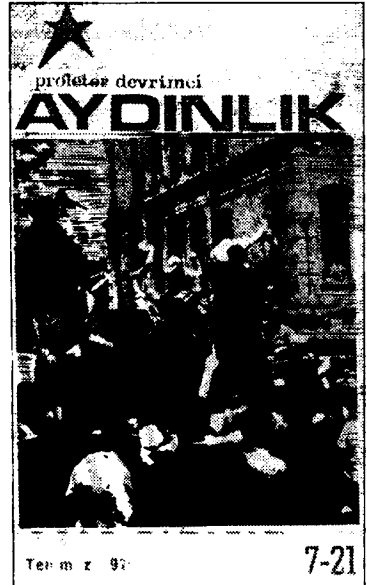
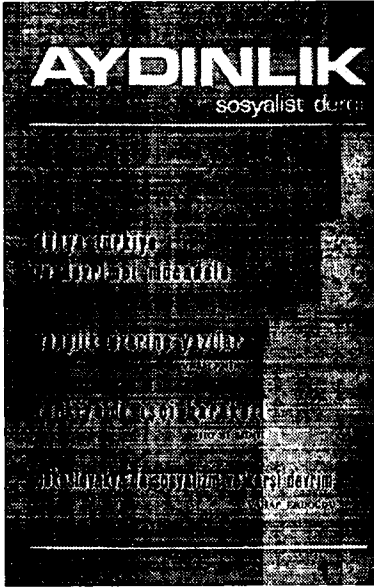
1969 Haziran'ı sonunda Yusuf Küpeli, Deniz Gezmiş, Cihan Alptekin, Sinan Cemgil ve Ömer Erim Sürken Filistin'e gitti.

7 Temmuz 1969'da, İstanbul Silahtar'daki Türk Demir Döküm Fabrikası, Maden-İş üyesi işçilerce işgal edildi. Polis müdahalesine işçiler çevre halkıyla birlikte direndi, bunun üzerine çağrılan askeri birlikler de işgali kıramayınca 19 Ağustos'ta işçilerin istekleri kabul edilerek işgal sonlandırılabilirdi.

* 19 Eylül 1969 günü Orman Fakültesi öğrencisi Mehmet Cantekin öldürüldü.

23 Ağustos 1969 günü ODTÜ öğrencisi Taylan Özgür, İstanbul Beyazıt'ta polisler tarafından arkasından vurularak öldürüldü.

Kırmızı Aydınlık

PDA Beyaz Aydınlık

9 Ekim 1969'da FKF'nin IV. Kurultayı, Ankara'da toplandı. Yusuf Küpeli'nin başkanlığı döneminde FKF büyük atılım yapmış, militan mücadelede gençler tüm kesimlerin önünde yürümüştü. Kongrede MDD çizgisini savunanlar arasında görüş ayrılıkları ortaya  ıktı. Mahir  ayan ve arkadaşları, Doğu Perinçek  evresinin sosyalist hareketle Kemalizmi bütünleştiren anlayışına karşı  ıktılar.¹⁶ Devrimci hareketin Kemalizmden ideolojik, örgütsel olarak bağımsızlaştırılması gerektiğini savunarak Kemalizmin kuyruğuna takılmanın doğru olmadığını ileri sürdüler. Kongre, bu tartışmalar arasında FKF'nin Dev-Genç'e (Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu) dönüşümüyle ve yeni tüzüğün benimsemesiyle sonuçlandı. İki grubun da karşı çıkmadığı Atilla Sarp, genel başkanlığa getirildi.

Günümüze değin geleneği sürdürülecek olan Dev-Genç böylece doğmuş oldu. Her yeni kuşak; gençliğin mücadele, dayanışma, başkaldırı, özgürleşme, hak arama, direnme geleneği olan Dev-Genç'i yeni kuşağa devrederek sürekliliği sağlama başarısını gösterdi.

Dev-Genç ile T S, 10 Kasım 1969'u "Bağımsızlık ve Mustafa Kemal Günü" ilan ettiler. Bu amaçla SBF'de toplanan kitle, Amerikan Haberler Merkezi'yle kimi Amerikan kuruluşlarını tahrip etti.

1-10 Aralık 1969'da "Yerli Mallar Haftası" düzenlendi. Yabancı şirketlerin bürolarına saldırıldı. Bu eylemlilikler, tartışmalardan bunalan Dev-Genç kitlesinin toparlanmasını sağladı.

¹⁶ Bu konuda geniş bilgi için bakınız: *Aydınlık Sosyalist Dergi*, "Sağ Sapma Devrimci Pratik ve Teori", Sayı: 15, 1970. *THKP-C Dava Dosyası Yazılı Belgeler*, Yar Yayınları, İstanbul 1988, Sayfa: 92-156.

9 Aralık 1969'da Yıldız Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi'nde Mehmet Büyüksevinç, 14 Aralık'ta da Battal Mehetoğlu faşistler tarafından öldürüldü. Bu olaylar üzerine İstanbul'daki üniversite gençliği ayağa kalktı, büyük cenaze törenleri düzenlendi.

15 Aralık 1969'da TÖS ve İlk-Sen, öğretmenler boykotunu başlattı. Dev-Genç boykotu aktif olarak destekledi.

19 Aralık'ta 6. Filo, İzmir Limanı'na demirledi. Dev-Genç artık gelenekselleşen protesto eylemlerine girişti, Konak Alanı'nda toplanan gençler, Amerikan askerlerini kıyıya çıkartmadı.

29 Aralık 1969 günü Gamak Motor Fabrikası işçilerine toplum polisi saldırdı, işçi Şerif Aygün öldürüldü, 17 işçi yaralandı. Öğrenciler tüm okullarda olayı protesto etmek için boykoto gitti. Bu olay DİSK yöneticileri ile Dev-Genç'i birbirine yaklaştırdı, ortak mücadele vermenin önemini gösterdi. DİSK yöneticileri, militan gençlik mücadelesi olmadan sendikal mücadele veremeyeceklerini acı bir biçimde öğrendiler.

* * *

1970 yılına gelindiğinde artık saflar netleşmeye başlamış, legal mücadelenin sınırına gelinmiş, okullarda baskılara dayanma olanağı gittikçe güçleşmişti. Devrimci görüşler, teorik ve pratik anlamda kitle içinde sınana sınana belli bir olgunluğa erişmişti.

Ocak 1970'te Aydınlık dergisi ikiye ayrıldı. Görüş ayrılıkları beliren Doğu Perinçek grubu dergiden tasfiye edildi. Perinçek ve arkadaşları, Proleter Devrimci Aydınlık adıyla yeni bir dergi yayımlamaya başladılar. Dergideki ayrılık Dev-Genç'i de

etkiledi. 18 Ocak 1970'te SBF'de toplanan Dev-Genç Genel Yönetim Kurulu, MYK üyesi dört PDA'cuyu görevden aldı.

Ayrım sonrası Dev-Genç yeniden mücadele alanına döndü. 26 Ocak'ta Akhisar'da tütün mitingi yapıldı. Ankara, İstanbul ve İzmir'den gelen Dev-Gençliler bölgeyi köy köy dolaşarak mitinge katılımı sağlamaya çalıştılar.

Aynı günlerde Birlik Partisi'nin beş milletvekili, Demirel hükümetini destekleme karşılığında 500.000 lira aldıklarını itiraf etti. Bunun üzerine Dev-Genç büyük bir propaganda kampanyası başlattı; soygun, talan, yağma, rüşvet düzenine dikkat çekti.

14 Mart 1970'te DTCF'de bir forum düzenlendi. Polis gençlerin Meclis'e yürüyeceğini haber almış, Kızılay'da önlem almıştı. Gençler, polisi şaşırtarak eski Meclis'in bulunduğu Ulus'a doğru koşmaya başladılar. Birkaç dakika içinde Kurtuluş Savaşı'nın yürütüldüğü eski Meclis'e ulaştılar. Toplantı salonuna girdiler, hazırladıkları "Bağımsızlık Bildirisi"ni Dev-Genç Genel Başkanı Atilla Sarp okudu.

16 Mart'ta İstanbul'da "Bağımsızlık Haftası" düzenlendi. 18 Mart'ta İTÜ'den yürüyüşe geçen gençler, Dolmabahçe yönünde önlem alan polisi yanılarak Şişli'deki Atatürk Evi'ne yürüdüler. Burada bağımsızlık andı içildi.¹⁷

18 Mart 1970'te Samsun Alaçam'da "Tütün Mitingi" düzenlendi. Daha önce Alaçam köylerini dolaşan Dev-Gençliler kitle çalışması yürüttü.

17 Gösterilerde Dev-Gençlilerin içtiği ant şöyleydi: "Biz devrimciler, bizi mahvetmek isteyen emperyalizme, bizi geri bırakmak isteyen feodalizme karşı, Heyet-i Milliye'ce ve Heyet-i Umumiye'ce, sayımızın azlığına, düşmanın çokluğuna bakmadan, bıkmadan, yorulmadan, usanmadan, korkmadan savaşacağımıza ant içeriz."

bağımsız
türkiye

DEV-GENÇ amblemlı afiş: kâğıt üzerine iki renk serigrafı

İLERİ

TÜRKİYE DEVRİMCİ GENÇLİK FEDERASYONU

20 Kasım 1970

Sayı : 5

DEV-GENÇ'in yayın organı İleri

23 Mart'ta Ankara Nallıhan'da, "Orman Köylüleri Yürüyüşü ve Mitingi" yapıldı.

Mart 1970'te Dev-Genç'in yayın organı İleri'nin yayımına başlandı.

Nisan ayında Doğu illerindeki kimi köylerde, "silah araması" bahanesiyle baskılar yapıldığı öğrenildi. Bunun üzerine Hüseyin Cevahir, Bismil ve Silvan'a giderek olayı yerinde araştırdı. Bu konuda hazırladığı yazısı, Aydınlık Sosyalist Dergi'nin Mayıs 1970 tarihli 19. sayısında yayımlandı.¹⁸

Nisan ayında Erzurum'da faşist baskı ve saldırılar yoğunlaştı, bir öğrenci baskıları protesto etmek için kendini yaktı.

Ankara'da Atatürk Öğrenci Yurdu faşistlerce basıldı, devrimci öğrenciler yurttan atıldı. Ardından Hacettepe Üniversitesinde öğretim üyelerinden Dr. Necdet Güçlü öldürüldü. İstanbul ve Ankara'da gösteriler düzenlendi. Amerikan kuruluşlarına saldırıldı. 14 Nisan'da Güçlü'nün katili Ülkü Ocakları İkinci Başkanı İbrahim Doğan yakalandı.

6 Nisan 1970'te Dev-Genç, "Kıbrıs Haftası" etkinlikleri başlattı. Aynı gün Konya'da faşistler ve şeriatçılar, "Komünizmi Tel'in Mitingi" düzenlediler. Mitingden sonra Selçuk Eğitim Enstitüsü'ne saldırıp 7 öğrenciyi yaraladılar.

29 Nisan 1970'te AID (Amerikan Yardım Örgütü)'nün Balgat'ta bulunan deposu yakıldı. Bu eylem, gerek katılanlar gerek hazırlanışı gerek yapılışı açısından daha sonraki eylemlere hazırlık niteliğindedir. Eylem gününün seçilişi de bilinçli bir tercihtir. O gün, 29 Nisan 1960 olaylarının 10. yıldönümüdür.

¹⁸ Hüseyin Cevahir'in metni ve bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: sayfa 252

Eylem üzerinde uzun uzun düşünölmüş, kişiler seçilmiş ve planlar yapılmıştır. Dahası, Mahir Çayan da eyleme katılmak istemiş ancak yakalanması durumunda, ayrımların yaşandığı bir ortamda teorik çalışmaların kesintiye uğrayacağı gerekçesiyle Mahir Çayan'ın eyleme katılmaması benimsenmiştir.

Eylem bölgesinde önceden keşif yapılır. Aralarında Hüseyin Cevahir'in de bulunduğı eylemciler, bir gün önce ODTÜ öğrenci yurduna gelip yerleşirler. Kamil Dede'ye iki bidon benzin temin etme görevi verilmiştir.

Gece 4:30 sularında Gaziosmanpaşa'dan 06 AT 006 plakalı Anadol marka otomobil düz kontak yapılarak kaçırılır. Ankara-Konya asfaltı üzerinden 9 kilometre uzaklıktaki Balgat civarında bulunan AID'in bulunduğı bölgeye gelinir. Ancak otomobilin benzini bitince yolun bir bölümü yaya yürünür. AID binasını çevreleyen tel örgüler kesilerek içeri girilir. O sırada bir bekçi eylemcileri görür. Bunun üzerine havaya ateş edilerek bekçi etkisiz duruma getirilir. Eylemciler yanlarında getirdikleri iki bidon benzini, binanın önünde bulunan ve giysiler ile kırtasiye malzemesi yüklü iki kamyon ile jeneratör üstüne dökerek yakarlar. Daha sonra oradan ayrılarak hızlı adımlarla yakınlardaki ODTÜ'ye gelirler. ODTÜ'de kendilerini İrfan Uçar ile Yusuf Aslan karşılayıp yurda götürür. O geceyi yurttan geçiren eylemciler, ertesi gün Dev-Genç tarafından düzenlenen 29 Nisan Mitingi'ne katılmak üzere ODTÜ'den ayrılırlar.

Eyleme katılan ve dönemin öğrenci önderlerinden Oktay Etiman olayı şöyle anlatıyor:

"AID'in CIA'nın bir kolu olduğunu biliyorduk. Daha önce TUSLOG baskını olmuştu. Ama biz biraz daha etkin eylem yapma eğilimi içindeydik. Commer'in arabasının yakılmasından sonraydı.

AID eylemi daha sonra gerçekleştirilen eylemlerin bir prototipidir. Çünkü bir araba kaçırılıyor ve o arabayla eylem yapılıyor, sonra da terk ediliyor. Arabanın benzini erken bittiği için planlanan yerin dışında terk edilmiştir Bu da eylemi gerçekleştirenlerin amatörliklerinin göstergesidir bence. Arkasındaki siyasi düşünce ise ABD'nin dünyadaki varlığının Türkiye'de de deşifre edilmesi isteğidir. Bu eylemde herhangi bir kimse ölmedi ve yaralanmadı. Bir arkadaşı-
mız gereksiz yere havaya ateş etti. Bu eylem, bir sızma eylemidir. Etrafı dikenli tellerle çevrili olduğu için teller kesilerek girildi. Tellerin kesimi, yoldan arabaların geçiş gürültüsüne denk getirildi. Bir tane bekçi vardı. Etkisiz hâle getirildi. Depoda kimse yoktu. Bu eylem merkezi bir karar sonucu yapılmadı. SBF ve ODTÜ'den bir grup planladı. Eylemi SBF ekibi yaptı. Bu eylemi THKP-C'nin bildirisine yazıp yazmama konusunda ben Mahir'e olumsuz yanıt verdim. 1970 yılında gerçekleştirdiğimiz eylemler arasında saymayalım, dedim. Çünkü İlhami Aras, M. Kemal Kaçaroğlu ve Hüseyin Cevahir bu eylemden dolayı tutuklanmıştı. Eğer biz kabul edersek, 146/1'den yargılanacaklardı. Bundan dolayı eylemi bildirideki listeye almadık. Bunu Mahir de kabul etti. SBF, bu olay üzerine 27 Mayıs'tan sonra ilk kez basıldı. 300'ün üzerinde insan alındı. Diğerleri serbest bırakıldı, biz 5 kişi kaldık. Hatta o zaman 1. Şube müdürü SBF mezunuydu. Ben yakalandığımda karşısına çıkardılar. 'Oktay, senin yüzünden ben okulumu bastım!' dedi. Bir de o sırada, sorguda bir masada oturan ve etrafında 4-5 kişinin olduğu birisi vardı. Adımı sordu, ben de söyledim. 'O sol kollarınızı götünüze sokacağız!' dedi. Ben bu seviyesizliğe çok şaşırmıştım. Bunun üzerine ben de, 'Kimin ne yapacağı belli olmaz!' diye karşılık verdim. Daha sonra bu kişinin İçişleri Bakanı olduğunu öğrendim." ¹⁹

19 Oktay Etiman'la yaptığımız özel görüşmeden.

Eylemcilerden İlhami Aras'ın eyleme hazırlık ve eyleme ilgili değerlendirmeleri ise şöyledir:

“ODTÜ ve SBF’de eylemcilerden oluşan çekirdek bir kadromuz vardı. Bu çekirdeğin yaptığı önemli eylemlerden birisi de AID eylemiydi. Daha öncesinde Commer’ in arabasının yakılması eylemi vardı. Ama ilk kez AID eylemi, planlı bir eylem niteliği taşıyordu. Bu eylem için araba çalmak da başlı başına bir eylemdi. O eylemde Cevahir ile birlikteydik. Üç adet 16’lık almıştık. Deneme atışları için ODTÜ arazisine gittik. Ben, Oktay ve Cevahir!... Benim atıcılığım pek yoktu. Cevahir de köylerinden tüfek kullanmaya alışkın olduğu için tabancayı gözüne çok yaklaştırıyordu. Tabancanın horozu neredeyse gözüne çarpacaktı. Atışları yaptık ve Kızılay’a döndük. Bu arada öğrenciler içinde ileri duruşumuz nedeniyle polis tarafından da tanınıyorduk. Kızılay’dan Kurtuluş Parkı’na doğru yürümeye başladık. O sırada bir polis arabası peşimize takıldı. Üzerimize ışık da tutuyorlardı. Panik yapmamızı beklediler ama ikişer tane mermimiz olduğu için rahat davrandık. Sonunda onlar cesaret edip gelemediler.

Cevahir ile bu yıllarda ve bu koşullarda tanıştık. Zaten küçük bir dünyaydı. Mahir dışında hepimiz yurtta kalırdık. Mahir’in evine gitmezdik. Yalnızca Mahir vurulduğunda gidip ziyaret etmiştik. Dönem olarak TİP içinde aktif bir mücadele geleneği yoktu. Antifaşist mücadele geleneği oluşmamıştı. Anımsadığım kadarıyla 20-30 kişilik faşist bir grup 3 bin kişilik mitingimizi dağıtmıştı. Biz de o dönemde mücadeleyi eylem içinde öğrenmeye başlamıştık. O zaman Yusuf Küpeli daha becerikliydi.”²⁰

20 İlhami Aras’la yaptığımız özel görüşmeden.

AID eylemi ülke çapında büyük yankı buldu. Basın olaya ağırlıklı yer verdi. Hükümet çevreleri de eylemcileri yakalamak için her türlü girişimde bulundu.

Polis, eylemde kullanılan Anadol marka aracı, ODTÜ civarındaki Karakusanlar Köyü yakınlarında buldu. Araçta parmak izi araştırması yapıldı. Olayın Filistin Kurtuluş Örgütü ile bağlantısı olup olmadığı araştırıldı.

Eylemcilere yardım ettiği saptanan ODTÜ öğrencisi Yusuf Aslan, 7 Mayıs 1970 günü üniversite otobüsünde üzerinde bir tabanca ile yakalandı. Sorgusunda elektrik işkencesi yapıldı.

Polis'in AID eylemini SBF öğrencilerinin yaptığını parmak izlerinden saptaması üzerine SBF yurdunun basılmasına karar verildi. Ancak o dönemde çok yıpranan polisin yurdu basmasının büyük olaylara neden olacağı bilindiğinden jandarmadan yardım istendi. 17 Mayıs 1970 Pazar günü saat 3:30 sularında 1.500 kadar jandarma ile SBF yurdu basıldı. 1,5 saat süren aramalarda yüzlerce kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan Sabahattin Kurt, Oktay Etiman, Mehmet Demir, Gani Altıntaş, Kamer Dünya, Mehmet Ali Kabakoğlu, Mehmet Özdemir, Selçuk Şahin Polat tutuklandı.

Ertesi gün SBF öğrencileri toplanarak olayı protesto ettiler ve "bağımsızlık andı" içtiler. Olaylarla ilgili olarak aranan Hüseyin Cevahir kaçak duruma düştü.

Aynı günlerde Dev-Genç'in gözüpek militanlarından Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi Mustafa Şefik Kuseyrioğlu kaza kurşunu ile vurularak öldü. SBF öğrenci yurdunun güvenlik güçlerince basılmasından 4 gün sonra, BYYO (Basın Yayın Yüksek Okulu) yurdunda Nejat Arun ile Mustafa Şefik

Kuseyrioğlu nöbet tutuyorlardı. Öğrenci temsilciliği odasında silah ile şakalaşırlarken 22 Mayıs 1970 Cuma gecesi saat 21:15'te Nejat Arun'un silahı aniden ateş aldı. Karşısında bulunan Kuseyrioğlu ld. Olayın duyulması üzerine polis yurda geldi. Ancak aralarında Mahir çayan'ın da bulunduğu öğrenciler polisi yurda sokmadı. Gelen cankurtaranı da geri çevirerek cesedi vermediler. Saat 23 sularında SBF ğrenci Derneği tarafından megafonla bahçede toplanan öğrencilere, "cinayeti site yurdunda kalan faşistlerin işlediği" duyuruldu. Bu sırada okula gelen 1. şube Müdürü Altan nal öğrencilerce dövüldü ve silahı alındı. Altan nal'ı korumaya çalışan BYYO Müdürü Muammer Aksoy'un da burnu kırıldı. Olayın gerçek yüzünü bilen öğrenciler, o günlerin psikolojisi içinde olayı uzun süre sakladılar. Olayı bilen BYYO bekçisini köyüne gönderdiler. Kuseyrioğlu'nun cesedi 12 saat sonra polise teslim edildi. Ardından Dev-Genç görkemli bir cenaze töreni düzenledi.

31 Mayıs 1970'te astsubay eşleri "Devlet Personel Yasa Tasarısı"nı protesto etmek için bir gösteri düzenlediler. Bu gösteride çoluk çocuk toplum polisince coplandı, 10'u çocuk 17 gösterici yaralandı.

Resmi ve sivil faşist saldırıların yoğunlaşması Dev-Genç'i sert zsavunmaya yöneltti. Dev-Genç yönetiminin o günlerde yayımladığı ve faşizme karşı mücadelenin sınırlarını çizdiği bildiri, izlenecek yolu gösteriyordu:

Faşistlere karşı devrimciler iki yönlü mücadele yürütmelidirler:

1. İdeolojik mücadele: ... Dünyanın faşist yönetimlerden çektiği ıstırapları ve halkların faşizm tarafından ne şekilde katledildiğini göstermek. Kitleleri, toplumları, neden millet, ırk, üstün

irk, güçlü devlet ve benzeri gibi soyut kavramlarla değil sınıflar açısından incelemek gerektiğini anlatmak.

2. *Pratik mücadele: Faşistlerin saldırılarını bertaraf etmek, onların ne yaptığını bilmezcesine yürüttükleri saldırılardan devrimcileri korumak, saldırılarını en sert biçimde bastırarak saldırmaya cüret edemeyecek duruma getirmek...*

Dev-Genç'in yayın organı İleri dergisinin Mayıs 1970 tarihli 3. sayısında; Deniz Gezmiş, Cihan Alptekin, Ömer Güven, İbrahim Öztaş ve Rıfkı Ertuğrul imzasıyla yayımlanan yazıda da devrimcilerin içinde bulunduğu durum ve yapılması gerekenler betimleniyordu:

Önümüzdeki dönem karşı devrimin silahlı saldırılarını artıracığı, egemen sınıfların faşist yöntemlere başvuracağı dönemdir. Her dönemin politik çizgisi tutarlı bir askeri çizgi ile birleştirilmedikçe başarıya ulaşamaz. Bu dönemde ne yapmalıyız:

1. *Militan örgütlenmeye önem ve hız vermeliyiz.*

2. *Karşı devrimcilerin silahlı saldırganlıklarını etkisiz bırakmalı, mücadelenin her biçimine hazırlıklı olmalıyız.*

3. *Emperyalizmle dövüşen dünya halklarıyla bağlarımızı daha da sıkılaştırmalıyız. Bu bağ en güçlü, en sağlam biçimde ülkemizde emperyalizme karşı mücadeleyle kurulacaktır.*

4. *Saflarımızda bozguncu, pasifist ve küçük burjuva entelektüel eğilimleri açığa çıkarıp etkisiz hâle getirmeliyiz.*

5. *İşçi-köylü yığınlarının kendiliğinden gelme hareketlerinin örgütleyicisi olmak ve proleter devrimci politik düzeye ulaştırmak.*

Marksist her dönemde devrimcidir. En iyi Marksist odur ki mücadelenin her safhasında devrimci öfkesini pratiği ile birleştirir. Her devrimcinin görevi devrim yapmaktır.

Görüldüğü gibi, Mahir Çayan çevresinin mücadele anlayışı ile Deniz Gezmiş çevresinin mücadele anlayışı uyum içindedir. Artık, sol hareket içinde saflar belirginleşmeye başlamıştır.

Bu arada hükümet, ülkeyi yönetemez duruma geliyordu. Gelişen muhalefetin de tetiklemesiyle oligarşi içi çatışma had safhaya ulaştı. 72 AP'li parlamenter Demirel'e bir muhtıra verdi. 1970 Şubatında yapılan oylamada bütçe onaylanmadı, Demirel çekilmek zorunda kaldı. Ancak Demirel, Birlik Partisi'nden milletvekili satın alarak mart ayında yeni bir hükümet kurmayı başardı.

Hükümet, uluslararası sermayenin istemlerini yerine getirebilmek için başta işçi hareketi olmak üzere toplumsal muhalefeti etkisizleştirmek zorundaydı. 11-12 Haziran'da sendikal hakları kısıtlayan bir yasa çıkarıldı. Bu duruma DİSK büyük tepki gösterdi.²¹ "Anayasal Direniş Komiteleri" oluşturuldu. Sendikanın işyeri temsilcilikleri ile toplantılar düzenlendi. Bu toplantılarda işçilerin sendika yöneticilerinin gösterdiği sınırlı eylem içinde kalmayacağı, daha radikal tavır alacakları anlaşıldı. 15-16 Haziran büyük işçi eyleminde işçiler, yalnız sendika yöneticilerini değil, öğrenci ve gençlik örgütlerini de hazırlık-

21 DİSK'in tepki göstermesi Çayan ve arkadaşlarınca şöyle değerlendirilmiştir: "İşçi sınıfına politik bilinç verilmesi çabalarından umacıdan korkar gibi kaçan, ekonomizmi tek eylem olarak seçen DİSK'li işçi sims arları, 274 ve 275 sayılı kanunlarla rahat koltuklarından olacaklarını, bütün imkânlarını kendilerinden daha berbat Amerikancı satılık Türk-İş'e kaptıracıklarını anlayınca, işçi sınıfına hareket işaretini çakıverdiler." *1965-1971 Türkiye'de Devrimci Mücadele ve Dev-Genç*, Kurtuluş Yayınları, Ankara.

**İŞÇİYİZ
HAKLIYIZ**

**İSCİYİZ
GÜÇLÜYÜZ**

Kâğıt üzerine iki renk "doğ ofset" 41x57 cm

sız yakaladılar. Ancak son iki yılda kitle mücadelesinde büyük deneyim kazanmış olan Dev-Genç'liler çabuk toparlandı, ilk günün şaşkınlığının ardından ikinci gün tüm güçleriyle işçilerin eylemine katıldılar. 15 Haziran 1970 Pazartesi günü işçiler, işyerlerinin bulunduğu kenar semtlerden merkeze doğru yürüyüşe geçti. Anadolu yakasındaki işçiler de karşıya geçmek üzere Kadıköy'e doğru hareketlendiler. Yer yer polisle çatışarak ilerlemeye başladılar. Polis yetersiz kalınca askeri birliklerce tanklarla yollar kesildi ancak o barikatlar da aşıldı. DİSK'in açıklamasına göre ilk iki gün 115 işyerinden 75 bin işçi eylemlere katılmıştı. Akşam Dev-Genç İstanbul Bölge Yürütme Kurulu toplandı, ikinci gün işçileri Taksim'e ulaştırmak için karar alınıp işçi semtlerine dağıldı.

İkinci gün (16 Haziran) Anadolu ve Avrupa yakalarında işçiler daha organize olarak yürüyüşe geçti. Kentin dört yanından işçiler, önündeki engelleri aşarak Eminönü-Unkapanı yönüne yürüyordu. Levent yönünden gelen işçiler, önünü kesen toplum polisini aşip Mecidiyeköy'e ulaştı. Polis, işçileri Taksim'e sokmamak için burada çok büyük barikatlar kurdu. Eminönü-Unkapanı yönüne ilerleyen işçiler, köprüler açılarak durdurulabildi. Kadıköy'de kanlı çatışmalar yaşandı. Yaşar Yıldırım, Mustafa Bayram, Mehmet Gıdak adlı işçilerle Abdurrahman Bozkurt adlı işkembeci öldürüldü. Bu arada Yusuf Kahraman adında bir toplum polisi de öldü. Yaklaşık iki yüz kişi yaralandı.

16 Haziran akşamı hükümet İstanbul ve İzmit'te sıkıyönetim ilan etti. Bu olaylar karşısında sermaye kesimi büyük paniğe kapıldı, birtakım sermaye sahipleri ülkeyi terk etti.

Olayların bu boyuta gelmesinden DİSK de şaşkınlığa uğramıştı. Genel Başkan Kemal Türkler, radyodan yaptığı konuş-

mada işçileri sakin olmaları için uyardı. İşçiler uyarıyı dinleyip işyerlerine döndüler.²²

15-16 Haziran olaylarında 422 işçi işten atıldı, 162 kişi tutuklandı ancak bunlardan yalnızca biri mahkûm edildi. 15-16 Haziran direnişine neden olan Sendikalar Yasası'nın ilgili maddeleri 09.02.1972 tarihinde Anayasa Mahkemesince iptal edildi.

15-16 Haziran direnişi, işçi sınıfının gücünü dosta düşmana göstererek o güne değin yapılan tartışmalara yeni bir boyut kazandırdı. Artık zinde güçlerin (ordunun) işçi sınıfının müttefiği olamayacağı açıkça ortaya çıkmış oldu.

O güne değin ASD içinde birlikte hareket eden Mihri Belli ve Mahir Çayan çevresi arasındaki görüş ayrılıkları da su yüzüne çıktı. Mihri Belli yandaşlarının savunduğu "ordu gençlik el ele", "ordu işçi el ele" biçiminde sloganlaşan görüş, bizzat yaşamın içinde geçersiz kılınmıştı. Aydınlik Sosyalist Dergi'nin Temmuz 1970 tarihli 21. sayısında 15-16 Haziran büyük işçi direnişi için yapılan yorumda, Demirel iktidarının ordu ile işçileri karşı karşıya getirmek istediği ileri sürülerek "Sıkıyönetim tarafsız kalmalıdır." denilince Mahir Çayan'ın yanında yer alan Dev-Gençliler dergiyi dağıtmayı reddetti. Mahir Çayan'ın dünyayı ve ülkemizi Marksist teori doğrultusunda çözümleyen bütünlüklü görüşünün olgunlaşmasıyla saflar iyice belirlenmiş oldu.

²² DİSK yönetiminin tavrını Mahir Çayan çevresi şöyle değerlendirdi: "Bu sefer de harekete geçirdikleri devin dehşetine kapılan ekonomistler, köşe bucağ saklanmaya, radyodan ve gazetelerden yayınladıkları mesajlarla devî teskin etmeye, hareketi durdurmaya çalıştılar. Öncü Marksist-Leninist kadrodan yoksun, politik bilinci hemen hemen sıfır olan işçi sınıfının hareketi, hâkim sınıfların çok daha büyük zor metotlarına başvurmalarına meydan kalmadan ekonomistlerin ihanetleri, provakasyonları sonucu iki gün içinde pasifize edildi." *1965-1971 Türkiye'de Devrimci Mücadele ve Dev-Genç*, Kurtuluş Yayınları, Ankara.

Bu arada ülkenin dört yanında mücadele sürüyordu. 1970 Ağustosunda haşhaş ekiminin yasaklanması protesto edildi. Salihli’de üzüm ve pamuk; Gaziantep’te fıstık; Gülnar, Eşme, Alaşehir, Gülşehir ve Tarsus’ta üzüm üreticileri miting yaptı. Mersin ve Gaziantep’te işsizlik ve pahalılık protesto edildi.

Batman’da “komando zulmünü” kınayan binlerce köylü, “Özgürlük Yürüyüşü” yaptı. Turhal, Tokat, Göksun, Ulus ve Devrek’te orman köylüleri meydanlara çıktı. Giresun, Ordu, Fatsa ve Bulancak’ta devrimci gençlerin örgütlediği fındık eylemlerine binlerce üretici katıldı. Yollar kesildi, olaylarda bir köylü öldürüldü. Ege Bölgesi’nde de Dev-Gençlilerin çalışmaları sürdü.

* * *

AİD eylemine katıldığı gerekçesiyle aranan Hüseyin Cevahir, aynı olaya adı karışan arkadaşları Kamil Dede, Mustafa Kemal Kaçaroğlu ve Sinan Kazım Özüdoğru ile bir süre Çankaya’daki örgüt evinde saklandı. Daha sonra Ankara’da durmanın sakıncalı olacağı anlaşıldığından İlhami Aras, Mustafa Kemal Kaçaroğlu, Kamil Dede, Sinan Kazım Özüdoğru ve Oğuz Etçi İzmir’e gitti. Hüseyin Cevahir de Ankara’dan ayrıldı. Bu günlerde bir ara memleketi Tunceli’ne gittiğini de biliyoruz. O günlerde, arkadaşı Mustafa Baykara’nın yanına giderek bir süre İzmit’te kaldı. Geri döndüğünde Ankara’da fazla kalmayıp Karadeniz Bölgesi’ne geçti. O dönemde, Karadeniz Bölgesi’nde Dev-Genç’in belli bir örgütlülük düzeyi vardı. Devrimciler hem çalışma yapmak hem de kaçak duruma düşünce saklanmak amacıyla Karadeniz Bölgesi’nde örgütlü oldukları illere giderlerdi. Samsun/Çarşamba, Ordu/Fatsa çevresinde, özellikle Hüseyin Cevahir ve Sabahattin Kurt çok seviliyordu. İki devrimci ağırbaşlılıkları, kararlılıkları ve teorik birikimleriyle sola açık halk üzerinde etkili olmuşlardı.

Nasuh Mitap, Cevahir'in Karadeniz'e gidiş hakkında şu bilgileri verdi:

"Cevahir'in AID eyleminden sonra aranması çıkmıştı. Ama biz öncesinde Bulancak'a (Giresun) fındık mitingini örgütlemeye gitmiştik. Cevahir'in arandığını öğrenince onu Fatsa'ya gönderdik. Fatsa TİP bizim çizgimizdeydi. Fatsa'da matbaamız da vardı. Yeşil Fatsa gazetesi çıkıyordu. Ayrıca Fikri Sönmez de bizim arkadaşımızdı.

Türkiye'nin ilk yol kapatma eylemi belki de bu mitingde gerçekleşti. Cevahir gidince çalışmaları örgütlemek için Ankara'dan destek istedim. Bir grup arkadaş geldi. Köylerde fındıktaki sömürüyü anlatıp miting yapılacağını duyurduk. Daha çok köy muhtarlarıyla iletişim kuruyorduk. Çalışmalar tüm ace-miliklerine rağmen iyi gidiyordu. Köylüler; miting yapılınc fındıkta yaşanan sorunların biteceğine inanmışlardı. Bu durumu da açıklamakta güçlük çektik.

Asıl önemlisi vali, bu mitinge izin vermek istemedi. Ama biz mitingin olacağını belirttik. Miting günü beklediğimizden daha fazla köylü gelmişti. Üstelik beni korkutan başka bir durum daha vardı. Bütün köylüler silahlarıyla gelmişti. Belki de alışkanlıklarının etkisiyle... Devlet engellemek için güvenlik güçlerini yığmıştı. (Kaymakam mitingi yasadışı duruma düşürmek için tertip komitesinden iki kişiyi istifa ettirdi. Böylece miting yasadışı duruma düşmüş oldu.) Ortam gerildi. O anda kitleyi sahil yoluna yönlendirdim ve yol trafiğe kapatıldı. Asıl amacım, kitleyi şehir dışına çıkarmaktı. Çünkü en ufak kıvılcımda ortalık kan gölüne dönebilirdi. Yolun kapatılması daha etkili bir sonuç verdi. Bu sefer devlet temsilcileri mitinge izin verdiklerini ve Bulancak'a dönebileceğimizi söylediler.

Ama benim kaygım farklı olduğu için kabul etmedim ve belli bir süre sonra mitingi olaysız bitirdik. Cevahir' le başladığımız mitingi Cevahir' siz bitirdik.

Bulancak mitinginden önce istatistikleri inceledik. Bulancak, ülkenin en yoksul yerlerinden biriydi. Orayı seçmemizin sebebi de budur. Miting öncesinde Cevahir' le köylerde çalışma yaptık. Anketler yaptık. Miting tarihi 1970 Nisan-Mayıs aylarıydı. (...) Cevahir, Karadeniz'den Ankara'ya döndü ama kaçaklığı sürüyordu.”²³

Bu açıklamadan, üretici mitinglerinin nasıl hazırlandığı, ne gibi sorunlarla karşılaştığı, halkın tepkileri çıkarılabilir. Devrimciler, miting yerlerini saptarken gelişigüzel bir seçim yapmıyorlar, bilimsel araştırmalar yoluyla (istatistiklerin incelenmesi, anket yapılması, halkın ekonomik durumunun tespiti, örgütlülük düzeyi vs.) en uygun yeri saptamaya çalışıyorlar.

Hüseyin Cevahir bu dönemde Samsun, Alaçam, Sinop, Gerze, Bafra, Çarşamba, Ünye ve Fatsa'ya gitti. Buralarda çeşitli toplantılara katıldı. Savaşçı bir partinin oluşumu için neler yapılması gerektiği konusunda fikir alışverişinde bulundu.

Cevahir bir ara, Sabahattin Kurt'la birlikte Ünye'nin Cevizdere köyünde oturan arkadaşları Mehmet Beşli'nin yanına gitti. Bir süre orada kaldıktan sonra Fatsa'ya giderek Ziya Yılmaz'la buluştular. Ziya Yılmaz, Cevahir ve Kurt'u Fatsa'da barındırdı. Karadeniz'den dönen Hüseyin Cevahir, arkadaşı İlhami Aras ile Ankara'da buluştu. Daha sonra her ikisi de ayrı ayrı İzmir'e gidip orada tekrar bir araya geldiler. Kaçaklık sürecini ve İzmir çevresinde yaşadıklarını İlhami Aras'tan öğreniyoruz:

²³ Nasuh Mitap'la yaptığımız özel görüşmeden.

“AID eyleminden sonra aranmaya başlamıştık. Daha sonra Paris’te ölü bulunan Cengiz Zabçı bizim okuldandı. O bizi uyardı ve kaçmaya başladık. Arkadaşlarımıza gittiğimizde radyodan arandığımızı duyduk. Aranırken ayrı yörelere gittik. Herkes kırsal bölgelere gitti. Benim yanımda Sinan Kazım Özüdoğru, THKO’lu Dinamit Kenan, Kamil Dede ve Mustafa Kaçaroğlu vardı. Bir süre sonra çağrıldık ve Ankara’da Cevahir ile buluştuk. Bu arada Mahir bize, gerilla hareketine şehirlerden başlanacağı fikrini anlattı. Hemen kavradık ve de hoşumuza gitti. Kırlarda işin zor olduğunu görmüştük. Ankara’da kalma koşulları da yoktu. Ben Cevahir ile İzmir’de buluştum. Karşıyaka’da iskelenin yanında çay içtik. Çay bahçesinde müzik çalıyordu. Cevahir şarkıdan çok etkilenmiş olacak ki omzuma vurup ‘Dinle dinle!’ dedi. Cevahir ölünce o şarkıyı bulup kasetin tamamına çektirdim ve uzun uzun dinledim (Neşe Karaböcek’in “Damarımda Kanımsın” şarkısı).

İzmir’de uygun bir yer bulalım dedik. İkimiz de aranıyoruz. Garaja gittik. Foça’ya gitmeye karar vermiştik. Ancak garaja gidince öğrendik ki iki tane Foça varmış. Eski Foça ve Yeni Foça! Biz Yeni Foça’ya gitmeye karar verdik. Sorduk, yakın dediler. Meğer yürümeyle iki buçuk saatmiş. Yürürken komando tugayının içinden geçtik. Hiç unutmuyorum, Cevahir Yeni Foça’da ‘traça’ diye bir balık söyledi. Cevahir, İstanbul’da yaşadığı için balık kültürü vardı. Yanılmıyorsam orada sanat çevrelerinin içinde de kalmış. Kısa bir süre sonra Bodrum’a geçtik.

Bodrum’da Ayaz Camping diye bir yerde kaldık. Sahibi biz yaşlarda biriydi. Hüseyin, sahibiyile hemen iyi bir ilişki kurdu. Ne istese oluyordu. Bir süre burada çadırda kaldık.

1980 sonrası cezaevinden çıkınca Bodrum'a gittim. Merak edip Ayaz Camping'i sorduğumda "Ayaz Otel oldu" dediler. Sahibiyle görüşmek istedim. Biraz bekletildikten sonra yanıma geldi ama beni tanımadı. Daha sonra birden bire "Siz onlarsınız!" diye çığlık attı. Meğer Cevahir'in fotoğrafını gazetelerde görmüş ve durumu o zaman anlamış. Yanından ayrılırken 'Bir yanlışım oldu mu?' diye sordu." ²⁴

AID eylemi nedeniyle arananlar, nasıl bir karar verileceğini öğrenmek için önce iki arkadaşlarının savcıya giderek ifade vermelerini kararlaştırdılar. 1970 Eylül ayında Mustafa Kemal Kaçaroglu ve Kamil Dede, savcılıktaki ifadelerinden sonra "haklarında somut bir kanıt bulunamadığı" gerekçesiyle serbest bırakıldılar. Bunun üzerine bir süre sonra Hüseyin Cevahir, İlhami Aras ve İrfan Uçar da savcılığa başvurdu. Savcı, tutuklanmaları istemiyle bunları mahkemeye sevk etti. Hâkim serbest bıraktı ancak savcı bir üst mahkemeye itiraz edince Hüseyin Cevahir, İlhami Aras ve İrfan Uçar tutuklanarak Ankara Merkez Cezaevi'ne konuldu.

İlhami Aras, üç ay kaldıkları cezaevinde zamanlarını boşa geçirmediklerini, teorik eğitimlerini sürdürerek "Türkiye'nin Düzeni" ²⁵ adlı kitabı okuduklarını belirtiyor.

YİS Olayı

Devrimciler, ODTÜ inşaatında çalışan işçileri örgütleyerek YİS (Yapı İşçileri Sendikası) içinde etkin duruma gelmişti. 1970 Ağustosunda Necmettin Giritlioğlu YİS genel başkanı seçildi. Sendika, İzmir-Aliaga Petrol Rafinerisi inşaatında çalışan işçi-

²⁴ İlhami Aras'la yaptığımız özel görüşmeden.

²⁵ Türkiye'nin Düzeni, Doğan Avcıoğlu, 1968.

ler arasında örgütlüydü. İnşaatın müteahhitlik işlerini yürüten Kozanoğlu-Çavuşoğlu firması ile toplu sözleşme görüşmelerine başlandı; ancak anlaşma sağlanamaması üzerine 22 Ağustos 1970 günü grev kararı alındı. Sabah, rafineriye gelen Sovyet teknisyenleri getiren aracın şoförü, YİS Genel Başkanı Necmettin Giritlioğlu'nu tabancayla vurup öldürdü.

Olayların içinde olan İsmet Demir, tanık olduklarını şöyle dile getiriyor: *"Sabah bütün işçiler giriş kapısı önünde toplanmışlar. İşçilerden bir grup, içeriye çalışmak için girecek işçileri geri çevirmekle görevli. Necmettin bunların başında bulunuyor İş saati geliyor. Sovyet teknisyenleri içeriye girmek istiyorlar. İçeriye giremeyecekleri anlatılıyor. Sovyet teknisyenlerini getiren birinci araba geri dönüp gidiyor. İkinci araba geliyor Onlara da içeriye giremeyecekleri anlatılıyor. Fakat Sovyet teknisyenlerini getiren şoför, küfürle karışık: 'Kimse beni yolumdan geri çeviremez, gireceğim!' diyor ve gaza basıyor. İşçiler arabanın önüne geçiyorlar, arabayı durduruyorlar. Bu sırada Necmettin olayı duyuyor, koşarak geliyor. Şoföre geri dönmesini söylüyor Şoför, torpido gözünden beze sarılı tabancayı çıkarıyor Bunu işçiler görüyorlar: 'Necmettin ağabey, geri çekil, tabanca var elinde!' demelerine rağmen, Necmettin arabanın kapısını açmaya çalışıyor. Bu sırada, şoför tabancayı ateşliyor. Necmettin yere düşüyor. Şoför; işçilerin şaşkınlığı arasında arabayı gazlıyor ve şantiye önüne bırakarak kaçıyor."* ²⁶

Necmettin Giritlioğlu, o sırada olay yerinde bulunan Bingöl Erdumlu'nun kollarında son nefesini verdi.

Necmettin Giritlioğlu'nu Menemen Minibüsçüler Derneği Başkanı ve sağcı militan şoför Kazım Soyuncu vurmuştur.

26 İsmet Demir, Anılar/Deneyler, Odak Yayınları, İstanbul 1980, s. 62.

Giritlioğlu için 24 Ağustos 1970'te aralarında Mahir Çayan'ın da bulunduğu devrimciler tarafından Ankara'da büyük bir cenaze töreni düzenlendi. Cenaze devrim andı içilerek Asri Mezarlık'a gömüldü.

Olayın sonuçları, Aydınlık Sosyalist Dergi'nin Eylül sayısında şöyle değerlendirilmektedir: *"Necmettin'in İzmir ve Ankara'daki cenaze törenlerinde Amerikan emperyalizmine ve tüm yerli köpeklerine karşı sonuna kadar mücadele edeceklerine yemin eden işçiler, meselelerinin örgütlenerek milli demokratik devrim mücadelesinin en önünde kavgaya girmek ve devrimi sürdürerek siyasi iktidarı ele geçirmek olduğunu anlamaya başladılar. İşçiler, bu zor kavgayı sürdürerek zafere ulaşabilmek için en gerekli ve en keskin silah olan kendi sınıflarının ideolojisini, yani proletaryanın devrimci ideolojisini öğrenme hırsıyla dolup taşı. Böylece, ekonomik nitelikteki bir işçi grevi Necmettin'in ölümü ve oradaki proleter devrimci arkadaşların doğru yöndeki çalışmalarıyla politik bir nitelik kazandı."*

Aliağa olayları görüldüğünden de karmaşık, birçok olgunun iç içe olduğu, ülke içindeki egemen güçlerle uluslararası sermayenin de içinde bulunduğu bir zincirin halkasıdır. Devrimcilerin o günkü örgütlülük güçlerini aşan böyle karmaşık bir yapının içinde bulunmaları, bir arkadaşlarının yitirilmesine neden olmuştur. Bingöl Erdumlu, THKP-C davasında olayı şöyle değerlendirmiştir:

"Aliağa, bizim açımızdan büyük ve gücümüzü aşan bir deneydi. Orada basit bir işçi, işveren münasebeti, rastgele bir sendikal mücadelenin ötesinde, çok daha karışık bir ortam vardı. Rafineri, Sovyetler Birliği'nin kredisi, teçhizatı ve bir kısım teknisyenlerinin de katılımıyla yapılıyordu. Aynı yerde inşaatın

önemli bir kısmını ise bir Amerikan tekeli yapmaktaydı. Burada bir devlet tekeli, çeşitli orta nitelikte Türk işverenleri, birden fazla sendika, bizim içinde çalıştığımız devrimci geçmişi ve geleneği olan Yapı İşçileri Sendikası ve beş binden fazla işçi vardı. Bütün bu kurumlar arasında son derece karmaşık ilişki ve çelişkiler oluyordu. Mesela, Amerikalılar, başından beri Sovyetleri rafineriden kaçırabilmek için çok değişik, çok çeşitli oyunların içine girdiler. Biz oradaki gerçek durumu başlangıçta hiç fark etmedik ve meseleyi bütünden kopuk olarak görmenin karşılığını çok pahalı bir şekilde ödedik. Orada grevin ilk başladığı gün, Necmettin ki kendisi, bugüne kadarki sol hareketin ve işçi sınıfının ortaya çıkardığı en tutarlı birkaç kişiden birisidir, Sovyet teknisyenlerini taşıyan, sonradan gizli polisle ilişkisini tespit ettiğimiz otobüs şoförü tarafından vuruldu. Bu ara en öndeki otobüsten Necmettin' i vurup araba ile birlikte kaçan şoförün arkasında kalan iki arabadaki Sovyet teknisyenlerine belirli kişiler tarafından işçiler saldırılmak istendi. Hatta üç dört Sovyet yetkilisi, birisi ağır olmak üzere, yaralandı. Bu durum zorlukla engellenebildi.”²⁷

Giritlioğlu'nun ölümü üzerine devrimci arkadaşları sendikal çalışmayı sürdürdü. İsmet Demir'in tanıklığına göre; Yusuf Küpeli, Hüseyin Cevahir, Münir Ramazan Aktolga, Atilla Sarp, Ahmet Sina, Sadık Gökşen, Ersin Dinmez gibi devrimciler, Aliğa'ya giderek çalışmalara omuz verdiler. Yusuf Küpeli'nin Aliğa'ya gelmesi, halkın ve işçilerin devrimcileri nasıl algıladıkları konusunda, İsmet Demir'in tanıklığında ilginç bir örnektir:

“Bir gün Yusuf Küpeli, Aliğa'ya geldi. O günlerde, bir yardım olur mu, diye gelmişti. Biz, işçileri uyarmak amacıyla grev

27 THKP-C Davası Duruşma Tutanakları, 12.09.1973.

*mahallinin uzağında, ana şoseye yakın bir mahalde toplanmış-
tık. Toplantıda Yusuf Küpeli arkadaşları işçilere tanıştırmış, yardım
için onların emrine geldiğini işçilere söylemiştik. Yusuf Küpeli
arkadaş da işçilere bir konuşma yapmıştı. İşte bu konuşmalar
sırasında aniden jandarma birliği yolu kesmiş, işçilerin etrafı
abluka altına alınmıştı. Bunun üzerine konuşmayı kesmiş, işçi-
lere dağılmasını, evlerine gitmesini, ertesi günü grev mahallinde
bulunmalarını söyleyerek toplantıya son vermiştik. Ben, Bingöl
Erdumlu, Yusuf Küpeli beraberce Aliğa'ya gitmek üzere yola
çıkıttık. İşçiler bizim arkamızdan geliyorlardı. Jandarma birliği
komutanı, arama yapacağını söylemişti. Böylece geçmek isteyen-
lerin üzerlerini aramaya başladı. İşçilerin etrafı, jandarma tara-
findan çember içine alınmıştı. İşte o anda arkadaşların ikisinde
tabanca varmış; bunlar tabancaları şosenin üstüne atıp ayakları
ile tabancaların üstünü kumla örtmeye çalışırken jandarma bunu
görmüş. Yusuf Küpeli de ayakları ile tabancaların üstüne kum
atarak kapanmasına yardım etmişti. Bunu işçiler bana sonradan
anlattılar. Arama bitip jandarmalar gittikten sonra işçiler gidip
tabancaları almışlardı. Bu olay halk içinde çabuk yayılmış ve
tabanca olayı Yusuf Küpeli'ye mal edilerek kendisine bir de isim
takmışlardı: 'Çifte tabancalı başkan' gelmiş diye. Böylece Yusuf
Küpeli halk için efsaneleşmişti. İsmi günlerce Aliğa ve yakın
köylerde konuşulmuş, ölen arkadaşlarının intikamını alacaklar,
diye çevreye dedikodu yayılmıştı. Bu sözler polisin de kulağına
gitmiş, günlerce emniyet tedbiri almışlardı.”²⁸*

Aliğa Rafinerisi inşaatında çalışan işçiler arasında Tunceli doğumlu olanlar yoğunlukta idi. Bu nedenle işçiler arasında çalışmaya en uygun kişi olarak Hüseyin Cevahir seçildi ve Aliğa-ya gönderildi.

28 İsmet Demir, a.g.e. s.77-78.

Hüseyin Cevahir, Aliğa'ya gelerek sendikal çalışmalara başladı. İşçilerin bir bölümü, Hüseyin Cevahir'in ailesini Mazgirt'ten tanıyorlar ve büyük saygı duyuyorlardı. Feodal ilişkilerden de yararlanan Cevahir, bir süre işçilerin örgütlenmesine katkı sağladı. Ancak Giritlioğlu'nun ölümü, sendika içinde ayrışmaya neden oldu. İki ayrı sendika genel kurulu yapıldı. Bunlardan biri, 28 Şubat 1971'de Menemen'de toplandı. Sendika başkanlığına Bingöl Erdumlu getirilirken Hüseyin Cevahir de yönetim kuruluna seçildi. Sendikanın öbür genel kurulu İstanbul'da toplandı ve genel başkanlığa İsmet Demir getirildi. Daha sonra sendikanın iki başlı olmasının işçi sınıfına zarar verdiği görülerek, bir tüzük değişikliği ile İsmet Demir genel başkan oldu, böylece sendikanın bölünmesi engellendi.

Hüseyin Cevahir, İzmir'de bulunduğu süre içinde, Ege Üniversitesi Recep Egemen amfisinde düzenlenen bir açıkoturuma katıldı. Açıkoturum; İzmir Barosu, İşçi-Köylü gazetesi İzmir Temsilciliği, DİSK İzmir Temsilciliği, İzmir Dev-Genç Bölge Yürütme Kurulu, TÖS İzmir Şubesi, İlk-Sen İzmir Şubesi, Devrimci Kadınlar Derneği, İPSD İzmir Şubesi ve ÜNAS Temsilciliği tarafından düzenlenmişti. 26 Aralık 1970 günü yapılan açık oturumda Hüseyin Cevahir bir konuşma yaparak düşüncelerini dile getirdi.

1970 yılı sonu ile 1971 yılının ilk aylarında çeşitli demokratik kitle örgütlerinin katıldığı buna benzer açıkoturumlar, Ankara ve İstanbul'da da düzenlendi. Bu açıkoturumlardan birini Tahir Abacı şöyle anlatıyor:

"1971 yılı çıkageldi. Mart ayında SBF'deki amfilerden birinde yapılan forumu hep hatırlarım. Hüseyin Cevahir, belki bir daha bu tür toplantılar yapılamayacağını, iç savaşın başladığını

duyuruyordu. Gerçekten uzunca bir süre bir daha o tür toplantılar yapılmadı. Cevahir ise bunları söyledikten iki ay sonra İstanbul'daki eylemde vurularak öldürüldü.” ²⁹

TİP ile İlişkinin Kopması

Devrimci gençlerin TİP içinde başladıkları siyasal yaşamları, MDD konusundaki görüş ayrılıkları ile uzlaşmaz çelişkiye dönüşmüştü. TİP yöneticileri zaman zaman devrimci gençlerin parti binalarını ve kongrelerini basmaları konusunda şikâyetle bulunmuştur. TİP yönetimi iki yandan baskı altındaydı. Bir yandan Siyasal Partiler Yasası'na uyum göstermek, partinin kapatılmasını önlemek için düzenle bağlarını güçlendirmek telaşı içindeydiler; diğer yandan gelişen toplumsal muhalefetin ateşlediği gençlerin baskısı altındaydılar.

Devrimci gençler, TİP içinde bir “Devrimci TİP Komitesi” oluşturmuştu, bir de yayın organı çıkarıyorlardı. Bu konuda İlhami Aras'ın tanıklığına başvuralım:

“Çok net hatırlamıyorum ama sanırım Cevahir İstanbul'da TİP üyesi olmuştu. TİP içindeki çalışmalarımızda Cevahir de bulunduğu için üye olduğumu sanıyorum. Beş kişilik devrimci TİP komitemiz vardı. Bu komiteyi yönlendirmek benim sorumluluğumdaydı. O yıllarda derginin sahibi olmak önemliydi. Aydınlik dergisinin sahibi Münir Ramazan Aktolga olduğu için dergi ayrılıkta bizde kaldı. İçeriğini hiç okuma fırsatı bulamadığım Öncü TİP dergisinin sahibi de bendim. (...) Devrimci TİP komitelerine dönecek olursak, komitelerin göre-

29 Turan Feyizoğlu, Mahir, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 77-78.

*vi muhalefeti yönlendirmektir. Bu bağlamda bize ait olan 'Öncü TİP Haberleri' diye bir de dergimiz vardı."*³⁰

TİP yöneticileri, devrimci gençlerin kendilerine şiddet uyguladığından yakınıyorlardı. İlhami Aras, zaman zaman şiddete başvurulduğunu kabul ediyor:

"Kongre konusunda benim düşüncem, 'Alacaksak kongreyi alalım, alamıyorsak dağıtalım!' biçimindeydi. Militan mücadelenin başladığı yıllardı. MDD döneminde militanlık başladı ve başını da Yusuf Küpeli çekiyordu."

Nasuh Mitap ise TİP ile ilişkilerin tam tersi bir seyir izlediğini belirtiyor:

*"Siyasal'a gittiğimde TİP ile çizgilerimiz farklılaşmıştı. TİP'e üye değildim ama militanıydım. TİP kongrelerinin basılması biçiminde anlatılan olay, aslında tam tersidir Çünkü bizi kongrelere almak istemediler, engel oldular. Biz meramımızı anlatmak için Ankara il binasına gittik. Bu olay, kongreyi basmak olarak yansıtıldı. Meramımız, Aybar-Boran pratiğine karşı kendimizi anlatmaktı."*³¹

TİP kongrelerinde çeşitli olaylar yaşanırken Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, Siyasal Partiler Yasası'nı gerekçe göstererek TİP genel merkezine gönderdiği bir yazı ile "Devrimci TİP Komitesi"nin kurulup kurulmadığını sordu. Başsavcılıkça TİP, illegal yapılanmaya gitmekle suçlanıyordu.

Bunun üzerine TİP yönetimi 12 Eylül 1970 günü toplanarak parti tüzüğüne aykırı olarak "Devrimci TİP Komitesi" adı altında bir örgüt kurdukları, parti binalarını bastıkları, parti mallarına

³⁰ İlhami Aras'la yaptığımız özel görüşmeden.

³¹ Nasuh Mitap'la yaptığımız özel görüşmeden.

el koydukları gerekçesiyle tüzüğün 43. maddesi gereğince, Mahir Çayan, İlhami Aras, Zakir Koçak, Tangör Çakıroğlu ve Ruhi Koç'u partiden kesin olarak çıkardı.

TİP'ten çıkarıldığı bilgisini alan Mahir Çayan; yanına Hüseyin Cevahir, Yusuf Küpeli, Sarp Kuray, Selçuk Şahin Polat, Hüseyin Onur, Ertuğrul Kürkcü, Şaban İba, Zihni Çetiner, Alaattin Orhan, Mehmet Demir, Nurettin Öztürk, Zakir Koçak, Tangör Çakıroğlu, Kamil Dede, Oktay Etiman, Habip Çalışkan, Ahmet Fazıl Boyacı, Cemal Selman Pakoğlu, İlhan Kalaycıoğlu, Turhan Özgür, Ahmet Cem Yücesoy, Nasuh Mitap, Zafer Kutlu ve Saffet Rüştü Tekin gibi arkadaşlarını alarak 13 Eylül 1970 günü Ulus'taki Konak Düğün Salonu'nda yapılmakta olan TİP Ankara İl Kongresi'ne gitti. TİP yöneticileri devrimci gençleri kongre salonuna almamak için önlem almıştı. Mahir Çayan ve arkadaşları kongre salonuna alınmayınca kapıda arbede çıktı. Bunun üzerine gençler, Mithatpaşa Caddesi'ndeki parti genel merkezine giderek binayı tahrip ettiler. Sadun Aren tartaklandı. Mahir Çayan müdahale ederek olayların daha fazla büyümesini önledi. Gençler, binadaki bir kısım demirbaş eşyayı alarak gittiler.

Baskın olayına tanıklık eden Oktay Etiman, o günü şöyle anlattı:

"TİP'in Dev-Gençlileri almamak gibi bir tavrıyla ben karşılaşmadım. 1970 yılı yazının sonuna doğru hapisten çıkmıştım. Bir gün sonra eylem olacağı haberi geldi. Eylemi de bilmiyordum. Minibüslerle Ulus'a gittik. Meğer orada TİP Çankaya İlçe Kongresi varmış. Oraya ben birey olarak girdim. Hatta kapıda İşçinin Sesi dergisinin teorisyeni olan Nihat Aksay ve arkadaşları vardı. onlar beni görünce dostça yaklaştılar. Fikir-

lerimiz farklı olmakla birlikte aramız iyiydi. Bizim arkadaşlar biraz geç geldiler. Ben salona tek girdim. Orada Yalçın Cerit vardı. Yalçın'ın yüzü mosmordu. 'Bak Oktay bana ne yaptılar?' dedi. 'Kim yaptı?' dedim. 'Senin arkadaşlar yaptı!' dedi. Meğer dışarıda hadise olmuş. Oradan da zaten genel merkezin basılması var. Her ne kadar benim şahsi olarak herhangi bir TİP'liye vurmam söz konusu olmasa da benim de içinde bulunduğum bir harekettir. Ben o zaman da onaylamamıştım. Bu baskında Mahir de vardı. Daha sonra TİP'li birisi Mahir'i Kızılay'da görmüş ve darp etmişti. Ama biz daha sonra toplanıp, bir karşılık verilmemelidir, kararını aldık. TİP ile sürtüşmeyi biz bitirdik. TİP kongresinin basılması planını bilmiyordum. Bilmeden gittiğim tek eylem budur.”³²

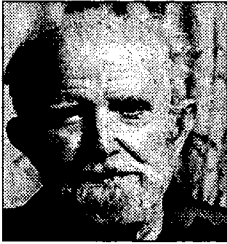
TİP yöneticileri ile devrimci gençler arasındaki olaylar bir süre daha sürdü, sonra her grup kendi yoluna giderek kesin olarak birbirlerinden koptular.

* * *

15-16 Haziran direnişinin de tetiklemesiyle egemen sınıflar arasındaki çelişkiler derinleşti; tekelci sermaye, artık halkın parlamenter düzenle yönetilemeyeceğini düşünmeye başladı. ABD, Demirel hükümetine yeterli desteği vermiyordu, bunun üzerine hükümet, SSCB ve Arap ülkeleri ile yakınlaşarak bunalımı aşmayı denedi. Bu tutum, ABD ile ilişkilerini daha da gerginleştirdi ancak uluslararası sermayenin ülke içinde fazla bir alternatifi de yoktu. CHP'nin “ortanın solu” açılımı henüz sermaye çevrelerine güven verecek boyutlara ulaşmamıştı. Türkeş'in MHP'si, Erbakan'ın MNP (Milli Nizam Partisi)'si ise ülkeyi yönetebilecek kapsayıcılıkta ve yetenekte değildi.

32 Oktay Etiman'la yaptığımız özel görüşmeden.

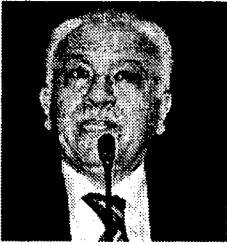
Solda ise saflar belirginleşmişti. Parlamenterizmden başka bir yol tanımayan TİP'in dışında kabaca şöyle bir ayrışmaya gidilmişti:

1. Mihri Belli Çevresi: Yakın bir gelecekte ilerici bir ordu darbesi ile halk iktidarının kurulacağını savunanlar.

2. Dr. Hikmet Kıvılcımlı Çevresi: Yasal bir işçi partisi öncülüğünde yürütülecek mücadeleyle ordunun ilerici kesimini yanına çekmeyi savunanlar.

3. Doğu Perinçek Çevresi: Tüm sosyalist eğilimlerin yasal bir partide toplanarak iktidarın kırlardan kentlere doğru parça parça ele geçirilmesini savunanlar.

4. Deniz Gezmiş Çevresi: Entelektüel tartışmalarla zaman yitirmeyip hemen silahlı bir örgüt kurup dağa çıkmayı savunanlar.

5. İbrahim Kaypakkaya Çevresi: (24 Nisan 1972'de TKP/ML'yi kurduktan sonra) İktidarın kırlardan kentlere kurtarılmış bölgeler oluşturularak parça parça alınmasını savunanlar.

6. Mahir Çayan Çevresi: Orduya bel bağlamanın yanlışlığını savunan ve illegal bir parti öncülüğünde devrimci bir silahlı mücadeleyi örgütlemeyi savunanlar.

Bu gruplar içinde gerek 68 kuşağını gerekse ondan sonraki kuşakları etkileyip irili ufaklı onlarca örgüte kaynaklık eden ve geniş kitleleri peşine takan Mahir Çayan'ın ideolojisi ve devrim stratejisi olmuştur. Mahir Çayan ve arkadaşlarının gerçek gücü, Türkiye üzerine ileri sürdükleri tezlerin insanları etkilemesinden gelir. Dönemin Samsun/Çarşamba TİP İlçe Başkanı İsmet Öztürk'ün sözleri de bunu kanıtlıyor:

“Mahir Çayan'ı ben ilk defa Aydınlık dergisininin 15. sayısında çıkan yazısıyla tanıdım.³³ Bu yazıdan bir süre sonra Mahir, iki

33 Mahir Çayan'ın Aydınlık dergisininin 15. sayısında çıkan yazısının başlığı, “Sağ Sapma, Devrimci Pratik ve Teori”dir. Bu uzun yazıda, “Devrimci Teori Olmadan Devrimci Hareketten Söz Edilemez; Objektif Şartlar ve Sağ Sapma; Objektif Şartlar ve Millî Demokratik Devrim Teorisi; Hortlayan II. Enternasyonal Oportünizmi ve Tekelci Dönemin Marksizmi, Köylü Devrimi Olarak Millî Demokratik Devrim Savaşı; Sağ Sapma ve Devrimci Pratik; Proletaryanın Öncülüğü Meselesi; Objektif-Sübjektif İlişkisi; İttifaklar Politikası ve Sağ Sapma-Ünlü İkili Görev, Kemalizmin Sağ-Solu ve Asker-Sivil Aydın Zümre; Millî Cephe Politikası; Kitle Çizgisi ve Sağ Sapma” alt başlıkları altında bir teori geliştirilmiştir.

arkadaşıyla Samsun'a geldi. Mahir'in 15. sayıda çıkan yazısı ve diğer devrim sorunları ile Mahir'in 20. sayıda çıkacak yazısının hazırlığı üstüne tartıştık. Daha sonra, Mahir'in 20. sayıdaki yazısı da çıktı³⁴ ve bu yazılar bizi adeta büyüledi. ...Biz MDD'ci olmuştuk ve mücadelemizi o doğrultuda sürdürüyorduk ama onun da genel fomülasyonları ne bize heyecan veriyor ne bizi tatmin ediyor ne de bir umut olabiliyordu. Özcesi, tam bir tıkanıklığın arayışı içindeydik. İşte Mahir Çayan, tam da bu tıkanıklığa çözüm olacak ve arayışlara cevap verecek halkayı yakalamıştı.”³⁵

Kuşkusuz Çayan grubu, 68 hareketi içinde tüm olayların içinde yer almış, emperyalizme ve faşizme karşı aktif militan mücadelenin ön saflarında yürümüştür ancak onların hem kendi kuşaklarını hem de sonraki kuşakları etkileyen yönleri ideolojileridir. Dönemin efsaneleşen öğrenci liderlerinden Deniz Gezmiş'in önderliğindeki daha sonra THKO (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu) adını alan grup, militan mücadeleyi en üst düzeyde sürdürmüş ancak bütünlüklü ideolojik bir görüş ortaya koyamamıştır.

PDA çevresi, içlerinde bulunan geniş öğretim üyesi ve aydın kaynağı ile teorik çalışmalara ağırlık vermiş ancak militan mücadeleden kopuk olmaları, olaylara ve olgulara pragmatik

³⁴ Mahir Çayan'ın Aydınlık dergisinin 20. sayısında çıkan yazısının başlığı, "Yeni Oportünizmin Niteliği Üzerine" dir. Bu uzun yazıda, "Marksist Metot Üzerine; Fidel-Guevara ve Küba Deneyi Karşısındaki Tavrımız; Mao'nun Leninizmin Hazinesine Katkıları ve Yeni Oportünizm, Milli Demokratik Devrim Teorisi; Milli Demokratik Devrim Özünde Bir Köylü Devrimidir; Halk Savaşı Milli Demokratik Devrimin Zorunlu Bir Durağıdır; İdeolojik Öncülük Esastır; Milli Demokratik Devrim Stratejik Tezi Proletaryanın Hegomanyasını İçinde Taşır; Proleter Kültür Devrimi; Objektif Şartların Varlığı Tartışılmaz; Sosyalist Siyasi Bilinç ve Proleter Devrimci Siyasi Mücadele" alt başlıkları altında bir teori geliştirilmiştir.

³⁵ Turan Feyizoğlu, Mahir, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 174-175.

yaklaşarak sık sık görüş değiştirmeleri nedeniyle sınırlı bir aydın çevresinin dışına çıkamamıştır.

Kaypakkaya'nın görüşlerini savunanlar, sürekli bölünmelerle küçük gruplar hâlinde günümüze değin mücadelelerini sürdürmüşlerdir.

Mihri Belli ve Hikmet Kıvılcımlı çevreleri ise etkinlikleri az olsa da Türkiye solunda varlıklarını korumuşlardır.

* * *

17 Ekim 1970 günü Dev-Genç'in V. Kurultayı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi büyük amfisinde toplandı. Kongre Mahir Çayan çevresinin kesin yengisiyle sonuçlandı. Ertuğrul Kürkçü genel başkanlığa, Sinan Kazım Özüdoğru genel sekreterliğe, Zafer Kutlu genel saymanlığa, Şaban İba, Oğuzhan Müftüoğlu, Cemal Salman Pakoğlu, Fevzi Bal, Levent Eren, Hüseyin Yavuz merkez yürütme kurulu üyeliklerine seçildiler.

Dev-Genç yönetiminin alınması konusunda İlhami Aras şu bilgileri veriyor:

"Bizim Dev-Genç başkan adayımız Cevahir'di. Muhalefet de beni ayrı zannederek beni öneriyordu. Ancak biz cezaevine girince Ertuğrul Kürkçü başkan seçildi. Yanlış hatırlamıyorsam içeride olmama rağmen onur kurulu üyesi seçildim.

Söz Dev-Genç'ten açılmışken, biz Cevahir ile ülkeyi do-laştığımızda Dev-Genç'in halktaki etkisini gördük. Dev-Genç'i alalım mı almayalım mı tartışması başlamıştı. Aslında Dev-Genç yönetimini almak hiç zor değildi. Çünkü Mahir tek başına yetiyordu. Gerek teorik birikim gerekse çarpışma yeteneği ile sürece yön verebiliyordu. Ama Dev-Genç'i alıp almama tartışmasını Mahir ortaya atmıştı. Mahir, silahlı mücadeleyi bir an önce başlatmak istiyordu. Cevahir ile ben bu konuda itiraz ettik. Çünkü

gittiğimiz her yerde ilişkiler Dev-Genç üzerinden geliyordu. İtibarımız Dev-Gençlilikten geliyordu. Cevahir'in ısrarı sonucu Dev-Genç'i alma kararına vardık.”³⁶

* * *

1970 sonbaharında Deniz Gezmiş, Ankara'ya gelerek ODTÜ yurduna yerleşti. Filistin'de birlikte eğitim gördüğü Hüseyin İnan ve arkadaşlarıyla silahlı mücadeleyi başlatmak üzere örgütlenme çalışmasına girişti.

THKP-C'nin Kuruluşu ve Tüzüğü

THKP-C iddianamesinde verilen bilgiye göre, 1970'in Aralık ayında Mahir Çayan, Yusuf Küpeli, Münir Ramazan Aktolga, Ertuğrul Kürkçü, Hv. Ulş. Yzb. Orhan Savaşçı, Ulaş Bardakçı, Bingöl Erdumlu ve Ziya Yılmaz toplanarak THKP-C'yi oluşturmuşlar ve kurucuları saptamışlardır. Ancak Ertuğrul Kürkçü, Ulaş Bardakçı ve Münir Ramazan Aktolga daha sonra mahkemedeki ifadelerinde, THKP-C'nin yönetim kadrolarına seçilen kişiler hakkında birbiriyle çelişen adlar vermişlerdir.

Bu ifadelerden de anlaşılıyor ki THKP-C tüzüğünde belirtilen 10 kişilik genel komite ve 3 kişilik merkez komite üyeleri hakkında kesin bilgi yoktur. Kuşkusuz partinin yönetici kadroları belli kişilerden oluşturulmuştur ancak o günlerin yoğun eylemliliği içinde bu kurulların resmi olarak toplanmadığı ve kararlar alamadığı anlaşılıyor.

İddianameye göre; THKP-C Genel Komitesi'ne Mahir Çayan, Yusuf Küpeli. Münir Ramazan Aktolga, Ertuğrul Kürkçü,

36 İlhami Aras'la yaptığımız özel görüşmeden.

Hv. Ulaş. Yzb. Orhan Savaşçı, Bingöl Erdumlu, Ziya Yılmaz, Ulaş Bardakçı, Sina Çiladur ve Hüseyin Cevahir seçilmiştir.

Merkez Komite'si ise Mahir Çayan, Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan Aktolga'dan oluşmuştur.³⁷

Münir Ramazan Aktolga, iddianamede ileri sürüldüğü gibi, organlarıyla bir bütün hâlinde çalışan örgüt kuramadıklarını belirtmiştir. Süreç içinde aralarında görev bölüşümünden doğan bir örgütlülüğün doğal olarak ortaya çıktığını söylemiştir.

Yusuf Küpeli ise kendisinin olmadığı bir toplantıda görev bölümü yapıldığını, kendisinin de bu karara uyduğunu belirtiyor. O görev bölümüne göre:

Mahir Çayan: İdeolojik işlerden ve genel koordinasyondan sorumlu.

Yusuf Küpeli: Kitle bağı, düşüncelerin kitlelere ulaşması, askeri işler, soygun, para temini ve istihbarat işleri.

Münir Ramazan Aktolga: Mahir Çayan ve Yusuf Küpeli'ye yardımcı olmanın yanında; yayın işleri, Kurtuluş dergisi sorumluluğu.

Yusuf Küpeli'nin anlatımına göre, Merkez Komite'yi oluşturan bu üç kişi partide "eşit güçte başkan" olarak görev yapacaktı. Bu önerinin Mahir Çayan'dan geldiğini ve kabul edildiğini belirterek Genel Komite'deki on kişinin ise saptanamadığını söylüyor.

Söylenenlere göre; THKP-C'nin Doğu Anadolu Sorumlusu Hüseyin Cevahir, Çukurova ve Güney Bölgesi Sorumluları ise Mustafa Ulusoy ile Galip Erdem olacaktır.

³⁷ THKP-C Davası/İddianame, V Yayınları, Ankara 1988, s. 86-87.

Hüseyin Cevahir'in Mahir Çayan'la birlikte İstanbul'a gitmesi, onun Doğu Anadolu'ya gidip parti çalışmaları yapmasını engellemiştir.

Oktaç Etiman, o dönemdeki doğal görev bölüşümünü şöyle dile getirdi:

“Dev-Genç kadroları bir süre sonra THKP-C'yi oluşturdu. Bu geçiş doğal bir süreçti. Bizim hareketimiz, yeni bir mücadele tarzının oluşturulması ve mücadele tarzına uygun insanların kendilerini geliştirmelerini kapsayan bir süreçti. Bundan dolayı THKP-C ve Dev-Genç'in üyelerinden birine: ‘Sen şu çalışmaları yap!’ biçiminden ziyade, bireylerin yaratıcılıkları ve bilgileri rol oynuyordu. Yetenek ve birikim belirleyici oluyordu. Sözgelimi ben Cevahir'in Doğu Sorumlusu olduğunu daha sonra öğrendim. Bizim hareketimizde ast üst ilişkisinden ziyade kolektivizm vardı. Bundan dolayıdır ki hiç kimsenin ummadığı bir zamanda Mahir, Maltepe'de etrafı güvenlik kuvvetleri tarafından çevrilmiş evden çıkmıştır. Herkesin sadece yazıp çizen insan olarak tanıdığı Mahir'in o evde olduğunu kimse bilmiyordu. O bir teorisyendir ama eylemde de olmuştur. Bu çok önemlidir. Söylediği gibi davranan, davrandığı gibi konuşan devrimci tipidir bizim dönemin insanları... Mahir için, ‘‘Bu sadece konuşur!’ denmişti. O dönem kimileri, ‘Mahir'in çizgisi fakülteyle yurt arasındaki çizgidir!’ gibi söylemlerde bulunmuştu. Biz grup olarak İstanbul'a geçtiğimizde; Mihri Belli, Teknik Üniversite'de de bir konuşma yapmış ve ‘Mahir tavuk bile keşemez!’ demiş. Bunu Mahir aktarmıştı. Bu özel bir toplantı mı bilmiyorum. Ama Mahir'in buna çok içerlediğini biliyorum.”³⁸

38 Oktaç Etiman'la yaptığımız özel görüşmeden.

TÜRKİYE HALK KURTULUŞ PARTİSİ TÜZÜĞÜ

BÖLÜM 1

GENEL PROGRAM

THKP proletaryanın siyasi partisidir. THKP'nin başlıca amacı dünyada insanın insan tarafından sömürülmediği, her çeşit baskı ve sömürünün kalktığı bir toplumsal düzenin kurulmasıdır. Bu amaç gerçekleşene kadar THKP Türkiye proletaryasının siyasi partisi olarak mücadelesini sürdürecektir.

BÖLÜM 2

PARTİ ÜYELERİ

Md. 1. Partinin tüzük ve programını kabul eden, devrimci çalışmayı rahatlıkla yürütebilecek seviyede Marksist-Leninist olan ve ülke gerçeklerini bilen, parti teşkilatlarından birine katılıp içinde faal olarak çalışan, partinin kararlarına ve disiplinine uyan herkes THKP'ye üye olabilir.

Md. 2. PARTİYE GİRİŞ ŞARTLARI:

İki parti üyesinin tavsiyesi, o çalışma alanındaki yetkilinin Merkez Komite'ye sunuşu ve Merkez Komite'nin olumlu kararı ile parti üyesi olunur.

Md. 3. Parti disiplinine aykırı hareket edenlere çeşitli kademelerdeki parti teşkilatları, kendi yetkileri çerçevesinde somut duruma göre şu cezaları verirler: İhtar, parti içi görevden çıkarma, cephe içinde sınama ve taretme, parti içi görevden ve parti üyeliğinden çıkarma kararını Merkez Komitesi alır. Genel Komite onaylar.

BÖLÜM 3

PARTİNİN TEŞKİLAT PRENSİPLERİ VE ORGANLARI

Savaş çok yönlüdür. Çeşitli halk kesimlerinin kitlevi hareketinin örgütlendirilip yönlendirilmesinden, ideolojik savaştan silahlı savaşa kadar bütün mücadele biçimlerini aynı anda yürütmek gerekmektedir.

Md. 4. İçinde bulunduğumuz dönemde partinin teşkilat prensibi merkezilik yanı ağır basan, demokratik merkeziyetçiliktir. Ancak, kurtarılmış bölgeler tesis edildikten sonradır ki demokratik merkeziyetçilik tam olarak uygulanır.

Md. 5. Partimizin bu çok yönlü mücadeleyi yürütebilmek için, her alanın en tutarlı ve en sivrilmiş elemanları ile bütün bu alanlar arasında ilişki ve güdümü sağlamak ile yükümlü Merkez Komite'si üyelerinin de katıldığı bir Genel Komite'si vardır.

Genel Komite, çok seyrek toplanır, çok olağanüstü durumların varlığında (mesela; Merkez Komite üyeleri arasında bir ihtilaf çıktığında, partinin genel durumu ile ilgili önemli bir karar alınacağı ve felaket anında vs.) toplanır ve karar verir.

Genel Komite, partinin en üst organıdır. Merkez Komite'sini tayin eder. Merkez Komite'si, partinin bütün çalışmalarından sorumludur. Parti çalışmalarının düzenli gitmesini sağlar.

Bunun dışında, Genel Komite üyelerinin her biri, belirli bir çalışma komitesinin yöneticisidir. Bunlar, işlerin düzgün gitmesi için her alanda yardımcı komite kurarlar.

Şimdilik Genel Komite 10, Merkez Komite 3 kişiden oluşur.

Gelişen mücadeleye göre, bu sayılar artabilir.

TÜRKİYE HALK KURTULUŞ CEPHESİ

Partinin yönetim organları, cephenin de yönetim organlarıdır.

Md. 6. Cephe üyesi olmanın şartları:

a. Öğrenciler için: Belli bir Marksist-Leninist formasyona sahip olmak, partinin ilkelerini, ilke olarak benimsemek, ciddi ve disiplinli olmak, belli bir alanda çalışmak.

b. İşçiler, köylüler ve diğer halk kesiminden gelenler için: Partinin kılavuzluğunu kabul etmek, örgüt disiplinine tabi olmak.

Md. 7. THKC'ye giriş şartları: Cephenin iki elemanının tavsiyesi ve partinin o alandaki yetkilisi ile Merkez Komite'sinden herhangi bir üyenin onayı ile olur.³⁹

Hüseyin Cevahir'in Yeraltı Günleri

1971 yılı, ordu içi çatışmaların doruk noktasına ulaştığı, ülke içinde hem sınıflar arası çatışmaların boyutlandığı hem egemen sınıfların kendi içinde saflaştığı, gençlik olaylarının sertleştiği bir dönemdi.

24 Ocak 1971 Pazar günü, yaklaşık 50 kişiden oluşan Dev-Genç grubu, sağcı militanların egemenliğindeki Ankara'da bulunan Niğde Öğrenci Yurdu'na saldırdı. Bu baskında taş, sopa ve demir çubukların yanında silah da kullanıldı. Bir süre sonra polis olay yerine geldi. Dev-Gençliler polisle de çatışarak SBF Yurdu'na çekildi. Polis, İçişleri Bakanlığı'nın buyruğu ile SBF Yurdu'nu kuşattı. Yurttaki Dev-Gençliler polisi içeri sokmama kararı aldılar. Öğrencilerle polis dört saat çatıştı. Çatışmada

³⁹ Türkiye Halk Kurtuluş Parti-Cephesi, Dava Dosyası/Yazılı Belgeler, Yar Yayınları, İstanbul 1988, s. 434-436.

ateşli silahların yanında dinamit lokumları ve molotof kokteylleri de kullanıldı.

Çatışma sürerken SBF Dekanı Prof. Dr. Cahit Talas yanında Dev-Genç Genel Başkanı Ertuğrul Kürkçü, SBF Öğrenci Derneği Başkanı Hüseyin Cevahir ve SBF Fikir Kulübü Başkanı Zafer Kutlu ile birlikte fakülteye geldi. Ertuğrul Kürkçü'nün çabalarına karşın yurt içindeki öğrenciler çatışmayı sürdürdü, dekan ve öğrenci liderlerini içeri almadılar. Bu arada Dekan Cahit Talas polislerce tartaklandı. Akşama dek süren çatışma sonunda polis yurda girerek 307 öğrenciyi gözaltına aldı.

* * *

1971 yılına gelindiğinde artık “legal” çalışma olanaklarının kalmadığını düşünen devrimci çevreler, çeşitli örgütler kurarak illegal mücadele yürütme kararı aldılar. Bu amaçla ilk harekete geçen Deniz Gezmiş ve arkadaşları oldu. THKO (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu) adlı bir örgüt kurarak banka soygunu gibi eylemlerle adlarını duyurdular. Bu dönemde Mahir Çayan ve arkadaşları THKP-C (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi)'yi, Doğu Perinçek ve arkadaşları da TİİKP (Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi)'yi kurarak kendi anlayışları ve örgütlülük düzeyleri ölçüsünde eylemlere başladılar. Önceleri TİİKP içinde yer alan İbrahim Kaypakkaya ve arkadaşları 24 Nisan 1972'de TKP/ML (Türkiye Komünist Partisi/Marksist Leninist)'yi kurarak kendi anlayışları doğrultusunda mücadelelerini sürdürdüler.

İçinde bulunulan ekonomik-toplumsal-siyasal ortam, artık ülkenin mevcut yapı ile yönetilemeyeceğini ortaya çıkardı. 12 Mart 1971'de ordu bir muhtıra vererek darbe yaptı; Süleyman Demirel hükümetten uzaklaştırıldı; yerine “reformcu” denen teknokrat ve bürokratlardan oluşturulan partilerüstü bir kabine

getirildi. Darbe sürecinde başta sol olmak üzere tüm demokrat kesimlere büyük baskı uygulandı.

12 Mart darbesinin neden yapıldığı konusunda her kesim kendine göre yorumlarda bulunmuştur. Bunlardan en tutarsızı, darbenin Demirel hükümetine karşı yapılmış olduğunun öne sürülmesidir.⁴⁰ Çünkü darbe yoluyla Demirel ve AP'nin savunduğu anayasanın değiştirilmesi, toplumsal yapının emekçiler aleyhine yeniden düzenlenmesi gibi tüm istemler, bir bir gerçekleştirilmiş; ardından yönetim yeniden Demirel ve AP'ye devredilmiştir.

Günaydın, 25 Ocak 1971

Milliyet, 25 Ocak 1971

40 Dönemin Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, darbeyi AP hükümetinin Doğu Bloku ile ilişkilerini geliştirmesi karşısında ABD'nin tepkisine bağlamaktadır.

Darbenin yapılması konusunda öne sürülen görüşlerden biri de 12 Mart'ta emir-komuta zinciri içinde gerçekleştirilen darbenin, 9 Mart'ta yapılması planlanan ancak yaşama geçirilemeyen "milliyetçi-devrimci" darbeyi engellemek için yapıldığıdır.⁴¹

Bu konunun üzerinde durmak gerekir. O dönemde, Doğan Avcıoğlu'nun programını çizdiği,⁴² ordu içindeki radikallere dayanan bir darbe hazırlığı içinde bulunduğu bilinmektedir. İlhan Selçuk, İlhami Soysal, Uğur Mumcu gibi aydınların da desteklediği "milliyetçi-devrimci" darbe programına bakıldığında, bu projenin başta ABD olmak üzere uluslararası sermaye çevrelerini ne denli rahatsız ettiği açıktır.

8 Mart'ta hazırlandığı söylenen ancak 9 Mart darbecilerinin tasfiyesinden sonra "Türkiye Devrimci Ordusu"nun bildirisinin ekinde halka dağıtılan metinde, şu istekler yer alıyordu:

"Taraflı olduğu kesinlikle kanıtlanmış bulunan cumhurbaşkanı çekilmelidir.

Yoksul halkımızın sırtına yük olmaktan başka bir işe yaramayan parlamento dağıtılarak işçi, köylü ve devrimcilerden bir Halk Konseyi kurulmalıdır.

Düşük hükümet üyeleri ile parlamenterler ve suçlulukları bilinen yöneticiler yargılanmalı, suçları kesinleşenlerin tüm mallarına el konulmalıdır.

Bankalar, dış ticaret, sigortalar, ağır sanayi, petrol ve madenler ile tüm yabancı sermaye devletleştirilmelidir.

41 Ergun Aydınoglu, Türk Solu 1960-1980, Versus Yayınları, İstanbul 2007, s. 241-250.

42 Doğan Avcıoğlu, Devrim Üzerine, Bilgi Yayınevi, Ankara 1971.

Milliyet, 26 Ocak 1971

Günaydın, 27 Ocak 1971

Ağaların elinde bulunan topraklar alınarak kurulacak toprak komitelerince topraksız köylülere parasız dağıtılmalıdır.

Ülkemizin bağımsızlığına gölge düşüren Amerikan üsleri derhal millileştirilmelidir.

Atatürkçü aydınlara yapılan baskı ve işkenceler derhal durdurulmalıdır.

Öldürülen gençlerin katilleri bulunarak yargılanmalıdır.

Atatürkçü antiemperyalist dış politikaya dönülmelidir

Ülkemiz NATO'nun ucuz asker deposu olmaktan çıkarılarak NATO ve CENTO'nun antlaşmaları gözden geçirilmelidir.

Ceza Kanunu'nda gerekli değişiklikler yapılarak tutuklu bulunan aydınlar ve devrimciler derhal serbest bırakılmalıdır.

Köklü dönüşümleri gerçekleştirecek bir devrim hükümeti kurulmalıdır.”⁴³

Yine milliyetçi-devrimci darbe komutanlarının isteği ile Doğan Avcıoğlu tarafından hazırlanan ve Ocak 1971'de komutanlara sunulan “Devrim Dosyası”nın girişindeki “devrim ilkeleri” şunlardır:

“Toprak reformunun gerçekleştirilmesi;

Tarım reformunun gerçek anlamı ile uygulanması;

Sanayi alanında reform;

Eğitimde reform;

Dış ticaretin devletleştirilmesi;

Yeraltı kaynaklarının devletleştirilmesi;

43 Ant-Sosyalist Teori ve Eylem Dergisi, Sayı: 13, Mayıs 1971.

Bankaların devletleştirilmesi;
Büyük müesseselerin devletleştirilmesi;
Dış siyasetin bağımsızlık esasına göre yeniden tespiti;
Sosyal güvenlik reformu;
İdari reform;
Vergi reformu (gerekirse para reformu dahil);
Silahlı Kuvvetler’de reform.”⁴⁴

Yukarıda programlarının ana hatları verilen; benzerlerine Irak, Cezayir ve Mısır’da rastlanan milliyetçi-devrimci bir darbenin ABD’yi ve uluslararası sermaye çevrelerini ne denli zor duruma düşüreceği açıktır.

12 Mart Darbesi

Böyle bir darbeyi engellemek, emperyalist güç odakları için yaşamsal bir önem taşımaktadır. Nitekim; 12 Mart 1971’de genel kurmay başkanı ve kuvvet komutanı beş generalin (biri amiral) verdikleri muhtıra sonrasında, ilk iş olarak önemli görevlerdeki 5 general, 1 amiral ve 35 albay silahlı kuvvetlerden çıkarılmış, böylece 9 Martçılar tasfiye edilerek milliyetçi-devrimci bir darbe önlenmiştir. 9 Martçıların ordudaki önderleri ile onların ideolojik altyapısını oluşturan ve onlarla birlikte hareket eden sivil aydınların ne denli “sol” bir yönetim getirebilecekleri konusu ise devrimciler açısından tartışmaya bile değmeyecek bir konudur.

Ordu darbesi yoluyla “sol” bir yönetim kurulması, dünya ve Türkiye pratiğinde açıkça görülmesinin yanında Marksist anlayışta da yeri olmayan bir maceradan ibarettir.

⁴⁴ Ertuğrul Alatlı, Belgeleriyle 9 Mart 1971, Antiemperyalist-Baasçı Darbe Girişimi, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002.

Sol çevrelerin 12 Mart darbesini değerlendiriş i ise içinde yaşanan dönemde ve daha sonrasında olmak üzere farklılık gösterse de genel olarak darbenin “geliş en toplumsal muhalefeti ve solu ezmek” için yapıldığı konusunda birleşir.

O sırada “Maocu” bir çizgi izleyen Doğu Perinçek ve çevresi, 12 Mart darbesine karşı çıkararak tutarlı bir duruş sergilemiştir.

Deniz Gezmiş’in önderliğindeki THKO, birkaç aydır yürüttüğü “şehir gerillası” eylemleri içindedir ve “kır gerillası”na yönelmeye çaba harcamaktadır. Zaten teorik konulara fazla önem vermeyen THKO çevresinde 12 Mart’la ilgili bir değerlendirme yapılmaz, kendi çizdikleri eylemlik sürdürülür.

TKP/ML çevresi ise 24 Nisan 1972’den sonra ağırlıkla doğu illerinde “kır gerillası” eylemlerini sürdürür.

Mahir Çayan’ın önderliğindeki çevre, henüz partilerini topluma duyurmamıştır. Ancak yeraltına inmişler, “şehir gerillası” türünden eylemleri başlatmışlardır. Zaten daha sonra THKP-C’ye dönüşecek çevre, 12 Mart benzeri bir oluşumu beklemektedir. Nitekim Hüseyin Cevahir’in 1970’in son günlerinde SBF’de yapılan bir forumda, “bir daha böyle bir toplantının yapılamayabileceğimi” söylemesi, bunun kanıtıdır.

Mahir Çayan çevresi, 15 Mart 1971’de yayımlanan Kurtuluş’un 1. sayısında, “Oynanan son oyunla birlikte ülkemizde faşizm adım adım tezgâhlanmaktadır.” denilerek olanların ve olacakların bilincinde olduklarını göstermişlerdir. Aynı yazıda 12 Martçuların tasfiye girişimlerinin süreceğ i; “Ordu ve bütün devlet kurumlarındaki küçük burjuva radikallerini yeni yeni tasfiyeler beklemektedir.” diye belirtilmiştir.

Yazının devamında, bu duruma karşı nasıl davranacakları- nın ipuçları vardır:

*“Yukarıdan aşağıya adım adım inen faşizm, Kemalizmi de kendisine ideolojik taban olarak hazırlamak çabası içindedir. Devrimcileri zor ama zevkli kavga günleri beklemektedir Bütün kadrolar en aktif mücadeleye kendilerini hazırlamalıdır.”*⁴⁵

Kurtuluş’un ilk sayısında yayın ilkeleri saptanarak bu gazetenin “devrimci örgütün” ideolojik, politik yayın organı olacağı belirtildikten sonra aynı zamanda Dev-Genç’in de yayın organı olacağı vurgulanmakta, İleri dergisinin artık yayımlanmayacağı belirtilmektedir.

Kısa bir süre sonra THKP-C adını alacak olan örgütün doğuşu ve temel ilkeleri ise şöyle saptanmaktadır:

“Sınıflar savaşının giderek keskinleşmesi, ülkemizdeki ekonomik, politik ve sosyal krizi iyice şiddetlendirdi. Öyle ki, bugün toplumun bütün kesimleri, eskisi gibi yaşamamak istememeleri bir yana, patlamaya hazır volkan gibi bir kıvılcım beklemektedirler.

Toplumun bütün kesimlerini sarsmaya başlayan bu devrimci kasırga, genç militanlara devrim arenasında sadece kendilerinin kaldığını gösterdi. Bu esen kasırga, devrimci kavganın çeşitli kesimlerinde fedakârca dövüşen genç militanların benliğinde, bilincinde ve kalbinde derin değişiklikler yaptı; her çeşit feodal ve ataerkil ilişkileri parçaladı. Hayat, devrimci pratiğin içindeki işçi, köylü, öğrenci militanları bir araya getirdi. Böylece, Leninizmin temelleri üzerinde, devrimci yoldaşlığın oluşturduğu, kelimenin geniş anlamı ile proleter devrimci bir örgüt doğdu. Bu örgüt, Türkiye’deki karşı-devrim cephesinin bütün baskı, şiddet ve cebrini göğüsleyerek kırsal

45 Kurtuluş, Sayı:1, 15 Mart 1971.

*alanlarıdan fabrikalara, üniversitelere kadar bütün kesimler-
deki devrimci mücadeleyi yönlendirme gayretleri içinde olan-
ların örgütüdür.”⁴⁶*

Görüldüğü gibi Mahir Çayan ve arkadaşları; 12 Mart darbe-
sini değerlendirirken hem devlet içindeki asker-sivil aydınların
tasfiyesi hem ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal du-
rum hem de emperyalizmin istemlerini bütünsellik içinde görüp
olanlardan daha çok bundan sonra yapılması gerekenler üzerinde
yoğunlaşmıştır. Bu da doğal bir durumdur; devrimcilerin görevi,
“fikir jimnastiği” yapmak değil, mevcut olay ve olguları değer-
lendirerek duruma uygun bir mücadele anlayışı geliştirmektir.

Devrimcilerin olaylara müdahalesi, mevcut örgütlülük dü-
zeyleri ile yetersiz kalmış olabilir ancak bu, yaklaşımlarının doğ-
ruluğu konusunda kuşkuya yer bırakmaz.⁴⁷

Mihri Belli ve Hikmet Kıvılcımlı çevrelerinin 12 Mart dar-
besi karşısında aldıkları tavrı yorumlamaya gerek yoktur. Bunlar

46 Kurtuluş, Sayı: 1, 15 Mart 1971.

47 Bu notu düşmemizin nedeni, daha sonraları yapılan değerlendirmelerde, dev-
rimcilerin gerçekleşmesi olanaksız maceralara yöneldikleri konusunda yapılan
eleştirilerdir. Bu eleştirileri yöneltene, o dönemde başka ne yapılabildi ya da
neler yapılmadı gibi sorulara yanıt verememektedirler. Dünyada gerçekleştirilen
tüm devrimler, belli kırılma noktaları içinde yürütülmüştür. Bunlar başarıya ulaştıncı,
devrimcilerin gösterdiği tüm zaaf ve eksiklikler olumlanmış; başarısızlık duru-
munda ise “tarihin bir döneminde” zorunlu olarak gerçekleştirilen eylemler eleş-
tirilmiştir. Bize göre; 1968 hareketini değerlendirirken geleceğe bırakılan mirasın
önemine ve değerine bakılmalıdır. Bu mirasın, Türkiye tarihi için azımsanamaya-
cak bir önemde olduğunu saptıyorsak değerlendirmemiz de o yönde olmalıdır.
Kaldı ki sınıflar mücadelesi çok karmaşık ve girift aşamalardan oluşur. Dünyada
hiçbir örgüt tüm sorunlara yanıt verecek kapsamda olamaz. Önemli olan çözüm
nüvelerini içinde taşımak ve belli bir doğrultuda, eksiklikleri aşma aşamalarıdır.

“Ordu kılıcını attı”⁴⁸ anlayışı içindedirler. Ancak kafalarına bal-
yoz inince ayılarak yeni teoriler oluşturma çabası içine girerler.

* * *

12 Mart darbecileri, CHP’den istifa ettirilen ve partilerüstü başbakan olarak görevlendirilen Prof. Dr. Nihat Erim başkanlığına bir hükümet kurdu. Bu hükümette; 5 AP’li, 3 CHP’li, 1 Milli Birlik Grubu üyesi ile parlamento dışından 14 teknokrat vardı. 26 Mart 1971-3 Aralık 1971 tarihleri arasında ancak 8 ay görevde kalabilen hükümet, başlangıçta açıkladığı reformları da gerçekleştiremeyerek dağıldı. En önemli icraatları, 1961 Anayasası’nı sermaye lehine yeniden düzenlemek, Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan’ın idamlarını onaylamak oldu.

12 Mart darbe hükümetleri; dünya genelinde yaşanan ekonomik kriz ile ülkemize özgü çarpık yapıdan kaynaklanan tıkanıklığın birleşmesi sonucu daha da ağırlaşan bunalımı, emekçi halk kesimlerine yükleyerek çözme girişimiydi. Bu da baskı ve zora dayalı olarak uygulanabilirdi. Sola ve devrimcilere yöneltilen baskı ve zulmün temel nedeni kısaca budur, gerisi ayrıntıdır.

12 Mart, emperyalizme yönelen tepkileri bastırma işlevi görmüş, bu uğurda ülkemizin yetiştirdiği en nitelikli kuşak ezilmiştir. 12 Mart döneminde askeri mahkemelerde görülen davalarda en önemli suçlamalar, ABD ve NATO aleyhine yapılan eylemler olmuştur.

12 Mart’ın emekçilere armağanı; toplu sözleşme ve grev düzeninin askıya alınması ile büyüme hızının gerisinde kalmakla birlikte 1960’tan beri artan gerçek ücretlerin, 1971-1974 arasında düşmesi olmuştur.

48 Hikmet Kıvılcımlı, “Ordu Kılıcını Attı” Sosyalist dergisi, Sayı: 20, 16 Mart 1971.

Özetle, 12 Mart'ın kaybedenleri emekçiler; kazananları ise uluslararası çevreler (ABD, NATO, Ortak Pazar...), sanayi ve ticaret burjuvazisi, büyük toprak sahipleri, OYAK vb. kurumlarla sermaye ile bütünleştirilmiş ordu üst tabakası, bütün bunların parlamentodaki temsilcileri (AP, CHP ve diğer partiler) olmuştur.

* * *

12 Mart'ın neden ve sonuçları bu çalışmanın ana konusu olmamakla birlikte, Hüseyin Cevahir'i ölüme götüren sürecin kavranması için bu dönemi ele almayı gerekli buluyoruz. Bu nedenle Hüseyin Cevahir'in de önderlerinden olduğu çevrenin, 12 Mart'ı değerlendirişi ve gerçekleştirdikleri eylemlerin gerekçelerini anlamak, uğruna can verdikleri "dava"yı algılamamız açısından önem taşır.

Mahir Çayan, "Kesintisiz Devrim III"te, 12 Mart ve değişen sınıflar ilişkisini şöyle değerlendirir:

"12 Mart darbesi ile birlikte, ülkedeki sınıflar kombinezonunda tam bir değişiklik olmuştur. Ülkedeki devrimci-milliyetçilerle oligarşi arasındaki nispi denge bozulmuş, devletin bütün kurumlarına oligarşi tam anlamı ile hâkim olmuştur.

Kökenini Osmanlı Devleti'nden ve yirmi beş yıllık Cumhuriyet Dönemi küçük burjuva yönetiminden alan Türk ordusunun küçük burjuva devrimci geleneği artık son bulmuş, ordu doğrudan emperyalizmin ve oligarşinin sömürgeci politikasının aleti olmuştur. (Bu, Türk ordusunda devrimci-milliyetçilerin hiç kalmadığı anlamında yorumlanmamalıdır. Sosyal olayların sonucu birden ortaya çıkmaz. Ordu ve bürokrasi içinde devrimci-milliyetçiler bir süre daha barınacaklardır. Ancak artık eski güçlerini kaybetmişlerdir. Ve giderek de hızla tasfiye olacaklardır.)

Ülkemizde 12 Mart askeri darbesinin olması bir tesadüf değildir. Bu genel olarak, emperyalizmin III. bunalım döneminin, özel olarak Amerikan ekonomisinin 1967'den beri içine girdiği korkunç krizin, Yankee işgali altındaki ülkemize yansımalarının bir sonucudur.

Ülkemizdeki rejimin militarize olması ve de saldırganlığını artırması, Amerikan emperyalizminin ekonomisini askerileştirmesini olağanüstü artırıp içerde ve dışarıda terörünü artırmasının "Küçük Amerika"ya yansımasıdır.

Amerikan emperyalizminin krizinin had safhaya ulaşması, ülkemizdeki tekellerin açgözlü sömürüsünün artması, emperyalist üretim ilişkilerinin iyice kökleşmesini oluşturdu. Bu ise ülkemizdeki sosyal, iktisadi ve siyasi krizi iyice derinleştirdi. Paramız devalüe edildi. Fiyatlar görülmedik bir seviyeye yükseldi. Emekçi halkın yoksulluğu, sefaleti had safhaya ulaştı.

Amerika, Türkiye'deki Süleyman Demirel hükümetine iki tavsiyede bulundu.

Ülkede kendi sömürsünü artıracak bir dizi "rasyonalizasyon" tedbirleri (dolayısıyla işbirlikçi-tekelci burjuvazi lehine) almasını (Bkz. OECD Raporları) ve orduyu yönetime katarak hızla gelişen demokratik mücadeleyi bastırmasını tavsiye etti.

Süleyman Demirel yönetiminin bir ayağı tekelleşmemiş vurguncu Anadolu burjuvazisine ve feodal kalıntılara dayandığından bu tedbirleri gereği gibi yerine getiremedi. Tekeller için "huzuru" sağlayamadı.

Bunun üzerine alaşağı edildi. Ve askeri diktatörlük kuruldu. Böylece bir yandan açgözlü tekellerin istismarını daha da artıracak, öteki egemen sınıf ve zümrelerin aleyhine sömürüyü disipline

edecek bir dizi “reformlar” yapılmış olurken, öte yandan ordu ve bürokrasi içindeki devrimci-milliyetçiler geniş ölçüde temizlenmiş ve halkımızın korkunç seviyede artan sefaletinin oluşturduğu tepkiler terörle engellenmiş, tekellerin açgözlü sömürüleri için “huzur” sağlanmış olacaktır.”⁴⁹

Yine aynı metinde, 12 Mart askeri darbesinin sonuçları ise maddeler hâlinde sıralanır:

“1. Ülkemizdeki askeri diktatörlük, Amerikan emperyalizminin ülkemizdeki işgalinin aldığı son biçimdir. Bu, temsili demokrasinin rafa kaldırılması, düzen partilerinin rolünün asgariye indirilmesi demektir. Artık Türk Ordusu, oligarşinin halkımıza karşı yürüttüğü baskı politikasının açık ve doğrudan bir aleti olmuştur. Fakat Türk Ordusu’ nun alt kademe subaylarının niteliğini belirleyen milliyetçiliktir. Çoğunluğu da askeri liselerden gelen, küçük burjuva emekçi kökenli kişilerdir. On yıldır emperyalizm sistemli çalışarak, ordunun küçük burjuva devrimci geleneğini geniş ölçüde değiştirmiş, 12 Mart’ la birlikte geniş tasfiyelere gitmiştir. Latin Amerika’ daki gibi iç savaşa uygun bir biçimleniş olmayan geniş Türk ordusunda, daha bir süre devrimci geleneğin izleri görülebilir. Ancak süratle oligarşi, tasfiyeler ve yeniden düzenlemelerle orduyu iç savaş ordusu haline getirerek doğrudan vurucu gücü haline getirmektedir.

2. Oligarşi 12 Mart darbesini ülkemizdeki küçük-burjuvazinin gücünü dikkate alarak, onlara ters düşmeyecek, “Atatürkçü”, “milliyetçi”, “ilerici”, “reformcu” sloganlarla yapmış, 1. Erim Hükümeti de reformist bir hükümet olarak görünmeye özel olarak dikkat etmiştir.

49 Mahir Çayan, Bütün Yazıları, der.: Kerim Eren, Abaküs Yayınları, İstanbul 2004.

Bu, asker-sivil aydın zümrenin radikal kanadının sağ kanat ile olan ittifakını bozmak, onu tecrit edip bu sloganlarla en azından nötralize edip bürokrasi ve ordu içindeki, “tarafsız” ve sağ kanadı kendi saflarına çekmek için uyguladıkları bir yöntemdir. Oligarşi, ülkedeki nispi dengeden dolayı, bu yöntemi uygulamaya mecburdu. Çünkü Türk Ordusu, ülkenin tarihsel gelişmesinin sonucu olarak, Latin Amerika orduları gibi oligarşinin henüz vurucu gücü olmuş ve o şekilde örgütlenmiş değildi. Bu mekanizmayı, kendi politikasının doğrudan aracı olarak kullanabilmesi için, bu türlü sloganlarla işini yürütmesi zorunluydu.

Ayrıca Amerikan emperyalizmi sömürsünü daha da genişletebilmek (tabii işbirlikçi-tekelci burjuvazi lehine de) yani sömürüyü disipline edebilmek için, bürokrasi ve ordu içindeki küçük-burjuva aydınlarının desteğine de muhtaçtı.

Şöyle ki, bu sömürüyü disipline etme eylemi, oligarşinin içindeki eski etkinliklerini kaybetmiş olsalar bile, hâlâ belli bir güç olan, özellikle mecliste önemli bir çoğunluğu oluşturan öteki gerici sınıf ve zümreleri -ticaret ve tarım burjuvazisi ile feodal kalıntıları- son derece rahatsız etmektedir. Bu yüzden başlangıçta bu sarı “reformları” büyük bir tepkiyle karşıladılar. Bu gerçeği emperyalizmin ve işbirlikçi-tekelci burjuvazinin teorisinin yapıldığı Milliyet gazetesi şu şekilde özetlemektedir:

‘... büyük burjuvazinin öncü çekirdeğini teşkil eden grup özel sektörün bazı kesimlerine göre daha ileri görüşlere de sahiptir, istekler öncelikle geleneksel ticaret ve tarım sermayelerini (kapitalizm öncesi ortamdaki güçlerini sarsacak biçimde etkileyeceğinden) fazlasıyla rahatsız etmektedir. Oysa, var olan koşulların getirdiği kapitalist üretim biçimi Türkiye’de daha

rasyonel tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. OECD, 1970'in daha ilk günlerinde, Türkiye için bu yönde bir dizi rasyonelleşme tedbirleri tavsiye etmişti.' (Ali Gevgilili, *Türk Kapitalizmi ve Yeni İstekleri*)

Bu kapitalizm öncesi sınıf ve zümrelerin sömürüyü disipline etmeye yönelik "reformlara" karşı tepkilerini, emperyalizmin ve yerli tekelci burjuvazinin saf iktidarı olan I. Erim Hükümeti, "ilerici, Atatürkçü, reformist" görünüm altında, küçük-burjuva aydın çevrelerin desteğini alarak, bu çevreleri bu zümreler üzerinde baskı unsuru olarak kullanıp kırmaya çalışmıştır. Ve ilk dönemde, en radikal küçük burjuva kanadının bile bu konuda desteğini almayı da başarmıştır

3. Ancak, silahlı propaganda, I. Erim Hükümeti'nin gerçek yüzünü ve emellerini, oligarşinin en gerici, en azgın ve terörist yönetimi olduğunu açığa çıkarmıştır. Böylece, Amerikan emperyalizminin ve işbirlikçi yerli burjuvazinin oyununu altüst ederek, maskesini alaşağı etmiş, kademeli planını bozmuştur. "İlerici, reformist, Atatürkçü" görünümünü altındaki açık faşizmin erken doğum yapmasını sağlayarak, küçük-burjuva aydın çevreler de dâhil olmak üzere kamuoyunun gözlerini açtı.

Bugün, aşağı yukarı bütün küçük-burjuva devrimci aydınları I. Erim Hükümeti'nin niteliğini açıkça anlamış bulunmaktadır

4. Küçük burjuva aydın kamuoyunun desteğini kaybeden emperyalizm-işbirlikçi (tekelci) burjuvazi ikilisi, bu sefer zorunlu olarak, sömürüyü disipline etmeye yönelik bir dizi rasyonelleştirme tedbirlerinden (sarı reformlarından) tavizler vererek, tekrar bu tedbirlerinden zarar görecektir olan öteki gerici sınıf ve zümrelerle ortak müşterekler etrafında anlaşmışlardır.

Bugün oligarşi içinde tam bir bayram havası hüküm sürmektedir. II. Erim Hükümeti de, bu anlaşmanın ve gericiler arası barışın hükümetidir.

İşte 12 Mart ile birlikte ülkemizde sınıflar kombinezonunda meydana gelen değişiklikler bunlardır:

THKP-C çevresi, ülkenin içinde bulunduğu durumu saptadıktan sonra, neden silahlı mücadeleye başvurduklarını şöyle belirtmektedirler:

Bütün bunların anlamı, kaba deyişle, ülkemizin Latin Amerika ülkelerinden farksız bir ülke hâline gelmesidir. Artık 1961-70 döneminin sınırlı demokratik ortamı tarihe karışmış, nispi denge bozulmuştur. Emperyalist işgalin ve istismarın Türk Ordusu aracılığıyla sürdürüldüğü, ekonomik ve demokratik amaçlı her çeşit kıpırdanmanın terörle susturulduğu, legal bütün yolların tıkandığı, devrimci politikanın silahla susturulduğu bir ülke haline gelmiştir Türkiye.

Bundan böyle, bütün legal yolların tıkanmasından, emekçi kitlelere karşı tenkil politikasının en gaddarca sürdürülmesinden dolayı, kitlelerle diyalog kurmanın ve onları devrim saflarına çekmenin temel mücadele biçimi silahlı propagandadır.”⁵⁰

Eylemlere Hazırlık

11 Ocak 1971 Pazartesi günü, THKO militanları Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan, Sinan Cemgil, Hüseyin İnan ve Alpaslan Özdoğan Türkiye İş Bankası'nın Emek Şubesi'ni soydular. Hem örgüt giderlerini karşılamak hem de propaganda yapmak amacıyla yapılan soygun, açıkça yapılmış, eylemciler kimliklerini gizlememiştir.

50 A.g.e.

THKO'nun banka soygunu, THKP-C'nin eyleme geçmesini tetikledi. Dev-Genç çevrelerinde, eylemlilik içinde olanlara karşı bir ilgi yönelimi gözleniyordu. O güne değin hep savunma içinde kalınmış, birçok devrimci yitirilmişti. İlk kez açıkça bir saldırı eyleminin yapılıp düzene karşı meydan okunması doğal olarak sempati toplamıştı. Aslında hazırlık çalışmalarını daha uzun bir vadeye yaymak eğiliminde olan THKP-C önderleri, gençlik kitlesinin THKO saflarına gitmesini engellemek için erken harekete geçmek zorunda kaldılar.

Mahir Çayan, yanına arkadaşları Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan Aktolga'yı alarak Deniz Gezmiş'le görüşmek üzere ODTÜ'ye gitti. THKO ile daha sistemli bir mücadele yürütmek için anlaşma zemini aradılar ancak Deniz Gezmiş ve toplantıda bulunan arkadaşları Hüseyin İnan ile Yusuf Arslan onları dinlemek istemedi. "Biz hazırlığımızı yaptık ve eylemlere başladık. Bu aşamada artık duramayız. Çizdiğimiz yolda devam edeceğiz." dediler. Böylece iki grup arasındaki işbirliği zemini başlamadan bitmiş oldu.

THKP-C'liler, örgütlerine gelir sağlamak amacıyla küçük işyerleri açma girişiminde bulunmuşlardı. Bu konularda yetenekli olan Ulaş Bardakçı, önce ODTÜ'de köfte-ekmek satışını organize etti; daha sonra Ankara Maltepe'de, Gölbaşı Sineması'nın yanında "Çıt Kuruyemiş" adında bir çerez dükkânı açtı. Ancak Ankara'da tanınan Ulaş Bardakçı, sinemaya gelen öğrencilerin bakışları altında bu işi yürütemedi. Aslında çerez dükkânının altındaki depo, lojistik destek sağlanması açısından önemliydi ancak hemen deşifre olunca fazla yürütülemedi.

Mahir Çayan ve arkadaşları bir süredir şehir ve kırsal gerillasına hazırlanıyorlardı. Mahir Çayan, dağda da sıkıntı yaratır diye dışlerini tedavi ettirmiş, apandistini aldırmişti. Ulaş Bardak-

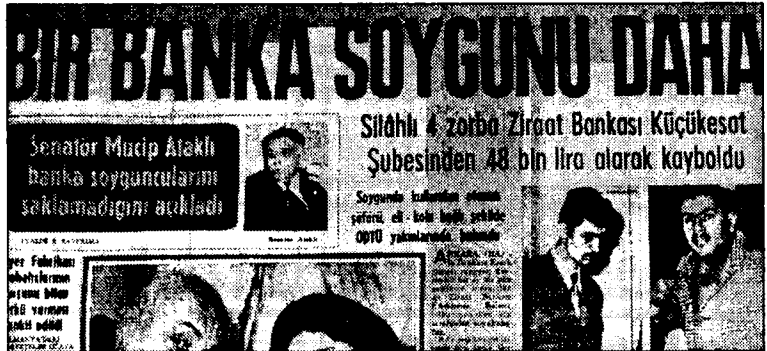
çi, ODTÜ'den kent merkezine yürüyerek gidip gelerek gerilla savaşına vücudunu hazırlıyordu. Dahası birkaç ay bir bankada çalışmış, ilerideki banka soygunlarında yararlanmak üzere banka işleyişi hakkında bilgi toplamıştı.

İlk Banka Soygunu

THKP-C bir yandan THKO eylemlerinin devrimci kesimlerde sempati yaratması, diğer yandan örgütün para gereksinimi sorunlarının çözümü için banka soygununa karar verdi. 12 Şubat 1971 Cuma günü Ankara Küçükesat Ziraat Şubesi soyuldu. Bu günden itibaren Hüseyin Cevahir, öldürüldüğü güne dek THKP'nin tüm eylemlerine Mahir Çayan ve Ulaş Bardakçı ile birlikte katıldı.

Bu soygunla ilgili Mahir Çayan, THKP-C dava duruşmalarında şu açıklamayı yaptı:

*"Hareketimiz henüz hazırlık aşamasında idi. Para temin etmek, örgütlenmek için eyleme geçmek keyfiyetini duyduk."*⁵¹

Hürriyet, 13 Şubat 1971

51 THKP-C Davası Duruşma Tutanakları, 24.08.1971.

Soyulacak bankayı Münir Ramazan Aktolga araştırdı, gerekli bilgileri topladı. Yapılan plana göre Mahir ayan, bir bölümü eksik yüz liralık banknotu değiştirmek için bankaya gidecekti. Ardından Hüseyin Cevahir, Hüdayi Arıkan, Feyyaz Erinç ve Selçuk şahin Polat bankaya gelip soygun gerçekleştirilecekti. Ancak banka görevlileri Mahir ayan'a, eksik paranın Merkez Bankası'nda değiştirilebileceğini söyleyince plan aksadı. Mahir ayan bankadan erken ayrılmak zorunda kaldı. Cevahir ve arkadaşları bankaya gelince Mahir ayan'ı bulamadılar ancak soygunu yine de gerçekleştirdiler. Paraları alıp kaçmak üzere hazır beklettikleri otomobile binmek üzereyken Mahir ayan yanlarına geldi ve arabaya bindi. Bankadan aldıkları 48.660 lira ile Kızılay'da bir eve gittiler. Burada yaptıkları toplantıda, gerçekleştirdikleri bu ilk soygunla ilgili acemilikleri aralarında tartıştılar.

GÜNAYDIN
13 ŞUBAT 1971 CUMARTESİ 30 KURUŞ
İli silâhlı ve maskesiz dört kişi tarafından
Ankara'da yine banka soyuldu
Ziraat Bankasının Küçükesat şubesine giren soyguncular 48 bin lirayı alıp kaçtılar

Günaydın, 13 Şubat 1971

BİRİNCİSİNDEN 32 GÜN SONRA

- Soygunlular olay sırasında silah gücük ve sans paruk tahripçiler.
- Bankaya giren 3 soyguncu, otuzbeşer emrinde bulduktan bir müddet sonra emrinin de telâhîsini aldılar.
- Soyguncular dışarı çıkarken bankada bıraktıkları «Aftan» yay peketinin «hor» bin ödülünü söylediler.
- Soyguncuların olayda katledildikleri 06 AZ 470 plakalı araba dün akşam bulundu.

Maskesiz 4 soyguncu bir

banka daha soydu

Milliyet, 13 Şubat 1971

Polise göre soygun Deniz Gezmiş'in işi

Bankayı soyanlar yine iz bırakmadı

Ziraat Bankasına giren üç kişiden ikisi Deniz Gezmiş ile Kor Koçalak. Hesap açtırmak isteyen ise İrtan Uçur

- Polisleri yaralıyı ayıklayarak gözleri altına alırken sekiz kişiyi öldürdü. Sakin, Sühan Çamçam ve Y. Süf Ayar...

Günaydın, 14 Şubat 1971

“Bir banka soymak, bir banka açmaktan daha büyük suç değildir.”

Bertolt Brecht

DEV-GENÇ Kartpostallarından

Bu banka soygununa adı karıştırılan ancak soygunda görev almayan Oktay Etiman, soygunla ilgili şu açıklamayı yaptı:

“Ben Ankara’daki Küçükkesat Ziraat Bankası soygununda bulunmadım. Her ne kadar 12 Mart’taki sorguda kabul ettimse de bir arkadaşımızı kurtarmak amacıyla oldu. Ben aslında yoktum. Eylemde bulunan Selçuk Şahin Polat idi. Ben ona, “Yakalanırsan kabul etme ben üstlenirim.” demiştim. Bundan dolayı Ankara’daki eylemde Cevahir var mı bilmiyorum. Ama diğer eylemlerde birlikteydik.”

Hüseyin Cevahir, bu olaydan sonra Ankara’dan ayrılarak İstanbul’a gitti.

Hüseyin Cevahir’in İstanbul Eylemleri

Ankara’da banka soygunları ve bombalama olayları sırasında güvenlik önlemleri artırıldı. Öğrenci olayları içinde deşifre olan THKP-C militanlarının saklanma olanakları daralınca daha büyük bir kent olan İstanbul’a gitme kararı aldılar.

Hüseyin Cevahir, Nişantaşı İhlamur Caddesi’ndeki Sim Apartmanı ile Baytar Mektep Sokak’taki Hamarat Apartmanı’nda örgütçe kiralanan evlerde kaldı.

Istanbul'daki öncelikli amaçları, fazla ses getirmeyecek küçük çaplı soygunlar yaparak örgütlenme çalışmalarına ağırlık vermektir.

O günlerde İstanbul'a gidenlerde biri olan Oktay Etiman gelişmeleri şöyle anlattı:

*"1971 yılı başlarında bir gün, Hüseyin Cevahir beni Mahir Çayan'ın kaldığı eve götürdü. Burada Mahir bana, kendisinin bir grup arkadaşla İstanbul'a gideceğini, burada banka soygunu gibi para sağlanacak birkaç eylem yapılacağını söyledi ve bana kendileriyle birlikte gelip gelemeyeceğimi sordu. Ben kendisine geleceğimi söyledim ve böylece, bugün THKP-C diye tanınan örgütün içine girmiş oldum. İstanbul'a Mahir'le birlikte gittik. Bir süre sonra Hüseyin Cevahir ve Kamil Dede de geldiler. Artık toplanmıştık. Soyulacak banka araştırmaya başladık. Bu işleri daha çok Mahir Çayan, Hüseyin Cevahir ve Ulaş Bardakçı yapıyordu. Biz de eyleme katılıyorduk."*⁵²

O günlerde, SBF kantinini işleten Kamil Dede'ye İstanbul'a gitme önerisini Hüseyin Cevahir götürmüş ve onu ikna etmiştir.

Kamil Dede, 8 Mart 1971 günü İstanbul'a giderek Oktay Etiman'la buluştu. Birlikte Hüseyin Cevahir'in bulunduğu Halaskargazi Caddesi'ndeki İlbay Apartmanı'na gittiler.

THKP-C içinde el becerisi isteyen işleri Ulaş Bardakçı yapıyordu. Ulaş Bardakçı, şubat ayında Ankara'dan kaçırıldığı Anadol marka bir otomobille İstanbul'a gelmişti. 3 Mart 1971'de Eminönü Nüfus Müdürlüğü'ne girerek 32 adet boş nüfus cüzdanıyla mühür aldı. Daha sonra bu boş nüfus cüzdanları ve mühür, sahte nüfus cüzdanı yapımında kullanıldı.

52 Oktay Etiman'la yaptığımız özel görüşmeden.

9 Mart 1971 Gecesi

THKP-C önderleri, 9 Mart gecesi “milliyetçi-devrimci” bir darbenin olacağını, ordu içindeki örgüt üyesi Orhan Savaşçı ve arkadaşlarından öğrenmişlerdi. Bu olayı kendi lehlerine kullanmak için hazırlık yapmışlardı. Mahir Çayan, Hüseyin Cevahir, Ulaş Bardakçı, Bingöl Erdumlu, Ziya Yılmaz, Kamil Dede, Oktay Etiman, Oğuz Etçi ve kimi THKP-C yandaşı subaylar, Topağacı’ndaki Sim Apartmanı’nda telsiz ve radyo başında beklediler.

THKP-C sempatzanı Dev-Gençliler ise Şişli Öğrenci Yurdu’nda ve beşer kişilik gruplar hâlinde çeşitli evlerde bekliyordu. THKP-C, darbe yapıldıktan sonra Şişhane’deki ABD Konsoloslugu ile Emniyet Müdürlüğü’nü basmayı planlamıştı. ABD Konsoloslugu’nu basarak darbeyi yapanlar ile ABD arasında bir oldubitti ile çatışma yaratmayı amaçlıyorlardı. Böylece zaten kendi dışlarında gelişen darbeyi, hedefinden saptırarak kendi anlayışları doğrultusunda yönlendirme çabası içindeydiler. O dönemde yaşayanların tanıklıklarına göre, askeri mühimmat elde etmek için hazırlık yaptıkları da anlaşılıyor.

Ancak beklentiler boşa çıktı, darbe 9 Mart gecesi gerçekleşmedi; 12 Mart’ta emir-komuta zinciri içinde muhtıra verildi.

Erenköy’de Banka Soygunu ve Amerikalı

Çavuşa Ait Otomobilin Yakılması

THKP-C’lilerin İstanbul’da yoğunlaşması, masrafları da artırdı. Yeni evler kiralanması, döşenmesi, günlük giderler bir yana ayrıca silah ve mühimmat giderlerinin de karşılanması gerekiyordu. Bu amaçla bir banka soyulması kararı aldılar.

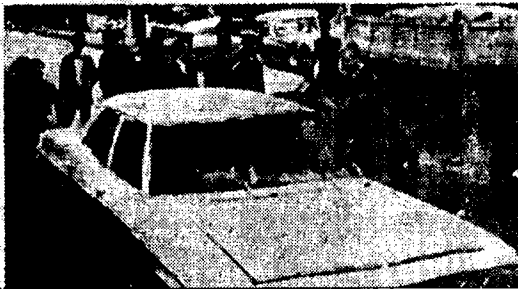
VEZNEDAR, ARABAYLA KOYALADI AMA...

VEZNEDAR Cemil Deniz, soyguncular kaçıktan sonra bir otomobile atılarak eşlerini takip etmiş, ancak ilerleri kaybetmiştir. (Foto: Firazan TOPSUMER)

KİMLİKLERİ bilinmeyen kişiler tarafından Ticaret Bankası Erenköy Şubesi Bank açtıran soyguncular 15 bin lirayı al

Amerikalının arabasını çalan 4 kişi banka soydu

Ticaret Bankasının Erenköy Şubesinden 15 bin lira alan tomsonlu soyguncular, daha sonra otomobili yakarak kaçtılar

TRT Ticaret Bankası'nın Erenköy Şubesi dün saat 11.10 da birinde tomson olan 4 kişi daha kişi tarafından soyulmuştur. Soygunu yapan şahısların ilk tahminlerine göre 15 bin li-

Hürriyet, 16 Mart 1971

Hüseyin Cevahir ile Bingöl Erdumlu, Erenköy çevresinde soymak için uygun banka araştırmaya başladılar. Türk Ticaret Bankası'nın Erenköy Şubesi'ni soymaya karar verdiler.

13 Mart 1971 Cumartesi günü 4. Levent'ten Chevrolet marka bir otomobil çaldılar. Çalman otomobil, Türkiye'de görevli ABD'li bir çavuşa aittir.

15 Mart 1971 Pazartesi günü, Mahir Çayan, Hüseyin Cevahir, Ulaş Bardakçı, Kamil Dede, Oktay Etiman ve Ziya Yılmaz, Türk Ticaret Bankası Erenköy Şubesi'ne geldiler. Bankayı soyduktan sonra otomobille oradan uzaklaştılar. Ulaş Bardakçı, Oktay Etiman ve Kamil Dede bir süre sonra otomobilden indiler. Mahir Çayan ile Hüseyin Cevahir, Hazırcevap Sokağı'nda otomobili terk ederek ateşe verdiler.

Soygun umdukları gibi çıkmadı, ancak 14.449 lira elde edebilmişlerdi. Paranın azlığı yeni eylem planları yapmalarını zorunlu kıldı.

Yılmaz Güney ile İlişkiler

Yılmaz Güney, Ankara Gazeteciler Cemiyeti'nin 21 Mart 1971 günü Marmara Otelinde düzenlediği basın balosuna katılmak üzere Ankara'ya gelmiş, burada ABS (Ankara Birlik Sahnesi) yöneticilerinden Halil Ergün'ün evinde Yusuf Küpeli ile tanışmıştı.

Küpeli, Yılmaz Güney'den örgütlerine para ve istihbarat yardımı yapmasını istemişti. Yılmaz Güney, para yardımı yapmayı kabul etmiş, işlerinin yoğunluğunu gerekçe göstererek istihbarat toplayamayacağını bildirmişti.

Erenköy Ticaret Bankası soygunundan kısa bir süre sonra Yusuf Küpeli İstanbul'a geldi. "Ali" takma adını kullanan Ulaş Bardakçı'yı Yılmaz Güney'le tanıştırdı.

Yılmaz Güney daha sonra THKP-C militanlarına para yardımını yaptığı gibi onları evinde de sakladı.

Mete Has ve Talip Aksoy'un Kaçırılması

Banka soygunlarının artması, banka yöneticilerini önlem almaya yöneltti. Artık veznelerde olabildiğince az para bulunduyorlardı. Bu nedenle THKP-C militanları, varlıklı bir kişiyi kaçırap fidye istemeye karar verdiler. Böylece, hem maddi sorunlarını çözme hem de sansasyonel bir eylemle THKP-C'nin propagandasını yapmayı amaçlıyorlardı.

Kaçırılacak uygun bir kişiyi aramaya başladılar. Dönemin varlıklı kişilerinden Eli Burla'yı kaçırmayı tasarladılar. Mahir Çayan, Hüseyin Cevahir, Ulaş Bardakçı, Kamil Dede ve Oktay Etiman, Eli Burla'nın evine gittiler. Polis giysisi giyen Hüseyin Cevahir ve Ulaş Bardakçı evin kapısını çaldılar. Kapı aralığından bakan hizmetçiye: "Biz karakoldan geliyoruz. Beyefendinin Karaköy'deki mağazasına bomba atılmış, haber vermeye geldik." dediler. Hizmetçi korktuğu için kapıyı kilitleyip bir daha açmadı. Bunun üzerine ekip oradan hemen uzaklaştı.

Bu eylemi gerçekleştiremeyince eski ticaret bakanlarından Akbank Genel Müdürü Ahmet Dallı'yı kaçıрма kararı aldılar.

28 Mart 1971 Pazar günü Ulaş Bardakçı, Ahmet Dallı'yı evinden telefonla arayarak kendisini Şişhane Akbank Şubesi'nde çalışan bir memur olarak tanıttikten sonra: "Şubemizdeki yolsuzluklarla ilgili sizinle konuşmak istiyorum." diye randevu istedi.

Tomsonlu 6 genç K. Has ailesini 16 saat rehin tuttu

2 iş adamı kaçırıldı

Kaçırdıktan 2 kişi 400 bin lira ödendikten sonra bırakıldı

Bir ay sonra gelin gidecekti

Sevnik Ecevil'in sözlerinde suç unsurunu buldu

METİ TOĞRAK
K. Has ailesini rehin tutan 6 genç, bir ay sonra gelin gidecekti. Kaçırdıktan 2 kişi 400 bin lira ödendikten sonra bırakıldı.

Hürriyet, 6 Nisan 1971

OYU OR

İnönü ve
oğlu" dedi

Medya Çiracı da
kalktırmak için
Kurtuluşa 10 saat
yanındayken, İnanç
tarafından tutuklan-
dığı bildirildi.

400 bin lira
örnekteki gibi
400 bin lira
400 bin lira
400 bin lira
400 bin lira

HAZINENİN KİME

Herkesin
bilmesini
isteyenler için
büyük bir fırsat
400 bin lira
400 bin lira
400 bin lira
400 bin lira

**22 saat süren
can pazarlığı**

METE
HAS:
Yeniden
doğmuş
gibiyim

METE Has cinayet-katletme baran 24 saatla suçlanarak tutuldu. Yıkılan hayatı.
400 bin lira fideye veren
Has Ailesi soygunculara
tesekkür ettiler

Fezal Has: "Soyguncular
nazıktı, kocama bir şey
olsa silâhi kapardım."

ANTİTERRÖR Aktivistleri
Tutuklandı. 400 bin lira
400 bin lira
400 bin lira
400 bin lira

Hürriyet, 7 Nisan 1971

GÜNAYDIN

7 NİSAN 1971 ÇARŞAMBA • 50 KURUŞ

İki milyonerin kaçınıp 400 bin lira karşılığında bırakılması üzerine polis sıkı tedbirler aldı

Bütün zenginlerin evleri gözaltında

Meçhul kişiler, bereketlerinin halka değil, tekeli sermayeye karşı olduğunu açıkladı. Paraların yarısının seri numaraları tesbit edildi

Şirket Hakkında Bilgi Veren Bir Kaçınıkçı İki Milyon Lira Kaçırarak Kaçtı

"Tabancalı abiler bana aritmetik öğrettiler"

Büyük bir çüretle ev basarak adam kaçırıp 400 bin lirayı alanlar teşhis edilemedi

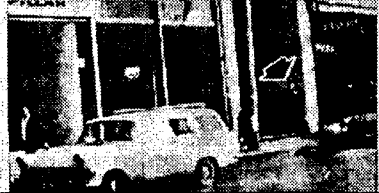
■ İki milyonerin kaçınıp 400 bin lira karşılığında bırakılması üzerine polis sıkı tedbirler aldı. Paraların yarısının seri numaraları tesbit edildi.

■ Kaçınıp 400 bin lirayı alanlar teşhis edilemedi. Paraların yarısının seri numaraları tesbit edildi.

"Silâhli gençlere omler pişirdim."

■ Kaçınıp 400 bin lirayı alanlar teşhis edilemedi. Paraların yarısının seri numaraları tesbit edildi.

Günaydın, 7 Nisan 1971

Ardından arkadaşlarıyla birlikte hemen Arnavutköy'deki eve gittiler. Ahmet Dallı, o karışık günlerde telefon görüşmesinden kuşkulunup evi terk etmişti. Eylemciler eve gelip kapıyı çaldıklarında açan olmadı.

Bu kaçırma girişimi de başarısız olunca başka kişiler aramaya başladılar. Sosyete haberlerine yer veren basın organlarını araştırdılar.

O dönemde Has ailesi, sosyetenin tanınmış adlarındandı. Önce ailenin büyüğü Kadir Has'ı kaçırmayı düşündüler ancak hakkında yeterli istihbarat toplayamadıkları için Kadir Has'ın yeğeni Mete Has'ı kaçırmaya karar verdiler. Evini saptayıp rutin günlük yaşamını izlemeye başladılar. Yeterli bilgi edinince 4 Nisan 1971'de eylemi gerçekleştirmek için harekete geçtiler.

Ulaş Bardakçı'nın Ankara'dan kaçırdığı Anadolu marka otomobil ile saat 15:00 sularında Bağdat Caddesi'ndeki 406 numaralı apartmanın önüne geldiler.

Kapıyı çalıp içeri girdiler. İçeride Mete Has'ın eşi Fezal Has vardı. Onu sakinleştirip beklemeye başladılar. Saat 19:00 sularında Mete Has, Kadir Has ve Mete Has'ın kızı Berna Has ile işadamı Talip Aksoy geldiler. Rehinelere, "Biz sıradan hırsız değiliz. Bu eylemi siyasal nedenlerle yapıyoruz. Size bir zarar vermek istemeyiz." dediler.

Mete Has'tan arabasının anahtarını aldıktan sonra; kendisini rehin aldıklarını karşılığında 400.000 lira fidye istediklerini bildirdiler.

Oktay Etiman, olayı şöyle özetledi:

"Mete Has ve Talip Aksoy'un kaçırılması şöyle gelişti: Mete Has'ın evine girdik, sonrasında Taşmektepe Sokak'ta bir

eve götürdük. Bırakılacakları zaman da Fenebahçe Koyu'nda bir yere bıraktık.”⁵³

4 Nisan 1971 Pazar günü gece yarısı, Hüseyin Cevahir, Ulaş Bardakçı ve Oktay Etiman; Mete Has ile Talip Aksoy'u alarak Mete Has'ın otomobili ile Erenköy Taşmektep Sokak, Tenis Apartmanı'ndaki örgüt evine götürdüler. Geceyi orada geçirip 5 Nisan Pazartesi günü sabah erken saatlerde yanlarında Kadir Has'la birlikte Şişli Halaskargazi Caddesi'ndeki yazıhaneye geldiler. Sabah, Fezal Has telefonla durumu şirket müdürü olan Ali Germirli'ye bildirmişti. Ali Germirli, Muhasebeci Nihat Uysal'a 400.000 lira hazırlaması talimatını vermişti. Ancak muhasebeci kısa süre içinde ancak 200.000 lira bulabilmiştir. Hazırladığı parayı verdi, geri kalan 200.000 lirayı ise daha sonra verebileceğini söyledi. Eylemciler, 200.000 lirayı alıp gittiler. Muhasebeci kalan 200.000 lirayı hazırladıktan sonra Suadiye'deki eve gelerek fidyecilerden haber beklemeye başladı.

Bu arada, iddianamede belirtildiğine göre, Hasların arkadaşı emekli Kurmay Albay Turan Çağlar tarafından olay İstanbul Emniyet Müdürü'ne bildirilmiştir.⁵⁴

Erenköy'deki örgüt evinde gelişmeleri polis telsizinden dinleyen Ulaş Bardakçı ile Oktay Etiman, polisin fidye olayından haberli olduğunu öğrendiler ve hemen Mahir Çayan'a bildirdiler. Bunun üzerine Mahir Çayan giysilerini değiştirdi, saçlarını berberde kestirdi ve bir kasket giydi. Ardından kararlaştırdıkları durağa giderek Muhasebeci Nihat Uysal'dan fidyenin geri kalan 200.000 liralık bölümünü aldı. Ardından Cevahir ve Kamil Dede ile buluşup Topağacı'ndaki Sim Apartmanı'na gittiler.

53 Oktay Etiman'la yaptığımız özel görüşmeden.

54 THKP-C Davası/İddianame, V Yayınları, Ankara 1988, s. 128-134.

Elde edilen ve bir kısmının seri numaraları polisçe alınan fidye parası, THKP-C muhasebecisi Ziya Yılmaz'a verildi. Bu para ile yeni evler kiralandı, döşendi. Evlerin kiralanmasında Hv. Yzb. İlyas Aydın ve Hv. Tğm. Saffet Alp yardımcı oldular. Nisan 1971'de Saffet Alp, Nişantaşı Baytar Ahmet Sokak Hamarat Apartmanı 8 numaralı daireyi takma adla aylık 1500 liraya kiralandı. Bir hafta sonra ev sahibine tayini çıktığını söyleyerek, Nevzat Işık takma adıyla inşaat mühendisi olarak tanıttığı Hüseyin Cevahir'e evi devretti.

Yine havacı subayların aracılığıyla nisan-mayıs aylarında Fatih Molla Şerif Mahallesi, Mollagürani Sokak Seyhan Apartmanı 3 numaralı daire ile Şişli Duatepe Mahallesi Şehadet Sokakçı Çamlıca Apartmanı'nın 8 numaralı dairesi kiralandı.

THKP-C Adının

Kamuoyuna Duyurulması Kararı

O güne değin yapılan eylemlerde THKP-C adı kullanılmamıştı. Art arda yapılan eylemler, eylemcilere belli bir deneyim birikimi kazandırdığı gibi kamuoyunda da yankı uyandırmıştı. Ancak eylemler belli bir örgüt adına üstlenilmediği için çoklukla Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının THKO örgütüne malediliyordu. Mahir Çayan ve arkadaşları artık ses getirecek bir eylemle örgütlerini kamuoyuna duyurma kararı aldılar. Bu konuda görüş alışverişinde bulunmak için o sırada Ankara'da bulunan Münir Ramazan Aktolga ile Yusuf Küpeli, İstanbul'a çağrıldı. Yusuf Küpeli, sarılık hastalığı geçirdiği için İstanbul'a gidemedi, Münir Ramazan yalnız geldi.

O günlerde İzmir'de çalışmalar yürüten Dev-Genç Genel Başkanı Ertuğrul Kürkçü de İstanbul'a gelerek 12 Mart sonrası gelişmeler konusunda Mahir Çayan'la görüştü.

Mahir Çayan; Münir Ramazan Aktolga ve Ertuğrul Kürkçü'ye düşüncelerini açıklayarak, "Artık örgütümüzü kamuoyuna duyurmalıyız!" dedi.

Örgüt üyeleri o eylemli günlerde bir yandan da ideolojik metinler üzerinde çalışmaktadırlar. Mahir Çayan, o günlerde "Kesintisiz Devrim II"nin yazımı ile uğraşmaktadır.

Mahkeme tutanaklarına göre, "Marksist Terminolojiler-Temel çelişkiyle hali hazırın başçelişkisi birbirine karıştırılmaz." tümcesiyle başlayan 47 daktilo sayfası yazıyı Ulaş Bardakçı o günlerde yazmıştır. Hüseyin Cevahir de bu yazı üzerinde çalışarak gerekli düzeltmeleri yapmıştır.

Birçok konuda görüş alışverişinde bulunduktan sonra Münir Ramazan Aktolga ile Ertuğrul Kürkçü Ankara'ya döndüler.

Münir Ramazan Aktolga, yapılan eylemler konusunda Mahir Çayan'ın açıklamalarını benimsememişti. Örgüt içinde ilk çatlak çıkmak üzereydi. Ankara'ya döndüklerinde, örgüt üyeleri Yusuf Küpeli, Orhan Savaşçı, İlyas Aydın, İrfan Uçar ve daha birkaç kişiyle birlikte toplandılar. Gelişen olayları değerlendirdiler. Daha sonra Münir Ramazan ve arkadaşlarının kaleme aldığı 115 daktilo sayfası tutan görüşler bu toplantıda şekillendi, ayrılığın ilk adımı atıldı.

Sonraları Dev-Genç dava duruşmalarında Ertuğrul Kürkçü, Kızıldere'ye gidişini salt Mahir Çayan'a duyduğu kişisel hayranlığa bağlamış, o dönemde aslında ideolojik olarak THKP-C ile yakınlığı olmadığını belirtmiştir.⁵⁵

55 Ankara Dev-Genç Davası Duruşma Tutanakları, 24.11.1972.

Yenilgi sonrası olayların sıcaklığı ile mahkemede söylenen sözler, her zaman gerçekliği göstermese de onları tarihsel bir olgu olarak dikkate almak gerekir.

Münir Ramazan Aktolga ile Ertuğrul Kürkçü Ankara'ya dönünce Mahir Çayan, THKP-C tüzüğüne son biçimini verdi. Artık büyük bir eylem yapıp örgütü kamuoyuna duyurma zamanı gelmişti. Bu amaca yönelik olarak kafalarında ABD, İran ya da İsrail konsoloslarını kaçıрма düşüncesi vardı.

ABD konsolosu araştırıldı ancak konsolos resmi konutta oturduğundan kaçırılmasının olanaksız olduğu görüldü. İran konsolosunun da fazla ses çıkarmayacağı düşünüldüğünden İsrail konsolosunun kaçırılması kararlaştırıldı.

Sıkıyönetim İlanı ve Balyoz Harekâtı

16 Mart 1971'de Deniz Gezmiş ile Yusuf Arslan güvenlik güçleri tarafından yakalanarak tutuklandılar.

Yoğunlaşan eylemler üzerine 22 Nisan 1971 Perşembe günü Başbakan Nihat Erim bir açıklama yaptı. Açıklamada özetle hükümeti geniş yetkilerle güçlendirmek için anayasa değişikliği yapılacağını, tedhiş hareketleri karşısında yeni yasalar çıkarılacağını, alınacak tedbirlerin Türkiye'yi parçalamak isteyenlerin kafasına balyoz gibi ineceğini söyledi.

26 Nisan 1971 günü MİT, Bakanlar Kurulu'na bir birifing verdi. Milli Güvenlik Kurulu da toplanarak sıkıyönetim tavsiyesinde bulundu. 26 Nisan 1971 günü saat 24:00'dan başlamak üzere 11 ilde sıkıyönetim ilan edildi.

1. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Faik Türün, 5 Mayıs 1971 Çarşamba günü gazetelerin genel yayın müdürleri ile bir toplantı yaparak "anarşistler ile savaş başlattıklarını" belirterek gazete yöneticilerinden kendilerinin yanında bu savaşa katılmalarını istedi.

Sıkıyönetimin ilk uygulaması başta Dev-Genç olmak üzere tüm demokratik kitle örgütlerini kapatmak oldu. Cumhuriyet ve Akşam gazeteleri 10'ar gün, Ant dergisi ise süresiz kapatıldı.

Öğrenci yurtlarının kapısına kilit vuruldu, öğrenci liderleri sıkıyönetim komutanlıklarınca aranmaya başlandı. Devrimci kesim, barınacak yer bulma konusunda sıkıntıya düştü.

Bu günlerde Hüseyin Cevahir'in babası Düzgün Cevahir, Mazgirt'ten İstanbul'a geldi. Almanya'ya gidecekti, uzun süredir görüşemediği oğlunu görmek istiyordu. Hüseyin Cevahir ile buluştular. Oğluna Almanya'ya birlikte gitmeyi önerdi ancak Hüseyin Cevahir kabul etmedi. Birkaç gün birlikte kaldılar, Düzgün Cevahir Almanya'ya gitti, bu oğlunu son görüşü oldu.

Efraim Elrom'un Kaçırılması

İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom'u kaçırma kararı alınınca evinin yeri araştırıldı. Taksim Cumhuriyet Caddesi'ndeki Seyhan Apartmanı'nda oturduğu saptandı. Eylem günü olarak önce 1 Mayıs günü seçilmişse de eylem, 17 Mayıs 1971 Pazartesi günü gerçekleştirildi.

Kaçırma eyleminde kullanılan otomobil, Ulaş Bardakçı tarafından 11 Mayıs gecesi Teşvikiye'den çalındı. 34 LF 584 plakalı Anadol marka otomobilin plakasındaki L harfi E'ye dönüştürüldü.

17 Mayıs günü Mahir Çayan, Harbiye'deki çiçekçiden bir buket çiçek alarak Taksim otobüs durağında kendisini bekleyen Ulaş Bardakçı ile buluştu. Birlikte Seyhan Apartmanı'nın önüne geldiler. Orada onları Hüseyin Cevahir bekliyordu. Birlikte apartmanın kapısını çaldılar. Kapıyı açan kapıcıya,

Doktor Eskenazi'yi görmek istediklerini söylediler. Doktor İsrail'e gitmişti ancak kapıcıya, eşiyile de görüşebiliriz, dediler. İçeri girince kapıcıyı etkisiz duruma getirdiler. Birlikte kapıcı dairesine gittiler. Ancak kapıcı dairesinin yanındaki dairede Kurtuluş Savaşı'nın ünlü komutanı Refet Bele Paşa'nın oturduğunu öğrenince daire kapısını çaldılar. Kapıyı açan aşçı kadını itip içeri girdiler. Sesleri duyup yanlarına gelen Perihan Bele'yi, "Size bir kötülüğümüz dokunmayacak!" diye sakinleştirdikten sonra dışarıda bekleyen Necmi Demir ile Oktay Etiman'ı içeri aldılar.

Hüseyin Cevahir ile Oktay Etiman, kapıcı bölmesine giderek apartmana giren çkanı denetim altına aldılar. Eylemciler, davranışlarından kuşkulandıkları 12 kişiyi Perihan Bele'nin evine soktular.

Saat 13:20 sularında İsrail Başkonsolosu Elrom apartmana geldi. Kapı otomatiğine basan Hüseyin Cevahir, Elrom'u içeri aldı. Dairesine yönelen Elrom'a silahını doğrultarak onu Bele'nin evine sokmak istedi. Ancak eski bir emniyetçi olan Elrom, Cevahir'e direnince durumu gören Mahir Çayan ve Oktay Etiman gelerek müdahale ettiler. Mahir Çayan, tabancanın kabzası ile Elrom'un kafasına vurarak onu bayıltınca Bele'nin evine soktular.

Elrom ayılınca Mahir Çayan İngilizce olarak, "Seni cezaevinde bulunan arkadaşlarımızın serbest bırakılması için kaçırıldık." diyerek amaçlarını açıkladı.

Orada bulunanların elleri ve ayakları bağlandıktan sonra ağızları bantlandı. Elrom'un da el ve ayaklarını bağlayıp ağızını bantlayarak evden aldıkları kürk manto ve battaniyeye sardılar.

Ulaş Bardakçı daha önce çaldığı arabayı apartmanın önüne getirmişti. Eylemciler, Elrom'un içinde bulunduğu denki omuzlayıp Ulaş'ın getirdiği arabaya yükleyerek oradan uzaklaştılar.

Ziya Yılmaz, apartman ve çevresinde olanları gözlemek için bir süre yolun karşısında bekledi. Sonra oradan ayrılarak İlbay Apartmanı'ndaki örgüt evine gitti.

Elrom'u kaçıran Mahir Çayan, Hüseyin Cevahir ve Ulaş Bardakçı Hamarat Apartmanı'na gelerek Elrom'un sarılı olduğu denki 8 numaralı daireye taşdılar. Az sonra Oktay Etiman da eve geldi. Genel aramanın yapılacağı 23 Mayıs gününe dek Elrom'un başında bekledi.

Eylemciler, ilk yardım malzemesi olarak başından yaralanan Elrom'un yaralarını sardılar. Mahir Çayan, Elrom'a, eşine hitaben İngilizce olarak bir mektup yazmasını istedi. Mektup posta ile Elsa Elrom'a gönderildi.

Bu arada Ulaş Bardakçı çaldığı Anadol marka otomobili Beşiktaş'a götürüp terk etti.

Mahir Çayan, hazırladıkları THKP-C'nin 1 nolu bildiri-si olan "İhtilalin Yolu" başlıklı metin ile THKP-C'nin 1 nolu bülteni olan "İşçiler, Köylüler, Askerler, Yurtsever Aydınlar, Halkımız" hitaplı metinleri Necmi Demir'e verdi. Necmi Demir, üç nüsha hazırlanmış metinlerden birini Harbiye'deki Radyoevi'nin önündeki çöp bidonuna, birini THA'nın önündeki kâğıt rulolarının arasına, üçüncüsünü de Cağaloğlu'ndaki Milliyet gazetesinin önünde park hâlindeki bir arabanın altına bıraktı. Sonra bu üç kuruma telefon ederek, İsrail Başkonsolosu'nun THKP-C tarafından kaçırıldığını söyleyerek, bildirilerin yerini tarif etti.

Hürriyet

HUKUMET, İsrail Başkonsolosunu kaçıran zorbalara son ihtarını yaptı:

PAZARLIK YOK serbest bırakın

Prof. AFET İNAN TARİHİ BİR GERÇEĞİ AÇIKLIYOR:

Konsolos ödürülürse gizli örgüt ile alakalı olanlar idam edilecek

Hürriyet, 18 Mayıs 1971

Başkonsolos aşine yazdığı kısa mesajda "iyiyim.. dedi"

Bayan Elrom: "Koca lütfen serbest bırak"

Hürriyet, 21 Mayıs 1971

Bu bildirilerin metinleri şöyledir:

THKP-C'nin 1 Nolu Bildirisi:

İHTİLALİN YOLU

THKP'nin Devrim Stratejisi

Amerikan Emperyalizminin Boyunduruğu

Altındaki Türkiye

Türkiye yeraltı kaynaklarından dış ticaretine, ekonomisinden politikasına, kültüründen sanatına kadar Amerikan emperyalizminin denetimi altında bir ülkedir.

Amerikan emperyalizminin sömürge veya yarı-sömürge bir ülke için anlamı ülke zenginliklerinin talan edilmesi, halkın açlığı, sefaleti ve ulusal onurun hayasızca Amerikan postalları altında çiğnenmesidir.

Ülkemizdeki oligarşinin AP yönetiminin emekçi halka karşı yürüttüğü baskı politikasının sonucu ekonomik, sosyal ve politik kriz iyice derinleşti, paramız devalüe edildi, emekçi halkın sefaleti korkunç derecede arttı, yaşama şartları zorlaştı. Halkımızın memnuniyetsizliği ve kıpırdanmaları karşısında düzeni kendi resmi kanunlarıyla koruyamaz duruma gelen oligarşinin Demirel kadrosu, oligarşinin askeri kanadının 12 Mart darbesiyle düşürüldü. Yerli ve yabancı tekellerin çıkarlarını daha iyi koruyacağı düşünülen Erim kabinesi iş başına getirildi.

Düzen politikacılarının "hükümet buhranı" olarak adlandırdıkları şey, temsili demokrasinin düzen partilerinin, Amerikan emperyalizminin ve yerli hâkim sınıfların sömürülerini kolaylaştırmakta gösterdikleri yetersizlikten başka bir şey değildir. Düzen partilerinin düzeni korumakta gösterdikleri yetersizliğin oluşturduğu boşluğu oligarşinin askeri kanadı doldurdu. Bugünkü hükümetin arkasında oligarşinin bu kanadı yer almaktadır.

Bu durum da geçicidir. Emperyalist sömürünün dönen çarkları emekçi halkın sefaletini, yaşama şartlarının zorluğunu daha da artıracaktır. Oligarşi halkın memnuniyetsizliğinin sebebini bu sefer de Erim kabinesinin yetersizliğine bağlayarak, onu düşürüp yerine yeni bir kadroyu yönetime getirecektir.

Çark dönmesine devam edecek; cuntalar birbirini takip edecektir. Kimileri “Atatürkçü, laik” kimileri “reformcu” diye lanse edilecek, yurtsever aydınlar her defasında yeni bir umutla yeni gelenlere bel bağlayacak, sonra yanıldıklarını anlayacaklar, tekrar bir “ilerici” atılım olmasını bekleyeceklerdir.

Emperyalizmin işgali altındaki ülkelerde bu çark hep böyle döner. Ülkemizde de parçalanana kadar bu çark hep böyle dönecektir.

Halkımızın Kurtuluşu

Milli kurtuluşçu ve demokratik nitelikteki en küçük kıpırdanmaların bile ezilmeye çalışıldığı, milli kurtuluşçuların ana caddelerde halkın gözü önünde kahpece şehit edildiği, işkencehanelerde en hunharca işkencelere maruz kaldığı bu ortamda, kanun devletinden, demokrasiden bahsetmek gülünçtür. Ülkemizde hukuktan, kanun devletinden, anayasadan, vatandaşlık haklarından, hatta insanlık haklarından söz etmek, art niyet aranmazsa safdillikten başka bir şey değildir.

Emperyalizmin tahakkümüne, karşı-devrimin şiddetine karşı, silaha sarılmaktan başka çare yoktur. Partimiz, kurtuluşun yolunu halkın silahlı savaşında görmektedir. Kurtuluş savaşımızın bugünkü biçimi gerilla savaşıdır.

Bütün yurtseverlerin ortak çabası sonucu, uzun, yorucu ve kanlı bir halk savaşı ile düşmanın alt edilebileceğini düşünen

Partimiz halk savaşının bu aşamasında şehir gerilla savaşını temel almaktadır.

Bugünkü objektif ve sübjektif şartlar, gerilla savaşının şehirlerde yürütülmesini zorunlu kılmaktadır. İçinde bulunduğumuz dönem halk kurtuluş savaşının birinci aşamasıdır.

Büyük şehirlerde yürütülen gerilla savaşı;

Halk kitlelerine hainlerin yönetiminin ne kadar kof ve çürük olduğunu gösterecektir.

Her an patlamaya hazır bir volkan gibi kıvılcım bekleyen halk kitlelerine vurduğu yerden ses çıkartabilecek, zalimleri cezalandıracak, kendi devrimci diktatoryasını kurabilecek nitelikleri taşıyan bir teşkilatın var olduğunu gösterecektir.

Partimizi, çeşitli tecrübelerden geçirerek halkın savaşçı örgütü olma yolunda sağlamlaştıracaktır.

Savaş örgütü, savaş meydanlarından çıkar.

Kısacası, içinde bulunduğumuz bu aşama başta işçi sınıfımız olmak üzere bütün halk kitlelerinde var olan memnuniyetsizlik ve başkaldırma duygularını güçlendirme, onları silahlı mücadeleye ajite etme ve Partimizin teşkilat yapısını sağlamlaştırma aşamasıdır.

Savaşın ikinci aşaması, gerilla savaşının yurt çapında yayılması, şehir gerillası yanında kır gerillasının başlatılması aşamasıdır.

Üçüncü ve dördüncü aşamalar, gerilla kuvvetlerinin düzenli orduya dönüşme aşamalarıdır.

Bu evrelerin süreleri hakkında şimdiden bir şey söylemek imkânsızdır. Bütün bunları şimdiden kestiremeyiz. Şu andaki görevimiz, bu yolda sistemli ve yılmadan savaşmaktır.

Başta işçi sınıfımız olmak üzere bütün halk sınıflarının kuruluş yolu, gerilla savaşıdır.

Oportünist ve revizyonistler tarafından karmakarışık hâle getirilen bu stratejik çizgi üzerinde biraz durmak gerekiyor. Proletaryanın sınıf savaşı ideolojik, ekonomik ve politik olmak üzere üç cephede birden cereyan eder. Burjuva ideolojisine ve sapırmalarına karşı, proletaryanın devrimci savaşı ideolojik bir savaştır; işçi ve emekçi sınıflarının hayat ve çalışma şartlarını düzeltme şeklindeki günlük mücadelesi ekonomik mücadeledir. Direkt gerici sınıfların yönetimini hedef alan mücadeleler ise politik savaştır.

Politik mücadele, devrimci yayınla yapılan politik propagandanın, politik nitelikteki kitle gösterilerinden, politik grevlere ve de gerilla savaşına kadar çeşitli biçimlerde cereyan eder. Gerilla savaşı, politik mücadelenin en üst ve en etkili biçimidir.

İhtilalci parti, bu üç cephede, her cephenin imkânlarını en iyi şekilde harekete geçirerek savaşan partidir. Partimiz emperyalizme, yerli hâkim sınıflara ve onların soldaki uzantılarına karşı, üç cephede birden savaşı yürütmeye çalışmaktadır.

Dünya devrimci pratiği, soldaki bütün sapırmaların sınıf mücadelesinin üç cephesinin bir veya iki kesimini ihmal etmek veya önemsemekten doğduğunu göstermektedir.

Partimiz, sınıf mücadelesini dergi çıkartmak ve yasal hareketleri organize etmek şeklinde gören bütün sağ, pasifist eğilimlere ve gruplara karşı olduğu gibi, sınıf savaşını sadece gerilla savaşı şeklinden ibaret gören "sol" fokocu eğilimlere ve gruplara da karşıdır. Her iki sapma da emekçi halkın kurtuluşunu geciktiren, engelleyen akımlardır.

Ülkemizdeki pasifistler evrim aşamasında olduğumuzu, bu yüzden içinde bulunduğumuz evrede silahlı savaşın objektif şartlarının mevcut olmadığını iddia etmektedirler. Bu iddialar temelden sakat ve yanlıştır. Bu şekildeki tahlillerin tek amacı, teslimiyetçiliğe ideolojik kılıf giydirmektir. Emperyalizmin işgali altındaki ülkelerde evrim ve devrim aşamaları bu şekilde bıçak gibi birbirinden ayrılamazlar, bu aşamalar birbirinin içine girmişlerdir. Ayrıca , emperyalizmin işgali, karşı tarafın bizzat zora, şiddete silaha başvurması demektir. Bu ise silahlı savaşın objektif şartlarının mevcudiyeti demektir.

Şu anda iktidar mücadelesi yapan Partimiz, iktidarı alabilecek güçte ve aşamada değildir. Ancak, düzenli ordular savaşı aşamasında bütün yurt çapında yönetimi ele geçirmeden söz etmek mümkündür.

Ve biz, bugün bu aşamayı yaşadığımızı asla iddia etmiyoruz. Biz sadece, halkımızın ihtilalci savaşının bu aşamaya gelebilmesi için gerilla savaşının şart olduğunu iddia ediyor ve bu amaçla dövüşüyoruz.

İçinde bulunduğumuz dönem, halk kurtuluş savaşının şehir gerillası biçiminde yürütüldüğü dönemdir. Partimiz, politik savaşın bu mücadele biçimini belli kurallara bağlamıştır. Şehir gerilla savaşında hedef, emperyalist güçler, tekelci burjuvazi ve onların köpekleridir. Bu hedeflere vuran bütün hareketleri destekleyen Partimiz, bu hedeflere yönelmeyen adi gangsterlik niteliğindeki eylemleri şiddetle kınar:

Türkiye Halk Kurtuluş Partisi bizzat savaşan partizanlardan oluşmaktadır. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi, politik ve askeri liderliğin birliği ilkesini esas almaktadır. Türkiye Halk

Kurtuluş Partisi'nin önderliğinde yürütülen uzun ve çeşitli ara evrelerden geçen gerilla savaşı, halkın gerçek ordusunu doğuracaktır.

Türkiye ihtilalinin yolu, Partimizin yoludur. Partimizin yolu halkımızın kurtuluş yoludur.

Kurtuluşa kadar savaş!

TÜRKİYE HALK KURTULUŞ PARTİSİ

MERKEZ KOMİTESİ

Mayıs 1971⁵⁶

THKP-C'nin 1 Nolu Bülteni:

İşçiler,

Köylüler,

Askerler, Yurtsever Aydınlar, Halkımız;

Amerikan emperyalistleri ve onun köpekleri uzun yıllardır ülkemizi talan edip yağmaladılar; neyimiz var neyimiz yoksa alıp götürdüler. Emekçi halkımızın ve bütün çalışanların alınterini ve emeğini çaldılar Bütün zenginliklerimize, petrolümüze, kromumuza, bakırımıza, ... bütün doğal kaynaklarımıza el koydular. Geride bize açlık, tahammül edilmez bir sefalet, binlercemizi kı-

56 Mahir Çayan, Bütün Yazılar, drl.:Kerim Eren, Abaküs Yayınları, İstanbul, 2004. s. 310-313.

THKP-C Dava Dosyası, Yazılı Belgeler, Yar Yayınları, İstanbul 1988, s. 437-442.

rıp geçiren bulaşıcı hastalıklar; halkımıza karanlıkta yaşamaya mahkûm eden bir cehalet bıraktılar.

Bugün ülkemizde işgalci düşmanın ziyafet sofralarından kalan artıklarla beslenen bir avuç hain, bir avuç köpek bu alabildiğine iğrenç düzeni sürdürmek, Amerikan emperyalizmine gerektiği gibi uşaklık etmek için kurdukları zulüm çarkını insafsızca çeviriyorlar. Soygun ve talanlarına karşı duran her yurtsever meydanlarda kurşunlanıyor. İşçilerin ve köylülerin, ekmek ve toprak isteyenlerin sesi kan ve zulümle susturulmak isteniyor. Yarattığımız ve ürettiğimiz zorla elimizden alınıyor.

Amerikancı faşist köpekler, bu iğrenç sömürü düzenini daha iyi yürütebilmek amacıyla asayişî sağlama paravanası altında, şimdi de sıkıyönetim ilan ettiler. Halkımızın en temel hak ve hürriyetlerini lükstür diye rafa kaldırdılar.

Bugün ülkemizde, hukuktan, kanun devletinden, anayasadan, insanlık ve vatandaşlık haklarından bahsetmek iğrenç bir demagojiden başka bir şey değildir.

Kendi topraklarımızın üzerinde köle bir halk haline getirildik. Bu durum hep böyle sürüp gidecek midir?

HAYIR! BİN KERE HAYIR!

Bu durum böyle süregidemez; artık isyan etmek, silaha sarılmak, işgalci düşmanı alaşağı etmek için harekete geçmek zamanı gelmiştir.

Onların bugün büyük görünen güçleri ve imkânları bizlere vız gelir Onlar bir avuç, biz ise milyonlarız. Kaybedeceğimiz hiçbir şey yoktur ama kazanacağımız koca bir dünya vardır.

Biz, Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi olarak diyoruz ki:

1. Amerikan emperyalizminin hâkimiyeti ve yerli uşâğı sömürücü sınıfların iktidarını yıkmak, bağımsızlığı kazanmak için tek yol silahlı kurtuluş savaşıdır.

Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi, bu yolda mücadeleye kararlı bütün yurtseverleri kucaklayan halkın savaşı öncülerinin örgütüdür. Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi, mücadelesinde Türkiye işçi sınıfının savaş örgütü olan Türkiye Halk Kurtuluş Partisi'nin önderliğini kabul eder ve mücadelesini onun emir ve kumandası altında yürütür.

2. Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi, Amerikan emperyalizmini ve köpeklerini ülkeden kovana kadar mücadele etmeye ve her şart altında en son savaşı ölünceye kadar savaşını sürdürmeye kararlıdır.

3. Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi'nin düşmanları, Amerikan emperyalistleri, finans kapitalistler, toprak ağaları, aracı ve tefeciler, Amerikancı asker-sivil bürokratlar ve bütün halk düşmanlarıdır.

4. Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi'nin temel görevi Amerikan emperyalistleri ve yerli müttefiklerinin oluşturduğu düşmanı cephesini çökertmek ve yıkmak, halkın sırtından elde edilen bütün mülkleri kamulaştırarak Cephe'nin savaş gücünü yükseltmek, gerekli malzemeyi ele, baskı ve zor kuvvetlerini parçalamaktır.

Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi, kendi saldırı noktaları dışında kalan hedeflere yönelen ve halkın saflarına da zarar veren hiçbir maceraperestin ve gangsterin sorumluluğunu üzerine almaz. Çocuk kaçırmak, kadınlara ilişmek, emperyalistlerle

doğrudan doğruya ilişkisi olmayan kimselere, esnafa, parababası bir avuç hain dışındaki orta derecedeki zenginlere, yani orta burjuvaziye saldırmak, zarar vermek devrimci eylem olamaz. Bunlar adi gangsterlik olaylarıdır. Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi, bu gibi olayları şiddetle kınar. Amerikalı emperyalistlere, finans kapitalizmin temsilcilerine, zalimlere ve halk düşmanlarına yönelen her harekete ise saygı duyar ve bunları sonuna kadar destekler. Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi, savaşçılarının bütün eylemlerini kendi bültenleri ile halka açıklar. Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi, halk düşmanlarını, işkencecileri, zalimleri, soyguncuları yargılar, cezalandırır. Onlardan döktükleri kanın ve yaptıkları zulmün hesabını sorar.

5. Bu amaçla Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi, halkımızın ekonomik ve demokratik mücadelesini yönlendirme gayretleri yanında son aylarda şu askeri harekâtları yapmıştır:

I. Ziraat Bankası Küçükkesat Şubesi'nin günlük hasılatı halkımızın devrimci savaşında kullanılmak amacı ile kamulaştırılmıştır:

II. Kanlı Pazar'da şehit düşen devrimcilerin anılarına düzenlenen 16-17 Şubat devrimci terör harekâtında:

a) Amerikan askeri malzeme deposu Tuslog'un Zincirlikuyu merkezi,

b) Tuslog'un Şişli Şubesi,

c) Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası'nın Elmadağ Şubesi,

d) ABD Başkonsolosluğu,

e) İngiltere Başkonsolosluğu,

f) Emperyalist, Amerikan teşekkülü IBM'nin Gümüşsuyu'ndaki merkezi bombalanmıştır.

III. Salıpazarı'ndaki Amerikan askeri botu bombalanmış ve tahrip edilmiştir.

IV. Türk Ticaret Bankası'nın Erenköy Şubesi'nin günlük hasılatı, halkımızın devrimci savaşında kullanılmak amacı ile kamulaştırılmıştır. Ve bu eylemde kullanılan Amerikalı Astsubay A. Donald'ın arabası yakılarak imha edilmiştir.

V. Coca-Cola, Pe-Re-Ja, Elvan, Mercedes-Benz, Otomarsan fabrikası, Akbank ve daha pek çok şirket ve teşekkülün hissedar sahipleri olan Kadir Has, Mete Has, Adanalı büyük toprak ağası Talip Aksoy'un günlük hasılatları halkımızın devrimci kavgasında kullanılmak amacı ile kamulaştırılmıştır.

VI. 1 Mayıs Harekâtı düzenlenmiştir.

Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi, bağımsızlık savaşında bütün gerçek yurtseverleri kendi saflarına çağırır: THKC bütün ihtilalcilerin, yurtseverlerin, Türkiye halkının kurtuluş cephesidir.

Kurtuluşa kadar savaş!

TÜRKİYE HALK KURTULUŞ CEPHESİ

Mayıs 1971⁵⁷

Necmi Demir, bir gün sonra bu metinleri teksir makinesinde çoğaltarak belirlenen kişilere ve Ankara'daki örgüt üyelerine gönderdi. Ancak Ankara'da bildirileri okuyan Münir Ramazan Aktolga, Yusuf Küpeli, Ertuğrul Kürkçü ve Bingöl Erdumlu teksirleri dağıtmayıp yakarak yok ettiler.

⁵⁷ Mahir Çayan, *Bütün Yazılar*, drl.: Kerim Eren, Abaküs Yayınları, İstanbul, 2004. s. 314-317.

THKP-C Dava Dosyası, Yazılı Belgeler, Yar Yayınları, İstanbul 1988, s. 443-446.

Bu bildirimler yoluyla THKP-C adı kamuoyuna duyurulmuş oldu.

Ayrıca, Hüseyin Cevahir ve Ulaş Bardakçı tarafından kaleme alınan "Amerikancı Bakanlar Kuruluna" başlıklı bir bildiri ile Efraim Elrom'un kaçırılması ve serbest bırakılması için ileri sürülen koşullar duyuruldu. Bildiri metni şöyledir:

17.5.1971

Saat: 17:00

Amerikancı Bakanlar Kurulu'na;

Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi 1 MAYIS HAREKÂTI'nda, Ortadoğu halklarının başdüşmanı Amerikan emperyalizminin mağası Siyonist İsrail'in Türkiye Başkonsolosu olan ve de ülkemizdeki Siyonist hareketlerin organizasyonunda önemli rolü olan Efraim Elrom'u kaçırmıştır.

Efraim Elrom'un hayatına karşılık, derhal şu şartların yerine getirilmesi gerekmektedir:

1. Tutuklu bulunan bütün devrimcilerin derhal serbest bırakılması (yer sonra bildirilecektir).

2. Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi'nin 1 Nolu bülteninin 7:30, 13:00, 19:00 ve 22:45 TRT haber bültenlerinde 3 gün devamlı ve eksiksiz anons edilmesi,

3. Mühlet doluncaya kadar polisin ve diğer zabitanın hiçbir takibe girişmemesi ve aleyhte yayın yapılmaması.

Mühlet bu ultiatomun verildiği tarihten itibaren 3 gündür: Şartlar yerine getirilmezse derhal Efraim Elrom kurşuna dizilecektir. (Mühlet: 20.5.1971 Saat 17:00'a kadar.)

TÜRKİYE HALK KURTULUŞ CEPHESİ **MERKEZ KOMİTESİ**⁵⁸

* * *

Elrom'un kaçırılmasına Nihat Erim hükümeti ve sıkıyönetim komutanlığı çok sert tepki gösterdi. İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Faik Türün, 15-16-17 nolu üç bildiri yayımlayarak eylemcilere, "Başkonsolos'u hemen serbest bırakmalarını, aksi takdirde çok sert davranılacağını" ihtar etti.

Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş da sıkıyönetim komutanlığı ile aynı sertlikteki hükümet bildirisini TRT haber bülteninde okudu. Hükümet bildirisinde Başkonsolos serbest bırakılmazsa "sözü geçen gizli örgütle uzak yakın ilişkisi olanların yanında, kışkırtıcı yayın yoluyla masum gençleri yasadışı hareketlere yönlendirenlerin" sıkıyönetimce gözaltına alınıp sorgulanacağı bildiriliyordu.

Ayrıca, eylemcilerin yerini bilip de söylemeyenler için de idam cezası verilmesini öngören bir yasa çıkarılacağı söylenerek tüm halk tehdit ediliyordu.

Bildirinin dikkat çeken yönlerinden biri de örgüt suçundan cezaevlerinde bulunan militanların da idam cezası ile yargılanacağı belirtilerek Elrom'a karşılık örgüt üyelerinin rehin tutulduğu duyumsatılıyordu.

Bu bildirilerde dile getirilen önlemler hemen uygulamaya konuldu. 68 sürecinde fişlenmiş ve "solcu" bilinen kim varsa gözaltına alınmaya başlandı. THKP-C ve Elrom olayıyla uzaktan yakından ilgisi olmayan Behice Boran, Sadun Aren, Altan Öy-

58 THKP-C Dava Dosyası, Yazılı Belgeler, Yar Yayınları, İstanbul 1988, s. 447.

men, Mümtaz Soysal, Kemal Türkler, Muammer Aksoy, Bahri Savcı, Tarık Zafer Tunaya, Uğur Mumcu, Çetin Altan, İlhan Selçuk, Cahit Talas, Nihat Sargın, Çetin Özek gibi aydın ve bilim adamları gözaltına alınıp işkenceden geçirildi.

Hükümetin Elrom'un serbest bırakılması karşılığında hiçbir taviz vermeyeceğini kesin olarak açıklamasından sonra THKP-C militanları neler yapmaları gerektiği konusunda kendi aralarında tartışılar. Eylemi sonuna dek sürdürme kararı aldılar.

20 Mayıs 1971 günü saat 17:00'da THKP-C'nin verdiği süre doldu; ancak Elrom'dan bir haber yoktu. Hem hükümet ve sıkıyönetim çevrelerinde hem de örgütte gergin bekleyiş sürüyordu.

21 Mayıs günü 13:00 haber bülteninde İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Faik Türün'ün 21 nolu bildiri yayımlandı. Bildiri ile muhtarlardan ve apartman yöneticilerinden ev, yurt, otel ve pansiyonlarda kalanların saptanması isteniyordu:

Milliyet, 22 Mayıs 1971

DİKKAT
Bu akşama
kadar her
aile reisi
muhtarlara
liste verecek

Günaydın, 22 Mayıs 1971

22 Mayıs 1971 günü saat 19'a kadar köy ve mahalle muhtarlıklarına tevdi edeceklerdir.

2. Köy ve mahalle muhtarları, semt ve sokak sokak tahsis edecekleri çizelgelerin bir nüshasını en geç 22 Mayıs 1971 günü saat 23:00'a kadar bölgelerindeki emniyet amirliklerine veya jandarma komutanlıklarına teslim edeceklerdir."

Bildiriye radyodan dinleyen THKP-C militanları, bu denli büyük bir kentte oturanları ev ev saptamanın mümkün olmadığı kanısındaydılar. Ancak 22 Mayıs 1971 Cumartesi günü saat 13:00 haber bülteninde İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 22 nolu bildiri yayımlanınca durumun vahameti anlaşıldı. Bildiride, "Cumartesi günü gece yarısı saat 24:00'dan itibaren 23 Mayıs 1971 Pazar günü saat 15:00'a dek sokağa çıkma yasağı konulduğu, İstanbul'daki tüm mekânların aranacağı" açıklanıyordu.

Aranan örgüt üyelerinin fotoğrafları büyük afişler üzerinde duvarlara yapıştırılmıştı, ayrıca fotoğrafları basında her gün yayımlanıyordu. Bu durumda kimseye görünmeden sokakta gezmek bile çok zordu. Sonunda Elrom'un örgütün asker üyelerinden

"İstanbul il sınırları dâhilindeki meskenlerde kimlerin ikamet etmekte olduklarının bilinmesi ve yer değişikliklerinin de takip edilmesi gerekli görülmüştür. Bu sebeple:

1. Apartman, pansiyon, yurt ve emsali yerlerinin yöneticileri veya müstakil meskenlerin aile reisleri, bu yerlerde kimlerin ikamet ettiklerini isim, daire numarası, yaş ve mesleklerini bildirir iki nüsha çizelgeyi

birinin evine götürülmesi kararı alındı. Hv. Tğm. Saffet Alp'in Fatih Mollagürani Sokak'taki evi bu iş için uygun görüldü; ancak Üsteğmen Mehmet Balaban'ın getirdiği askeri Reo, Elrom'un tutulduğu Hamarat Apartmanı önünde fazla bekleyemedi. Askeri Reo, dönüş yolunda inzibat tarafından Merkez Komutanlığı'na götürüldü. Bu planın böylece suya düşmesi üzerine Mahir Çayan, saat 18:00 sularında Efraim Elrom'u tabanca ile vurarak öldürdü.

Başından sonuna Elrom olayının içinde olan Oktay Etiman eylemle ilgili şu açıklamayı yaptı:

“Elrom'u kaçırdığımız zaman, İstanbul'da bir ekip vardı. Elrom'u götürdüğümüz evde bir büyük bir de küçük oda vardı. Elrom'u küçük odada tutuyorduk. O odada bir kişi mutlaka yanında oluyordu. Sırasıyla Mahir, Cevahir ve ben yanında kalıyorduk. Elrom'un ölü bulunmasından bir gün önce, cumartesi günü öğle haberlerinde genel arama yapılacağını öğrendik. Ne yapılacağı konusunu değerlendirdik. Öğleden sonra sokağa çıkma yasağı başlayacaktı. Belli ki ev ev aranacaktı. Bu da hazırlıklı olmadığımız bir durumdu. Mahir, Elrom'un yanındayken ben Cevahir ile baş başa kaldım. Ben Elrom'un öldürülmemesini önerdim. Burada kalalım ve bekleyelim, dedim. Ev bulunursa çatışırız, dedim. O da makul buldu. Mahir'e de anlatırsın, dedim. Mahir de makul buldu. Hatta baskın sırasında nasıl davranacağımız tasarlandı. Silahlar, mermiler hazırlandı. Ev değiştirilmesi durumlarını Mahir görüşüyordu. Daha sonra nasıl olduysa öldürülmesi kararı çıktı. Mahir öldürülmesi eylemini bana söyledi. O gün Elrom'un öldürülmesinden yarım ya da bir saat önce Cevahir'le ben evden çıktım. Çıkma sebebimiz, ev gerçek bir kimlikle tutulmuştu. Gidip kontratı almamız gerekiyordu. Mahir evde tek kalmıştı.”⁵⁹

59 Oktay Etiman'la yaptığımız özel görüşmeden.

Örgüt elemanları Elrom'un öldürüldüğü daireyi temizledikten sonra Saffet Alp'in evine gittiler. Genel aramada bu evin de güvenli olmadığına karar veren örgüt üyeleri, Yılmaz Güney'le ilişkiye geçerek ondan yardım istediler. Yılmaz Güney, otomobili ile Fatih'e gelerek Mahir Çayan, Hüseyin Cevahir, Ulaş Bardakçı ve Oktay Etiman'ı alıp Levent'teki evine götürdü. Evin en güvenli yeri olan çatı arasına sakladı.

22 Mayıs Cumartesi gece yarısından itibaren İstanbul'daki tüm mekânlar tek tek arandı. Elrom'un cesedi, Hamarat Apartmanı'nı arayan güvenlik güçleri tarafından bulundu.

23 Mayıs Pazar günü saat 04:00 sularında güvenlik güçleri, Yılmaz Güney'in evine geldi. Ancak çatı arasında saklanan THKP-C militanlarını bulamadı. Evinde Dev-Genç'e ait para yardımı ettiğini gösteren belge bulunan Yılmaz Güney, gözaltına alınarak sorgulandı ve kısa süre sonra serbest bırakıldı.

Arama bittiğinde arananlardan hiçbiri ele geçirilememişti. Ertesi gün THKP-C militanları, Yılmaz Güney'in evinden ayrıldılar.

Çemberin Daralması

O günlerdeki gelişmeleri değerlendiren Mahir Çayan, içinde buldukları evrenin "geri çekilme devresi" olduğunu vurgulayarak, "öz gücümüzü ezdirmeme, güç toplama, savaşı gücüne göre sürdürme devresinde" olduklarını belirtmiştir.⁶⁰

Çevrelerindeki çemberin gittikçe daraldığını gören THKP-C önderleri, "örgütün İstanbul'daki tüm yapısını üstlenme" görevinin Piyade Üsteğmen Ömer Laçiner'e verilmesi kararını aldılar.

60 Mahir Çayan, Bütün Yazılar, Atılım Yayınları, İstanbul 1992, s. 351-354.

Hunharca öldürdüler

İsrail konsolosunun cesedi el bağı ve kulağına 3 kurşun sıkılmış vaziyette bulundu

İSA YAKARAD, CEMAL BEKİRAR, MUSTAFA İNANCI, İSMET ÇELİK, İBRAHİM ÖZALP ve MURAT İNANCI'N ANI KARNA. MİT'İN BEYET KESİMİ YERİNDE

OSMANLIYI Tük. Naki Mustafa Özalp'ın cesedi hunharca öldürülen İsmet Çelik'in yanına getirildi. Ceset, el ve ayaklarına bağlanmış vaziyette bulundu. İsmet Çelik'in cesedi, İstanbul'da bulunan İsmet Çelik'in evinde bulunan İsmet Çelik'in evinde bulundu.

İsrail Başbakanı: Türkler İcaap eden her şeyi yaptılar, dedi

İsrail Başbakanı İsmet Ben-Gurion, Türkiye'nin İsrail'e karşı yaptığı her şeyi yaptıklarını söyledi. Ben-Gurion, Türkiye'nin İsrail'e karşı yaptığı her şeyi yaptıklarını söyledi.

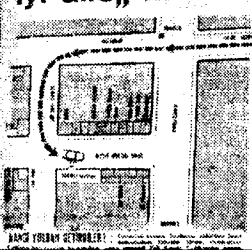

30
İs

Hürriyet, 24 Mayıs 1971

3 KIZ BAŞROLDE

Canilere yataklık eden "iyi aile," kızları da var

PORUK İsmet'in ailesi, İstanbul'da bulunan İsmet'in evinde bulundu. İsmet'in ailesi, İstanbul'da bulunan İsmet'in evinde bulundu.

KONSOLOS BÖYLE BULUNDU

İsrail konsolosunun cesedi el bağı ve kulağına 3 kurşun sıkılmış vaziyette bulundu.

Hürriyet, 25 Mayıs 1971

27 Mayıs 1971 günü Feriköy Ergenekon Caddesi Şahadet Sokağı'nda örgüt evi olarak kullanılan Çamlıca Apartmanı'nın 4. katındaki daire basıldı. Burada İlkyay Demir, Necmi Demir, İrfan Uçar ve Necati Sağır yakalandı.

Radyodan bozdukları cihazla polis telsizlerini dinleyen örgüt üyeleri, arkadaşlarının yakalandığını öğrendiler. Bunun üzerine örgüt evlerinin çoğunun terk edilmesi ve dağılınması kararını aldılar. Örgütün hücre tipi yapılanması yoktu. Her örgüt üyesi, her evi biliyordu. Bir kişi yakalanınca hepsi de tehlikeye düşmüş olacaktı. Ancak eldeki olanaklar ve örgütlülük düzeyleri de bu kadardı...

O günleri Oktay Etiman şöyle anlatıyor:

*"O dönemde radyodan bozma bir telsiz yapmıştık. Polis telsizlerini dinleyebiliyorduk. Sürekli dinleyip polis anonslarını not alıyorduk. O zaman Ilgız Aykutlu'yu sesinden tanır olmuştum. Günlerce dinleyerek aşına oldum seslere. Bazı seslerin kim olduğunu çözebiliyordum. Bizim tuttuğumuz notlar daha sonra polis eline geçti. İddianamede yer aldı. En güzel yazı da Mahir'in yazısıydı. Radyoyu kulaklıkla dinliyorduk. Tenis Apartmanı'nın basılmış olabileceğini ben telsizden öğrendim. Taşmektep Sokağı'ndaki ev basıldı diye anons geçtiler. Bizim gizli evimiz ordaydı. Mesela bir arkadaşımızın adını da söylemişlerdi. 'Onu almaya gidiyoruz!' dediler. Ama adresi bilmediğim için gidip haber veremedim."*⁶¹

28 Mayıs 1971 Cuma günü Ziya Yılmaz İlbay Apartmanı'nda, Ulaş Bardakçı ile Rüçhan Manas da Erenköy Tenis Apartmanı'ndaki örgüt evinde yakalandılar. Ulaşların ardından

61 Oktay Etiman'la yaptığımız özel görüşmeden.

eve gelmekte olan Mahir Çayan ile Hüseyin Cevahir, arkadaşlarının yakalandığını görünce son anda oradan uzaklaştılar.

Maltepe Olayları ve Hüseyin Cevahir'in Öldürülmesi

Gidebilecekleri fazla bir yer kalmamıştı. Tülay Tat'ın annesiyle birlikte kaldığı Feneryolu'ndaki eve giderek ondan kalacak yer temini konusunda yardım istediler. Bunun üzerine Tülay Tat onları Bingöl Erdumlu'nun babasına ait Maltepe'de Rıhtım Caddesi'ndeki 34/3 numaralı yazlık olarak kullanılan eve götürdü.

Ancak eve gençlerin girip çıkması dikkat çekti. Mahalle Muhtarı Kamil Balıkcı'nın ihbarı üzerine bir astsubay, bir polis memuru ve iki bekçi binaya geldi. Kapıyı çaldılar ama açan olmayınca orada Bekçi İbrahim Keskin'i bırakıp takviye gülmaya gittiler.

Gelenlerin uzaklaşmasını izleyen Mahir Çayan, kapıyı açınca karşısında Bekçi İbrahim Keskin'i gördü. Bekçi, "Sizi karakoldan istiyorlar." dedi. Mahir Çayan, "Üstümü giyinip geyim!" diyerek içeri girdi.

İçeride Hüseyin Cevahir, Bingöl Erdumlu ve Hüdai Arıkan ile ne yapmaları gerektiğini konuştular. Bekçiyi etkisiz duruma getirip kaçma kararı aldılar. Mahir Çayan dışarı çıkarak bekçiye silahını doğrulttu ve, "Kımıldama!" dedi.

Bekçinin paniğe kapılarak elini tabancasına götürmesi üzerine Mahir Çayan silahını ateşledi, bekçi oraya düştü.

Bingöl Erdumlu ile Hüdai Arıkan evden kaçarak uzaklaştılar. Mahir Çayan ile Hüseyin Cevahir silah, mermi ve para dolu

...ile kadını yaraladıktan
...Kartalda kapandıkları
...deği genç kıızı rehine tıstın

2 gerilla kusatıldı

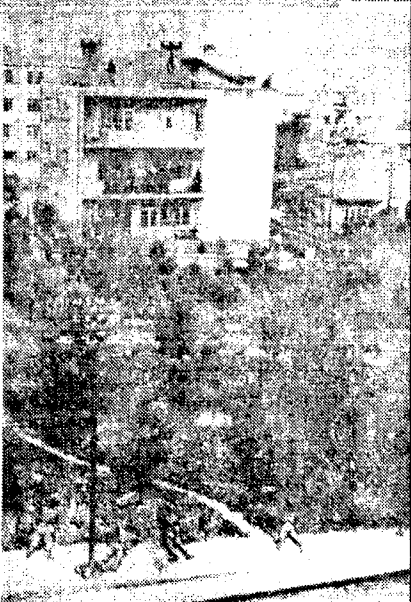
...kısık...
...1971...

...1971...
...kısık...
...1971...

Rubens Bzeından
Suriyeye kaçan üç
Tüsten biri doktor
Mikmet Kevicimbi

...1971...

Silâh bulunduran
60 kişi tutuklandı

D...
...1971...

PULU

çantayı alıp Rıhtım Caddesi'ne çıktılar. Arkalarından gelen olmasın diye havaya ateş ederek Kuyu Sokak, Küçükyalı Caddesi, Keresteciler Sokağı yolunu izleyerek Beşçeşmeler tren yolu alt geçidine geldiler. Arkalarından gelenler de zaman geçtikçe kalabalıklaşıyordu. Bu sırada Hüseyin Cevahir'in elindeki içinde silah ve mühimmat ile Elrom'un kimliği ve çeşitli evrakların bulunduğu çantanın sapı koptu. Cevahir çantayı orada bırakmak zorunda kaldı.

Mahir Çayan ile Hüseyin Cevahir; Çiftlik Caddesi, Bostan Sokak, Kartallı Sokak, Tarla Sokağı yoluyla Orhangazi Caddesi'ne ulaştılar. Burada başlarında astsubay olan inziibatlarla karşılaşınca Küçükbağ Sokak'taki 8 numaralı apartmanın bahçe duvarından atlayarak birinci kattaki dairenin arka balkonundan içeri girdiler. Evde bulunan Yazgül Uğraş, iki kızı ve torununun korkarak kaçmak üzere kapıya yönelmeleri üzerine onları serbest bıraktılar. Onlar çıkınca evi kuşatan güvenlik güçlerine pencereden ateş açtılar. Bu sırada saat 09:00 olmuştu. Buldukları dairenin güvenli olmadığını düşündüklerinden en üst kata çıkarak Top. Kd. Binbaşı Dinçer Erkan'ın dairesinin kapısını kırıp içeri girdiler. Evde bulunan binbaşının eşi ile oğlunu serbest bırakarak 14 yaşındaki kızları Maltepe Lisesi orta 3. sınıf öğrencisi Sibel Erkan'ı rehin olarak alıkoydular.

Sibel Erkan'ı evin arka odasına götürdükten sonra dairenin kırılan kapısının arkasına buzdolabı ve kömür sobasını çektiler.

Bu sırada güvenlik güçleri binayı kuşatmış, çevrede ise büyük bir kalabalık toplanmıştı. Askeri helikopterler de devreye sokularak bina havadan da ablukaya alındı.

Mahir Çayan ile Hüseyin Cevahir, "Yaşasın Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi" diye bağırarak dışarı ateş ediyorlardı.

Çevrede toplanan halk, sivil polislerce eylemciler aleyhine yönlendirilerek slogan atırılıyordu. Dahası çevre illerden bile polis ve jandarma muhbirlerinin öncülüğünde toplanan kişiler, binanın çevresine yığıldı. Daha sonra basında bu olaylar, “Halkın anarşistlere tepkisi!” diye sunuldu.

Kısa sürede olay yerine 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı Faik Türün, İstanbul Valisi Vefa Poyraz, Emniyet Müdürü Muzafer Çağlar ile 2. Zırhlı Tugay Komutanı Tuğgeneral Celal Bulutlar geldiler.

Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir’e megafonla, çocuğa zarar vermemeleri ve teslim olmaları çağrısında bulundular. Çayan ve Cevahir, çocuğa zarar vermeyeceklerini ancak teslim de olmayacaklarını bildirdiler.

Sibel Erkan’ın rehin tutulması hem olay sırasında hem de daha sonra basında dramatik, duygusal öyküler içinde çok kullanılmıştır.

Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir, ikinci gün radyodan Nurhak Dağlarında THKO üyeleri Sinan Cemgil, Alpaslan Özdoğan ve Kadir Manga’nın öldürüldüğünü duyunca çok sinirlendiler. Buldukları evden çıkışları olmadığını anlamışlardı. Haklarında karar verilmişti. Önlerinde çarpışarak ölmekten başka bir yol yoktu.

Güvenlik güçleri, Çayan ve Cevahir’i teslim olmaya ikna etmek için ailelerini olay yerine getirmeye karar verdi. Mahir Çayan’ın annesi Naciye Çayan Ankara’dan, Hüseyin Cevahir’in babası Almanya’da olduğu için amcası Ali Kamer Cevahir çalışmakta olduğu Keban Barajı inşaatından alınarak İstanbul’a getirildi.

Ali Kamer Cevahir ve Naciye Çayan, olay yerinde çocuklarına teslim olmaları için çağrıda bulundular. Ancak Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir, teslim olmayacaklarını kesin bir dille belirttiler. Bunun üzerine Ali Kamer Cevahir ve Naciye Çayan oradan uzaklaştırıldı.

1 Haziran 1971 Salı günü güvenlik güçleri binaya girmek için son hazırlıklarını yaptı. Keskin nişancılar Dz. Bnb. Cihangir Erdeniz ve Bnb. Necdet Asker karşı binada mevzilenerek uygun bir atış pozisyonu beklemeye başladılar.

Saat 11:20'de Hüseyin Cevahir uzaktan atılan bir kurşunla çenesinin altından vuruldu. O sırada evin dört yanından polis ve askeri timler daireye girdi. Çayan ve Cevahir gelenlerle çatıştılar. Çatışma sonunda Hüseyin Cevahir öldürüldü, Mahir Çayan yaralı olarak ele geçti.

Daha sonra Mahir Çayan, THKP-C dava duruşmasında, o günkü olayları şöyle anlatmıştır:

“Son anons 11’i 10 geçe yapılmıştır. Bundan 15 dakika sonra bir anons daha yapılmayıp hemen saldırılmıştır. Kesin sonuç bize verildiği vakit Sibel Erkan’ı bırakıp vuruşma kararı almıştık. Aramızdaki anlaşmaya göre Arslan şeklinde bir parola kararlaştırmıştık. Bir yaralanma oldu mu sağ kalan yaralı olanı öldürecekti, ele geçmesin diye. Ben bağırduğım zaman Hüseyin’den ses alamadım. Bir inilti duydum. Hüseyin tamamen müdafaasız bir vaziyette ve ben zannıyla öldürülmüştür Bu bir cinayettir. Ben hiçbir zaman mutfak tarafında bulunmadım. Ben banyo tarafındaydım. Hüseyin mutfak tarafındaydı.

Yanımda 9 mm’lik tabanca vardı. Bu tabancayla sol elimle göğüs nahiyeme ateş ettim. Karnıma ateş etmiş değilim. Ağzım-

*dan köpükler geliyordu. Bir ara odaya polisler geldi. Ben tabancamı ararken kafama dipçik yedim. Orada bunu hatırlıyorum. O anda bir tarama oldu. Ancak neyin tarandığını göremiyordum. Sen Kürt'ün ha, diye konuşularak bana dipçiklerle, tekmelerle vuruluyordu. Galiz küfürler ediliyordu. Odaya girildiğinde ben ve Hüseyin de yaralı idik. O tarama atışı ben zannıyla Hüseyin'e yapılmıştır. Biz evde içerdeyken İlkay Demir'den benim tipimi sormuşlar. O da, tam aksine olarak esmer, hafif saçları dökük tarzında kasten yanlış bilgiyi polislere vermiş. Bu tarifler maa-
lesef Hüseyin'in tarifine uyuyor. Hüseyin ev içersinde benim her zaman nöbet tuttuğum yerde vurulmuştur. Hüseyin'den 25 tane kurşun çıkmış.”⁶²*

Maltepe olayları, güvenlik güçlerinin açıklamaları ve basında çıkan yazılarda daha çok “anarşistlerin küçük bir kızı rehin tutmaları ve çocuğun yaşamını tehlikeye atmaları” biçiminde sunulmuştur. Kuşkusuz bu yaklaşım “propagandaya” dönük bir yaklaşımdır. Bu kaba propagandaya karşı, Birinci THKP-C Davası Savunması'nda özetle şunlar söylenmiştir:

Zincirleme talihsizlik ve rastlantılar sonucu, İstanbul'daki evlerimizin teker teker basılması üzerine, THKP-C'nin dört savışısı zorunlu olarak, 27 Mayıs günü Maltepe'de eşyasız bir eve sığınmışlardır.

62 THKP-C Davası Duruşma Tutanakları, 04.10.1971.

Polisin o tarihte Hüseyin Cevahir'i ve Mahir Çayan'ı tanımaması akla yakın görünmüyor. Çünkü Cevahir, SBF Öğrenci Derneği Başkanı'dır. Ayrıca hem Çayan hem Cevahir yıllardır öğrenci olayları içinde ön saflarda yer alan kişilerdir. Aynı zamanda da öğrencilerdir. Bu denli legal yaşamları olan kişilerin polisin elinde fotoğraflarının bulunmaması ve tanınmamaları çok ilginçtir. Ayrıca Cevahir, cezaevinde de yatmıştır. Burada dört cepheden fotoğrafları çekilmiştir. Yalnızca birkaç aylık illegal yaşamları olan kişileri polisin tanımaması, polisin o dönemdeki zaafı ile açıklanamayacak denli soru işaretleri ile doludur.

Ateş almeyin **GÜNAYDIN** binbaşının kızını vururuz,,

31 MAYIS PAZARTESİ 1971

Maltepe'de şüpheli üzerine aramak istenen iki kaçak, bir beki ile bir kadını ağır yaraladı • Kaçaklar daha sonra bir eve girip binbaşı Dinçer Erkan'ın 14 yaşındaki kızı Sibel'i rehin aldılar

Sıkıyönetim Komutanı kaçaklara sesleniyor

Maltepe'deki evi makinelütfüklilerle çevrili

Maltepe'de şüpheli üzerine aramak istenen iki kaçak, bir beki ile bir kadını ağır yaraladı • Kaçaklar daha sonra bir eve girip binbaşı Dinçer Erkan'ın 14 yaşındaki kızı Sibel'i rehin aldılar

**Kızın öldürülmesi tehlikesi
yüzünden güvenlik kuvvetleri
gazetemanın baskısına karşılığında
sanki kadını duşine giremedi**

- Gazetemanın baskısına karşılığında...
- Gazetemanın baskısına karşılığında...

YAZIYI İZLER FOTOGRAFÇILAR
GÜNCEL SAĞIRDA

İki kaçakla birlikte evi çevirdi

YERELİ RAPORU

Beşiktaş

Beşiktaş'ta...

PAY KUPONU

PAY KUPONU

PAY KUPONU

Başbakanın oğluyla birlikte

Günaydın, 31 Mayıs 1971

İKİ ŞEHİR GÜNAYDIN

ESKİYASININ SONU

Hüseyin Cevahir, öldürüldükten bir dakika sonra

Yenişehir Hastahanesi'nde tedavi gören Hüseyin Cevahir'in, öldürüldükten bir dakika sonra hastahaneye getirildiği ve burada hayatını kaybettiği öğrenildi. Hüseyin Cevahir'in cesedi, İstanbul'da bulunan bir hastahaneye getirildi. Hüseyin Cevahir'in cesedi, İstanbul'da bulunan bir hastahaneye getirildi.

Nelburne çevresinde Hüseyin Cevahir'in cesedinde tam 23 kurşun deliği vardı

Nelburne çevresinde Hüseyin Cevahir'in cesedinde tam 23 kurşun deliği vardı. Cesedinin bulunduğu yerde, Hüseyin Cevahir'in cesediyle ilgili olarak yapılan araştırmalar, Hüseyin Cevahir'in cesedinde tam 23 kurşun deliği bulunduğunu ortaya çıkardı.

Sibel, kardeşini ölen baba kardeşini gördü

Sibel, kardeşini ölen baba kardeşini gördü. Sibel, kardeşini ölen baba kardeşini gördü. Sibel, kardeşini ölen baba kardeşini gördü.

Yıldırım baskını sonrasında Hüseyin Cevahir öldürüldü. Maviye Çaycı yakalandı. Sibel sağ kalan kardeşti

Yarak yakalanan Maviye Çaycı

Yarak yakalanan Maviye Çaycı

Günaydın, 2 Haziran 1971

Binlerce ev-camiler ağır yaralandı öldürdü üçe girinceye bağlandı
Binlerce ev-camiler ağır yaralandı öldürdü üçe girinceye bağlandı. Binlerce ev-camiler ağır yaralandı öldürdü üçe girinceye bağlandı. Binlerce ev-camiler ağır yaralandı öldürdü üçe girinceye bağlandı.

Keskin nişancı binbaşı karşı binadan Hüseyin'i vurunca harekât başladı

Kaçaklardan biri vurulunca çelik zırhlı polisler binaya daldı. Mekanli tüfekler ölümlü saçtı

Hüseyin

Kuşçuların tutulduğu kapı

Mehmet Çayran

Yıldırım baskını henüz bitmemişken içinde böyle seyrandı

51 saat damda nöbet tutan cefakâr bekleç polislige terfi ettirdi

51 saat damda nöbet tutan cefakâr bekleç polislige terfi ettirdi. 51 saat damda nöbet tutan cefakâr bekleç polislige terfi ettirdi. 51 saat damda nöbet tutan cefakâr bekleç polislige terfi ettirdi.

Bir ihbar sonucu, 29 Mayıs sabahı, güvenlik kuvvetleri evi sarmışlardır. Dört arkadaşımız bu çemberi yararak, ikişer kişilik gruplar hâlinde, evin ön ve arka taraflarından dışarıya çıkmaya muvaffak olmuşlardır.

Ancak, evin ön tarafından çıkan grubun, yani Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir arkadaşlarımızın peşine güvenlik kuvvetleri -geniş bir çember- ile düşmüşlerdir. Arkadaşlarımız bu çemberi yarabilmek için, sokak sokak bir saate yakın mücadele etmişlerdir. Fakat çok kan döküleceği düşüncesi ile (sivil halkı düşünerek) çemberi yarmak için gerekli olan hedefe atış yapmamışlar, havaya ateş etmişlerdir. Yapacak başka bir şey olmayınca, zorunlu olarak, o bölgedeki bir eve girmişlerdir. Girdikleri binanın en alt katının güvenlik kuvvetleri tarafından korkunç bir şekilde taranması üzerine üçüncü kata çıkmışlardır.

Sahil kenarında çevrilen ilk evi terk ettikten sonraki ilk süre içinde arkadaşlarımız etraftaki kitleye rastlayabilir gerekçesi ile kendilerine ateş eden güvenlik kuvvetlerine mukabele etmemişler, sadece korkutmak amacı ile havaya ateş etmişlerdir.

Keza girdikleri binanın alt katı güvenlik kuvvetleri tarafından taranmasına rağmen evde insanlar olduğu için cevap vermemişler ve de önce dairedeki kişileri, kurşunlardan uzak bir kanepeye oturtarak sakinleştirmişler sonra da dışarıya çıkmalarını söylemişlerdir.

Ayrıca mahkemede ifade veren Alb. Sait Bozok, arkadaşlarımızın binanın üst katından ara sıra tarama atışı yaptıklarını ancak bunların hedefe yapılan atışlar olmadığını çünkü hedefe atış yapılsaydı halktan ve güvenlik kuvvetlerinden birçok kişinin mutlaka ölebileceğini söylemişti.

İddianame’de ve de polis beyanlarında arkadaşlarımızın hedefe ateş ettiği ilan olunmuştur:

Hüseyin Cevahir arkadaşımız sırtından bir darbe (taş) yemesine, Mahir Çayan arkadaşımızın ceketini iki kurşun delmesine rağmen, kitlenin esenliğini düşünerek bu ateşe cevap verdikleri bizzat namuslu tanıklar tarafından açıkça belirtilmiştir.

Arkadaşlarımız çıktıkları üçüncü kattaki evin bir ferdini içerde tutmuşlardır. Binlerce güvenlik kuvvetleri tarafından çevrilen, dolayısıyla hiçbir kurtuluş ümidi olmayan arkadaşlarımızın, son nefeslerini vermeden önce belli bir süre, THKP-C’nin devrimci sesini bütün Türkiye halkına duyurabilmek ve halkımızla canlı bir diyalog kurabilmek amacı ile (Bunun nedeni zaman kazanmak amacı ile) Sibel Erkan’ı evde tutmuşlardır.

Bu şekilde hareket etmelerinin nedenini, bu olayı, bizzat yaşamış ve ağır yaralı olarak yakalanmış olan Mahir Çayan arkadaşımız, sorgusu ve tanıkların dinlenmesi sırasında şu şekilde açıklamıştır:

“Binlerce güvenlik kuvveti mensubunun evi sarması üzerine, artık hiçbir kurtuluş ümidimizin kalmadığını anladık. Son nefesimizi verirken, son olarak devrimci bir eylem koymaya karar verdik. Bu da, son nefesimizi verirken THKP-C’nin devrimci sesini bütün Türkiye halkına duyurabilmektir. Bunun için, güvenlik kuvvetlerinin nihai saldırılarını ne kadar geciktirirsek o kadar zaman kazanmış olacak ve o kadar süre THKP-C’nin sesini halkımıza duyuracaktık. Bu amaçla Sibel Erkan’ı evde tuttuk. Ancak, kendisini öldürmek vs. gibi kötü bir niyetimiz olmadığını, bir süre sonra kendisini bırakacağımızı, dolayısıyla korkmamasını bildirdik. Ve dışarıdan atılan herhangi bir kaza kurşununa hedef olmaması için, kendisine tamamen kurşunlardan uzak, dışarıdan

atılan hiçbir kurşunun kendisine gelmesine imkân olmayan, evin en emin köşesinde bir yer hazırladık.

Zaman kazanmak için, iltica vs. gibi bazı taleplerde bulunduk. Güvenlik kuvvetleri ile aramızda şöyle bir antlaşmaya varılmıştı: 'İstekleriniz hükümete bildirilecek, son ihtar yapılacaktır.' Biz de kabul edilmeyeceğini bildiğimiz bu taleplerin üst makamlara yansıtılması ve de bize kesin sonucun bildirilmesine kadarki süre içinde devrimci ve canlı propagandayı sürdürecektik. Ve son ihtar yapıldığı zaman, Sibel Erkan'ı serbest bırakıp örgütlerine karşı son görevlerini yapmış insanların rahatlığı ile dövüğe dövüğe ölecektik. Başlangıçta, geniş halk kitlesinin, karşı propagandanın tesiri ile bu olayı olumsuz karşılayacaklarını biliyorduk. Ancak son ihtarla birlikte Sibel Erkan'ı bırakıp dövülecektik. Böylece, sağcı propaganda bütün etkinliğini yitirmiş olacak ve de başlangıçta karşı propagandanın etkisi altında kalanlar, bizim bu hareketi hangi amaçla, niçin yaptığımızı anlamış olacaklardı.

Ancak, güvenlik kuvvetleri, karşılıklı antlaşmaya riayet etmeyerek, son ihtar, biraz sonra yapacağız deyip aniden saldırmışlardır. Fakat böyle bir durumun da olabileceğini düşünmüştük. Bu hâkim sınıfların yıllar boyu sürececek bir karşı propagandasına meydan vermemek için, onların sözüne tam anlamıyla güvenmeyerek, temkinli davranarak, Sibel Erkan'a, ani bir saldırı karşısında, kurşunların isabet etmesine imkân olmayan evin en emin köşesinde, bir yer hazırladık. Son ihtarı yarım saat sonra yapacağız diye bizi oyalayıp kendi ifadeleri ile Sibel Erkan'ı gözden çıkartarak yaptıkları ani saldırı karşısında, bize atılan herhangi bir kurşunun, Sibel Erkan'a rastlayabileceği düşüncesi ile, ona hazırladığımız köşeye gidilmeyerek, evin üç tarafı tutulmamış, mevzilenilmemiş ve de gerekli direnme gösterilmemiştir. (Katın krokisine bakıldığında bu durum anlaşılacaktır.)

Ancak, bugün, Sibel Erkan'ın esenliğini düşünen bu davranışımız, hâkim sınıfların yoğun karşı propagandasına rağmen, halkımızın, uyanık kesimleri nazarında gün ışığına çıkmış, sağcı propaganda etkinliğini kaybetmiş, gerçek durum ortaya çıkmıştır.

Bu ani saldırı karşısında, ben ve Hüseyin Cevahir arkadaşım, "Durun, kızı öldürebilirsiniz, kız çıksın, ondan sonra ateşe devam edin!" diye birkaç defa bağırdık. Ama dinleyen olmadı. Ve ortada biz bağırdığımız, Hüseyin Cevahir kardeşim ağır bir yara aldı. O kızgınlıkla bir süre direnmeye devam ettim. Ancak, evin bir tarafına, altı yedi yerden birden sayısız polis girmiş ve mevzilendikleri yerlerden kafalarını bile çıkartmadan, rast gele etrafı tarıyorlardı. (Tabii bu arada dışarıdan da içeriye doğru korkunç bir destek atışı oluyordu.) Bu durumda, direnmeye devam edersem, kafalarını mevzilerine gömmüş, etrafa bakmadan, rast gele her tarafı tarayan polislerin kurşunlarına, Sibel Erkan hedef olabilir düşüncesi ile sol elimdeki Kırıkkale tabancayı süratle, kendimi öldürmek amacı ile kalbime doğru ateşledim. Ancak, yüzükoyun bir durumda olduğumdan ve de acele ile tabancanın horozunu kaldırmayı unuttuğumdan, tabanca sarsıldı ve de kurşun kalbime değil de hemen kalbimin altına girdi. (Tabii bunu daha sonra, doktor raporundan anlıyorum. O zaman kalbime girdiğini zannetmiştim. Çünkü hava alamıyordum.) Ve bir anda, ben bir yana uçtum, silah bir yana gitti. Son bir gayretle silahların yanına doğru sürünürken bir anda polisler üzerime atlayarak, 'sen Kürtsün ha....' diye en galiz küfürlerle dipçikleyip tekmelemeye başladılar. O anda Hüseyin Cevahir kardeşimin durumunun ne olduğunu bilmiyordum. Hastanede onun da benim gibi ağır yaralı olduğunu zannediyordum."

Evet, gerçek durum, bütün karşı propagandaya rağmen mahkemede namuslu tanıkların ve de kendine yapılan telkin ve tembihlerin ışığında konuşmasına rağmen Sibel Erkan'ın ifadelerinde ortaya çıkmıştır.

Sibel Erkan (telkin ve tenbihlerle söyledikleri bir yana bırakılırsa) öz olarak ifadesinde, arkadaşlarımızın kendisi ile olan ilişkilerinin ağabey-kardeş ilişkisi olduğunu ve de kurşunlardan uzak kendisine bir köşe hazırlandığını her şeye rağmen beyan etmiştir.

Arkadaşlarımızın bu tedbirli hareketleri sonucu, yüzlerce kurşun yağmuru altında cehenneme dönmüş olan daireden, Sibel Erkan burnu bile kanamadan çıkmıştır:

Bütün bu olaylardan sonra da bir insanın hayatını gözden çıkartacak kadar devrimci kanına susamış olanlar, hiçbir şeyi düşünmeden daireyi, her taraftan insafsızca kurşun yağmuruna tutanlar, Sibel Erkan'ı nasıl sağ kurtardıklarının menkıbelerini düzmüşlerdir:

Kimin elinden, kimi kurtarmışlardır?

Eğer, Sibel Erkan, cehennem ateşine tutulmuş olan o daireden burnu bile kanamadan çıkmışsa, bu Sibel Erkan'ın hayatını peşinen gözden çıkartarak daireye yüzlerce kurşun yağdıranların sayesinde değil, tam tersine, THKP-C savaşçısı iki arkadaşımızın tedbiri, fedakâr ve feragatli davranmaları sayesinde olmuştur. Arkadaşlarımızın, evin içinde hiçbir şeyle ilişkisi olmayan bir çocuğun varlığından dolayı, bu çocuğa herhangi bir zarar gelmemesi için, kendilerini bile doğru dürüst savunmamış, mevzilenememişlerdir. Eğer o saldırı anında, evde çocuk olmasaydı, polislerin o eve kolay kolay giremeyecekleri de aşikârdır.

Birinci THKP-C Davası sanıklarına göre, polisin amacı Mahir Çayan'ı öldürüp Hüseyin Cevahir'i sağ ele geçirerek onu tertipledikleri provokaslar içinde kullanmaktı. Bu görüşlerini davadaki savunmalarında şöyle dile getirmişlerdi:

Bu olayın sonunda, Hüseyin Cevahir arkadaşımız ölmüş, Mahir Çayan arkadaşımız ise ağır yaralı olarak yakalanmıştır.

Oysa polisin hazırladığı plan bunun tersi idi. Önceden hazırlanan plan, Mahir Çayan arkadaşımızı hemen orada öldürüp mümkün olursa Hüseyin Cevahir arkadaşımızı da sağ olarak ele geçirmek şeklindeydi.

Hüseyin Cevahir arkadaşımız nasıl ve kim diye öldürülmüştür?

Açıklayalım.

Polis, Mahir Çayan arkadaşımızı, bu mücadele içinde ne olursa olsun öldürmeye karar vermişti. Planlarına göre Mahir Çayan arkadaşımız öldürülecek (ki bizzat dolaylı olarak mahkemede kendileri de belirtmişlerdir) Hüseyin Cevahir arkadaşımız ise, mümkün olursa sağ olarak yakalanacak ve de bugün, Mahir Çayan arkadaşımızın hedefi olduğu provokasyonların, hedefi haline getirilecekti.

Bu amaçla polis, bu çevrilme olayından habersiz 2. Şube'de en gaddar işkencelere maruz kalan arkadaşlarımızdan İlkay Demir, Ulaş Bardakçı ve Ziya Yılmaz'a Mahir Çayan'ın eşgalini tarif etmeleri için baskı yapmıştır. Bu arkadaşlarımız da tehlikeli bir durumun varlığını sezinleyerek (çok esmer, çok uzun boylu, saçlarının ön kısmı iyice dökülmüş) diye Mahir Çayan arkadaşımızın tam tersi bir tipi tarif etmişlerdir. Maalesef, bu tarif genel hatlarıyla Hüseyin Cevahir arkadaşın tipine uymaktaydı.

Ve polisler, bu tarif üzerinden hareketle, iki arkadaşımız da kanlar içinde yerde kıvrılırken Mahir diye Hüseyin'i tamamen müdâfaasız durumda taramışlardır. Bu şekilde tarandığı o kadar açıktır ki, Hüseyin Cevahir arkadaşımızın üzerinden çok yakından atıldığı belli olan 27 kurşun çıkmıştır. Ağır yaralı, yerde kıvrılan Mahir Çayan'ı Hüseyin Cevahir zannederek, "Sen Kürt'sün ha!" diye kollarına sokulup hayvan leşi sürüklercesine sürükleyip arabaya koyup hastaneye kaldırmışlardır.

İlkay Demir arkadaşımız, Ilgız Aykutlu'nun odasında iken olay yerine gelen bir polis komiseri, "Mahir Çayan'ı öldürdük, Hüseyin Cevahir'i de ağır yaralı olarak ele geçirdik!" diye büyük bir sevinçle müjdeyi veriyordu.(1) Yine Kadriye Deniz Özen arkadaşımıza da bir polis kanlı ellerini göstererek, "Mahir Çayan'ın cesedinden kanlarını getirdim." (Aslında Cevahir arkadaşımızın cesedinden getiriyordu.) diyordu.

Ve radyo da ilk haberinde, Mahir Çayan arkadaşımızı ölü, Hüseyin Cevahir arkadaşımızı da ağır yaralı olarak bildiriyordu.

Mahkemedeki tanıkların ifadesi sırasında, bu gerçekler daha da netlik kazanmıştı. Tanık olarak dinlenen bir albay, şöyle demiştir: "İçeriye girdikten iki dakika sonra birden bir tarama oldu. Ben öteki yaralı yapıyor zannıyla hemen kendimi yere attım."

Oysa o anda yatak odasının kapısında kanlar içinde müdâfaasız durumda olan Hüseyin Cevahir arkadaşımız kahpece şehit ediliyordu.

Hüseyin Cevahir arkadaşımızı vuruşma sırasında öldürdüğünü söyleyen polisin nasıl yalan söylediği bizzat mahkemedeki ifadesi sırasında ortaya çıkmıştır. Bu polis daireye mutfak tarafından girip oradan ateş ederek Hüseyin'i vurduğunu mah-

kemede söylemiştir Oysa Hüseyin Cevahir arkadaşımızın bulunduğu yer yatak odasıdır. Ev planına dikkatle baktığımızda polisin bulunduğu ve ateş ettiği yerle Hüseyin Cevahir arkadaşın bulunduğu yer arasında iki tane kocaman duvar mevcuttur. Onun bulunduğu yerden Hüseyin Cevahir arkadaşı görmesine ve ateş etmesine maddeten imkân yoktur.

Hüseyin Cevahir arkadaşımızı, müdafaasız bir şekildeyken taradığını saklamak için uydurduğu bu yalanla bizzat yakayı ele vermiştir Öte yandan, öteki polislerin de bu konuda verdikleri ifadeler son derece çelişkilidir

Böylece bu olayla birlikte THKP-C bir şehit daha veriyordu. Hüseyin Cevahir arkadaşımız şehit olurken, Mahir Çayan arkadaşımız da ağır yaralı olarak ele geçiriliyor ve karşı devrimin provokasyonlarının boy hedefi haline geliyordu.

Hüseyin Cevahir'in Ardından

Mahir Çayan'ın Duyguları

Mahir Çayan, tedavi edildikten sonra Selimiye Askeri Kışlası'nda tek kişilik bir hücreye konuldu. Belki kurşun yarası kabuk bağlamıştı ancak yoldaşı, en yakın dostu Cevahir'i yitirmesi sürekli yüreğini kanatıyordu. Hücrede yazdığı şiirlerde, başta Hüseyin Cevahir olmak üzere yitirdiği arkadaşlarını şöyle dile getirmişti:

“Vedat, Taylan, Mehmet, Necmi...

Devrim için öldüler...”

Yürüyoruz başkentin sokaklarında,

Önde gidiyor devrim şehidi.

Hep beraber söylüyoruz bu marşı, tek bir adam söylemiyor.

*O marşta yaşıyor, marşı söyleyenlerden birisi,
Marştaki şehitler listesine, şeref listesine
Kendi adını sokuyor, sessiz ve mahcupça.
Ve sırası geldi, sırasını bekleyen o neferin.
Ama öyle mi gelecekti sırası?
Oysa neler kurmuştu neler..
Erkekçe vurulacaktı kalbinden
'Yaşasın THKC' olacaktı son sözü.
Bu fırsat geçti eline
Ama kahpe kader o kadarını bile çok gördü.
Olmadı olmadı...
O diye yoldaşını delik deşik ettiler.
Kahpenin kurşunu
Ceketini, pantolonunu delik deşik etti
Ama kalbini delememi.
Ve o kendisini vurdu.
Talih ne gezer bu adamda,
Tetiğini kaldırmayı unuttu, unutmaz olasıca.
Tabancası saldırdı, kurşun hedefinin altına girdi.
O cezasını çekiyordu, ezeli derdi unutkanlığının ve solaklığının.
Oligarşinin hastahanesi, mapushanesi...
Karanın siyahın her tonu...
Paspal kurbağa Gonzales
Ve ünlü kement atıcı Şefkat Kakamço.
Opörtünizm atmıştı oklarını yakalanmadan önce,
'Bölücü, kariyerist, pasifist' diye.
Oligarşinin gazeteleri atmıştı oklarını yakalanmadan önce.
'Teslim oldu' diye.
Vuruştı, yine teslim oldu denildi, konuşmadı.
İşkenceler altındaki arkadaşlarının bölük pörçük
ifadelerini topladılar, tek bir ifade yaptılar:*

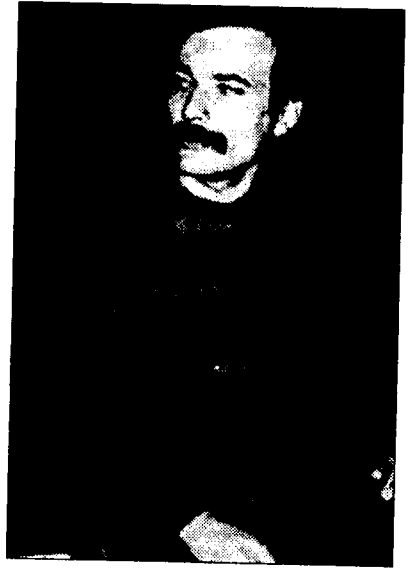
*Ve konuştu diye ilan etti paspal kurbağa Gonzales.
Bu adamın kaderi bu.
Bu adam kurşunların değil kahredici okların hedefi.
Açık vermişti bir kere
Neden korktuğunu hissettirmişti düşmana,
Anlamıştı düşman, bu adam işkenceden, kurşundan değil,
Zehirli oktan korkar.
Üzülme aslanım, hatırla bak, ne diyor usta:
'Düşman bize ne kadar çok ok atarsa, biz o kadar
doğru yoldayız.'*

*Varsın bütün oklar üstüne yağsın.
Devrimcilerin gözleri kör, kulağı sağır değil.
Biliyorum seni bu oklar yaralıyor:
Yaralamasın kardeşim, yaralamasın.
Bak ne diyor usta:
'Unutma ki devrim şehidi sadece kurşunla olmaz,
Şefkat Kakamço' nun kementleri de şehit eder adamı.'*

-I-

*Hindistan'ın Kalküta şehrinde
Benerci kendini vurdu.
Türkiye'nin İstanbul'unda,
Hüseyin'i vurdular.
Perde değişiyor:
İzmir Kordonboyu
Hasan Tahsin'i vurdular.
Bolivya'da Guevara kanlar içinde
Pera da paramparça
Çho to Vietnam'da kıvranıyor:
Of bacım off*

Hüseyin Cevahir

Mahir Çayan

Bitsin artık bu kıyım.

*Orfe güneşi çağırıyor ve THKC
1971 ilkbaharında eyleme geçiyor*

Burası SAU PAULO

Karanlığın, loşluğun, ezikliğin diyarı.

*Orfe karanlıklar tepesine oturmuş,
Gitarı ile güneşi çağırıyor.*

Yalnız Orfe, garip Orfe, yiğit Orfe.

*SAU PAULO tepelerinde doğacak güneşi Orfe göremeyecek
Biliyor bunu Orfe, yine de güneşi çağırıyor.*

Karanlığın yedi başlı ejderi,

Orfeyi parçalıyor

Orfe artık güneşte...

Güneş tutulması sona eriyor.

Sau Paulo halkı samba yapıyor güneşin altında.

*Orfe rahat, mutlu ve kıvançlı güneşten gitarı ile tempo tutuyor
Aydınlığı kutlayan Sau Paulo halkının sambasında*

ORFE DE NEGRO

Hücrem ve Sivrisinekler

Tarihi Selimiye Kışlası ve kışlanın bir odası,

Derin bir rutubet kokusu yayılıyor etrafa,

Oda ama ne oda: Hücre hücre...

Kapısına kilit vurmuşlar

Burası Türkiye, Mozambik, Angola, Endonezya, Brezilya.

Güneşi görmeyenler diyarı,

Tutsaklığın kapısının demir parmaklıklarının önünde

Mehmed' i yükseltmişler bacım, Mehmed' i.

Nöbet değişiyor, şimdi kapının önünde bir siyahi var.

*Mozambikli galiba.
Yanında iki nöbetçi daha var.
Endonezyalı bir emekçi oğlu emekçi biri,
Öteki de Mozambikli yedi göbek köle çocuğu...
İşte hayatın diyalektiği.
Saat 23:00 hücremde sivrisinekler,
Oligarşinin türküsünü söylüyorlar hep bir ağızdan,
Ve bir adam avazı çıktığı kadar başlıyor bağırıma.
Sesler yükseliyor,
Ve bir koro, hep bir ağızdan özgürlüğün marşını söylüyor.
Sineklerin vızıltısı duyulmuyor artık.
Genç adam hayretle etrafına bakıyor.
Yanında Hasan Tahsin, Hüseyin, Sinan, Alp ve daha niceleri...
Bu hücre kalabalık bacım, kalabalık.
Asya'nın, Afrika'nın, Amerika'nın devrimcileri,
Ve bütün mazlum uluslar bu hücrede.
Marş bitiyor, hava yine ağırlaşıyor
Sinirler bozuk, herkes sıkıntılı.
Sivrisinekler oligarşinin türkülerini çağırıma tekrar başlıyor-
lar.
Hüseyin, Sinan, Alp, Che, Pera'da ve Benerci'nin dudaklarında
sıkıntılı ve acı bir tebessüm...
Emekçiler üzgün, kölelerin boynu bükük.
Sivrisinekler memnun ve neşeli...
Bekliyoruz, ne zaman kesilecek bu vızıltı?
Bekliyoruz, sıkıntılı, sinirli ve mutlu.
Bir bekleyiş bu...
Hepimiz biliyoruz ki repertuarı bitiyor sivrisineklerin.*

“Hücredeki Adalının Dünyası”

-I-

*Taş duvar, demir karyola ve yerde sayısız izmaritler:
Helanın pis kokusu, rutubetli, sıkıntılı, nikotinli,
İnsanı serseme çeviren kurşun gibi ağır bir hava,
Duvarlar sanki soğuk dalgalar imal ediyor.
İstediğiniz kadar üzerinize kalın şeyler giyinin,
Oligarşinin hücrelerinde soğuğu yenmek imkânsız.
Ranzanın karşısında kafesli demir kapı, arkasında Mehmet.
Görevi dakikası dakikasına beni denetlemek
Mehmedim utandırıyor, kahroluyor:
'Askerlik ağam n' aparsın' diyor.
Aslında o da tutsak.
Ben hücre içinde, o hücre önünde.
Günde beş kere büyük başlar bakar içeriye;
Yüzlerinde tecessüs.
'Çılgın adam, 3-5 kişi ile koskoca karanlıklar
imparatorluğuna kafa tutan adalılar.'
Ama yine de 'çılgın adamın' karşısında,
Bir eziklik, bir burukluk duyuyorlar o başka.
Gündüz gece diye bir ayırım yoktur hücrede,
Zaman ve mekân özümlemiş artık.
Sadece koldaki saattir, geceyi gündüzü bildiren.
Işık yirmi dört saat yanar.
Bir nefes, bir dumandır yoldaşım,
Cıgaramı her çekişte duman olur,
Uçar giderim, ta uzaklara.
Çoğu kere Ada' ma giderim,
Cıgaramın dumanı, beni memleketime; Ada' ma götürür:
Kahpe İstanbul' un, kahpe bir bölgesinde,*

Bir evdeyim, yoldaşlarımla beraber.

Bu ev,

yoldaşlık-dostluk-kardaşlık-mertlik-kazanç ve sevgi evidir.

Bu evde, her şey o kadar güzel ve o kadar anlamlıdır ki...

Ev de değil, ada, ada!

*Satılmışlığın, kahpeliğin, riyakârlığın, adiliğin ve her
çeşit aşağılık ve her çeşit yabancılaştırmanın karışımı olan,
Karanlık Denizi'nin ortasında,*

Güneşi batmayan bir ada.

Ben ne şuralıyım ne buralı,

Adalıyım adalı,

Adam ormanlıktır.

dostluk, yoldaşlık, mertlik ormanı,

bütün Ada'mı kaplar.

Erdemin güneşi yirmi dört saat aydınlatır Ada'mı,

biz ada sakinleri bilmeyiz karanlığı.

Ben Adalıyım ey kahpe hücre Ada'lı.

Doğru ya sen nereden bileceksin Ada'mı

asırlık, feodal-militarist hücre.

Ya, sen, öküze benzemek için kasılan, şişen haset

kurbağa, hilkat garibesi bilir misin Ada'mı?

'Dünya karanlıktır. Güneşi batmayan böyle bir ada

yeryüzünde yoktur'

Değil mi karanlıklar cücesi, zavallı acuze?

Ya sen yarasalar şairi, pişkin Cacomcho?

'Değil şiirlerde, masallarda bile böyle bir ada yoktur.

böyle bir ada eşyanın tabiatına aykırıdır.'

senin için değil mi karanlıkların kapkara şairi?

Senin dediğin eşyanın değil, karanlığın tabiatına aykırıdır.

Karanlık cüceleri, acuzeler, dürzüler...

*Yarının Türkiye'sinin
hayvanat bahçesinde teşhir edilecekler...
Adam kalabalıktır hain hücre:
Elde mitralyözüyle,
Sierra Maestra'da, Falcon'da, Vietnam'da
Mozambik'te, Angola'da, Sina çöllerinde...
özgürlüğün türküsünü söyleyenler.
Zulme, kahpeliğe, sömürüye karşı...
Dişiyle, tırnağıyla üç kıtada karşı koyanlar benim
evlatlarımdır kahpe hücre.
Benim adamın ormanlığından aldıkları fideleri, birer
birer diyor, kahpeler koalisyonunun dünyasına.
Kel dünya, Ada'mın ağaçlarıyla ayıbını örtüyor,
güzelleşiyor artık.
İyi bak bana feodal duvar, iyi tanı beni.
Seni yerle bir edecek Ada'lıları iyi tanı.
Ada'm ve hemşerilerinin çoğu ne halde diye dudak
bükme, orospunun dölü utanç duvarı.
Evet Ada'mı karanlığın suları bastı.
Evet, benim gibi pek çok adalı bu çirkef suların
altında,
Ama boşuna sevinme, Ada'm batmaz, yok olmaz,
Ada'm, sadece karanlık denizinde yerini değiştirdi.
Hepsi o kadar.*

-II-

*Cigaram elimi yakıyor.
Maltepe'de etraftı karanlığın cüceleriyle çevrilmiş
marş söyleyen iki adalı.
İki adalının marş söyleyişinde silahlar susar.*

*Maltepe'nin göbeğini derin bir sessizlik kaplar
Dalga dalga yayılır, adalıların erkek sesi, etrafa.
O anda iki adalının gözünde her şey silinir,
Karanlığın militanları küçülür, küçülür..
Sanki biraz önce atılanlar tomson kurşunları değil,
parmak cücelerin minicik okları.
O an ne binlerce güvenlik kuvveti, ne polis, ne zırhlı
tugay, ne tomson, ne mitralyöz.
Her şey önemsiz, küçük ve etkisizdir. İki adalı için.
Adalıların korusu karanlık cücelerinde bir panik yaratır.
Yüzlerinde, ezikliğin, şaşkınlığın biraz da utanan
izleri okunur.
Sanki ilahi bir kuvvet onların ellerini, kollarını
bağlamıştır. Ta ki, iki adalının marşı bitene kadar.
Adalılar sol yumrukları havada, pencerenin önünde
boy hedefi oldukları hâlde ateş edemezler.
Garip bir andır bu an.
Bu an karanlık cücelerinin, insanlığa dönüş anıdır.
Cüceler konuşmazlar bile bu an.
Büyülenmişlerdir iki adalının havaya kalkmış sol
yumrukları ile.
Ve kaybolup gitmişlerdir ikili koronun nameleri arasında.
Koro susar, büyü bozular, görevlerini hatırlar cüceler,
Eller tetikte tarrrr..
Ve Cevahirimi kalbime gömüp dönerim hain hücreme.*

Hüseyin Cevahir'in Cenazesi

Hüseyin Cevahir'in amcası Ali Kamer Cevahir, Maltepe'deki olay yerinde Hüseyin Cevahir'le görüşürüldükten

Hüseyin Cevahir'in mezarı

sonra askeri bir birliğe götürüldü. Orada o geceyi geçirdikten sonra askeri bir uçağa bindirilerek Ankara'ya gönderildi. Bir subay, uçak havadayken Ali Kamer Cevahir'e, "Geçmiş olsun. Mahir vurulmuş, Hüseyin yaralı olarak kurtulmuş." dedi. Ancak Ankara'ya gelince ölenin Hüseyin Cevahir olduğunu öğrendi ve bir otobüse binerek İstanbul'a geri döndü. Selimiye Askeri Kışlası'na giderek gereken işlemleri yaptırdıktan sonra Süreyyapaşa Hastahanesi morgundan Cevahir'in cenazesini aldı, doğduğu köye götürdü. Cenaze törenine binlerce kişi katıldı.

Hüseyin Cevahir'in annesi Fatma Hanım, oğlunun eşyalarını görmeye dayanamadığı için kitapları, fotoğrafları, ondan kalan ne varsa hepsi evden uzaklaştırıldı.

Fatma Hanım, her gün Hüseyin Cevahir'in mezarını ziyaret ediyordu. Oğlunun acısını içinde duya duya 1986 yılında öldü.

Hüseyin Cevahir'in babası Düzgün Cevahir, ikinci kez evlendi. Biri erkek biri kız iki çocukları oldu. Erkek çocuğuna "Hüseyin" adını verdi.

Hüseyin Cevahir, ölümünden sonra devrimciler arasında ef-saneleşti. Mahir Çayan ve Ulaş Bardakçı'yla birlikte adı slogan-laştı: "Mahir, Hüseyin, Ulaş; kurtuluşa kadar savaş!..."

Daha sonraki yıllarda binlerce çocuğa Çayan, Cevahir, Ulaş adları verildi. Böylece Cevahir ve arkadaşları, uğruna can verdikleri halk içinde adlarıyla yaşamaya devam ediyorlar.

* * *

Hüseyin Cevahir'in mezarı, devrimciler tarafından bir kampanya düzenlenerek toplanan para ile yaptırıldı.

Cevahir şimdi doğduğu topraklarda yatıyor...

Hüseyin Cevahir'in Kişilik Özellikleri

Hüseyin Cevahir; okuyan, yazan, olgun, ağırbaşlı bir kişiydi. Arkadaşlık ilişkilerinde içtenliği ile tanınıyordu.

Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne geldiğinde, yaşı diğer öğrencilerden birkaç yaş büyük olduğu için ve olgun tavırlarından dolayı kendisine "Baba" lakabı verilmişti.

Son eylemlerin tümünde birlikte yer aldıkları arkadaşlarından Oktay Etiman, Cevahir'in kişisel özelliklerini şöyle anlatıyor:

"Cevahir insan olarak yumuşak huylu, esprili, bilgili ve kültürlüydü. Ahmet Arif'in 33 Kurşun şiirini çok severdi. Hatta Ahmet Arif'i SBF'ye Ziya Özkan ile birlikte davet ettiler. Ahmet Arif'i ilk kez orada gördüm. Cevahir gülümseyen bir arkadaştı. Kaşlarını hiç çatık görmedim. Tiyatrovari hareketleri olmazdı.

Çünkü o kendine güvenli bir arkadaşı. Rahattı ve yapmacık hareketleri yoktu. Şimdi baktığımda oturmuş bir kişilik görüyorum. İnsancıl yönleri çok güçlüydü. Eylemler sırasında üzerine düşeni yapmıştır. Son Elrom eyleminde yeşil bir elbise almıştı ona. Çünkü elinde çiçekle gelecekti. Şimdi o hâliyle hatırlıyorum. O yüzden öldüğüne hâlâ inanamıyorum.”⁶³

Oktay Etiman’ın tanıklığına göre Hüseyin Cevahir, çevresinde sevilen bir kişiydi. Bu görüşünü, *“Sevenleri çoktu. Hatta Cevahir öldükten sonra ona sevgi duyanlar bize katıldı.”* diye belirtiyor.

Cevahir, aynı zamanda kitleler karşısında iyi konuşma yeteneği olan bir kişiydi. Siyasal Bilgiler Fakültesi gibi o dönemde en nitelikli öğretim üyeleri ve öğrencilerin bulunduğu bir kurumda başkanlık görevine seçilmesi de bu özelliğini kanıtıyor. Arkadaşlarından Hakkı Zabcı da, *“Egemenlik kültürüne karşı çıkışını yazın hayatında da olgunlaştıran Hüseyin Cevahir, aynı zamanda çok iyi hatipti. Özellikle Anadolu çocukları tarafından çok sevilmesiyle bu özellikleri birleşince, Öğrenci Derneği Başkanlığı’na seçildi. Ama burada asıl söylenmesi gereken, Mahir de Cevahir de söze karşı canlarını ortaya koydular Hüseyin alçakgönüllü ve sitemsiz, kısa yaşamı sonrası devrimcilerin gönlünde taht kurdu.”*⁶⁴ diye onun bu özelliğini vurguluyor.

Cevahir’in kariyer peşinde koşan biri değil; alçakgönüllü bir sıra neferi olduğunu arkadaşlarından İlhami Aras’ın anısı kanıtıyor:

63 Oktay Etiman’la yaptığımız özel görüşmeden.

64 Hakkı Zabcı ile yaptığımız özel görüşmeden.

“TİP çalışmalarından anımsadığım bir şey var: Yanılmıyordum TİP kongresiydi. Biz de salonu hazırlıyorduk. Bir ara salon dışında Cevahir bana, ‘Şu bayrağı salona asar mısın?’ dedi. Ben de bayrağı aldım ve salona yöneldim. Tam merdivenleri çıkarken ‘Niçin kendi asmıyor da beni gönderiyor!’ diye düşündüm ve geri döndüm. Cevahir’e, ‘Sen niye asmıyorsun?’ dedim. Çok nazik bir şekilde, ‘Az önce işim vardı, şimdi işim bitti ver ben asayım.’ dedi ve bayrağı alıp salona gitti. Ben çok utanmıştım. Bana çok inceden bir ders vermişti.”⁶⁵

İlhami Aras, Cevahir’in kişisel özellikleri ve espri anlayışı konusunda şu gözlemlerini ekledi:

“Arkadaşlarını hep yüceltirdi. Herkese bir yer kazandırır. Ortada bir başarı varsa onu bir arkadaşına yükleyerek onu yüceltmeye çalışırdı.

Aynı zamanda şakacı bir yanı da vardı. İçerdayken ikide bir bana omuz atıp, ‘Bizim nam ne olacak?’ diye soruyordu. Bulduğu yeri hemen araştırırdı. Bu şakası da bu özelliğinin bir sonucuydu. Hapiste Niyazi Dayı diye bir adli mahkûm vardı. Onu gösterdi ve ‘Bu var ya niye yatıyor biliyor musun?’ dedi. Ben de bilmediğimi söyledim. Hemen yaptığı araştırmanın sonucunu aktardı. Ankara’nın bir köyünde kötü bir adam varmış ve herkese zulmediyormuş. Köylü bir gün toplanıp bu adamı öldürmüş. Baş da Niyazi Dayı çekmiş. Gençler de gelmiş ve ‘Niyazi Dayı, sen yaşlısın bırak biz üstlenelim!’ demişler. Niyazi Dayı ise ‘Tamam da bizim nam ne olacak!’ demiş ve gençlerin teklifini kabul etmemiş. Bunun üzerine Niyazi Dayı 23 yıl ceza almış.

Cevahir de bunu öğrenmiş, ikide bir gelip, ‘Bizim nam ne olacak?’ diye şaka yapıyordu.”

65 İlhami Aras’la yaptığımız özel görüşmeden.

İlhami Aras, Cevahir'in arkadaşlarını yücelterek onları yüreklendirmesi konusunda da şu açıklamayı yaptı:

"Mahir ile aramızda bir mesafe vardı. Cevahir de bizim ağırlığı olan arkadaşlarımızdandı. Her şeyden önce güzel konuşurdu. Beni yüceltmek için abartarak anlatırdı. Yoldaşlık böyle bir şey olsa gerek!"

Cevahir'in Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden arkadaşı Nasuh Mitap da onun hakkında benzer değerlendirmelerde bulunuyor:

"Cevahir, yumuşak huylu aynı zamanda kararlı bir arkadaşımızdı. Sürekli okuyan, araştıran özelliğinin yanında alçakgönüllülüğüyle de dikkat çekerti." ⁶⁶

Hüseyin Cevahir'i yakından tanıyan arkadaşları onun alçakgönüllü, sevecen, iyi konuşan, dost ilişkilerine önem veren, gelişmiş mizah duygusuna sahip, çevresinde sevilen bir kişi olduğu konusunda birleşiyor.

Hüseyin Cevahir'in Ardından

Hüseyin Cevahir'in öldürülmesinden sonra, rehin alınan Sibel Erkan, basında ve kamuoyunda ilgi odağı oldu. Hürriyet gazetesinin 5 Haziran 1971 günkü sayısında, "Yarın Başlıyoruz" duyurusu ile Sibel Erkan'la yapılan ve 7 gün süren bir dizi röportaj yayımlandı.

Sibel Erkan o röportajlarda:

"İlk gün dışarıya karşı beni öldüreceklerini söylerken bana da dönüyor, 'Merak etme Sibel, seni öldürecek değiliz. Bakma onlarla böyle konuşmamıza ama senin sayende biz de kurtulacağız.' diyorlardı." sözleriyle Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir'in kendisine kötü davranmadıklarını belirtiyor. Yönlendirme soruları-

66 Nasuh Mitap'la yaptığımız özel görüşmeden.

na verdiği yanıtı bir yana bırakırsak, rehin sürecinde çektiği sıkıntılarını da içtenlikle dile getirmiştir.

* * *

Hüseyin Cevahir'i karşıdaki bir binadan ateş ederek vurduğu söylenen ödüllü keskin nişancı Dn. Bnb. Cihangir Erdeniz, 21 Temmuz 1971'de yarbaylığa terfi etti. O dönemde basında kendisine ve nişancılığına övgüler düzülen yazılar yayımlandı. Piyade tüfeğini ne denli ustalıkla kullandığını ballandıra ballandıra anlattı. Üç yıl sonra da yarbay rütbesinden emekli oldu.

Cihangir Erdeniz emekli olduktan sonra Pendik 23 Nisan Caddesi'nde av malzemeleri satan bir dükkân açtı. 23 Haziran 1978 Cuma günü dükkânında otururken silahlı üç kişinin saldırısına uğrayarak yanında çalışan ve evlatlık edindiği Mustafa Erdem'le birlikte öldürüldü.

Olayı Hürriyet gazetesi 24 Haziran 1978 günü "İntikam Dizisi Sürüyor / Cevahir'i Vuran Yarbay Öldürüldü" başlığıyla verdi. Haberde özetle şöyle yazılmıştı:

Son günlerde "Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir'in kanı yerde kalmayacak" diye tehdit edilen emekli Yarbay Erdeniz, silahını yanından ayırmıyordu. Cinayeti Marksist-Leninist Silahlı Propaganda Birliği üstlendi ve sırada başkalarının da bulunduğunu bildirdi.

Emekli Yarbay Cihangir Erdeniz'in yakınları binbaşı rütbesiyle katıldığı Maltepe olayları sonrasında Erdeniz'in sürekli ölüm korkusu içinde yaşadığını belirttiler. Ölümünden önce, tehdit mektupları alıyordu. Can güvenliği için Ömerli Barajı kıyısında bir ev yaptırmıştı, öldürülmeseydi Alman eşi Melita (daha sonra Müslüman olarak Melike adını almış) ile oraya yerleşecekti.

* * *

**ASKERİ
ANEME
EDİLDİ**

**İHOĞİN
BİREYİN
İNİSİNDE
İLANDI**

**Anayasa
Kongresinde
Görüşüldü**

**YAŞAMAK
GÜZEL ŞEY**

YARIN BAŞLIYORUZ

ESARET ODASI: İki kişi...

MAHR, annesi ağa-
dan beslenince sınırlendi.
Ona işkence yapıyor sandı
ve tonusunu üzerine çevirip:
(Şimdi artık seni öldürmeye
karar verdik. Uçumuz be-
raber öleceğiz) dedi.

Hürriyet, 5 Haziran 1971

O dönemde İstanbul Siyasi Şube Müdürü olan Ilgız Aykutlu, 6 Şubat 1979'da evinin önünde uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürüldü.

7 Şubat 1979 tarihli Hürriyet gazetesinde olay şöyle anlatılıyor:

12 Mart döneminin İstanbul Siyasi Şube Müdürü Ilgız Aykutlu, dün akşam Aksaray'daki evinin önünde arabasından inerken otomatik silahlı iki militan tarafından kurşun yağmuruna tutulmuş ve delik deşik edilerek öldürüldü.

Milliyet gazetesinde 7 Şubat 1979 günü verilen habere göre olayla ilgili olarak gazetelere telefon edenler şunları söylemişti:

12 Mart uygulamasında devrimcilere ve THKP-C önderlerinin işkence yapan, aynı zamanda bir grev kırıcısı olan Ilgız Aykutlu.

Halk Mahkemesi'nin verdiği karara uygun olarak Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi savaşçıları tarafından vurulmuştur. Mücadelemiz, faşizmin karanlığını yırtacaktır.

Gazetede Aykutlu'nun yaşamına ilişkin de şu ilginç ayrıntılar verilmektedir:

Aykutlu, 1. Şube müdürlüğünden istifa ettikten sonra İstanbul ve Bursa başta olmak üzere çeşitli illerin barolarına başvurarak avukatlık yapmak istemiş ancak bu istemleri reddedilmiştir. Son olarak Ordu Barosu tarafından başvurusu kabul edilen Aykutlu, avukatlık yapmaktaydı.

İlgiz Aykutlu'nun ölümünden sonra Milliyet gazetesinde yayımlanan yazılarda onun Türk milliyetçisi olduğu için öldürüldüğü belirtiliyor. Hatıraları okununca aşırı sağ görüşlere militanca bağlı bir kişi olduğu görülüyor. Üniversiteleri, "komünistlerin taze kan deposu" olarak niteliyor. Üniversitelerde okutulan ders kitaplarını bile "komünist ilmi" olarak niteleyecek denli kendini koşullandırmış olduğu görülüyor.

* * *

Hüseyin Cevahir'in öldürüldüğü Maltepe olaylarında binaya ilk giren timin içinde görev alan Polis Memuru Hilmi Kaya, 6 Aralık 1979 Perşembe günü silahlı saldırı sonucu öldürüldü.

7 Aralık 1979 günkü Hürriyet gazetesinde olayla ilgili "Başkomiseri arkadan vurdular" başlıklı haber şöyledir:

Sessizce yaklaşan anarşist, kurşunu, 1971'de Çayan operasyonuna katılmış olan Başkomiser Hilmi Kaya'nın beynine sıktı. (...) Saat 13:30'dan sonra gazetelerin ve ajansların telefonları çalmaya başlamıştı. Boğuk bir ses, beklenen bildiriği yazdırıyordu:

İntikam dizisi sürüyor

Yeni bir intikam dizisi...
Hüseyin Cevahir'in...
Maltepe'de...
Çayın'la...
Halk Kurtuluş Partisi...

YEDİYİ SONUNA...
Hüseyin Cevahir'in...
Maltepe'de...
Çayın'la...
Halk Kurtuluş Partisi...

Cevahir'i vuran yarbay öldürüldü

BİR MASAL GİBİ...

Hürriyet, 24 Haziran 1978

"1 Haziran 1971'de Maltepe'de Hüseyin Cevahir yoldaşın katledildiği operasyona katılan, halk düşmanı, işkenceci katil, Örnektepe Başkomiseri Hilmi Kaya, Marksist-Leninist Silahlı Propaganda Birliği gerillaları tarafından bu sabah saat 08:55'te Okmeydanı'nda cezalandırılmıştır. İşçi sınıfının önderlerini katleden halk düşmanlarından hesap soruyoruz, soracağız. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi Marksist-Leninist Silahlı Propaganda Birliği - İyi Günler."

* * *

OTOMOBİLİNİN İÇİNDE VURDULAR

Emniyet eski 1. Şube müdürü Ilgız Aykutlu yaygın ateşi ile öldürüldü

● Aksaray'daki evinin önünde saat 21.15'de otomobilini park ederken 2 kişinin ateşiyle yaralanan 12 Mart'ın Siyasal Polis Müdürü hastaneye kaldırılırken yolda öldü, yanında bulunan eşi yaralı olarak kurtuldu. Aykutlu'yu öldürenler kaçtı

Ankara'da silahlı eylem
sanığı 6 ülkücü yakalandı

Haberler 4. Sayfada

Açılan ateş sonucu Aykutlu'nun otomobilinin önüne düşen silahlar. (SAYIŞ A)

Milliyet, 7 Şubat 1979

7 Aralık 1979 Cuma

Hürriyet

GÜNLÜK MÜSTAKİL MİLLİYET GAZETİ

YERİ: SİĞIRCI YOLU 1500
TELEFON: 212 111 1111
DİJİTAL: 212 111 1111

KURUCUSU: SEDAT BİLALİ (1906-1978)

YAYIN YERİ: ANKARA

Başkomiseri arkadan vurdular

Sessizce yaklaşan anarşist
kursunu, 1971'de Çarın
Operasyonuna katılmış olan
Başkomiser Hilmi Kaya'nın beyinine sıkı Geride bir es ve iki yetim kaldı

Milliyet, 7 Aralık 1979

12 Mart darbesinden sonra CHP'den istifa ettirilerek 26 Mart 1971'de partilerüstü hükümet kurdurulan Nihat Erim, 19 Temmuz 1980 günü İstanbul'da silahlı saldırı sonucu öldürüldü. Eylemi "Devrimci Sol" üstlendi.

*

Nihat Erim Hükümeti'nde Adalet Bakanlığı yapan İsmail Hakkı Arar, 20 Mart 1993 Cumartesi günü Ankara Kavaklıdere'deki evinde ölü bulundu.

Hüseyin Cevahir ve Arkadaşlarının Mirası

Hüseyin Cevahir ve arkadaşlarının mirası olarak yalnız THKP-C dönemini dikkate almak son derece sığ ve yanıltıcı bir bakış açısı olur. Bu miras, hatasıyla sevabıyla 1960 sonrası tüm sol birikimi içerir. THKP-C, bu birikimin yalnızca son halkası olma özelliğini taşır. TİP, TİP'ten kopma ve MDD hareketi, FKF, Dev-Genç ve son olarak da THKP-C, Hüseyin Cevahir kuşağının gelecek kuşaklara mirasıdır.

Hüseyin Cevahir'in ve THKP-C'nin önder kadrolarının 1971-1972 yıllarında yok edilmeleri, onların mirasının 1974 sonrasında yeni kuşak devrimciler tarafından savunulmasını zorunlu kılmıştır.

Daha 1971'de Münir Ramazan Aktolga ve Yusuf Küpeli, parti çizgisine aykırı hareket ettikleri gerekçesiyle ihraç edilmiştir. "İlhan ve Mahmut Arkadaşlara" hitaplı ihraç kararında şöyle deniyordu:

Partimizin ideolojik-politik-stratejik-örgütsel ilkelerini "Narodnizm", "Marksizm ile Narodnizmin eklektik birleştirilmesi, en tehlikeli sol sapma" diye niteleyerek, partimizin devrimci çizgisi yerine uluslararası sosyal pasifizmin çizgisini, partinin genel komitesinden habersiz tezgâhlama gayretleri içinde olan sizlerin partimizde kalmasına artık fiilen imkân yoktur.

*Bu nedenle, Genel Komite üyeleri olarak, bizler partideki bütün yetki ve görevlerinizin iptaline ve de partiden ayrılmanıza karar verdik.*⁶⁷

1968 kuşağından geri kalanlar, THKP-C geleneğini tümüyle savunarak aynı çizgide yeni bir hareket oluşturma yoluna gitmedi. 1974 sonrasının koşullarına göre, özde Dev-Genç geleneği temel alınarak eski kuşak devrimcilerle yeni kuşak militanlar, THKP-C'nin teorik birikimi üzerinde yeni örgütler oluşturdular.

Hüseyin Cevahir ve arkadaşlarının teori ve pratikleri, 1974 sonrası genç devrimci kadrolar üzerinde büyüleyici bir etki yarattı. Önder kadroların sarsıcı eylemleri ile kurulu düzene pervasızca başkaldırmaları ve ardından vahşice katledilişleri; zaten Bedrettinler, Pir Sultanlar, Köroğlular, Dadaloğlular geleneğini yüreğinde duyarak yaşatan devrimcilerin belleğinde derin izler bırakmıştı. Ama Hüseyin Cevahir ve arkadaşlarının asıl kalıcı olan mirasları, gelecek kuşaklara bıraktıkları teoride aranmalıdır. THKP-C hareketini dönemin diğer devrimci örgütlerinden ayıran temel özellik de buradadır. THKO, önderlerinin efsaneleşen mücadelesi ve gerçekleştirdikleri eylemlerin dışında, gelecek kuşaklara bütünlüklü bir teorik açılım bırakamamıştır. En önemli metinleri, 1971 yılında Hüseyin İnan tarafından Mamak Cezaevi'nde kaleme alınan "Türkiye Devriminin Yolu" başlıklı broşürdür.

Başta Mahir Çayan olmak üzere Hüseyin Cevahir ve THKP-C'nin diğer önderleri, ülke ve dünya sorunlarına ilişkin hemen hemen her konuda özlü, vurucu, etkileyici saptamalarda bulunmuşlardır.

Öyle ki 1974 sonrası genç devrimci kuşaklar, neredeyse her konuda kafalarındaki sorulara açıklık getiren teori birikimini, Mahir Çayan ve arkadaşlarının mirasında bulmuştur. Geriye, bu

67 THKP-C Dava Dosyası, Yazılı Belgeler, Yar Yayınları, İstanbul 1988, s. 453-454.

teorik mirası günün koşullarına göre düzenlemek kalmıştır. Ancak bu, o denli kolay bir iş değildir. Doğal olarak yorum ayrılıkları ortaya çıkmıştır.

1974 sonrasında içeriden THKP-C geleneğine ilk önemli eleştiri, “Maocu” bir çizgiye yönelen “Militan Gençlik” çevresinden geldi. Bu çizgi daha sonra “THKP-C Halkın Yolu”, “Devrimci Halkın Yolu”, “Halkın Yolu” gibi adlarla fazla bir varlık göstermeden sol siyaset sahnesinde etkisizleşti.

1974 sonrasında, Hüseyin Cevahir ve arkadaşlarından sağ klanların bir bölümü “Devrimci Yol”, bir bölümü de “Kurtuluş” hareketini oluşturdu.

1975 yılında yayımına başlanan Devrimci Gençlik dergisi çevresi, 1968 kuşağının devrimci mücadelesini miras alarak, yeni döneme uygun mücadele biçimlerini geliştirmiştir.

Bu hareket, 1976’da DGDF (Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu)’yi kurarak ileri bir aşamaya sıçradı. Ardından; geniş kitlelerin birçok sorununa çözüm üreten, aktif savunma çizgisinde faşizme karşı mücadele yürüten “Devrimci Yol” hareketi doğdu. 1978 yılında bir ayırım geçiren “Devrimci Yol” hareketi, içinden “Devrimci Sol” hareketini çıkardı.

Hüseyin Cevahir ve arkadaşlarının mirasına, kimi eleştirilerle birlikte sahip çıkan hareketlerden biri de “Kurtuluş” oldu. 1976’da Kurtuluş Sosyalist Dergi’nin yayımı ile bu hareketin temeli atıldı. “Sınıf savaşının salt siyasal mücadeleye indirgenmesi” diye eleştirilen THKP-C çizgisinden giderek uzaklaşıldı.

1974 sonrasında, Hüseyin Cevahir ve arkadaşlarının siyasal mirasını olduğu gibi benimseyen bir dizi küçük çevre de çıkmıştır. Bu çevreler, değişen koşulları, toplumsal evrimi, ülkenin o anda içinde bulunduğu siyasal koşulları fazla irdelemeden THKP-C’nin sürdürücüleri olarak ortaya çıktılar. Tümüyle il-

legal mücadele yürüten bu örgütler, hızla bölündüler ve adları ses getiren birkaç eylemde kaldı. Bunlardan başlıcaları; THKP-C Çayan Sempatizanları, THKP-C Cephe Yolu, THKP-C Devrimci Koordinasyon Birliği, MLSPB (Marksist-Leninist Silahlı Propaganda Birliği), THKP-C Devrimci Savaş, THKP-C Eylem Birliği, THKP-C Halkın Devrim Öncüleri, THKP-C Marksist-Leninist, THKP-C Türkiye Kızıl Muhafızlar Ordusu, THKP-C Üçüncü Yol gibi örgütlerdir.

Hüseyin Cevahir'i döneminin devrimci kuşağından ayıran en önemli özelliği, onun aynı zamanda bir "edebiyat adamı" olmasıdır. Bu yönü Cevahir'in genç devrimci kuşaklara bıraktığı en önemli mirasıdır. Genç kuşaklar, bir devrimcinin yalnızca siyasal konularda değil, yaşamın her alanında boy göstermesi gerektiğini Cevahir'den öğrenmiştir.

Hakkı Zabcı, Cevahir ve arkadaşlarının bıraktıkları mirası şöyle değerlendiriyor:

"Cevahir döneminde hareket çok kitlesel değildi; daha doğrusu kitleselleşmeye ömrü yetmedi. Ama sonrasında bıraktığı miras, kitleselleşmenin yolunu açtı. O dönemde kitleselleşmeye yönelik çalışmalar da yok değil. Mahir'in Karadeniz gezileri var. Ayrıca Cevahir'in köy çalışmaları da biliniyor. Buna rağmen yeterince kitleselleşmeyen bu hareket, bıraktıkları miras ile devamında kitleselleşecektir." ⁶⁸

Özet olarak; Hüseyin Cevahir ve arkadaşlarının kendi canlarını ortaya koyarak sürdürdükleri mücadele, Türkiye siyaset tarihinde derin izler bırakmış, yağmasız, talansız, daha güzel ve özgür bir dünya özlemi ile yola çıkanların eylem kılavuzu ve umut ışığı olmuştur.

68 Hakkı Zabcı ile yaptığımız özel görüşmeden.

2. BÖLÜM

HÜSEYİN CEVAHİR'İN YAZARLIĞI

Hüseyin Cevahir'in Yazınsal ve Siyasal Metinleri

I. Hüseyin Cevahir'in Yazınsal Metinleri

1. Kalın Çizgileriyle Edebiyatımızın Dünü
Metin Üzerine Notlar
2. "Çocuk ve Allah"ta Simgeler, Görüntüler, Çelişmeler
Metin Üzerine Notlar
3. "Cevizdere'de" Öyküsü Üstüne Bir Çözümleme
Metin Üzerine Notlar

II. Hüseyin Cevahir'in Siyasal İçerikli Metinleri

1. Doğu Anadolu Raporu
Metin Üzerine Notlar
2. Kitleler, Küba Devrimi ve Yeni Oportünizm
Metin Üzerine Notlar
3. Hüseyin Cevahir'in Yazılarının Dil ve
Anlatım Özellikleri

Hüseyin Cevahir'in

Yazımsal ve Siyasal Metinleri

Hüseyin Cevahir'in yalnızca bir devrimci ve eylem adamı olmadığını, aynı zamanda bir kültür ve yazın adamı olduğunu çeşitli dergilerde çıkan yazılarından anlıyoruz.

Cevahir, bir yandan devrimci mücadele içinde tüm eylemlere aktif olarak katılırken bir yandan da yazın ve sanatla ilgilenmiştir. Bu da bir devrimcinin nasıl olması gerektiği konusunda Cevahir'in gelecek kuşaklara bıraktığı kalıtlardan biridir.

Cevahir'in elimizde bulunan beş metni, o dönemde henüz 23-25 yaşlarında olan bir üniversite öğrencisinin birikimini göstermesi bakımından ilginçtir. Gerek siyasal gerek yazımsal konularda bu denli yetkin olabilmek, çok yoğun kültürel çalışmaları gerektirir. Dönemin devrimcileri, büyükçe bir ülkenin siyasal-sosyal sorunlarına çözüm üretmeyi nasıl ki birkaç yıla sığdırabilmiş, on binlerce kişiyi eyleme geçirebilmişse, buna koşut olarak yoğun bir kültürel birikim kazanmayı da başarmışlardır.

Cevahir'in daha İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi'nde öğrenciyken sanat çevreleri ile ilişki içinde olduğunu arkadaşlarının tanıklığından öğreniyoruz. Ancak onun İstanbul yaşantısı ile ilgili bilgilerimiz çok azdır. Ankara'ya gelip SBF'de öğrenime başladıktan sonra dergilerde çıkan yazılarını izleyebiliyoruz.

Cevahir'in SBF'den arkadaşı İlhami Aras, "İçimizde Cevahir, bizden daha çok okuyordu."¹ derken; Hakkı Zabcı, Cevahir'i, "Etkileyici yazan ve iyi konuşan biriydi."² diye tanımlıyor.

¹ İlhami Aras'la yaptığımız özel görüşmeden.

² Hakkı Zabcı ile yaptığımız özel görüşmeden.

Kuşkusuz Cevahir'in kendi imzasıyla çeşitli dergilerde yayımlanan yazılarından daha çok çalışması vardır. Amcası Ali Kamer Cevahir'in belirttiğine göre³ Hüseyin Cevahir daha lise yıllarından itibaren çok kitap okuyan, yazan bir kişidir. Yazılarını biriktirmiş ve daktiloya çekmeyi de düşünmüştür. İnsanlık ve sevgi temalı bu yazılar bulunamamıştır. Cevahir, ülkemizdeki çoğu genç gibi şiir de yazmıştır. Ancak ne yazık ki şiirlerine de ulaşamamıştır.

Hüseyin Cevahir'in yönetiminde bulunduğu ya da yazdığı kimi dergilerde çıkan imzasız yazıların bir bölümünün de onun kaleminden çıktığı düşünülebilir. Ancak bu durum, birkaç tanık tarafından kuşku bırakmayacak biçimde saptanamadığı için, biz yalnızca imzalı yazıları üzerinde duracağız.

Hüseyin Cevahir'in elimizde bulunan ilk yazısı, Yeni Eylem dergisinin Nisan 1968'de yayımlanan 1. sayısında çıkmıştır. Cevahir "Kalın Çizgileriyle Edebiyatımızın Dünü" başlıklı yazıda, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın tarihsel gelişimini genel hatlarıyla ele almıştır.

Yordam dergisinin Mayıs-Haziran 1969 tarihli 3/23'üncü sayısında çıkan ikinci yazısında, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın bir şiir kitabını incelemiştir.

Yordam dergisinin Temmuz-Ağustos 1969 tarihli 4/24'üncü sayısında çıkan üçüncü yazısı, Haluk Aker'in "Cevazdere'de" öyküsü üzerinedir.

Dördüncü yazısı Aydınlık Sosyalist Dergi'nin Mayıs 1970 tarihli 19. sayısında yayımlanan "Doğu Anadolu Raporu"dur. Küba devrimi konusunda yazdığı beşinci yazısı ise Aydınlık Sosyalist Dergi'nin Eylül 1970 tarihli 23. sayısında yayımlanmıştır.

³ Ali Kamer Cevahir ile görüşen Turhan Feyizoğlu, İki Adalı, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2006.

Bu beş yazının ilk üçü edebiyata ilişkin metinlerdir. “Doğu Anadolu Raporu” hem yazınsal hem siyasal içerikli bir metindir. Küba devrimini ele alıp incelediği yazısı ise siyasal içerikli bir metindir.

I. HÜSEYİN CEVAHİR’İN YAZINSAL METİNLERİ

1. Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü⁴

Türkiye düşün tarihinin en devingen yılları yaşanıyor şimdilerde. Bir taraftan eyleme dönüşen ve halkın bilinçli desteğini sağlama yolunda olan toplumcu düşünce, diğer taraftan bu düşünce biçiminin kuramını yapan düşünürlerin kitapları, yazıları, incelemeleri.

Günden güne değişen, oluşan bu ortam içinde okurlar ve yazarlarca en çok tartışılan, konuşulan, üzerinde ileri geri söylenen bir başka konu da sanat -özellikle edebiyat- oluyor. Açık oturumlar, soruşturmalar gün geçmiyor ki bir dergide yer almamış olsun. Herkes kendine göre, işin derinine inmeden ucuz pahalı karşılıklar veriyor bu sorulara. Kimi çıkmazda olduğunu, battığını kabul ediyor. Ama “çıkmanın güzelliklerine” dalıp gidiyor. Kimi daha dipdiri, sapasağlam olduğunu, aslan gibi olduğunu söylüyor. -Öyleyse nedir bu telaş?- Kimi 1961 Anayasası’nın getirdiği özgürlüklerin okuyucuyu toplum-bilimle uğraşmaya ittiğini söylüyor, kimi keşke “basitlik yapsaydık” diye düşünüyor, yazıyor. Kimi de bir şeyler yazıyor ama hiçbir şey diyemiyor.

Karşılıkların, eleştirilerin, incelemelerin büyük kısmı sorunu bir yönüyle ortaya seriyor hemen hemen. Ama böyle önemli

4 “Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü” Yeni Eylem dergisinin Nisan 1968 tarihli 1. sayısında yayımlanmıştır.

-hele bugünlerde- bir konuyu tek sebeple açıklamanın olanaksızlığına değinmiyor kimse.

“Her çağ kendi sanatçısını getirir.”

Sanırsız ki hiçbir zaman Türkiye'nin bu denli çok etkin okuyucusu olmamıştır. Gerçekten bilinçli, kültürlü, çağına göre düşünmenin olanaklarına ermiş okur sayısı her geçen gün daha da artmaktadır. Yalnız bir önemli eksikle: Edebiyat, daha doğrusu sanat kültüründen yoksun olarak. Edebiyat kesiminin havası hiç de iç açıcı değil. Yıllanmış ve hiçbir niteliği olmayan kitapları bölük pörçük çevirerek Türk edebiyatına yön verdiklerini sananlarla, yersel özellikleri olmayan yazılar bastırarak yeni akımlar yaratabileceklerine inananlar kafalarını ellerinin arasına aldıkları zaman daha olumlu düşünmelidirler. -Büyük iyimserlikle.- Neden edebiyat kültürü edinmiş okuyucu sayısı azdır?

Öte yandan toplumcu-gerçekçi edebiyatın yürekler parçalayıcı durumu. Zaman zaman propaganda edebiyatına dönüşen -hatta aşan- şiirler, öyküler. Okunamamak yine de.

İşte genel havası edebiyatımızın.

Çok ilerilere gitmeden bu genel havaya gelişi, gelişin getirdiklerini ve geleceğini incelemekte yarar vardır.

İlk kez eski şöhretlere -kırpılıp yıldız yapırlılar bazen. Büyümelere- karşıt bir kampanya Resimli Ay dergisiyle başlatılır. Bir yandan siyasi bir dergi oluşu, bir yandan çok yaşayamaması pek uzun sürdürmez bu karşı çıkışı.

1925'lerin ve sonrasının edebiyatı genellikle belirli koşulları benimsemiş topluluklardan çok, bireysel çıkışlarla doludur. Değersiz bir sürü yazarın, ozanın yanında değerlilerin isimleri ve etkileri şimdi de sürmektedir. Tek çıkışları toplu bir şekilde vermenin güçlüğü göz önüne alınarak, bunların birer birer alınıp

incelenmesi daha az güç ve daha yararlı olur. -Hatta masallar, halk şiirleri, Dede Korkut türküleri köklü incelemelerle bugünkü yazarlarımıza hem ışık tutar hem Anadolu edebiyatının geniş bir değerlendirilişi yapılmış olur.-

Toplumcu anlayış geleneğini dışarıda bırakırsak -bu görüşün yazarlığını yapanları da gruplandırmak iyi olacak- ilk kuşak Garip Hareketi'dir. -Hecenin Beş Şairi, Yedi Meşaleciler, Fecr-i Âti... bir yana. Bunlar hem tam bir anlayışın sürdürücüleri hem de bir grup niteliği taşımazlar. Daha öncelerde Servet-i Fünun.-

Aruza ve heceye karşı özgür koşuk; Nâzım Hikmet, H. İ. Dinamo, Ercüment Behzat, A. H. Çelebi tarafından benimsenmeye başlanır. Yine de şiirin biçiminde yapılan bu değişiklik yer yer uyaklarla zenginleştirildiği için Garipçilerin uyandırdığı büyük tepkiyi uyandırmaz. Garipçiler tüm olarak bir geleneğin dar kalıplarına karşı çıkarlar. Şiirlerinde de sanki istediklerini veriyorlarmış ya da eleştiriyorlarmış gibi bir hava sezilir. Özellikle Orhan Veli'de bu belirginlik açıktır. Bir bakıma Garip denince sacayağından ilk akla gelen isim Orhan Veli oluyor. Belki öldüğünden, belki de Melih Cevdet-Oktay Rıfat ikilisinin daha sonraları aynı anlayışı sürdürmemelerinden.

Türk şiirinde yenilikçiliği incelerken birçok yabancı ozanın, özellikle Fransız ozanlarının üzerinde durmak gerekiyor. Baudlaire, Rimbaud, Mallarmé, Verlaine bunlardan birkaçıdır. Yerli ozanlarımızdan da yukarıda belirttiğimiz ozanların şiirlerini çevirenlerin etkileri çok olmuştur. Garipçilerin üzerinde -kendileri de çevirmişlerdir- en azından onların şiirlerine bir karşı koyuş olarak alınır bu etki görünür. 1940'larda ağırlığını Türkiye'de de duyuran İkinci Büyük Savaş. Savaşın getirdiği faşist yönetim. Ve bu yönetimin koşulları içinde Garipçilerin şiiri daha iyi anlaşılır.

“Benden önce gelmiş ressamın resimlerinin bendeki nicel birikimlerinin bir nitel dönüşümüdür benim resmim.”

Kendilerinden önceki kuşakların büyük duyarlılığına, sözcük oyunlarına karşı bir başkaldırmadır Garipçilerin şiiri. Bir başka ince duyarlılıktır da aynı zamanda. Şekilde herhangi bir sınırlamayla zorlanmaksızın “yeni güzellikler” vermenin yolunu denerler. Günlük yaşantının, belki de en büyük kavganın küçük kesintilerini bir bıçak keskinliğiyle örerler. İğnelemeleleriyle, alaylarıyla faşizme başkaldıran kişilerdir. -Nitekim Oktay Rifat’ın ve Melih Cevdet’in daha sonraları toplumcu-gerçekçi şiirler yazmaları daha o günlerde böyle bir öz taşıdıklarının kesin kanıtıdır.- Gücünün yetmediğiyle alay etmektir Garipçilerin şiiri. Çocukluğun güzelliğini taşıyarak. Ve o güç yetilmeyenler göçüp gitmişlerdir. Oysa Orhan Veli vardır. Melih Cevdet-Oktay Rifat olacaktırlar.

Garipçilerden sonra gelenlerin bir kısmı küçük, basit, iğneleyici şiir yazmayı kolay sanarak aynı yola sapmışlardır. Hatta aynı yöntemleri benimseyerek. Aynı yöntemlerle, aynı anlayışla bir kuşağı aşmak olanaksızdır. Ve de sanatın yaratıcı gücünü gölgelemektedir. Her şey çağında, yerinde değerlidir, öyle de değerlendirilir. Garip Hareketi şiirde bir halk hareketi olarak da değerlendirilebilir. Belirli bir azınlığın beğenilerine seslenmek yerine, doğrudan halkın beğenilerine seslenir. Halkın olaylar karşısındaki soğukkanlı ve alaycı tavrına benzer. Suya sabuna dokunmadan her şeye saplar bıçağını aslında. Bir sustalı gibi kısa ve kesin fırlar.

Gerek nesir yazılarında, gerekse Garip önsözünde Orhan Veli -ki Garip’in kuramını yapmıştır- şiirin halka dönük olmasını, bir işlevi olmasını savunur. İkinci Dünya Savaşı’nı, Hitler’i, Hiroşima’yı alır, inceler.

Her ne kadar Orhan Veli-Melih Cevdet-Oktay Rıfat şii çok kuru, imgesiz olması bakımından yerilebilirse de ardından imgeli, karmaşık, duyarlı, ağlamaklı 1950-60 Kuşağı'nı getirdiğinden şiiimize yaptığı büyük etki yadsınamaz.

1950-60 arasında yazarlara bir kuşak olarak bakılabilir mi? Tartışmasını yapmadan şunu belirtmekle yetinelim. Belirli bir anlayışı sürdüren ozanların, yazarların yanında tek olarak kendilerini sürdürenler, aşanlar da çoktur. Ama hem toplumsal yapımızın geçirdiği değişikliğin yazına yaptığı etkiyi yerine koyabilmek için hem de son yıllarda çok tartışıldığı için öyle incelemekte yarar umuyorum. -Ayrıca 1950-60 döneminin gerçekten iyi yapıtlar veren ozanlarını, öykücülerini, romancılarını daha sonraları tek tek inceleyeceğimden, şimdilik toplu bir bakışta sakınca görmüyorum.-

Ta Gariplerden başlayarak bugüne dek gelmenin zorluğu ortada. Önce çok uzun bir zaman bölümünü kapsadığı için ayrıntılarıyla incelemek olanaksızlaşıyor. Bir dizi hâlinde vermek, bir ay gecikme ile kopukluklar yaratıyor. İleriki incelemelerimde yazarları çağlarından soyutlayarak veremeyeceğime göre; yeri geldikçe yapacağımız araştırmaların daha verimli olacağına inanıyorum.

Bir yandan edebiyat adına çağımızın çok dışında kalmış bayağılıklara, ucuzluklara kanat geren bir anlayışın adamı olarak süregelenler vardır. Geniş maddi olanaklarıyla edebiyatımıza çağdışı bir tutuculuğu sistemli olarak yerleştirmek istemektedirler. Diğer taraftan belirli bir kadronun değişmezliğine inanıp başka bir biçimde tutuculuk sürdürülmektedir. Yıllardır hiç değişmeyen -değişen koşullara, anlayışlara karşı- anlayışlarıyla varolanlar da öte yandan eleştiri ve incelemenin azlığı, üstüne üstlük oturmamışlığı da bir başka sorun.

Bütün bunlar için 1950-60 Kuşağı kendini yargılıyor. Yürekliliklerine ve içtenliklerine diyecek yok. Ama özeleştiri geleneği olmayan bir yerde -en azından çevrede- adamın kendisini yargılaması öznellikten kurtulmuyor doğal olarak. Önce kendimizi eleştirme geleneği edinmeliyiz bence. Hiç olmazsa genç kuşak bunu yapmalı. 1950-60 Kuşağı bu yürekliliği gösterdiği için -eksikliklerine, birtakım duygusallıklardan kurtulamamasına karşın- kutlamaya değer. Ayrıca genç kuşağın kazançlı yanı az da olsa toplumsal bir eğitimden geçebilmesi ve bu olanağı bulabilmesidir. Önceki kuşakların bir başka olumsuz yanı da birbirlerini iyice tanımaması, okumaması ama eleştirmesi -hoş buna pek eleştiri de denmez ya! Dedikodular, kemirmeler, yüze gülüp arkadan vurmalar.-

Şu son iki yıl içinde çok şey yazıldı 1950-60 Kuşağı üstüne. Yıkılmış bir kuşak mıdır? Böyle bir yargıya varmak insafsızlık olur en azından. Eğer bir kuşak bütünüyle bir şeyler verebilmişse -biyolojik olarak tümü yok olsa da- yıkılmış sayılmaz. Yıkılmak pek acı oluyor doğrusu. Aslında yersiz bir sözcük. Çıkmaz. O daha kötü.

Gerçi 1950-60 dönemi içinde yazmaya başlayıp da bugün adı bile anılmayanlar vardır. Ellerini eteklerini çekip gittiler. Bunu olağan karşılamak gerekir. Hiçbir çağ gösterebilir miyiz her yazanı on sene içinde unutulmamıştır? Garip bir alışkanlıkla 1950-60 Kuşağı'na "İkinci Yeni" diyenler de oluyor. Eğer böyle yanlış bir yerine koymayı yapmakta diretenler varsa gerçekten onlar için 1950-60 dönemi tam bir çıkmazdadır. Ama ben böyle düşünmüyorum. Örneğin bir Edip Cansever, bir Turgut Uyar, bir Cemal Süreya, bir Ülkü Tamer çıkmazda değildirler. Ayrıca pek bulvarda da sayılmazlar. O başka.

Genç kuşak -bugünkü ortamda bir umuttur onlar. Arayış içindeki şiire, öyküye, romana onlar gerçek yerlerini kazan-

dıracaklardır. Türkiye'nin büyük ve sessiz oluşumu içinde kişinin eşyayla ilişkisini, iç gerilimlerini, dış dünyanın iç yansımalarını bilinçli değerlendirmelerle onlar aktaracaklardır- dönüm noktasında görevini yapabilmek için kendisinden önce gelen kuşakları iyi değerlendirmelidir. Özellikle de yakın geçmiş kuşağı.

1950-60 Kuşağı gerçekten talihsiz midir? Talihsizliğini genç yaşta yazmalarına bağlayabilir miyiz? Bağlarsak doğru olur mu? Bence böyle bir değerlendirme yanlış olur. 1950-60 döneminde toplumcu şiir anlayışının kavgasını sürdürenler baskıların, kovuşturmaların kahramanları olmuşlardır. Onlara hiçbir zaman ozan gözüyle bakılmamış, hep büyük patlayışların hazırlayıcıları olarak bakılmıştır. Oysa 1950-60 dönemi toplumcu ozanlar için - şiir açısından- pek başarılı sayılmaz. Bir iki iyi örnekten sonra sindirmelere göğüs gerilememiş, üstü kapalılığa, anlaşılma- zlığa doğru gidilmiştir. Bu konuya da sırası geldikçe ayrıntılarıyla değineceğim.

1950-60 Kuşağı'nı bir bakıma Garip'in titreşimsiz ve "şi- irsel olandan" uzak savından doğmuş bir karşıt-sav olarak da değerlendirebilirim. Yine Garip'in açık seçik anlayışının karşıtı "gizemli olma", "üstü kapalı, anlaşılmaz olma" olarak da ortaya koyabilirim.

Yalnız şunu belirtmekte yarar var. Belli bir akışın, değişimin olacağı zamanlar kesinlikle tartışma ortamı hazırlanır. Eleştiriler, incelemeler, değerlendirmeler yapılır. Ve bu değerlendirmeler ışığında zaten varolan itim yeni özlerle, biçimlerle çıkan kuşakların doğuşunu hazırlar. En azından ivedileştirir, hızlandırır.

Bu küçük açıklamanın ışığında 1950 sonrasına bakacak olursak, ünlenmiş bir "eleştirmen-denemecinin" ozan diye, şiir diye neler getirdiği konusunda daha olumlu yargılara varılmış olur.

Örneğin Nurullah Ataç'ın 3 Şubat 1952 tarihli Pazar Postası dergisinde övgüden tanrılaştırdığı bir ozan ve bu ozanın bir şiirini görürüz. Bunun üstüne şiir yazılmamış sanısı uyanır okuyanda. Bir de bakarız 1968'in Türkiye'sinde bir tek Allah'ın kulu genç, Ahmet Kabaklı'nın ozanlık yaptığını usunun ucundan geçirmez.

1950-60 Kuşağı burdan yanlış değerlendirmeye başlanır. Bu arada bizim bugün yapmak istediğimizi bu kuşak 1951'lerde, 1952'lerde daha değişik bir biçimde yapmıştır. Peki o sıralar böyle şeyler yapıldığına göre bugün biz neden gereksinme duymaktayız? Benim üstünde durmak istediğim, 1950 sonrasında Türk sanatının -özellikle edebiyatının- çelişikleri ve zıtlıkları yeterince ortaya konamamıştır. Geniş incelemeler yapılamamıştır. Ve yine tekrarlıyorum edebiyatımız gelişim rayına oturmamıştır, oturtulamamıştır.

İlginçtir:

3 Ağustos 1952 tarihli -Pazar Postası'nda yine- o günün tartışmaları şöyle özetlenmektedir. Ya da özetlenebilir:

1. "Ülkemizde... yapıcı otoritesi... sanat eseri üzerinde inanılır bir kıymet yargısına varan... kütle sanatkar ilişkisi kuran büyük eleştirmen yoktur."

2. Edebiyat ve sanat dergilerinin dayanabileceği maddi koşullar yoktur.

3. Okuyucu sayısı azdır.

4. Aydınlar yerli yapıtlara ilgi duymamaktadır.

Bunun yanında bir sürü kısır çekişmeye girilmekte, günlük edebiyat politikası üzerinde tartışılacağına polemige girilmektedir.

Bugün de üç aşağı beş yukarı aynı şeyler söylenmektedir. İşte bizim ayrıcalığımız burdan gelmektedir. Biz Türkiye'de ye-

terli bir okur sayısı bulunduğu kanısındayız. -Yüzde altmışımızın okuma yazma bilmemesine karşın- bizim kaygımız asıl okuyucuyu edebiyata çekecek, onun günlük yaşantısına eklemeye bulacak bir ortamın yaratılmamasından ileri geliyor. “Kendi fildişi kulelerine çekilmiş” sanatçı pozları söktürülmeye çalışıldıkça da bu durum değişmeyecektir.

Ancak bilinçli birikimlerin zorladığı öncü akımların Türk yazınında çok kısa bir zamanda kendilerini gösterecekleri inancındayız. Bugünkü genç yazarlar, geçiş döneminin talihsizliğini yüklenmişlerdir.

1951’lerde, 1952’lerde ümitli çıkışlarla gençlerin Türk şiirine, giderek yazınına soluk getirdiği sanıldı. Ama aradan beş altı yıl geçmeden bu sanının tutarsızlığı kendiliğinden ortaya çıktı. Belirtili de, “... Yazımın başında da söylediğim gibi, şiirimiz tıkanı, yeni sözler, yeni düşünceler bulamadı. Bu bunalım, şiirimizi der demez bugünkü duruma götürdü; buna zorladı.” (Muzaffer Erdost, Pazar Postası, 30 Aralık 1956.)

Şu anlaşılıyor. 1950-60 Kuşağı’nın ta 1956’larda tutarsızlığı, bunalımı ortaya konuyor. Bu 1950-60 Kuşağı tarafından Ocak 1967’de yani 11 yıl gecikme ile yeniden ortaya konuyor. Toplu bir soruşturmaya gidilme gereği duyuluyor. (Yeni Ufuklar, Sayı: 176, Ocak 1967.) Ve bu soruşturmalar 11 yıl boyunca sürüp geliyor. Tek tek dergilerin çeşitli sayılarında hep bu konu tartışılıyor. Sonuç değişiyor mu? Değişen genellikle aynı tür yazı yazarların eleştirel tutumu oluyor.

“Soluma” ile “Boğuntulu Sokaklar” arasında büyük ayrılıklar, değişmeler olmadığı hâlde; Demir Özlü’nün eleştirileri, soruşturma yanıtları arasında büyük çelişkiler oluyor. Biz elbet insana durağan gözle bakmıyoruz. Ama eleştirel görüşlerini değiştiren bir yazarın yazış biçimini ve özünü değiştirmesi de gerekmez mi?

Örneğin 3 Şubat 1957 tarihli Pazar Postası'ndaki bir yazısıyla Ocak 1967 tarihli bir soruşturma yanıtı kesin çelişkiler gösteriyor. Bu yalnız Demir Özlü için söz konusu değildir. Yazış yöntemini ve ereğini değiştirmeyen birçok ozanın, yazarın düşünceleri incelendiğinde aynı sonuç görülecektir.

Diyeceğim; bu denli gürültüye, çattırıya bakarak Türkiye'de birkaç yazarın, ozanın dışında sanatın işlevi ve yararlılığı su götürmektedir. Bütün yakınmalar, didişmeler bundan çıkmaktadır. Bunlar çattırının gürültüleridir. Ve yeni bir çıkışın da gürelemleriyle birlikte olmaktadır. Son birkaç aydır -bir yıl ya da- olumlu birtakım çıkışlar olmaktadır. Bir önceki kuşağın yazarlarında da bu tür olumlu çıkışlar görülmektedir. Örneğin; Ülkü Tamer'in "Giyotin" adlı uzun şiiri. Belki şiir yaşantısının en uç noktasına varmıştır burda Ülkü Tamer. Ve bu çıkış 1950'lerin, 60'ların, 63'lerin değil 67'lerin, 68'lerin çıkışıdır bir bakıma.

Genç ozanların sıkı izleyiciliği, araştırmacılığı, Türkiye çapında gelişen okuyucu kitlesi. Bilinçli bir toplumcu akımın yayılması. Bütün bunlar edebiyatımız için bugün pek yararlı gibi gözüküyorsa da, aslında ilerde çok büyük katkıları olacağı inancındayız.

Baştan da belirtmiştim. 1940-68 dönemini derinliğine incelemenin olanağı yoktur bir dergi yazısında. Ama şunu belirteyim ki tek tek ozanları, yazarları ele alıp inceledikçe, eleştirdikçe yazar-okur çelişkisi, değerlendirmelerdeki zıtlıklar, terslikler kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Bu yazımı da aslında ilerde yapacağım incelemelere ışık tutacağı umuduyla hazırladım.

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ

Yeni Eylem

EŞBER
HÜSEYİN
AHMET
ILKER
NİYAZI
HALUK
METİN

YAĞMURDERELİ
CEVAHİR
İNAM
AKÇAY
ÖZSAN
ŞAHİN
GÜVEN

YIL: 1

NISAN 1968

SAYI: 1

İKİ BUÇUK LİRA

Yeni Eylem dergisinin kapağı

METİN ÜZERİNE NOTLAR

Hüseyin Cevahir'in "Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü" başlıklı metni Yeni Eylem dergisinin Nisan 1968 tarihli ilk sayısında yayımlanmıştır. Yeni Eylem, Eşber Yağmurdereli'nin öncülüğünde dönemin genç yazarlarınca çıkarılan bir edebiyat dergisidir. Hüseyin Cevahir'in de yazısının yayımlandığı ilk sayıda; Eşber Yağmurdereli, Ahmet İnam, İlker Akçay, Niyazi Özsan, Haluk Şahin, Metin Güven gibi yazarların yazısı vardır. "Çıkar-ken" başlıklı sunu yazısında Eşber Yağmurdereli, Yeni Eylem'in "devrimci" ve "öncü" tutum takınacağını, genç kuşağı temel alıp gerekmedikçe önceki kuşaklara yer verilmeyeceğini, kendi kadrosuyla yetineceğini, düz yazıya ağırlık verileceğini belirtiyor. Bu açıklamadan, Hüseyin Cevahir'in de derginin "kendi kadrosu" içinde olduğunu anlıyoruz. Zaten dergide, sunu yazısından hemen sonra Hüseyin Cevahir'in metni yayımlanmıştır (Sayfa: 3-8).

Hüseyin Cevahir'in "Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü" başlıklı metni, bir inceleme yazısı niteliğindedir. Girişte edebiyatın o dönemde içinde bulunduğu durum, çarpıcı saptamalarla betimleniyor. Dönemin "Türkiye düşün tarihinin en devingen yılları" olduğu vurgulandıktan sonra dergilerde edebiyat sorunlarının ele alınıp irdelendiği belirtiliyor.

Bilindiği gibi edebiyatın kalbi dergilerde atar. Hüseyin Cevahir açıkoturumlar, soruşturmalar yapıldığını, yazılar yazıldığını ancak bunların yüzeysel çalışmalar olduğunu söylüyor. Okurun nicel olarak artmasına rağmen nitel bir sıçrama yapılamadığından şikâyet ediyor.

Cevahir'in bu metinde özellikle toplumsal gerçekçi edebiyat konusundaki görüşleri ilginçtir. Bu doğrultuda ürün veren şairlerin-yazarların zaman zaman propaganda edebiyatına

yönelmelerini eleştiriyor. Herhangi bir edebiyatçının böyle bir eleştiride bulunması doğaldır. Ancak eylemsel olarak devrimci mücadele içinde yer alan bir kişinin, böyle bir saptamayı yapabilmesi önemlidir. Bir yandan öğrenci eylemlerine önderlik ederken bir yandan ülkenin dört yanında tütün, fındık, pamuk, pancar mitingleri örgütlerken edebiyatçıların kaba propagandayı aşıp güzelduyusal yapıtlar kaleme almalarını istemek, Cevahir'in daha o dönemde belli bir düzeyin üstünde bir sanat birikimine ve beğenisine sahip olduğunun göstergesidir.

Cevahir, metinde daha sonra Cumhuriyet Dönemi'nde edebiyatın gelişimini değerlendiriyor. Resimli Ay dergisinde dönemin ünlü kişilerine karşı yürütülen kampanyayı olumluyor.

Bilindiği gibi, Zekeriya Sertel'in çıkardığı Resimli Ay dergisinin Haziran ve Temmuz 1929 sayılarında "Putları Yıkıyoruz" başlığı altında Nâzım Hikmet'in imzasız olarak yayımladığı Abdülhak Hamit ve Mehmet Emin'i hedef alan iki yazısı, büyük yankı uyandırmış ve siyasal sonuçlar doğurmuştu. Türk edebiyatında hep var olan eski-yeni kavgası sert biçimde sürdürülmüştü. İşte Cevahir, bu olaya gönderme yaparak Nâzım'ın yanında yer alıyor.

Cevahir'in bu metinde ayrıca üzerinde durulması gereken önemli bir önerisi de masalların, halk şiirlerinin, Dede Korkut öykülerinin köklü bir biçimde incelenmesidir. Bu metinlerin ikili bir işlevi olacağından söz ediyor: Bugünkü yazarlara ışık tutmak ve Anadolu edebiyatının geniş bir değerlendirmesini yapmak.

Cevahir bu konuda çok bilinçlidir. Gerçek bir edebiyat yaratmak, dünya edebiyatını yakından izlemenin yanında, halkın yüzyıllar boyunca yarattığı ürünleri özümsemekten geçer. Çağdaş yazar ve şairler ancak geçmiş kültürün üzerine yaslanarak gelişmiş ürünler ortaya koyabilirler.

Cevahir metinde Garipçileri (Birinci Yeni)⁵ çok önemsediyini duyumsatıyor. Dahası önceki dönemin toplumcu-gerçekçi şairleri Nâzım Hikmet, Hasan İzzettin Dinamo, Ercüment Behzat Lav, Asaf Halet Çelebi'nin tam olarak yıkamadığı kuralları yıktıklarını belirtiyor. Garipçilerin “tüm olarak bir geleneğin dar kalıplarına” karşı çıkmalarını önemli buluyor.

Oysa 40 Kuşağı'nın toplumsal gerçekçileri diye anılan Rıfat Ilgaz, Niyazi Akıncıoğlu, Cahit Irgat, A. Kadir, Enver Gökçe, Ömer Faruk Toprak, Suat Taşer, Fethi Giray, Memet Kemal, Arif Damar, Ahmet Arif, Şükran Kurdakul gibi şair ve yazarlar, Garip Hareketi'ni “toplumcu şiiri yozlaştırmak, küçük burjuva duyarlılığını dile getirmek”le suçlamışlardı. Cevahir'in Garip Hareketi'ni olumlamasında içerikten çok biçime baktığı görülüyor.

Cevahir'in Garipçileri incelerken onların etkilendiği yabancı ozanlara da değinmesi onun dünya şiiri konusunda da bilgisi olduğunun göstergesidir. Baudlaire, Rimbaud, Malerme, Verlaine gibi Fransız ozanlar bunlardandır.

Cevahir, Garipçileri değerlendirirken onları yetiştikleri ve yaşadıkları ortamdan koparmadan ele alıyor. Bu, diyalektik bir yaklaşımdır. O, 1940'ların Türkiyesinden söz ederken, ülkemizi de etkileyen İkinci Dünya Savaşı ve bu savaşın getirdiği “faşist yönetim”den bağımsız olarak bir edebiyat ortamının ele alınmamasının bilincindedir.

5 1940 sonrası Türk edebiyatında ilk edebiyat topluluğu şiir alanında görüldü. Garip (1941) adlı ortak bir kitapla Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday sanat anlayışlarını topluma sundu. Garip Hareketi eski şiirin yanında 1930'larda Nâzım Hikmet'in geliştirdiği toplumcu şiir anlayışına da bir tepki olarak doğmuştur. Konuşma dilinin yalınlığıyla yaşama sevincini, günlük yaşamı, sıradan insanların dertlerini konu edinen Garip Hareketi, kısa sürede yaygınlaştı. Ancak bu üç şairin birlikteliği uzun sürmedi. Oktay Rifat ve Melih Cevdet yeni denemelerle kendilerine özgü bir şiir geliştirdiler. Orhan Veli de ikinci kitabından başlayarak şiir anlayışını değiştirdi.

Yalnız, 1940 Kuşağı toplumcu-gerçekçilerinden ayrı olarak Garipçilerin iğnelemeleriyle, alaylarıyla faşizme başkaldıran kişiler oldukları inancındadır. Garipçilerin bu bağlamda şiirleri olduğu bilinmektedir. Cevahir, bu şiirleri önemsiyor, aynı zamanda da böyle etkili bir akımın Türk şiir geleneği içinde görmezden gelinemeyeceğini vurguluyor.

Zaten metinde adını vermediği bir ressamın sözünden yaptığı alıntı da bunu kanıtıyor: “Benden önce gelmiş ressamların resimlerinin bendeki nicel birikimlerinin bir nitel dönüşümüdür benim resmim..”

Bir ülke edebiyatı incelenirken salt siyasal görüş ayrılıkları nedeniyle hiçbir akım görmezden gelinemez. Her görüş eleştirilebilir ancak aykırı görüşlerin de genel kültür hazinesinin bir parçası olduğu gerçeği gözden uzak tutulamaz. Zaten edebiyat öncelikle güzelduyusal bir sanattır. İşte Cevahir, incelemesinde siyasal bir yandaş tutumu takınmadan nesnel bir yöntem uyguluyor. Garip şiirinin “çok kuru, imgesiz” olmasını da eleştirmekten geri kalmıyor. Ancak ardından “İkinci Yeni”⁶ diye anılan “imgeli, karmaşık, duyarlı, ağlamaklı” 1950-60 Kuşağı’nı yaratmasını da şiirimize yaptığı büyük etki diye değerlendiriyor.

6 1950’lerin başlarında Cemal Süreya, Turgut Uyar, Edip Cansever, İlhan Berk, Ece Ayhan, Sezai Karakoç gibi şairler; Yenilik, Yeditepe, Pazar Postası dergilerinde birbirlerinden habersiz yayımladıkları şiirlerle yeni bir şiir hareketi başlattılar. Bu hareket, Garipçilerin şiir anlayışına tepki olarak gelişti. İçerik ve biçim yönlerinden ortak özellikler taşıyan bu şiir anlayışına daha sonra İkinci Yeni adı verildi. İkinci Yeni şairleri, toplum sorunlarına eğilmeyen “şiir için şiir” anlayışını savundular. Konuşma dilinden ayrı bir şiir dili geliştirmeye çalıştılar. İkinci Yeni, dönemin siyasal ve toplumsal baskı ortamının beslediği bir çeşit kaçış şiiri olarak nitelendi.

İkinci Yeni şiiri, alışılmadık bağdaşmalarla örülmüş, ilginç imgelerle dolu, anlaşılması özel bir çaba gerektiren, biçim öğelerine yaslanan, soyut, gerçeküstü bir özellik taşıyor. Birinci ve İkinci Yeni hareketleri, kalıcı olmamakla birlikte Türk şiirinin gelişim sürecinde yeni açılımlara olanak sağlamaları bakımından etkili oldu.

Cevahir, metinde 1950-60 Kuşacağı'nın şair ve yazarlarını daha sonra tek tek inceleyeceğini belirtiyor. Ne yazık ki dönemin yoğun siyasal mücadelesi içinde buna fırsat bulamamıştır. Ancak Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın bir şiir kitabı ile Haluk Aker'in bir öyküsünü değerlendirebilmiştir.

Cevahir'in genç yaşta ölümü, Türkiye siyasal tarihi kadar edebiyat tarihi açısından da büyük bir kayıptır.

Cevahir “Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü” metninde iki kesim edebiyatçıyı eleştiriyor. Bunlar “çağın çok dışında kalmış bayağılıklara, ucuzluklara kanat geren, geniş maddi olanaklarıyla edebiyatımıza çağdışı bir tutuculuğu sistemli olarak yerleştirmek isteyenler” ile “belirli bir kadronun değişmezliğine inanıp başka bir biçimde tutuculuk sürdürenler”dir. Cevahir bu günleri görseydi, bu iki tip edebiyat anlayışının ne boyutlara gelip ülkenin kültür ortamını nasıl yozlaştırdığını görerek kahrolurdu.

Cevahir, 1950-60 Kuşacağı edebiyatçılarının kendilerini yargıladıklarını belirttikten sonra “ne denli içten olurlarsa olsunlar özeleştirici geleneği olmayan” bir yerde, kişinin kendisini yargılamasının öznellikten kurtulamayacağını söylüyor. Cevahir'in “özeleştirici”ye önem vermesi de önemlidir. Çünkü o, yazılarıyla bir edebiyatçı olmanın yanında öncelikle bir eylem adamıdır, devrimcidir. Doğal olarak görüşlerini örgütü içinde de savunmuştur. Bir örgütün sağlıklı gelişebilmesi için ise özeleştirinin ne denli önemli olduğunu belirtmeye gerek yoktur.

Cevahir, genç kuşak edebiyatçılarının “az da olsa toplumcu bir eğitimin geçmiş olmalarını” önemsiyor. 1961 Anayasası'nın görece özgür ortamında yetişen edebiyatçıların çağını, ülkesini ve dünyayı daha iyi algılayabileceklerini düşünüyor.

Cevahir, 1950-60 Kuşacağı'nı “yıkılmış bir kuşak” olarak değerlendirenlere de karşı çıkıyor. Birşeyler verebilmiş kuşağın

“biyolojik olarak tümü yok olsa da” yıkılmış sayılamayacağını vurguluyor. Bu da siyasal deneyimlerinden damıttığı bir düşünce tarzı olsa gerek. Çok iyi biliyor ki toplum yararına yapılan mücadeleler, bu mücadeleyi yürütenler yok edilse bile sürüyor. Bunu Türkiye siyasal tarihi açıkça göstermiştir. 1968 kuşağı önderleri büyük oranda yok edilmelerine karşın, birkaç yıl sonra, bir ağacın budandıktan sonra daha da gelişip güçlenmesi gibi Anadolu’nun bağrından daha diri hareketler fıskırmıştır. Cevahir’i yürüttüğü mücadelede dirençli kılan da bu anlayıştır, denilebilir.

“Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü” metninde Cevahir’in dikkat çeken bir değerlendirmesi de 1950-60 Kuşağı’nın “İkinci Yeni” diye adlandırılmasına karşı çıkmasıdır. Bilindiği gibi bu adı Muzaffer Erdost vermiştir. Hüseyin Cevahir’in, Erdost’un o dönemde dergilerde çıkan yazılarını okumamış olduğu düşünülemez.⁷ Demek ki Muzaffer Erdost bu konuda Cevahir’i yeteri kadar ikna edememiştir. Bu adlandırma daha sonra geniş kesimlerce kabul görererek edebiyat tarihinde yerini almıştır.

Cevahir, bu akımın önde gelen şairleri Edip Cansever, Turgut Uyar, Cemal Süreya ve Ülkü Tamer’in “çıkılmazda” olmadıklarını ancak “pek bulvarda da sayılamayacakları” kanısındadır. Bu değerlendirmesi için de “nesnel” denilebilir. Adı geçen şairlerin Türk şiirine yaptıkları katkılar yadsınamaz ancak birçok olumsuz gelişmeye neden oldukları da bir gerçektir.

Cevahir, genç kuşağa güvenmekte, onları bir umut olarak görmektedir. Şiire, öyküye, romana gerçek yerini genç kuşakların kazandıracağına inanmaktadır. “Türkiye’nin büyük ve sessiz oluşumu içinde kişinin eşyayla ilişkisini, iç gerilimlerini, dış dünyanın iç yansımalarını bilinçli değerlendirmelerle” genç kuşakların

7 Nitekim Cevahir bu metinde, Muzaffer Erdost’un 30 Aralık 1956’da yayımlanan bir yazısından alıntı yapıyor.

aktaracağını belirtmekte, onlara bir de öneride bulunmaktadır: “Kendisinden önce gelen kuşakları iyi değerlendirmeliler, özellikle de yakın geçmiş kuşağı.”

Bu değerlendirmeler Cevahir’in sanat anlayışını ortaya koyuyor: “Kişinin kendisiyle, toplumla, eşyayla ilişkisi, iç gerilimleri, dış dünyanın içe yansımaları” edebiyat yapıtlarında güzel-duyusal bir bakışla dile getirilmelidir. Cevahir zaten daha önce “propaganda edebiyatına” karşı olduğunu belirtmişti. O, sanat değeri yüksek yapıtların yaratılmasından yanadır. Bunu da özellikle genç kuşaklardan beklemektedir.

Dönemin gençlik liderlerinden bir kişinin, böyle bir öneriyi dergilerde yayımlaması çok önemlidir. Çünkü ona büyük bir sevgi ve saygıyla bağlı önemli bir gençlik kesimi vardır. Böyle bir öneri, o gençlik kesimi için de itici güç olacaktır.

Cevahir; akımları, dönemleri ve kişileri değerlendirirken onları toplumsal yaşamın gerçeklerinden koparmıyor. Söz gelişi; 1950-60 dönemi toplumcu şairlerine “hiçbir zaman ozan gözüyle bakılmadığını, hep büyük patlamaların hazırlayıcıları olarak bakıldığını” söylüyor. Bu dönemin toplumcu ozanlar için pek başarılı sayılmayacağını belirttikten sonra “bir iki iyi örnekten sonra sindirmelere göğüs gerilememiş, üstü kapalılığa, anlaşılma- zlılığa doğru gidilmiştir.” diyor. Böylece İkinci Yeni şiirinin toplumsal-siyasal kaynaklarını açıklığa kavuşturuyor. Bu şairler niçin “kapalılığa, anlaşılma- zlılığa” yönelmişlerdir? Bu konuda da düşündüğü anlaşılıyor. Konuya ileriki yazılarında sırası geldikçe “ayrıntılılarıyla değineceğini” belirtiyor. Ne yazık ki daha sonra bu görüşlerini de açıklama fırsatı bulamamıştır.

Cevahir’in altını çizdiği bu durum, 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinden sonra daha açıklık kazanmıştır. Darbelerin ardından gelen yoğun baskı döneminde şair ve yazarlar, içlerine kapanmış,

küçük kişisel dünyalarının karanlık burgaçlarında çırpındıkça dibe batmışlardır. Çarpık cinsel fanteziler, özünde hiçbir derinliği olmayan ruhsal çözümlenmeler “yeni, özgün” kisvesi altında sunulmuştur. Bu şair ve yazarlar, egemen sınıfların temsilcilerince “büyük yazar, büyük şair” olarak sunulmuş, kendilerine büyük maddi olanaklar sağlanmıştı. Daha da acısı, devrimci hareketin yükseliş dönemlerinde devrimcilerin kanadı altından çıkmayan kimi edebiyatçılar, darbenin ardından hiç zaman yitirmeden işkence altında direnmeye çalışan devrimcilere saldırmışlardır. Cevahir’e hak vermemek elde değil!... Gerçekten de baskılara göğüs geremeyen, inançsız, çıkarıcı kişiler için darbe dönemleri birer turnusol kâğıdı işlevi görmektedir.

Cevahir, 1950 sonrası eleştirmenlerinin yetersizliğini de örneklerle gösteriyor. Dönemin ünlü eleştirmeni Nurullah Ataç’ın 3 Şubat 1952 tarihli Pazar Postası dergisinde “övgüden tanrılaştırdığı” Ahmet Kabaklı’nın 1968 Türkiye’inde şair olduğunu kimse- nin iddia edemeyeceğini belirtiyor.

Bilindiği gibi Nurullah Ataç, “özel eleştiri”⁸ anlayışının temsilcilerindendir. Cevahir, bu somut örnek ile özel eleştiri anlayışının da eleştirisini yapmaktadır.

Cevahir, 1950’li yıllardan beri yazın ortamı için aynı basmakalıp değerlendirmelerin yapıldığını, özellikle de “okuyucu sayısının azlığından” yakınıldığını belirttikten sonra kendisinin “yeterli sayıda okuyucu bulunduğu kanısında olduğunu” söylüyor. Cevahir’e göre asıl sorun, “okuyucuyu edebiyata çekecek, onun günlük yaşantısına eklemeye bulunacak bir ortamın yaratılamamış” olmasıdır. İşte bir rimci saptama daha!... Kimileri -Cevahir’in de vurguladığı gibi- “fildişi kulelerine” oturmuş,

⁸ Özel eleştiri: Bir eleştirmenin eleştirdiği sanat yapıtını, kişisel beğenisine göre değerlendirmesi, izlenimci eleştiri.

kendi yazılarına okuyucu arıyor. Oysa gerçek sanatçı okuyucuyu da devindiren, geliştiren, beğenilerini yükselten yapıtlar vermelidir. Şikâyet etmek yerine kitlelere ulaşmanın yollarını aramalıdır. Nasıl ki gençler amfilerden fabrikalara, tarlalara ulaşabildiyse edebiyatçı da yapıtları ile geniş kitlelere ulaşabilmelidir.

Cevahir'in "Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünyü"nde Demir Özlü'ye değgin değerlendirmesi de ilginçtir. Demir Özlü'nün eleştiri yazıları ve soruşturmaya verdiği yanıtları arasındaki büyük çelişkiye dikkat çekiyor. "Biz elbet insana durağan gözle bakmıyoruz" dedikten sonra "ama eleştirel görüşlerini değiştiren bir yazarın yazış biçimini ve özünü değiştirmesi de gerekmez mi?" diye soruyor.

Cevahir evrenin, dünyanın, insanın sürekli bir değişim, dönüşüm içinde olduğunun bilincindedir. Ancak değişimin bir tutarlılık göstermesi, işine gelen yerde ve durumda değil, bütünsellik içinde olması gerektiğini düşünmektedir. Diyalektik yaklaşım da budur...

Hüseyin Cevahir "Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünyü" metnini, "ileride yapacağı incelemelere ışık tutacağı umuduyla" hazırladığını belirterek sonlandırıyor.

Cevahir belli ki tek tek ozanları, yazarları ele alıp inceleyerek Türk edebiyatını bir bütün olarak okuyuculara sunmayı planlamış. Ancak buna ne yazık ki çok az fırsat bulabilmıştır.

"Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünyü" incelemesi, bir dergi yazısı için oldukça kapsamlı ve doyurucu bir metindir. Cevahir'in ileri sürdüğü görüşler büyük ölçüde bugün için bile geçerlidir. Bu yazının, asıl mesleği edebiyatçılık olmayan bir kişinin kaleminden çıkmış olması da ayrıca ilginç bir konudur.

Metin okunduğunda Cevahir'in Türk edebiyatını derinlemesine araştırdığı, güncel dergileri izlediği, olaylara, olgulara, kişilere diyalektik bir bütünlük içinde baktığı, yerinde ve doğru saptamalara ulaştığı söylenebilir.

Metnin dili ve anlatımı ile ilgili değerlendirme, tüm metinler üzerinden "Hüseyin Cevahir'in Yazılarında Dil ve Anlatım Özellikleri" bölümünde ele alınmıştır.

2. "Çocuk ve Allah"ta Simgeler, Görüntüler, Çelişmeler⁹

Çocuk ve Allah, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın ikinci kitabıdır. 1935-1939 yılları arasında yazdığı şiirleri toplamıştır bu kitapta. 1940'ta basılmıştır. İlk şiir kitabı **Havaya Çizilen Dünya**'dır. Belirgin bir şekilde Necip Fazıl'ın etkisi gözükür. Buna karşın yine de kendine özgü havası, kişiliği olan bir ozanın muştulayıcısıdır.

Bu dönem şiirimizde türlü anlayışlar görülür. Bir yanda Nâzım Hikmet ve diğer toplumcu-gerçekçi ozanlar, bir yanda Necip Fazıl, A. Kutsi Tecer, C. Sıtkı Tarancı... Daha önemlisi yeni bir kuşağın doğuşu. Garip Hareketi'nin yarattığı gürültü içinde **Çocuk ve Allah** gerektiği yere konamamıştır.

Fazıl Hüsnü'nün şiiri belki Cemal Süreya'nın yazdığı gibi iki bölümde incelenebilir (Yeni Dergi, Sayı: 19). Bence kesin hatlarla iki aşama biçiminde göstermek biraz zor. Fazıl Hüsnü hızlı yazan, kendisini yavaş aşan bir ozan. Bu bakımdan her kitabı bir öncekinden büyük farklılık göstermediği gibi, onun çok az yenilenmiş, aşılmış bir biçimi oluyor. Aslında kendisinin de Cemal

⁹ Metin, Yordam dergisinin Mayıs-Haziran 1969 tarihli 3/23. sayısında yayımlanmıştır.

Süreya'ya anlattığı gibi (Yeni Dergi, Sayı: 19) doğal bir ozandır. Okuyarak kendisini bilemez. Bu açıdan bakınca Fazıl Hüsnü birden büyük atlayışlar yapamamıştır. Daha çok birikimcidir. Hiçbir zaman uç noktaya dek gelememiştir. Şiirinin duvarlarını zorlamamıştır. Ama hep uç noktanın çevresine doğru yönelmiştir. Daha açık bir biçimde söylenirse, emeğin değil yeteneğin ozanıdır.

Fazıl Hüsnü'nün çağdaşları -hatta kendisinden öncekiler- uyağı şiirin içinde eritirken, o bu konuda gelenekçi davranmış, şiirde birtakım kalıplara sığınmıştır. Uyak kaygısı yüzünden dize sonlarına bazı gereksiz sözcükler getirmiştir. Bu dize işçiliği yapmadığından, salt yeteneğini kullanmasından ileri gelmektedir.

Fazıl Hüsnü'de asıl büyük olan, kendi kökeninden herhangi birinin yapacağını en iyi biçimde yapmasıdır. **Çocuk ve Allah**'ta ozan olarak kasabalıdır. (1914 yılında İstanbul'da doğmuştur. Kuleli Askeri Lisesi'ni ve Harp Okulu'nu bitirmiştir. Ama bu onun kasabalı olmasını engellemez. Yaşamaya, dünyaya karşı takındığı tavırdan ötürü.) Türk toplumunun kasabalı tipi, diğer toplumdaki küçük kent kişisinden ayrı özellikler gösterir. Tutucu, gide- rek gerici bir niteliği vardır. Kasaba kökenli bir okumuş ozansa -daha ilk ozanlığını sürdürüyorsa, işin sonuna dek gidemiyorsa- geriye dönük, en azından ânı tutan bazı saplantıları olacaktır. Bu yüzden Fazıl Hüsnü o çağlarda halkçı bir ozan bile değildir.

Fazıl Hüsnü'nün asıl etkinliği, görüntüleri iyi kullanmasından, daha doğrusu şiirini görüntüler üstünde kurmasından ileri gelir. Bu iyi yanını bugün de sürdürmekte ve işi günlük olaylardan şiir çıkarmaya dek vardırırmaktadır.

Çocuk ve Allah'ı oluşturan iki ana simge vardır. Kitabın adından da çıkarılabileceği gibi, bu iki simge "Çocuk" ve "Allah"tır. Allah'ı insanla iç içe bir varlık gibi görür. Bu görünümün dört ayrı biçimi vardır. Soyut Allah, somut Allah, çocu-

ğun bakış açısından Allah ve Allah'tan uzaklaşmış olan büyüğün görüşüyle Allah. Dört ayrı görünüm yer yer birleşmiştir.

*O küçük elbiselerle hayattan geçer,
Kalbin ve Allah'ın en güzel yeri.*

(“O Küçük Elbiseler”, s.: 7)

Şiir baştan sona temizliği ve güzelliği işler. Çocuklar, çocukların küçük elbiseleri, elbiseleri diken gelinler, Allah, Allah'ın en güzel yeri. Bütün bunlar temizliği, iyiliği, belirli bir anda dondurmanın çabalarını tanıtlamaktadır. Kalp ile Allah arasındaki ilişki, güzel bir çağrışım örneğidir.

Çocukların korkunçluğunu Allah'a ihtiyaçları olmayışına bağlar. Oysa çocuklar Allah'a en yakın varlıklardır. En çok onların Allah'ı içlerinde taşımaları gerekir.

*Çocuklar korkunç Allah'ım,
Bebek yaparlar haçları.
Uyurlar bütün gece,
Yok sana ihtiyaçları.*

(“Çocuklar Korkunç Allah'ım”, s.: 23)

Çocukların bir doğallığı, eşyayla ilişkilerinde yapmacıksızlık vardır. Haç gibi yapıştırılmış ağaçlardan (ki onlar birer tapınma aracıdır) kendi gönüllerinde yeni şeyler yapmaktadırlar. Bu bir güzel yaratıcılıktır. Aynı yerden kalkan ozan da şiiriyle bunu geniş ölçüde başarmaktadır.

*Her şey Allah kadar mevcut ve hareketsiz
Her şey namevcut.*

(“Fiilsiz Dünya”, s.: 30)

Birinci dizede paradoks yapılıyor. Hareketsiz şey mevcut değildir. Hareketi yitiren de yitmiştir. Demek ki birinci dize kendi içinde bir “namevcut”luk taşımakta. Ama ikinci dize iyice pekiştiriyor. Bu bir bakıma ozanın durağanlığını da kapsıyor. “Fiilsiz Dünya” içinde ozanın fiilsizliği uzun boylu söz konusu değil.

Allah’ın eli gibi geç daima.

“Kuyusu derin Allah” deyimi, daha yeni ve güzel bir biçim içinde çıkıyor karşımıza. Aşırıya kaçmadan ve bilerek yararlanıyor Fazıl Hüsni deyimlerden. Belki şiirin doğal akışı içinde kendiliğinden çıkıyor bu. Ne olursa olsun, konuşma dilinin, halk deyimlerinin bilinçaltındaki yığılmaları birden şiire fırlıyor. Sıyrıtmadan ve kolaya kaçmadan. Bu bir özümlenmenin, sindirmenin doğal boşaltımı oluyor.

Fazıl Hüsni bazı şiirlerinde dünyaya karşı tek başına duramaz. Doğrudan ya da bir başka araç yoluyla Tanrı’ya sığınır. Bu Fazıl Hüsni için bir zorunluluktur. Yatılı okulun sıkıntılı havası onu güçsüz kılmıştır. Sığıntıdır. Günahlarını affettirmek için kargaşa içindedir. Gerilimlidir.

*Çocuğum sana yalvarıyorum,
Ellerin çirkinleşmeden dua et.*

(“Yarı Aydınlıklar ki Sahipsiz”, s.: 130)

Çocuk büyüdükçe elleri çirkinleşecek, dualar kabul edilmeyecektir. Kendi kaçınılmaz sonuna varacak, gırtlığına dek günaha batacaktır. Müslümanlıkta birinin sevabı koca bir ülkeyi kurtardıktan sonra -cenaze namazı- kendi yakınını haydi haydi kurtaracaktır.

Bir yandan ozanın, bir yandan batmaya aday birinin kuruluşu, zamanında yapılması gereken bir şeye bağlıdır. Bunun

için kulla Tanrı arasına başka araç sokmaktadır. Ama ozanın bütün şiirlerine böyle bir havanın egemen olduğunu söylemek haksızlık olur. Şiirindeki başkaldırıcı, direnişi görmezlikten gelmek, yadsımak bizi yanlış sonuçlara götürebilir.

Bu karşı çıkış belki modern anlamda bir başkaldırmanın özdeşi değildir. Herhangi bir öğretilen kaynaklanmamaktadır. Ama ilerde olabilecek bir kurtuluşun çekirdeğini taşımaktadır şimdiden.

*Bir an yaşıyorum ki sahibi yok, Allah'ı yok,
Hasretini çektiğim bir dünyaya doğuyorum henüz şimdi.*
(“Bir Anın İçinde Memleket”, s.: 63)

Kopuş çok kısa bir zaman parçasını kapsar. Bu yüzden ozan süreyi “an” olarak saptar. Ama bu bir anlık yaşayış geniş ufuklar açmakta. Birden genişlemiş, hafiflemiş, dibi olan -nasıl olur ki- bir boşluğun içine düşmekte. Yumuşak, hafif. Özlemine çektiği bir dünyaya doğar böylece... Kendi asıl dünyasına.

Şu artık bir gerçektir: Çocuk, Allah'ı genellikle somutlar. Fazıl Hüsnü de çoğu kez çocuksu deyişlerle ve çocuğun bakış açısından Allah'ı somut olarak yakalamaktadır. Bu arada büyük bir gerçeklik içinde Allah kavramının çocuğa çevresi tarafından aşılandığı, aslında çocuğun bu belletiş dışında Allah üstünde pek öyle uzun boylu durmadığını göstermektedir.

*Çocuklar korkunç Allah'ım,
Elleri, yüzleri, saçları.
Uyurlar bütün gece,
Yok sana ihtiyaçları.*

(“Çocuklar Korkunç Allah'ım”, s.: 23)

Çocuk ve Allah'ta insan-Tanrı ilişkisine değindikten sonra kitabın öbür simgesine gelelim. Bugünkü şiire ışık tutması

bakımından önemli bir sorun. Bunu Fazıl Hüsnü'nün şiir akışı içinde yakaladığımız ve yerine oturttuğumuz anda sorunu geniş bir yanıyla açıklığa kavuşturmuş olacağız.

Çocuk, kitapta önemli bir öge. Çocuğun ve çocukluğun türlü anlamlarına, kullanılış biçimlerine rastlıyoruz. Önce çocukla çocukluğu ayırmak gerekiyor. -Kesin çizgilerle değil. Yine çocuk cins ismiyle çocukluk kavramı arasında büyük ilintiler var. Bu iki sözcük de Allah'ın kullanılışında olduğu gibi iç içe giriyor.-

Simge olarak çocuk. Temizliğin ve suçsuzluğun simgesi. Bu ikisinin birleşiminden Allah'a yakınlık ve mutluluk çıkıyor. Şöyle de söylenebilir: Çocuk, düzenin henüz oluşturmadığı -ki bu oluşturma hem bozulmaya yöneliktir- bir varlıktır. İnsanlığın yüce yanını -metafizik bir insancılık söz konusu edilmiyor- içinde taşımaktadır. Bu yüzden iyidir, güzeldir. Ama bir gün o da bu amansız çarkın dişleri arasına girecek, sonunda bozulup yeni bir biçime bürünecektir. Bozuk düzenin yarattığı yeni insan ancak çocuk yanıyla ve çocukluk anılarıyla sevilebilir.

Ablacığım nerde o günler

Yeşil erik yerdik sadece,

...

Yazık ama itiraf edeceğim,

Seni seviyorum daha az.

(“Ablamla Aramızda,” s.: 9)

Örnekteki son iki dize bütünü çözümlenmiştir. Birinci bölümdeki tatlı anılardan sonra üzülen bir gerçeği itiraf ediyor. Çocukluğu geride kalmıştır. Ablası çocuklarıyla uğraşsa da daha az sevimlidir. Yukarıdaki açıklamaları kanıtlayan bir başka örnek (bu konuda pek çok örnekle doludur kitap), “Korku” şiiridir. Büyük insan gözüyle gördüğü binalardan, gecelerden, hemen hemen her şeyden korkmaktadır.

*Korkuyorum değerken karanlığın hayatına,
Bu binalardan ki yaşamaz.
Yüzüme mesafelerle temas eder,
İnce bir serinlik uykudan daha az.*

(“Korku”, s.: 13)

İlk dizedeki “karanlığın hayatına” tamlamasını, “hayatın karanlığına” diye değiştirebiliriz. -Bu ozanın böyle yazması gerekirdi anlamına gelmemeli. Gereksiz bir işğuzarlık olacak yoksa.- Her şeyden korkan çocuk -daha doğrusu koca adam- annenin ellerine sığınmakta, ondan yardım dilemektedir.

Korkuyorum anneciğim nerde ellerin

(“Korku”, s.: 13)

Gözlerini annesine açan ve hayata ona alışmakla başlayan insan, büyüdükçe bu duygusu bilinçaltında bir yere itilmektedir. Çocukluğa dönüş özlemi ve annenin elleri, ozanda bilinç noktasına ulaşmış ve onu bir haykırışa götürmüştür.

Çocuk ve Allah'ta yaşayan bir çocukluk vardır. Bu ozanın deyişinden çıkarılabileceği gibi kendi çocukluğudur. Çocuğuyla çocukluğunu iyice kaynaştırmıştır. Çeşitli biçimler altında görünen bileşimi kuvvet kollarına ayırırsak, her kuvvet kolunun diğeriyle yaptığı bileşkelerin ortak bileşkeni çocuk ve çocukluk oluyor. Bu ikisinin hem bileşkeni hem de çelişkeni Allah'tır.

Özetlersek:

Temizlik ve suçsuzluğun simgesi olarak çocuk. İkisini içeren Allah kavramlarının ortak bileşkesi.

Kendi çocuğu ve çocukluğu. Öğütler, yalvarmalar, arayış.

Genel olarak çocukluğa duyulan özlem.

Büyümenin yarattığı tragedya.

Fazıl Hüsnü'nün çocukluğa duyduğu özlem ölçü olarak alınır, geriye dönüşü -zaman bakımından- gericilik sanılabilir. Oysa ben bu sanıya karşıyım. Çocukluğa duyulan özlem, asıl bu kötü yaşayış biçiminin koşullandırdığı insanın bir ileri atılımıdır. Fazıl Hüsnü'nün bu atılımı, o gün için sosyalist düşüncü biçimini gerektirmeyebilir. Çıkmazın çıkışına bir zorlama, omuz vermedir.

Sen benim çocuğum neredesin.

Aşka ve cesarete gitmiş.

(“Ninnisiz”, s.: 122)

Ya da “Sen benim çocukluğum neredesin / Aşka ve cesarete gitmiş”. Bu sevisiz ve korkak dünyanın içinde ozanın tek dayanağı çocukluğu oluyor. Bu tavır Fazıl Hüsnü'yü düşünce olarak olumlu bir noktaya getirmiştir. -Şiirde değil belki.-

Masalların çağdaş edebiyat için geniş bir kaynak olduğunu hep biliriz. Fazıl Hüsnü de suçluluğuna masalımsı bir yan katar. Masal öğelerinden yararlanır.

Taşlayınız beni merakla ve uzaklardan,

Yeni bir şey keşfeder gibi.

Bir hayvan kadar mağrur ve kanlıyım;

Taşlayınız üstündeki nasibi.

(“Veraset”, s.: 169)

Şiirin özgün bir adı var. Mirasının kimseye kalmasını istemiyor. Gizli bir suçluluk şiirde. “Merakla taşlayın” istiyor. Ayrıca kimseye de bulaşmasına gönlü elvermiyor. Uzaklardan. Kendinde olanın (suç, kötü), başkasına sıçramasına karşı.

Ve sürdürüyor şiirini:

Şehveti ve Allah'ı ayırt edemez,

*En eski bir çocukluk vakti kadar,
Taşlayınız heykeller gibi esrarımı,
Memnun olsun ağaçlar.*

(“Veraset”, s.: 169)

Gizli yan daha da açıklığa kavuşuyor. Bu korkunç gerilimin, trajiğin ağır havası içinde gitgide bunalıyor. Gizemli ve bir heykel kadar ağır, soğuk yanı kopsun istiyor. Böylece (serinlik vuracak ağaçlara) sevinecek doğa.

Bunu bir başka şiirinde de şöyle dile getiriyor:

*Rabb'im merhametin vardır,
Hülya ver şu lezzet karanlıklardan.
Akşam dualarından sonra,
Kanımın hayvanlığı avuçlarımda kalan.*

(“Rabb'im Merhametin Vardır”, s.: 171)

Dinin koşullandırdığı bir kişidir artık. Babası Kur'an okur. Gözlerini Arapçaya, kulağını ezana açmıştır. Nice akşam dualarından, Allah'a uzanan ellerden sonra avuçlarda kalan günahkâr bir kanın tortusudur. Yine de Doğulu mistisizmi içinde Tanrı'nın acımasına (merhametine) sığınmaktadır. Suç işlemiş olma duygusu, **Çocuk ve Allah**'ı oluşturan bir başka çelişmedir. Bu psişik gerilim, keskin bir biçimde kimi şiirlerinde ortaya çıkar. Yalnız bu yanıyla Fazıl Hüsnü'yü alıp incelemeye değer.

Benim önemle üstünde durmaya çalışacağım bir başka olgu, **Çocuk ve Allah**'ı bütünleyen görüntüler olacak. Bir bakıma dış dünyanın, maddenin oluşturduğu insan bilincinin ince bir duyarlılık ve gerilimle nasıl “yeniden yaratıcılığa” dönüştüğünü göreceğiz. Bu bitmeyecek iç çekişmelerin, olumsuzlukların yarattığı

birlik, ozanın özümlemesinden geçerek yaşayışını ve kalıcılığını belirleyecek.

*Bilyaların aydınlık dünyacıları,
Bu eller miydi hayatı o dünyaların.*

(“Bu Eller miydi”, s.: 6)

Kıyasıya yaşanan bir çocukluk. Çocuğun yakını bilyalar. Ve çözülemeyen bir soru. Bu soruya herkes yanıt arayacaktır. Bir olmanın zorluğu, son yabancı kalana dek sürecek. Çözümünü de birlerin hesaplaşmaları ortaya koyacaktır. Geçmiş günün üstü örtülü ama saydam görünüşü.

*Ayrılmış sevgili oyuncaklardan,
Kırılmış küçük şişelerini.*

(“Bu Eller miydi”, s.: 6)

Hep canlanan maddedir şiir. Tatlı, buruk bir hüznü bırakmakta, kendisiyle birlikte okuyucuyu da çocukluk havasına sokmaktadır. -Sanatın başlıca görevlerinden biri de budur. Belirli bir insan topluluğunu aynı ortak gerilim içinde tutmak, insanla yaşama arasında birlik kurmaktır. -Değişen durumunu bilen ozan, her seslenişinde, yüreğini ağzına her getirişinde baştan sona özlem ve acı kesilmektedir. Bir küçük şişe gibi kırılıp gitmektedir her şey. Onları toplamak, yapıştırmak olanaksızdır. Çocukluğunu yeniden yaratmaktadır.

*Ay aydınlığı akşam semasında,
Rüyanın, masalların, uykunun hendeseleri.
Hatırlıyorum vücudumun hafızasında,
Rüya, masal, uyku kadar o küçük elbiseleri.*

(“O Küçük Elbiseler”, s.: 8)

İkinci dizede kübizme yaklaşan bir anlatım görüyoruz. Elle tutulmayan şeylerin geometrik sınırlandırılması. Yine bu geometrik sınırlamaların vücutla, bellekle birlikte ansızın bir biçimsizlik içinde anımsanması. Durmadan da eşyayla, maddeyle birlikte düşünme alışkanlığı.

*Hastayım ama ne kadar güzel,
Gidiyor yüzer gibi, vücudumun bir yeri.*

(“Ağır Hasta”, s.: 10)

Askıda kalmış (muallak) şeylerin simgelerle, görüntülerle anlatılışının güzel bir örneğini görüyoruz. Hastalık da bir bakıma yüzmek değil midir? Ürpertili bir ılıkık içinde gelen yeşil, mavi yorgunluk.

*Gözlerim örtük fakat yüzümle görüyorum,
Ağlıyorsun, nur gibi.*

(“Ağır Hasta”, s.: 10)

Beş duyu kesilmiştir vücut. Eşyayı görmenin ötesine götürmüştür. Gözlerin örtük olması, görmeye engel değildir. Yüzüyle, elleriyle, saçıyla, tırnağıyla. Materyalist -diyalektik materyalist değil- bir yan vardır şiirlerinde. Fazıl Hüsni’yü yücelten de onun bu görüş biçimi ve görüntülere olan egemenliğidir.

Arada asker olmanın hayatında bıraktığı izlere de rastlıyoruz. Bu tür şiirlerin büyük çoğunluğu salt askerlikle ilgili değildir. İki ana simgeyi karıştırır işin içine. Bazen çocuk’u, bazen Allah’ı. Böyle yapması oldukça olağandır. **Çocuk ve Allah**, olumsuzların birliği ve çelişkenlerin bileşkesi üstüne kurulmuştur.

Onlar ki değnek atlarıyla,

*Hayata, sonsuzluğa, zafere hücum eder:
Kaybolmuş askerlik oyunları,
Kahraman ve şehit askerler.*

(“Askerlik”, s.: 15)

Şiiri açıklama çabası gütmeyeceğim. Yalnız, şu kadarıyla yetinebilirim. Çocukların ve askerlerin dünyaları arasındaki karışıklarla birlikler ve bunların şiirdeki örgüleniş biçimi. Asker diye önce ölüme yakın bir dövüşkeni alıyoruz. Hele şiir 1936’larda yazılmışsa ve İkinci Dünya Savaşı geldim, geliyorum diyor-sa... Bir taraftan hayata, sonsuzluğa hücum edilir, başka yerde değnekten atlar ve en ötede askerlik oyunları yitmiş şehit askerlerle bu oyunu sürdürmekte olan çocuklar. Ozan bütün umudunu, mutluluğunu çocukluğa bağlıyor. (Bunu öylesine yineledik ki!... Belki kitabın hazırladığı bütünlüğün bir sonucudur.)

*Böyle gelip geçenden
Bu evler ne istiyor,
Akşam olunca benden,
Bu vücut ne istiyor!*

(“Vücut”, s.: 71)

Şimdi de eşyayla çelişmeler çıkıyor ortaya, önce bütün evlerle gelip geçenler arasında bir alınıp verilecek -ya da verilmeyecek- var. Ozan da bunların içinde. Ama onun özelliksiz kişiden bir ayrıcalığı -çağlar üzre güçlü kılan- giriyor şiirin içine yerleştiriveriyor. Başlıyor kendisiyle hesaplaşmaya.

Zaman seçimi de ilgi çekiyor.

*Ki başlar daima geceleyin,
Nasıl bir hayat, sokaklarda.*

(“Hayret”, s.: 73)

yordam

Bir ayda iki sayı çıkarılır

BİRİN BİRİNE BİR GİZLEN BİR ÇOCUKLA NERTE BİL
LENDE BİR MORA GÖREY - STERİFORALER. OKUYU / Bİ
ZAP BİR İTTAHAN DENKİÇİ / AŞKANE ÇOCUK VE AL
LANTA NERİLER, ÇÖNTÜLER, ÇELEMLER ÇOKLARI
YALAZLÖN

BAKİT ALER / GÖNYE TURAN / NERİYİN PERER / NERİYİN
ZİR / NERİYİN ÇÖNTÜK / ARNED İNAM / NERİYİN ÇENNER /
GFA ALER

SAYI 3

MAYIS - HAZİRAN 1969

2,5 LİRA

Yordam dergisinin kapağı

İki örnek arasındaki yakınlığa değinmemin gereği yok -zaman seçimi bakımından-. Kendisi de çözememiştir henüz sokaklarda nasıl bir hayatın başlayacağına ilişkin gizemi. Hâlâ da dolaşır Fazıl Hüsnü sokaklarda. Geceleri onu bu dünyaya ait olmayan geniş gözlerle İstiklâl Caddesi'nde dolaşırken görmek mümkün.

Çocuk ve Allah'ı yabancılaşma yönünden de inceleme ola-nağımız var. Zaten çocukluğa duyduğu özlem, yabancı olduğu dünyasından -yaşadığı kapitalist düzenden- birkaçıdır.

Fazıl Hüsnü'nün bu önemli yapıtı çeşitli yönleriyle alıp incelenirse günümüz şiirine ışık tutabilecek özgün sonuçlara varacağımız inancındayım.

Bunlar da şöyle toplanabilir: “Simgeler”, “Görüntüler”, “Çelişmeler”, “Masal Unsurları”, “Maddi Yapı”, “Suçluluk”, “Yabancılaşma”, “Şiirin Diyalektiği”, “Teknik Yapı”, “Kalıcılık Niteliği”.

Bütün bunlara yeri geldikçe kısaca değindim. Ama en çok ilk üçü üzerinde çalıştım. Son otuz yıllık yapıtlar etraflıca göz-den geçirilirse bugüne ışık tutar kanısındayım. Böylece hem iyi yanları ayırmış olacağız hem de genç kuşak öncekilerin düştüğü yanılgıları yinelemeyecek.

κ

METİN ÜZERİNE NOTLAR

“Çocuk ve Allah'ta Simgeler, Görüntüler, Çelişmeler” Yordam dergisinin Mayıs-Haziran 1969 tarihli 3/23. sayısında yayımlanmıştır.

Yordam dergisinin kurucusu, Hüseyin Cöntürk'tür. Cöntürk, metin çözümlemelerine dayanan, edebiyat dışı öğelerden de yararlanan nesnel eleştirileriyle edebiyatımıza yeni bir eleştiri yöntemi getirmiştir. Cöntürk, Yordam dergisini Ocak 1966 – Eylül 1968 arasında 20 sayı çıkarmıştır. Daha sonra biçimi değiştirilip Haluk Aker'in yönetiminde iki ayda bir yayımlandı. Yordam, edebiyata, edebiyatın içsel sorunlarına yönelik bir dergidir. Metne dönük eleştiri anlayışını geliştirmek, derginin başlıca işlevlerinden biri olmuştur. Cöntürk'ün yanında Haluk Aker, Bilgin Adalı, Osman Numan Baranus, Sami N. Özerdim, Güven Turan, Onat Kutlar, Gürsen Topses, Ahmet İnam, Hüseyin Peker, Gün Zileli, Arkadaş Z. Özger gibi edebiyatçıların yazarları arasında bulunması derginin önemini gösterir. Bu yazarların daha sonraları Türk edebiyatında önemli yerleri olmuştur. Hüseyin Cevahir'in böyle önemli yazarların içinde olduğu çevrede bulunması, onun da bir yazar olarak önemsendiğinin göstergesidir.

“Çocuk ve Allah'ta Simgeler, Görüntüler, Çelişmeler” metni, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın “Çocuk ve Allah” adlı şiir kitabının eleştirisidir.

Hüseyin Cevahir'in bu metni yazdığı 1969 yılına değin Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın otuz şiir kitabı yayımlanmıştır. Cevahir'in bu otuz kitap içinden, değerlendirmek amacıyla “Çocuk ve Allah”ı seçmesi bir rastlantı değildir.

“Çocuk ve Allah” Fazıl Hüsnü'nün şiir kitapları içinde özel bir yeri olan, onun şair kişiliğini öne çıkaran yapıtıdır. Dahası birçok eleştirmen bu kitabın, şiire özgü öğelerin yerli yerinde

olması bakımından şairin en önemli yapıtı olduğu konusunda birleşir. Kitap aynı zamanda dil ve yapı bütünlüğü bakımından Türk edebiyatının önemli yapıtlarındandır. Fazıl Hüsnü, kitaptaki şiirlerde dış âlemi gerçekçi ve nesnel bir gözle algılamamakla birlikte onunla ilişkisini hiçbir zaman kesmez. Şiirlerin temel duygusunu, kozmik dünya ile insan arasındaki ilişki oluşturur.

“Çocuk ve Allah,” ölçü ve düzenli biçimlerin kırıldığı ilk yapıtlardandır. Yayımlandığı günlerden itibaren birçok eleştirmen tarafından ele alınıp incelenmiştir. Metne ilişkin ilk yazıyı, 2 Nisan 1940 günü Cumhuriyet gazetesinde Peyami Safa yazmıştır. Günümüze değin de metnin değerlendirilmesi sürmüştür.

Cevahir’in eleştirmek için bu kitabı seçmesi, onun gelişmiş bir şiir beğenisine sahip olduğunun göstergesidir. Yükselen devrimci mücadele içinde söyleme, şiir düzeyinden daha çok önem verseydi şairin Anadolu coğrafyasını ve halkını dile getirdiği “Toprak Ana” (1950)’yı, savaşın yıkıntı ve acımasızlığından geriye kalan yaşama sevincini dile getirdiği “Aç Yazı” (1951)’yı ya da sömürgeciliğe karşı şiirlerini topladığı “Sivaslı Karınca” (1951), “Batı Acısı” (1958), “Cezayir Türküsü” (1961), “Vietnam Savaşımız” (1966) gibi yapıtlarını incelemesi gerekirdi. Dahası bunlara Ulusal Kurtuluş Savaşı’nı işlediği destanları da eklenebilir. Oysa Cevahir, değerlendirmek ve eleştirmek için bu kitapları değil “Çocuk ve Allah”ı seçmiştir.

Bu konuda ilginç bir örnek vermek gerekirse; “Sovyet Türkologlarının Türk Edebiyatı İncelemeleri” (1980) adlı yapıtta Fazıl Hüsnü Dağlarca’yı değerlendiren Tefvik Melikov, şunları söylüyor: “İlk dönem şiirlerinde Fazıl Hüsnü Dağlarca, okurlarını gizemli çocuk dünyasına götürüyor ve çocuğun algıları aracılığıyla yaşamın en önemli sorunlarını, insan ve doğa ilişkilerini irdeliyordu. Oysa “Toprak Ana”da daha çok somut olaylara değiniyor ve çok büyük bir dikkatle Anadolu’daki yaşamı ve töreleri göz-

lemliyordu. Bu şiirler kitabında Dağlarca ilk kez toplumsal yaşamın dramatik yanını çok yakından yansıtıyordu. Türk ordusunda bir subay olarak Doğu Anadolu'nun değişik bölgelerinde yaşamış ve kendi halkının yaşamını kendi gözleriyle izleme olanağını bulmuştu. Ülkenin en tehlikeli zamanında onu korumak için savaştan ve düşmanı alt eden, oysa bu utkunun sonuçlarından yararlanamayan köylülerin yaşamındaki trajik sorun elbette onu etkilemişti.”

Alıntıda görüldüğü gibi Sovyet edebiyatçıları, bir şairi değerlendirirken şiir gücünden çok, yazdığı konu üzerinde yoğunlaşıyor. “Çocuk ve Allah”ı yalnızca “okurlarını gizemli çocuk dünyasına götürüyor” diye değerlendirip geçiyor. “Toprak Ana”yı ise işlediği konuyu öne çıkararak uzun uzun övüyor.

İşte Cevahir'in farkı burada... O, edebiyata Sovyet edebiyatçıları gibi bakmıyor. Onların “yararcı” yaklaştığı bir konuya, genç yaşında “sanat değeri” açısından bakabilmiştir. Kuşkusuz amacımız Cevahir'i olduğundan fazla büyütmek, içi boş sözlerle yüceltmek değildir. Bu tavır, önce Cevahir'e büyük haksızlık olur. Çünkü o, nasıl ki değerlendirmelerinde nesnel olabilmişse biz de onu değerlendirirken yaşadığı dönemi, yürüttüğü mücadeleyi ve yaşını da dikkate alıyoruz. Onu, onlarca yılını edebiyata vermiş bir edebiyat adamı gibi ele almak çok büyük bir haksızlıktır.

Zaten Cevahir, Yeni Eylem dergisinin Nisan 1968 tarihli birinci sayısında yayımlanan “Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü” yazısında, “propaganda edebiyatı”na karşı olduğunu açıklıkla vurguluyor. Öyleyse Cevahir'e göre bir edebiyat yapıtı, söyleyeceklerini türe özgü sanatsal öğelerle anlatırsa başarılı sayılabilir.

* * *

Hüseyin Cevahir, “Çocuk ve Allah” kitabını ele alırken dönemin ünlü şairlerinin gölgesinde ve Garip Hareketi'nin yarattığı gürültü içinde yapıtın yeterince değerlendirilemediğini vurguluyor. Cemal Süreya'nın Yeni Dergi'nin 1. sayısında çıkan yazısına

göndermede bulunuyor. Cemal Süreya'ya tümüyle katılmadığını vurguluyor. Demek ki Cevahir, bu metni kaleme almadan önce, kitap ve şair hakkında yazılanları incelemiştir. Bu da ciddi bir eleştirmen tutumudur. Bu, zaten doğal bir davranış olarak görülebilir. Oysa önceki dönemin ünlü eleştirmeni Nurullah Ataç başta olmak üzere, bu konularda kalem oynatan birçok edebiyatçının okumadan eleştiri yazdıkları, sık sık yakınılan sorunlardan biridir.

Cevahir, Fazıl Hüsni'nün en büyük eksiğinin okumaması olduğunu söylüyor. Bu da önemli bir saptamadır. Demek ki Cevahir, salt "sezgi"yle bir yere dek varılabileceğinin, çok ileri atılım yapılamayacağını farkındadır. "Okuyarak kendini bilemeyen" Fazıl Hüsni'nün "büyük atlayışlar yapamayacağını" belirtiyor. Onu, "emeğin değil yeteneğin ozanı" olarak niteliyor. Aradan bunca zaman geçtikten sonra, Fazıl Hüsni için nesnel değerlendirme yapanlar bundan farklı bir şey söylüyorlar mı?...

Cevahir'in eleştirilerinden biri de Fazıl Hüsni'nün "şiiirde birtakım kalıplara sığınması, uyak kaygısı yüzünden dize sonlarına bazı gereksiz sözcükler getirmesi"dir. Bunu da "dize işçiliği" yapmamasına, salt yeteneğini kullanmasına bağlıyor.

Bu eleştiride "dize işçiliği" kavramı çok önemlidir. Bir manzumenin şiiir olabilmesi için, şairinin belli bir yetenekte olması yetmez. Nasıl ki müzikte notalar uyumlu bir biçimde yan yana getirilince güzel bir melodi ortaya çıkarsa, şiiirde de sözcüklerin sıralanışı ahengi sağlar, insanda güzel duygular uyandırır. Öyleyse dizelerin gereksiz sözlerden arındırılıp uyumlu bir biçimde sıralanması (dize işçiliği), şiiiri şiiir yapan öğelerin başında gelir.

Cevahir, kitaptaki şiiirleri değerlendirmeden önce Fazıl Hüsni'nün yaşadığı ortamdan kısaca söz ediyor. Onu, İstanbul'da doğmasına karşın "kasabalı" olarak niteliyor ve şu yargıya varıyor: "Bu yüzden Fazıl Hüsni, o çağlarda halkçı bir ozan bile değildir."

Yazının ilerleyen bölümlerinde “Askerlik” şiirinden yaptığı alıntıyı değerlendirirken de 1936’larda yazılan şiirin, İkinci Dünya Savaşı’nın yaklaştığı günlere denk gelmesine dikkat çekiyor.

Hüseyin Cevahir, eleştiri yazılarında birçok eleştiri anlayışını iç içe kullanmıştır. Yukarıdaki değerlendirmeler “topluma dönük eleştiri” anlayışının ürünüdür. Bu tür eleştiride, bir yapıtın oluşumunu etkileyen tarihsel ve toplumsal koşullar bulunmaya, bunlar yardımıyla yapıt çözümlenmeye çalışılır. “Toplumbilimsel eleştiri” ve “Marksist eleştiri” bu eleştiri anlayışının alt kollarıdır.

Cevahir’in Fazıl Hüsnü’nün kişiliğine değgin değerlendirmeleri aynı zamanda “yaşamöyküsel eleştiri” anlayışının örneğidir. Bu anlayış, sanatçının kişiliği ile yapıtları arasında sıkı bir bağ olduğu ilkesine dayanır. Cevahir, “Çocuk ve Allah”ı değerlendirirken, Fazıl Hüsnü’nün “dünyaya karşı tek başına duramamasını,” gördüğü yatılı öğrenimin şairi “güçsüz kılmasına” bağlar. Şairin kendisini “sığıntı gibi” görmesini, “Yarı Aydınliklar ki Sahipsiz” şiirinden iki dize ile örnekler. Böylece “yaşamöyküsel eleştiri” anlayışının örneğini verir.

Cevahir, eleştirilerini çoklukla metinden aldığı örnekler üzerinden sürdürüyor. Yani “yapıta dönük eleştiri” anlayışını başarıyla uyguluyor. Yapıta dönük eleştiri, metnin yapısını ve bu yapıyı oluşturan öğeleri kavrayıp açıklamaya çalışmaktır.

Cevahir, kitaptaki şiirlerden örneklerle, ele alınan iki simge olan “çocuk” ve “Allah” üzerine şairin duygu ve düşüncelerini açıklığa kavuşturmaya çalışıyor.

Eleştiri yazıları; yargılama, çözümlenme, karşılaştırma ve örneklemeyle dayanır. Cevahir bu amaca ulaşmak için metnini türe özgü terimler, kavramlar ve tanımlamalarla kuruyor. Bu da gösteriyor ki Cevahir birikimli, okuyan, araştıran, çözümleyen bir kültür adamıdır. Sanat beğenisi gelişmiştir. Ayrıca İslamiyete değgin kavramlara da egemendir.

Cevahir, yapıtı değerlendirirken önyargılardan uzak durmaya çaba harcıyor, nesnel olmaya çalışıyor. Kuşkusuz bir eleştirmen, incelediği yapıt karşısında edebiyat tarihçisi (bilim adamı) gibi tümüyle yansız kalamaz. Ancak Cevahir, değerlendirmelerine kendi kişisel duygu ve düşüncelerini katarken olabildiğince yapıttan ayrılmamaya özen gösteriyor.

Cevahir, incelediği metnin niçin ve nasıl yazıldığını seziyor, ayrıca ondan zevk aldığını duyumsatıyor. Bu da estetik duygularının gelişmiş olmasının göstergesidir.

Cevahir, eleştirisinde “güzel, kötü, beğendim, beğenmedim” gibi öznel duygulardan uzak duruyor. Değerlendirmesini nedenlere, gerekçelere dayandırıyor. Yazılarından anlaşıldığına göre Cevahir, ülkemizin eski ve çağdaş edebiyatı hakkında yeterli birikime sahiptir. Ele aldığı yapıtın, toplumun sanat ve düşünce yönünden gelişim çizgisi içindeki yerini araştırıyor, belirtiyor.

Cevahir ayrıca şairin ne yapmak istediğini ve yapıtı ile bunu ne kadar başarabildiğini saptamaya çalışıyor. Bu özelliği ile “sezgi”sinin de güçlü olduğu görülüyor.

Cevahir’in eleştiri yazılarından onun görüş ve sezişini, duygu ve düşüncelerini, gelmiş geçmiş yaşantısını, izlenim ve etki lenişlerini, aydınlatma ve bilinçlendirme yeteneğini, soru sorma ve yanıtlama gücünü, beğeni inceliğini ve açıklama keskinliğini, bilgisi ve anlayışını görmek mümkündür.

Cevahir’in gerek bu eleştirisi gerek diğer yazıları incelendiğinde soyutlama ve özetleme yeteneğinin gelişmiş olduğu görülüyor.

Cevahir, “Çocuk ve Allah” yapıtının “yabancılaşma” yönünden de incelenebileceğini belirttikten sonra “Zaten çocukluğa duyduğu özlem, yabancı olduğu dünyasından –yaşadığı kapitalist düzenden- birkaçıştır.” yargısına varıyor.

Cevahir, yapıtı ağırlıkla başlıkta da belirttiği gibi “simgeler, görüntüler, çelişmeler” yönüyle ele alıyor. Yapıtın ayrıca “masal unsurları, maddi yapı, kalıcılık niteliği” yönlerinden de incelenmesi önerisinde bulunuyor.

Kuşkusuz Cevahir’in bir dergi yazısı kapsamında bir yapıtın tüm yönlerini ele alıp değerlendirmesi beklenemez. Bu ancak bir kitap konusu olabilir. Metin, dergi yazısı olarak oldukça kapsamlı ve doyurucudur.

Cevahir, bu metinleri kaleme alırken genç kuşakları aydınlatma gibi bir amacı olduğunu sürekli duyumsatıyor. Nitekim “Çocuk ve Allah”ı değerlendirdiği yazısını da “Son otuz yıllık yapıtlar etraflica gözden geçirilirse bugüne ışık tutar kanısındayım. Böylece hem iyi yanları ayırmış olacağız hem de genç kuşak önkelerinin düştüğü yanılgıları yinelemeyecek.” sözleriyle sonlandırıyor.

Cevahir’in “Çocuk ve Allah’ta Simgeler, Görüntüler, Çelişmeler” başlıklı yazısında, birçok eleştiri yöntemini iç içe kullandığını söyleyebiliriz. Bunların öne çıkanları “topluma dönük eleştiri”, “yaşamöyküsel eleştiri” ve “yapıtı dönük eleştiri”dir.

Her eleştiri yönteminin olumlu ve olumsuz (yeterli ve yetersiz de denilebilir) yönleri vardır. Yalnız bir yöntemle yazmak, kimi olumsuzlukları da içinde barındırır. Söz gelişi; topluma dönük eleştirinin bir türü olan “Marksist eleştiri” anlayışında, yapıtın okur ve toplum üzerindeki politik etkileri ön planda gelir. Bunlar güzelduyusal ölçütler değildir. Yalnız sosyal ve politik değerlendirme, bir yapıtın tüm yönleriyle ele alınıp değerlendirilmesini engeller. Bir yapıtı salt güzelduyusal ölçütlerle değerlendirmek ne denli eksikse, salt toplumsal ve sınıfsal çatışmalar yönünden değerlendirmek de o denli eksiktir.

Diğer eleştiri yöntemleri de tek tek ele alındığında birçok üstün yanlarının yanında eksik yanlarının da olduğu görülür. Öy-

leyse yapılması gereken; eleştiriyi hem Marksist doğrultuda hem de güzelduyusal doğrultuda geliştirip ikisini bir yerde bütünlemeye çaba harcamak, yeri geldikçe uygun eleştiri yönteminden yararlanmaktır.

Cevahir'in eleştiri yazıları incelendiğinde bu yöntemi başarıyla uyguladığı görülür. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Çocuk ve Allah" adlı yapıtını daha önce ve sonra eleştiren yazılarla Cevahir'in yazısı karşılaştırıldığında hiçbirinden geri kalmadığı, dahası birçok üstün yönünün olduğu açıklıkla görülebilir. Onun eleştiri türündeki yazıları, belli bir düzeyin üstünde, başarılı metinlerdir.

CEVİZDERE'DE¹⁰

acı yayılıyor... köy. biraz ötede ıssız dutun, tembel dutun hemen ötesinde cevizdereye çok yakın noktada, birkaç öbek toplanmış artık, yarılmaya, bundan sonra daha da yarılacak, çatlayacak, kavrulacak toprağa eğilmişler hepsi de, hortumlar, su varilleri, açılmış kuyular, tenekelerle su taşıyan kadınlar, çocuklar, hepsi de. sıcağın, bastıran, gevşeten dokusundan sızıp yeni bir hızla elindeki tütün fidesini dikecek küçük çukurları, çukurcukları deşiyor, tek tek, gözün uzanabildiği toprağın, sürülmüş terli toprağın üzerinde hortumu tutuyor çocuk, her çukurcuğa bir damla su döküyor ve kadın tütün fidesini işaret parmağını köküne nişanlayarak ıslanmış ve yumuşayıvermiş toprağın içine daldırıyor. biteviye sürüyor bu iş ve adam başını kaldırıp "biraz daha çabuk" diyor, "daha çabuk şimdi", çocuk hortumu çukurdan çukura koşturuyor, kadın fidelerle onu izliyor ve adam kazıyor kazıyor, tütünü sarmayı düşünmeden, çekimi, fırtı, kasketini gözünün

10 Hüseyin Cevahir'in, "Cevizdere'de Öyküsü Üstüne Bir Çözümleme" metni, Haluk Aker'in "Cevizdere'de" öyküsünün ardından yayımlanmıştır. Cevahir'in metnini soyutluktan kurtarmak için öykü ile birlikte yayımlamayı uygun gördük. Öykünün yazımı aynen aktarılmıştır.

önünden kaldırmadan şimdi, sürülmüş, güneşte yanmış, ufalanmış toprağın üzerinde,

toprağın üzerinde, geç de olsa, yüzümü döndürmeden, gelen, gittikçe hışırdayan, kuruyan otların, gelinciklerin, arpaların sesle dolduğu yöne, ezildiği, büküldüğü yere, kulağında “merhaba”, tanıyorum sesi, yüzümü döndürmeden, “bekledim seni” diyor, “buldum şimdi” diyorum, **bekledim seni diyor nerelerde kaldın gene bak akşam oldu camın önünde saatlerdir oyalanmak için dikiş aldım elime merak bu ya fatmanımın oğlu otobüsün altında kalmış yavrucak gencecik çocuk nerelerde kaldın seni gözlemekten...** “bekledim onu” diyorum, “ummadan, gık demeden, umudumu bilemeden, görüyorsun ki bekledim”, “nasıl oluyor da” diyor sungu, çekingen, kaçacakmış gibi “üşüteceksin” diyor, “güneş var ya” diyorum çalışan adamları göstererek, buğdayın dizi dizi deniz gibi, ohh içime ferahlık getiren geniş salınımlarını, dalgalanımlarım göstererek, kurtarıcı ve acıtan güneşi göstererek “güneş var ya” diyorum, “yakıyor toprağı, sarartıyor” (ve elimin tam arkasında duruyor, güneşle benim aramda, elimle güneşin arasında, gölgede yüzü, umudu, bana bağlı umudu, elimi hafifçe oynatsam güneş degecek, azıcık aralسام parmaklarımı güneş ışıyacak ve gülen bir çocuk olacak, gülen sarışın bir çocuk) “korkma o denli” diyor, “ha, neden” diyorum, “neden olursa olsun, hiçbirşeyden belki, önlemek elimizde olmadığı zamanlar ve saatler vardır, ondan belki” diyor “korkma”, “beklemek beni şaşırtıyor” diyorum, “elim ayağım kesiliyor ve önlenmek daha da şaşırtıyor.” durgun bir su yüzünden kalkıyor sinek, sivri, üzerime pike yapmak istiyor, elimle aralıyorum onu, benimle onun arasındaki boşluğu elimle aralayiveriyorum ve o boşluktan dönerek yeni bir uçuşa hazırlanıyor, ardından diğerleri, sıcak ve bunaltan sıcakta, kokuşan, çalıkların, sarı dikenlerin yabani açılımlarının, gelinciğın ve koyu tezeğın ağdalı kokusunda, yel hafiften

getiriyor onları, bastırıcı, bir afyon gibi, bayatlamış kokusunda, uyuşturucu, bayılıcı dönemeçte, cevizderede, sungu bana bakıyor, ben onunla benim aramdaki boşluğa, yılların sabrıyla bakan adamlar gibi, ön ayağından zincirle bağlanmış at otluyor, katır otluyor, bebekler toprağın üzerine bırakılmış sessizce duruyorlar, tembel dutun oradan hava sanki göğe ağıyor ve üzümler olmak için güneşin, nasırlı alışkın ellerin şefkatini bekliyorlar, toprağın yeniden çapalanmasını, sııkların üzerinden olgun meyvalarını vermeyi, uyuşukluğun esrikliğiyle ayağa kalkmaya çalışıyorum, sungu elini uzatıyor, elimi toprağa veriyorum yavaşça, sallanarak kalkıyorum, ayağa, sunguya bakıyorum, güneşin yüzünde belirttiği çizgiciklerine, kaşlarına, gözünün içine, yeşilin damarlanıp kanlanıp üstümde toplanan sert yumuşaklığına ve ona elimi uzatıyorum usulca, elimi omzuna koyuyorum ve cevizdereye sırtımı dönerek yavaş yavaş açığa, bozkıra doğru yürüyoruz. o ve ben ve beni taşıyan o bir sürü şeyle, unutamadıklarım ve unuttuklarımla birlikte. “dereye gidelim” diyorum ona, geri dönüyoruz, hiç konuşmuyor sungu, hiç konuşmuyorum, tepelerin biribiri sırtına yüklediği gölgelerin altından, arasından, içinden cevizdereye yürüyoruz, kavakların arasından, ıslak topraktan geçerek, ayaklarımı suya sokuyorum, duru suyu kirletiyor ayaklarım, bulandırıyor, sungu'nun ayakkaplarını çıkarmaya çalışıyorum, önüne bakıyor ve sungu'nun ayakları da suya değiyor, ışık saçlarından pırıltılar oluştururken **büyüklüğü usumu doldurdu** gülümsüyorum, elimi incecikten onun omuzu üzerine koyuyorum, parmaklarımı, ----- ötede onlar çalışıyorlar, bir nokta halinde gövdeleriyle, benekli, renk renk, eğilmiş, yüce tanrının ve efendilerinin onurunu korumakla görevli, yarıya, pazularının ve yüreklerinin alınlarına kazıdığı çizgicikleri artırmak için ve okul biraz ötede olmalı, bayrağı görünüyor... siyah benekli uzun kuyruklu leş kuşu hemen önümdeki taşın üzerinden havalanıveriyor, kırlan-

gıçlar, karıncalar vb. su ayakparmaklarımin arasından süzülüyor, ince dalgacıkları, dönemeçleri içinde oturmuşluğa, arıklığa doğru hızla yiterken, dibini bize açmağa, taşlarını, kumcuklarını gözlerimiz önüne sermeğe çalışıyor sanki “her bulanıklık bir duruluğa açılımdır” diyor o, “duruluk da yeni bulanıklar oluşturuyor ama” diyorum, “gözden kaçırdığın bir yürüyüştür” diyor, “böyle giderse gözden kaçıracağım sen olacaksın” diyorum, parmaklarımı bastırıyorum omzuna, dayanılmaz bir istekle saçlarını okşamak geçiyor içimden, büyüklüğü geliyor usuma, ince bir gülümseyişle birlikte “pantolonuna sığıyor mu” diyorum, ışıyor yüzü, dudaklarının alt kıvrımına ince bir esneklik gelip yayılıyor ve görülür görülmez bir kıvrılışla bana bana döndürüyor yüzünü, güzelliğini, “sığıyor mu”

a n ı l

bana bakıyor, hiç de beğenmiyorum onu. bakmasını da. kim söylemişti, cevizderede öyle sungu’yla otların arasında... allah allah, demek ki doğru, ece de kuşkulanıyordu bundan, söylemişti de inanmak istememiştim, demek... ece “iş yok onda” demişti, “bir kıza nasıl bakılır bilmiyor” demişti, saçlarını nasıl da tarardı ece, her gece aynanın karşısında uzun uzun saçlarını fırçaladığını gözlerdim, bir gün olsun benimle çıkmadı, bir gün olsun, onun saçlarını düşünürdüm yumuşaklığını düşünürdüm de gözlerime uyku girmezdi, demek o da anladı, onda iş olmadığını anladı, anladı ya gene de gülmüyor bana, geçen gün müydü, evine uğradım “bak ne güzel bir filim oynuyor gidelim mi” dediydim de oralı bile olmadı, o söyleseydi yine de gider miydi, gider miydi, ne köyü şey, demek onunla otların arasında, biliyordum zaten tuhaf birşeylerin geçtiğini aralarında, hiç sevmiyorum onu, bakmasın bana, ece de bakmasın ona,

e c e

niye sevmiyor kedileri, tüyleri, eskiden  c taneydiler evin için-
de, pamuk oradan oraya atlar masanın üzerinden yanma sokulur
kucağımda kendine uygun bir yer vermemi beklerdi, yalnız bana
gelirdi, bana elletirdi kendini, bana okşatırdı o geldiği zamanlar
kapiya koşar, gitmek isterdi, kızardı ona, kendisini sevmediği-
ni bildiği için mi yoksa, tabii biliyordu, düşlerimde onunla niye
bunca ilgilendiğimi anlamıyorum Şimdi, oysa anıl nasıl da... kaç
kez “seni sinemaya götüreyim” dedi de kabul etmedim, daha d n,
evet, ne kadar da akılsız mışım, ben ona kendi elimle yemekler
pişirmek isterdim, kravatını bağlamak isterdim, düşlerimde sa-
rardım onu, hem yaşımda geçmiş sayılmaz, gözlerinde tuhaf bir
pariltı yanardı, var mıyım yok muyum belli değildi, sungu’yla,
seziyordum bunu, hem ne o öyle kız gibi saçlarını uzatmak, par-
maklarımı saçlarında gezdirmeyeceğim, gezdiremeyeceğim, an-
lıyordum bunu, yine de

s u n g u

aslına bakılırsa bir tuhaflığın olduğu belliydi, anlamamıŐ mıydım,
yoo, anlamasına anlamıŐtım ya, gene de, d rtt , Őeytan dürtüsü,
cevizderede ses yoktu, yaprak hıŐırtısı, tütün falan duyulmuyor-
du, gelmiyordu kulağıma, kulağımıza, su akmıyordu, ayaklarıma
deđmemiŐ olabilir, hiç mi hiç önemi yok Şimdi, hem anımsama da
ne, onlar anımsasınlar, yaŐamayı unutup da  ıkınlarına, bit dolu
ambarlarına soksunlar gidip kı larını, ses yoktu işte, ne dediğini
bile ansımıyorum Şimdi, ellememiŐ miydi, parmakları ıslak, nem-
li miydi, gözleri... yaprakların üzerinden, dalcıklardan, mavi bir
gökten, kıprayan, kıpırdayan Őeylerden örülü sessizlik, bezgin,
bulanık, ağdalı, i im hem tanıyor hem tanımıyor sanki, hem var
hem yok sanki, uçucu güzellik, dünyanın bokuna dalmıŐ giderken
yakalanıvermiŐ o biricik anlardan biri işte, dokunmaya açmaya kı-
yamıyorum dersem yeri, ne diye bulandırmalı, ortaya vurmalı, ne
için, neye yarar bu, edilecek, sözü esirgenmeden yere vurulmaya

çalışılacak, titreşimin boğaza değin yükselip geri döndüğü, tıkan-
dığı o anı, düğüm, düğümlendiği, düşünüyor mu bunların üstünde,

kan oturdu acıyı yazalım
bir kez de acıyı yazalım
kendi yurdundan sürgün gitmenin
hoyrat kullanılmış şeylerin
bir kez de
düşünülen ve yakan şeylerin
acısını

e c e

kuşkuluyum gene de, anıl biraz önce geldi, kapıyı vuruşundan,
kapı tokmağına elinin uzanışından anladıydım onun geldiğini,
ırmağı geçer gibi geldiğini, içinde birşey var, tanıdık ya da değil,
saçlarıma ilişkin biraz, kokulu, bayıltıcı, “biliyorsun” dedi, “an-
latmağa değmez”, “istersen yine de”, “kalsın bugünlük” dedim
anıl’a, yemekleri yeniden ayarlamak gerekecek, “sana bir kazak
öreceğim” dedim ona, “kedilerin bayılacağı bir kazak, kül rengi,
ne iyi değil mi”

a n n e

mavi badanalı evin köşesinden döner, ben yolunu gözlerken bilir-
di yolunu gözlediğimi, pencerenin dibinden ayrılmadığımı, elim-
den şişlerin düştüğünü, örgünün biribiri üzerine yapılan hesap
yanlışlarının hemen arkasından dönüverirdi, içimle karşılamak
onu, kucaklamak, sarmak isterdim. Mavinin her yağın yağmurda
gittikçe akan rengi uçucu bir kirliliğe geçti de pencerenin per-
vazları o zamanın dayanılmaz esnekliğiyle çatır çatır çatırdayıp
kış gecelerinden yazlara, yazların buharlaşıp kuruttuğu, böldüğü,
çatlattığı, tozcuklara ayırır olduğu pervazların pervaz olmaktan
çıktığı şimdilerde yaşlılığın daha bir kıpırdatmaz olduğu bugün-

lerde, beklemenin sabırlı bir şey olduğunu, hele bekle muradına erersin diyen annemin üzerinden de geçen yıllardan sonra bir oğulun, içinden bir şeyin, senden uzanıp giden... geçti demeye dilim varmıyor, gelecek, gelmesi gerek, yoksa

cevizdereye indim. artık sonbahar iyice kendini belli ediyor, toprak yumuşuyor, buğdaylar çoktan toplanmış, tütünler sararmış, yerlerde orda burda yaşlı çınarların hüznünlü sararmış yaprakları, bizim suyun çağıltısı, bir zaman sonra yaşanılan, anıların örttüğü, ördüğü toprağa gelmenin, soluk almanın, ellerini şakaklarında gezdirmenin ezik bir tadı, onu duymak, iliklerine geçirmek, kıvrımlı yolu bir kez daha gitmek, anımsamak, tembel duta bakmak, yol görünüyor. inişli çıkışlı, engebeli, kıvrımlı, durmaksızın yürünen bir başı bir sonu düşündürten, olmayan, salt üstünde, içinde bulanarak, kirlenerek yürümeye, yuvarlanmaya yarayan, gidiş geliş yolu. Bir gün tortuları konuşmalıyız, birşey adına seslenmeden, salt bu yoldan geçtim demek için belki,

yol uzun, hem sağar hem sağılırsın, güzelliğin ele avuca sığmaz, yeniyken eskirsin, eskirken yenilenirsin, denizi gören, dağa vuran, güneşi emen, terleyen, terleten ömür tüketmenin simgesi, ince yoldan yürüyorum, ters dönüp gene yürüyorum, çıplak dalların üstünde kuşlar görüyorum, hemen ötede bir tepenin yamacı, biraz ilerde daha büyük tepeler, beri yanda bağrına alacakaranlığın sokulmaya çalıştığı ova. kurumuş, içi boşalmış bağlar, asma kütükleri, toplanan tütün yaprakları, sungu usumdan çıkmıyor, buraya bunları düşünmek için geldim, aynı suyun şırıltısını, dağın ve ovanın bitişmesi içindeki sessizliği, hepsini bir bir yudumlamak için, suyun kenarına oturup ayak-kaplarımın bağını çözmek, yavaş yavaş usulca, parmaklarımın ucunda duyarak, çoraplarımı çıkarıyorum, su daha serin, daha hızlı, köpüklü, sungu yanıma oturuyor “duydun mu” diyorum

ona, gülümsüyor, “böylesi bize yaraşır” diyorum, su çok soğuk, ne oluyorsun diyorum kendime, yanımda kimsenin olmadığını acıyla, irkilerek anlıyorum, çoraplarımı giymeliyim ve gitmeliyim, bir şeyi yaşadığı yerde bırakmamak, üstünde durmak, bağlanmak, bencilce bir tutum, bunu iyi yerleştirmelisin kafana diyorum, yerleştirmekle kalmamalısın, yapmamaya da çalışmalısın, yapmamalısın, yapmayacağım.

gün iyiden iyiye değişiyor, kararıyor, birazdan onlar dönmeye başlayacaklar, kimi çiftten, kimi bostandan, kiminin sırtında saban, kiminin önünde eşek, yorgun argın ayaklarını sürüyerek evlerine, toprak damlarına doğru, bir günü başka türlü yaşayarak, ama acıyı, insanın yazdığı, kitaplara geçirdiği acıyı ekmeklerine sürerek, çapaklı gözlerini yere eğerek, onlar da, sevgiyi, çocuğu ve evi düşünerek yavaş yavaş toza bulanarak, yağmurda ıslanarak gelecekler, önümden geçecekler

anıl ve ece kafamdan geçecek, annem gözlerimin önünde olacak, yüreğin ve kafanın bulanık olduğu arama çağı bu. küçük deftere bunu yazacağım, bu günün notu: 17 ekim 1967. acıyla geçiyoruz.

Haluk Aker

(temmuz 67, mart 69)

3. “Cevizdere’de” Öyküsü Üstüne Bir Çözümleme¹¹

Haluk Aker yedeksubay öğretmenliğini Adıyaman’ın bir köyünde yaptı. Bu yaşantısı giderek yazılan, şiirleri, öyküleri üstünde önemli bir etki yarattı. Ömrünün iki yılını doldurdu Adıyaman’ın Terman köyü. “Cevizdere’de” öyküsü de köyünün durağan ve sessiz yapısındaki bir bölümle başlıyor.

¹¹ Metin, Yordam dergisinin Temmuz-Ağustos 1969 tarihli 4/24. sayısında yayımlanmıştır.

Öbek sözcüğü önce köy evlerini yansıtır izlenimini yaratırken, sonra bütün diken insan öbeklerine geçiyor. Bir süre kendimizi Orta ve Doğu Anadolu'nun susuzluktan kavrulan, çatlayan toprağında sanıyoruz.

Asıl başlangıçtan başlayarak öykünün bütünlüğüne girmemizi sağlayan şeyse, “toprağın üzerinde” ikilemi. İlk toprağın üzerinde çalışan köylüler var. İkinci paragrafta ise kendisi. Her yazıda aşağı yukarı rastladığımız “ben”, daha doğrusu biz. Yani biz yaşayanlar.

Şimdiki anla geçmiş ve gelecek arasında hep varolan bağlantının -karmaşık ve değişken zaman kavramının- egemen olduğu üçlü süre birliğinden örneklemeler görüyoruz. “Bekledim seni” ünlemesi kendi ağzından çıktığı anda bir başkasının ağızına giriyor ve hiç beklemeden oradan da çıkmaya başlıyor. Ama acı, sitem ve sevgi dolu sözcükler dökülüyor ikinci ağızdan. Buna aldırılmıyor birincisi. Di’li geçmiş zamanla bir üçüncüyü beklediğini anlıyor.

Yeniden köydeyiz. Yeşil buğdayların anlatımı. İnsanın içine serinlik getiren buğday tarlaları. Sararmaya, olgunlaşmaya, ürün vermeye büyüyen. Paradoks. Serin buğday ve ısıtan güneş. İkisinin bağlantıları. Bu bağlantı gelişiyor.

“Güneşle benim aramda duruyor... Umudu, bana bağlı umudu.”

Verimli olan şey buğday. Onu etkileyerek verimli olmasını sağlayan güneş. Buğdayın umudu güneşe bağlı. Çözümlememizi insanlara uyguluyoruz. “Güneşle benim aramda duranın” umudu bana bağlı. Bizim umudumuz güneş.

Öykü birden kişiler üzerinde varsayımlara, yargılara daha açıkçası karşılıklı ilişkilerin anlatımına bürünüyor.

Anıl / Anıl’ı anlatırken Anıl-Ece-Ben üçlüsünün ilişkilerine değiniliyor. Anıl-Ece ve Anıl-Ben ilişkileri ikinci dereceye indir-

genip Ece-Ben ilişkisi ilk plana çıkıyor. Ece'nin saçları, saçlarını fırçalayışı gözleniyor. Sonra Ece'ye karşı duyulan hayranlık çıkıyor ortaya. Kıskançlıkla karışıyor bu. Ve Anıl'la ikili bir karşı koyuş görülüyor.

Ece / Ece kediye çağrıştırıyor. Ama Ece kedileri sevmiyor. Anıl bölümünde "ben" Ece'yi düşünüp uyuyamazken bu bölümde düşlere giriyor. Sinema tekliflerini geri çevirdiğine üzülüyor. İki yanlı, gizli, tek yanlı ilişki görünümleri.

Sungu / En uzun bölüm Sungu'ya ayrılmış. Cevizdere'ye dönüş. Ama anımsamama isteği. Kutsal ve gizli kalmasını ister bir tutum seziliyor.

"Dokunmaya, açmaya kıyamıyorum dersem yeri."

Bazı şeyleri yakalama, kendisini onların niteliği ve doğruluğu üstünde zorlama çabası.

Acı yeniden.

Anne / Her annenin yaptığı şey. Beklemek. Örgüler, hesap yanlışları. Pencereye başını dayayıp kocayı, oğlu beklemeler. Klasik anne öğütleri. Ama geçmesin, gelsin "gelmesi gerek."

Cevizdere'ye bir kez daha gidiliyor. Artık sonbahar. Buğdaylar toplanmış. Her şey sararmış, yaşlanmış. Yaşanan günlerin buruk anıları şimdi. Bir bakıma onlar da yaşlanmış, eskimiş.

Dönüş. Yol. Yol bizde en belirgin anlamını kamyonların üstündeki yazılarda bulmuş. Yazar da esinlenmiş bu anlamdan. "Ömür tükenir, yollar tükenmez."

Öykünün bir başka ilginçliği acıyla başlaması, acıyla bitmesi. Bu, sondan bir önceki paragrafta köylülerin iş dönüşü yorgunluklarında somutlaşıyor.

"Acı yayılıyor... Acıyla geçiyoruz."

4

yordam
YEREL YAZARLARIN DERGİSİ

ÖYKÜ SAYISI

ARMAĞAN TÜRK ÖYKÜCÜLERİNİN İZLENİMLERİ
• ERGİL KILINCI, NURİ İZMİRİ • VEDAT
NİZAM, KARAYI ÖZGEN • ÖZGEN TÜRK,
SÖZ • ERGİL AKAL, ADEL, ÖZGEN • ERGİL
AKAL, YEMER NUR ÖZ • ARMAĞAN İZMİR, YEMER
NUR ÖZ ÖZGEN • NURİ İZMİR, NURİ İZMİR
• ÖZGEN TÜRK, İZMİRİ İZMİRİ İZMİRİ
İZMİRİ • ARMAĞAN İZMİR, SÖZ • ÖZGEN TÜRK,
NURİ İZMİRİ • ERGİL AKAL, ÖZGENİ İZMİRİ •
NURİ İZMİRİ ÖZGENİ, ÖZGENİ İZMİRİ
ÖZGENİ NURİ İZMİRİ İZMİRİ • NURİ İZMİRİ ÖZ
TÜRK, YEMER İZMİRİ ÖZGENİ İZMİRİ

TEMUZ - AĞUSTOS 1999 2,5 LIRA

Yordam dergisinin kapağı

METİN ÜZERİNE NOTLAR

Metin, Yordam dergisinin Temmuz-Ağustos 1969 tarihli 4/24. sayısında yayımlanan kısa bir eleştiri yazısıdır.

Metnin kısa olması, tür açısından bir zayıflık göstergesi değildir. Çünkü bir yazının “eleştiri” türünün özgün bir örneği olup olmadığını anlamak için hacimden çok, türe özgü niteliklerin yerli yerinde kullanılıp kullanılmadığına bakılır.

Söz gelişi; kitap/metin tanıtma yazılarında, kitabın/metnin adından, yazarından, yayınevinden, yayım tarihinden, kapsadığı konulardan ağırlıklı olarak söz edilir. Eleştiri yazılarında ise o kitabın/metnin bir yazınsal metin olarak ele alınıp çözümlenmesi gerekir. Bu ölçüte göre, kimi zaman çok kısa bir yazı “eleştiri” türünün kapsamına girebilirken, sayfalar dolusu yazı “kitap tanıtma”nın sınırları içinde kalabilir. Cevahir’in “Cevizdere’de Öyküsü Üstüne Bir Çözümleme” metnini bu ölçüte göre değerlendirdiğimizde rahatlıkla “eleştiri” türünün güzel örneklerinden biri diye niteleyebiliriz.

Metnin yayımlandığı Yordam dergisinde önce Hüseyin Cöntürk, daha sonra Haluk Aker’in yönetiminde “metne dönük eleştiri” anlayışı geliştirilmek amaçlanmıştır.

Metin, Haluk Aker’in¹² “Cevizdere’de” öyküsünün eleştirisi-
dir. Dergide önce öykü yayımlanmış hemen ardından da Hüseyin

12 Raşit Haluk Aker (1940): Şair ve yazar. DTCF Türk Dili Bölümü’nü bitirdi. TDK’de düzeltmen ve redaktör olarak çalıştı. Adıyaman’ın Terman köyünde yedeksubay öğretmenlik yaptı. Hacettepe Üniversitesi Temel Bilimler Fakültesi’nde Türkçe dersleri verdi. 1975’ten sonra Frankfurt Başkonsolosluğu’nda mahalli kâtiplik yaptı. Mersin’de “Düşünde-Dörütte Elek”, Ankara’da “Devinim 60” ve daha önce Hüseyin Cöntürk’ün 1966’dan itibaren 20 sayı çıkardığı Yordam dergisini (1969’da 6 sayı) çıkardı ve yönetti. Hüseyin Cevahir de Yordam’ın yazarlarındandı. Haluk Aker şiir, eleştiri, öykü ve metin incelemeleriyle tanındı. 1960 kuşağının özgün şairlerinden kabul edildi. Başlıca yapıtları: Şiir: Tanrı Katı (Z. Balım ve G. Oğuzbaş’la birlikte), Sürgün Hızı.

Cevahir'in bu öyküyü çözümleyen yazısı basılmıştır. Bu nedenle Cevahir'in yazısı öyküden bağımsız olarak okunduğunda “soyut” izlenimi uyandırabilir. Öyküyle birlikte okunduğunda ise metin açıklık kazanır. Biz de metni bu nedenle öyküyle birlikte yayımlamayı uygun bulduk.

Cevahir, aynı derginin bir önceki sayısında yayımlanan “Çocuk ve Allah'ta Simgeler, Görüntüler, Çelişmeler” yazısında uyguladığı yöntemi daha da geliştirerek bu metinde de uygulamıştır.

“Metne dönük eleştiri”, anlayışı temel olmak üzere “topluma dönük eleştiri”, “yaşamöyküsel eleştiri” gibi diğer eleştiri anlayışlarını da kullanmıştır.

Cevahir, Haluk Aker'in “Cevizdere'de” öyküsünü, bir süre yedeksubay olarak bulunduğu köydeki yaşantısından esinlenerek yazdığını belirterek yazısına giriş yapıyor. Haluk Aker'in yaşantısı ile öykü arasında bağ kuruyor. Daha sonra sözcüklerin kavram zenginliklerinden yararlanarak öyküyü çözümlemeye girişiyor. Bize, öyküdeki anlam ve kavramların dış dünyada kendiliklerinden doğal olarak varolup dil tarafından yansıtılmadığını, tam tersine dil tarafından yaratıldığını duyumsatıyor.

Cevahir, çözümlemesinde öykünün diline ağırlık veriyor. Sözcükler ile kavramlar arasında ilişki kurmaya çalışıyor, öyküyü bu kavramların izleğinde çözümlüyor. Söz gelişi; “öbek” sözcüğünün önce “köy evlerini” sonra “tüm insan kümelerini” çağrıştırdığını belirttikten sonra, bu sözcüğün okuyucuyu alıp Orta ve Doğu Anadolu'nun çatlayan toprağına götürdüğünü belirtiyor.

Metin; yer/nesne (yeşil buğdaylar, köy, güneş), kişiler (ben, biz, köylüler, Anıl, Ece, kedi, anne) arasındaki ilişkilerin çağrışımları çözümlenerek sürüyor.

Cevahir, bu metinde “metne dönük eleştiri”nin alt kolu olan “yapısal eleştiri” anlayışının örneklerini veriyor. 1960 sonrası ge-

lişen bu eleştiri anlayışında dilbilim yöntemlerinden yararlanır. Edebiyatımızda daha sonraları Doğan Aksan ve Emin Özdemir yapısal eleştiri örnekleri verdiler. Hüseyin Cevahir'in metni, bu eleştiri anlayışının izlerini taşıması bakımından önemlidir.

Cevahir, Yordam gibi önemli bir edebiyat dergisinde 1969 yılının Mayıs-Haziran ve Temmuz-Ağustos sayılarında iki yazı yazabilmiştir. 1969 yılının ortalarından itibaren siyasal ortamın sertleşmesi, onu edebiyat yazılarından siyasal çalışmalara ve yazılara yöneltmiştir.

Cevahir, yazılarında belirttiği gibi, Yordam dergisinde Türk edebiyatı üzerine çözümlmelerini sürdürebilseydi, bugünlere çok daha değerli yazılar bırakırdı. Cevahir'in genç yaşta kaybının, aynı zamanda Türk edebiyatının da kaybı olduğunu söylemek abartı sayılmamalı.

II. HÜSEYİN CEVAHİR'İN SİYASAL İÇERİKLİ METİNLERİ

1. Doğu Anadolu Raporu¹³

Son günlerde Doğu'dan gelen seslerin yoğunlaşması hatta Babiâli basınına kadar ulaşması üzerine, Bismil ve Silvan'a gönderdiğimiz arkadaşımız Hüseyin Cevahir'in yerinde hazırladığı yazıyı aynen yayımlıyoruz.

Bismil'de

Bismil, Diyarbakır'a bağlı bir ilçe. Merkez nüfusu 6 bin. Bismil'e bağlı 96 muhtarlık var. Bunlara mezralar (muhtarlığa bağlı olan daha küçük yerleşme noktaları) da eklendiğinde, yerleşme yerlerinin sayısı 120-130'a varmakta. Köyler iki bölüme ayrılabilir: dağ köyleri ve ova köyleri. Halk geçimini tahıl üretiminden sağlamaktadır. Ekilebilir toprak miktarı iki milyon dönümün üstündedir. Toprakların bir kısmı ağaların elinde. Ovaya traktör ve diğer tarım makinaları girmesine rağmen ağa ve şeyh baskısı devam etmekte.

(Silvan'da Yusuf Azizoğlu'nun kardeşi Abdülkadir Azizoglu, köyünden geçen dereye bir baraj yapmaya karar verir. Bütün müritlerini ve marabalarını toplayarak işe girişir -ücretsiz çalışılmaktadır, angarya- baraja torbalarla kum taşınmaktadır. Zayıf bir köylü yarı yolda düşer, torbayla. Şeyh bu durumu görünce çok sinirlenir. Köylünün yanına vararak tekmelemeye başlar. Köylü torbaya çok kum doldurulduğunu söyleyince küfrederek "Gözün kör müydü?" der. Aradan birkaç gün geçince mühendissiz, plansız

¹³ "Doğu Anadolu Raporu", Aydınlık Sosyalist Dergi'nin Eylül 1970 tarihli 19. sayısında yayımlanmıştır.

barajın duvarı arkada biriken suların basıncıyla çöker ve bir köylünün beli kırılır.)

Bismil Kaymakamı Birgi Yaşar Çağlayan'ın dediğine bakılırsa, ilçede asayişsizlik diye bir şey yok. Eşkıya, çevreyi sürekli tedirgin eden bir çete hiç olmamış. Yalnız adam vuran birkaç kişiyle bazı hırsızlar ve birkaç da asker kaçağı varmış. Bunların çoğu kendiliğinden teslim olmuş.

Yine Bismil'deki kavgaların, adam vurmaların bir tek nedeni var: TOPRAK. Bir yandan ağa toprakları on binlerce dönümü bulurken, bir yandan da ağalar hazine topraklarına el atmışlar. İki milyon dönümü aşan toprağın % 80'i ihtilafli. Bu ihtilafli durumu da, şimdilik bir tek şey çözümlüyor: YILDIRMAK. Bu yüzden bütün Bismil hatta bütün Doğu ve Güney Doğu'da herkes, ağaların silahlı fedai beslediğini bilmekte. Asayişsizliğin tek nedeni toprak demiştik. Ağalar, köylülerin toprak taleplerini mahkûm besleyerek durduruyorlar. Belli bölgeler, bu mahkûmlarca ağa adına korunuyor. Bu durum politikaya, seçimlere de yansıyor. Nitekim gazeteler Şaki Özbay'ın filan parti için, Hamido'nun falan parti için çalıştığını yazıp durdular.

(Bismil'in Sinan Köyü'nde bir ağa oturur. İsmi, Abdülkadir Sinanlı -köylüler ve çevre halkı FERMAN AĞA demektedir-. Silahlı fedaileri olduğunu, bunların otomatik silahlarla dolaştığını da bilmeyen yok. Yüz bin dönüm toprağı var. Birkaç köy kendisinin; çuluyula, eviyle, insanıyla. 1969 milletvekili seçimlerinde AP için çalışır. Köyden Kasap İbrahim ise ilçeye uğradığında "YTP'ye oy vereceğim." diye bir tanıdığına söz verir. Bunu köy kahvesinde seçimlere bir gün kala, Ferman Ağa'ya söyler. Vay sen misin bunu diyen! Hemen ertesi gün kapı dışarı edilir. Hiçbir ağa Kasap İbrahim'i yanına almaz, ağasına karşı geldi diye. Kasap İbrahim şimdi Batman'da iş aramaktadır.)

Son aylarda yapılan komando baskını sırasında aa köylerine özellikle dokunulmamış. Ferman Aa'nın köyünde sözde arama yapılmış ve hiçbir şey bulunamamış. Köylülerin bir şikâyet nedeni de bu. "Aa'nın silahı var, elinden alınmaz, baskı yapılmaz. Ama bizde silah olmadığı hâlde işkence yapılır." Komandolar, ellerinde Bakanlar Kurulu'ndan arama ve işkence etme kararı olduğunu söylüyorlar. Bu kararı bugüne kadar gören olmamış. Eğer gerçekten böyle bir karar varsa, tam bir baskı, yıldırma ve terör havası yaratma; orduyu aaların yanındaymış gibi gösterme çabası var. Aydınlar, ilericiler ve devrimciler bu kararın peşine düşmelidirler. Bu, Türkiye halklarının kardeşliğini, birliğini bozup bölme sonra da hükmetme planıdır. Emperyalizmin Ortadoğu'da uyguladığı planın Türkiye'ye düşen bölümüdür.

(Bismil'in Göçmen Kahvesi'nden Mustafa Bulut, komandoların kahveye gelişini anlatıyor: "Komandolar kahveye geldiler. Benim silahla, adam öldürmeyle herhangi bir ilgim yok. Bismil'in içinde kahve işletmekteyim. 'Buyrun!' dedim. Demez olaydım. Başladılar bana küfretmeye. Benim dayım da komando üsteğmeni. İyi bir insan. Bunu söyledim. 'Suçum ne?' dedim. Tartaklayıp daha beter küfrettiler. Bir sürü adam vardı kahvede. Onurum kırıldı. Gözlerim doldu. Dayımdan bile nefret etmeye başladım. Yazık değil mi, biz de bu memleketin insanlarıyız.")

Bu, ilçe merkezinde bir küçük olay. Bu olayın arkasında yatan hesap basit ve tehlikeli. Ordunun devrimci yanını bir yandan yok etmek, bir yandan da ordu ile halk arasında aşılmaz nefret duvarları yaratmak. Bunu kısmen başardıkları da söylenebilir.

Komandolar, Kenberli Köyü'ne giderler. Köyde bir ortaokul mezunu var; Adnan Aktepe. Pırıl pırıl, uyanık bir genç. Türkiye'nin ne durumda olduğunu kavramış. Kurtuluş için çareler düşünmekte, araştırmakta, okumakta. Kenberli, aa köyü.

Adnan fakir, ortaokuldan sonra okuyamamış. Komandolar köye gitmeden ağalar Adnan'ı duyurmuşlar. Adnan sorulmuş. Gelmiş. Getir silahını demişler. Yok, deyince başlamışlar dövmeğe. Biz gittiğimizde elleri parça parça idi. Vücudunda morartılar vardı. Sonunda köyde silah bulamazlar. Adnan'ın yediği dayak yanına kâr kalır. Aslında bütün köylerde erkekleri bir tarafa, kadınları bir tarafa toplayarak dövüyorlar ve çoğu köyden eli boş dönüyorlar.

Köylünün mahkûmlara ve ağanın adamlarına karşı silahlanmaları olağan bir şey. Ağanın adamları, ağanın çıkarları için gözlerini kırpmadan adam öldürüyorlar, soygun yapıyorlar. İdari makamlarsa buna seyirci kalıyor. Köylüler bütün baskıları sır saklar gibi saklıyorlar.

(Aşağı Salat'tan Halil Toptaş: "Ağaların fedaisi mahkûmlar, belli bölgeleri diğer mahkûmlara ve köylülere karşı koruyorlar. Bunun yanında baskılar bize geliyor ve kuru yanmadan yaşı yakıyorlar. Komandolar bizim köye de geldiler. Hepimizi içtima ettiler. Sonra koşturup güldüler. Ardından da başladılar dayak atmaya. Anlamıyorum bir türlü. Bu nasıl iş, bu nasıl hükümet, bu nasıl düzen? Komandolar bekçiden su istediler. Bekçi suyu getirince başından aşağı döküp gülüştüler. Bekçi suçumuz ne deyince, 'İt oğlu it, su getirecek bir tek sen mi kaldın?' dediler.")

Bunların yanında gübre ve tohum yolsuzlukları ayyuka çıkmıştır. Örneğin, geçen sene gübre dağıtımı yüzünden halk yolsuzluk iddiasında bulunmuş. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü'ne başvurmuş. Banka Müdür Muavini Bahattin şimdi Palu'da ve Belediye Başkanı Necip Aslan ile adam kayırdıkları, gübreyi kapatıp karaborsa yaptıkları söylenmiş. Müfettişler gelmiş. Sonunda hiçbir şey çıkmamış. Tepecik, Aralık Köyü'nün hakkı olan 25

ton tohumluk buğday, toprakla hiç ilgisi olmayan üç kişiye verilmiş. Valiye yapılan müracaattan bir sonuç alınamamıştır. Sonra tohumluğu Necip Aslan'la Banka Müdür Muavini satmışlar. Maşa dışında hiçbir geliri olmayan Ziraat Bankası Müdür Muavini 150 liraya bir kamyon ve iki kat satın almıştır.

Hangi taraftan tutulursa tutulsun, bir bozukluk, bir ko-kuşmuşluk ve bir yolsuzlukla karşılaşmaktasınız. İktidar bu durumu iyi bildiği için dikkatleri bilinçli bir biçimde başka tarafa çekmekte; yoğun bir “Kürtçülük” akımı olduğunu yaymaktadır. Oysa Kürtçülük yoktur. Olan, kendi anadilini kullanma hakkına sahip eşit vatandaşa olma özlemidir. Ve ancak, gerçek eşitlik şartlarında Türkiye halkının gerçek birliği ve kardeşliğinin inancısıdır.

(Aralık Köyü Muhtarı Ali Budak anlatıyor: “Bizim köyden Obalı Köyü'ne giden bir çocuğu yoldan çeviriyorlar. Saat sabahın 4:30'u. Hava sisli, alabildiğine soğuk. Bizi evden çıkarttılar. Beni köyün dışına götürüp mahkûm ve silah olup olmadığını sordular. Kadınları camiye doldurdular. Bizi de bir araya topladılar. Hepimizi aradılar. Köyü didik didik ettiler, hiçbir şey bulamadılar. Subaylar görmedi ama, erler bizi dövdüler.”)

Bekir Cengiz, yaşlı ve kulakları ağır işiten bir çerçi. Köylere incik boncuk satarak ekmek parası çıkarmaya çalışıyor. Yolda komandolar Bekir Cengiz'i görüyorlar. “Dur!” diyorlar. Bekir Cengiz duymuyor ve yoluna devam ediyor. Hızlanarak yetişiyorlar. Ve Bekir Cengiz'i feci şekilde dövüyorlar.

Molla Feyyat Köyü'nde herkesin toprağı var. Köyün ağası olmadığından “hükümet kapısı”nda itibarı yok, koruyucusu yok. Komandolar köylüleri bir araya toplarlar, köyü ararlar. Hiçbir şey bulamayınca başlarlar köylüleri dövmeye. “Niye silahınız yok!” diye. Bir köylü, “Silahın olsa bir türlü olmasa bir türlü!” diyordu.

Diğeri ise, “Adamların gayesi seni dövmek. İster silahın olsun, ister olmasın.”

Mezrakebir Köyü’nde de köy imamına kimde silah olduğunu soruyorlar. İmam bilmediğini, bilse de zaten söylemeyeceğini, bir din adamına ispiyonculuğun yakışmadığını söylüyor. Bunun üzerine köylüleri dereye götürüp çamura yatırıyorlar. Yatmayanları da zorla yatırıp sırtında tepiniyorlar.

Bunlar birkaç örnek. Bismil’de bunlardan daha kötü, daha akla hayale sığmaz işkenceler yapılmıştır. Bunları yapanlar bu memleketin askerleri. Yaptıranlar da emperyalizmin işbirlikçileri ve toprak ağaları. İşkence yapılanlar ise ülkemizin halkı. Birinci Milli Kurtuluş Savaşı’nda Fransız ve İtalyan kurşunlarına karşı koyanlarla onların çocukları. Emperyalizmi silah zoruyla ülkemizden söküp atan Mustafa Kemal’in çetecileriyle onların çocukları.

Silvan’da

Korit’e üç kere baskın yapıyor. Birinci ve ikinci seferinde köylüler tüm dışarı çıkartıldıktan sonra erkekleri bir yere, kadınları bir yere topluyorlar. Sonra köyde arama yapıyor. Didik didik ediliyor köy. Komandolar zaten birkaç aydan beri eşkıyaları ve ağaların kiralık katillerini kovalamayı bırakıp bu işle uğraştıklarından durumu çok iyi idare etmektedirler. Hiçbir şey bulamayınca küplere biniyorlar. Yaşlıları ayırmamak kaydıyla bütün erkeklere yat-kalk-sürün emirleriyle işkence ediliyor. Köylüleri tepeye çıkartarak dereye doğru yuvarlıyorlar. Dereye gelindikten sonra tepeye doğru marş marşla koşturuyorlar. Geride kalan ihtiyarlar dövülüyor, küfrediliyor. Üçüncü sefer göçebeler de arandıktan sonra tekrar köye geliniyor. Yolda sığırtmaça rastlayan komandolar, “Ulan niye eşkıya besliyorsunuz?” deyince, sığırtmaç,

“Hiçbir şeyden haberim yok. Ben hep dışarıdaydım.” cevabını veriyor. Bunun üzerine Sığırtmaç İbrahim’i falakaya yatırarak işkence ediyorlar. Sığırtmacın bacakları mosmordu. Ayaklarının altı kabarıp çatlamıştı. Sığırtmaç on gün yatağından kalkmamış, ayağının üstüne basmamıştı.

Veysitaulya’da köylüler hiçbir şey demediler. Çocuklardan biri dövüldüklerini söyleyince, “Yok öyle bir şey!” dediler ve çoçuğu kovalamaya başladılar.

Silvan’ın merkezinde 8 Nisan 1970 günü sabah saat üç sıralarında 3 bine yakın jandarma, komanda birlikleri, altı helikopter ve topçu keşif uçaklarının desteğiyle etrafı kuşattılar. Görenler sanki bir düşman kalesi muhasara altına alınmış da düşürülecekmiş sanırdı. Gürültüden uyanıp evinden çıkan herkesi istisnasız belli bir toplanma yerine götürüyorlar. Toplanma yerleri Tekel İşletmesi Meydanı, Çala Korte, Şador’un yukarı kısmı idi. Olup bitenleri öğrenmek için başını dışarı çıkartan herkes dipçiklenerek bu toplanma yerlerine getirildi. Toplanma yerlerinde halka sürün, yat, kalk, yuvarlan emirleriyle toplu hâlde işkence edildi. Ve halkı sırtüstü, yüzükoyun yere yatırarak üzerlerinde tepiniyorlar, gülüşüyorlardı. Bu durumdan haberdar edilen Mehdi Zana, Tekel İşletmesi yanındaki toplama yerine gider fakat Zana da aynı işleme tabi tutulur. Bu işkencelerin en şiddetlisi Şador’un yukarı kısmındaki toplama yerinde olur.

Saat dokuz sıralarında Kaymakamlık’a müracaat edilir. -Şimdi Köyceğiz Kaymakamı- Kaymakam işkence yapılmadığını, yalan söylediklerini beyan edince, Abdülkerim Ceylan Kaymakam’ı olay yerine davet eder. Bunun üzerine Kaymakam, “Öyleyse gidin, bildiğiniz yere şikâyet edin.” der. Sonra güya Abdülkerim Ceylan makamında kendisine hakaret etti diye nezarete

alınır. Polis, Abdülkerim Ceylan'ı bir süre karakolda alıkoyar. Aynı anda Feridun Tepesi semtinde evler aranarak halka sürekli işkence yapılır. Arama ve işkence saat 17'ye kadar devam eder.

Emperyalizm, işbirlikçi patron-ağa-mütegalibe ittifakı somut olarak bu aramalar sırasında halkın gözü önüne seriliyor. Aramadan üç gün önce Diyarbakır Valisi ki şimdi kendisine Emniyet Genel Müdürlüğü teklif edilmiştir, Silvan ağalarına haber yollar. Ağalar hemen Ankara'ya tatil yapmaya gelirler. Halk bu durumun farkında. Ayrıca Silvan'da arama ve işkence yalnız sur dışında yapılır. Sur içine dokunulmaz. Buralar Silvan zenginlerinin oturduğu yerlerdir.

Bu arama ve işkencelerin en korkunçları Derik, Eruh ve Siirt taraflarında yapılır. Ama buralardan hiç ses çıkmaz. Halk gün geçtikçe kabaran öfkesini içine hapseder. Ancak 8 Nisan'da Silvan'ın merkezi basılınca bazı kimselerin haberi olur.

(Örneğin Derik'te Rafşat Köyü imamını çırılçıplak soyarlar. Tenasül uzvuna bir ip bağlayarak karısının eline tutuştururlar, bütün köyü dolaştırırlar. İmam sonra kaçıp ortadan kaybolmuştur. Kimse nereye gittiğini bilmemektedir.)

Bir başka olay: Diyarbakır merkezine bağlı Davudi Köyü'nde arama yapılırken komandolar bir genci yatırıp korkunç bir şekilde döverler. Bu duruma dayanamayan babası, çocuğun üstüne atılır, "Aman, onun yerine beni dövün!" der. Başının arka kısmına indirilen bir dipçikle kafası yarıılır. Duru Köyü doğumlu Mehmet oğlu Dursun Yanardağ, 60 yaşındaydı. 18/3/1970 tarihinde Diyarbakır Tıp Fakültesi Hastanesi'ne getirilir ve 22/3/1970'te beyin kanamasından ölür. Köylüler, trafik kazasında öldü, diyorlardı. Biz ısrar edince: "Yahu diriltecek misiniz? Öldü işte!" dediler.

Bunlar bizim gözleyebildiğimiz birkaç olay. Daha bunlar gibi, bunlardan kötü binlercesi yapılmakta Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da. Bunlar özünde emperyalizmin "böl ve hükmet" politikasının tezahürleridir. Ülkemizin emperyalizmden, işbirlikçileri ve toprak ağalarından temizlenip halkımızın kurtuluşunu ve mutluluğunu istiyorsak bu olayları dikkatle izlemek, Doğu sorununu bilimsel bir açıdan, gerçek yurtseverlik açısından ortaya koymak zorundayız. Doğu'da yüzyıllardır Türk halkıyla kader birliği yapmış, düşmana karşı omuz omuza dövüşmüş bir Kürt halkı var. Bu halkın Türk halkı gibi çözümlenmemiş binlerce sorunu ortada duruyor. Ağa baskısı, açlık, zulüm, işbirlikçi iktidarın terörü Doğu'da kol geziyor.

Bir yandan da emperyalizm Ortadoğu'da planını hızla tatbik etmekte. Halkların arasına düşmanlık sokup emperyalizme karşı kurtuluş mücadelesini bölmeye, arkadan hançerlemeye çalışmaktadır. İşte durumun can alıcı noktası burası. Türkiye devrimcileri uyanık davranıp bu oyunu şimdiden bozmaya çalışmazlarsa ilerde çok büyük açmazlara düşebilirler.

Doğu sorunu ancak devrimci yoldan çözüme bağlanabilir. Bu devrimci iktidar uğruna Türk ve Kürt devrimciler, bütün yurtseverler omuz omuza çalışmalıdırlar. Halkların varolan gerçek kardeşliği pekiştirilmeli, başdüşman emperyalizme karşı mücadele edilmeli ve uyanık olunmalıdır. Tek doğru yol budur. Yoksa hangi saflarda olursa olsun burjuva şovenizmine düşmek, emperyalizmin oyununa gelmektir, bölücülüktür.

AYDINLIK

sosyalist dergi

23 Kasım 1970 rakamına
giren sayıları

Yeni sayılarında elektrikli

bu dergi için her hafta 1000
kuruşluk katkı yapmaya devam

sayı 1570

19

Aydınlık Sosyalist Dergi'nin kapağı

METİN ÜZERİNE NOTLAR

Hüseyin Cevahir'in "Doğu Anadolu Raporu", Aydınlık Sosyalist Dergi'nin Mayıs 1970 tarihli 19. sayısında yayımlanmıştır.

Metin hem yazınsal hem siyasal açılardan değerlendirilebilir. Metnin yazınsal değeri, "röportaj" türünün özelliklerini taşımasından gelir. Siyasal içerikli bir dergide yayımlanması, daha sonraları THKP-C hareketinin "Kürt sorunu" konusundaki bakış açısını gösteren "temel görüşler" olarak kabul edilmesinden dolayı da siyasal nitelikli bir metindir.

Metnin girişinde dergi tarafından konulan notta, "Son günlerde Doğu'dan gelen seslerin yoğunlaşması hatta Babıâli başına kadar ulaşması üzerine Bismil ve Silvan'a gönderdiğimiz arkadaşımız Hüseyin Cevahir'in yerinde hazırladığı yazıyı aynen yayımlıyoruz." denilmektedir. Bu nota göre Cevahir'in dergi yönetimi tarafından görevlendirildiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca; Kurtuluş yayınlarından çıkan "1965-1971 Türkiye'de Devrimci Mücadele ve Dev-Genç" adlı broşürde Hüseyin Cevahir'in "Doğu Anadolu Raporu"nu yazış nedeni şöyle açıklanıyor:

"Nisan ayı içerisinde 'silah araması' adı altında Doğu'daki Kürt köylüleri üzerine de korkunç bir jandarma zulmü yapılmıştır. Bazı şuursuz, karşı devrimciler tarafından beyni yıkanmış jandarma subay, astsubay ve erleri, köylülere karşı yabancı emperyalist bir ordunun davranışlarını aratmayacak iğrenç işkenceler yapmışlardır.

İşbirlikçi hainler, yoksul Kürt köylülerine karşı giriştikleri bu saldırıyla küçük burjuva kamuoyunun ve özellikle asker-sivil

aydın zümrenin dikkatini işçi olaylarından ve gelişen ekonomik krizden uzaklaştırmak; halklar meselesini birinci plana çıkararak küçük burjuvazinin özellikle asker kesiminin antikomünist yanını bileylemek istemişlerdir. Her an ‘milli birliği bozucu’ bir Kürt isyanı söz konusuymuş ve bunu da komünistler tahrik ediyormuş havası yaratarak, küçük burjuva kamuoyunun antiemperyalist yanını köreltmeye ve antikomünist yanını bileylemeye çalışarak, sosyalistleri yalnız bırakmaya uğraşmışlardır. (Onların ağızlarında demagojik bir slogan olarak eksik etmedikleri ‘milli birlik’ çılgınlıkları, Amerikan emperyalizminin ve yerli köpeklerinin menfaat birliği; halkları ezme, sömürme ve yok etme birliği; halkları bölüp üzerlerinde hâkimiyet kurma oyunlarındaki kumpas birliğidir. Kürt ve Türk köylüleri bu işbirlikçi hainlere karşı isyanda sonuna kadar haklıdır. Kurtuluşları da işçi sınıfının öncülüğünde ve bütün milli sınıfların ittifakıyla yürütülecek aktif bir mücadele sonucu söz konusu olabilecektir zaten.)

Kürt halkına eskiden beri yapılan zulümlere bir yenisi daha eklenerek, halklar arasında yaratılmaya çalışılan suni çelişkilerle ‘böl ve yönet’ politikasını kolayca uygulama taktiği de işbirlikçi hainlerin gündemlerinde vardı. Kürt feodallerinin ve nüfuzlu kişilerinin zulmün dışında bırakılması da dikkate değer bir noktadır. Devrimci gençlik, bu alçakça saldırıyı da şiddetle protesto etmiştir.”

Doğu illerinde örgütlü olan DDKO (Doğu Devrimci Kültür Ocakları), 15 Mayıs 1970’te komando zulümüyle ilgili olarak cumhurbaşkanına bir rapor sunmuştur. Bu raporun başlangıç bölümünde olaylar şöyle özetlenmektedir:

“Ocak ayı sonlarından beri Doğu’da özel askeri birliklerce tatbik edilen toplu indirme harekâtına öncelikle Diyarbakır, Mar-

din, Siirt, Hakkari yörelerinde girişilmiş ve halen eşkıya avı maskesi altında devam etmektedir. Her köy aynı saat ve aynı şekilde basılmakta, her köyde aynı işkence biçimleri uygulanmaktadır. Köyün etrafı motorlu araçlarla sarılmakta, helikopterlerle köyün üzerinde uçuşlar yapılmakta, köylülere hiçbir şey sorulmadan dövülerek, evlerinden alınarak, belli alanlarda kadın erkek ayrı ayrı toplanmaktadır. Bu özel kap yerlerinde onlara, ‘silah getirin’ denilmekte, köylü silah olmadığını söyleyince falakaya yatırılmakta, yerlerde süründürülüp koşturulmakta, piramitler kurdurularak birbirlerine bindirilmekte, bunlarla da yetinmeyerek köylüler çırılçıplak soyundurulmakta, kadınların mahrem yerlerine el atılıp iğrenç muameleler yapılmaktadır. Bu işkencelerde ölenlerin sayısı fazladır. Çırılçıplak soyunan kadın ve erkeklerin üzerine su dökülerek saatlerce kamçılanarak sehpalardan baş aşağı astırılmaktadır. Bu işkenceler sonucunda intihara teşebbüs eden köylüler oldu. Yer yer çıplak edilen erkeklerin tenasül uzuvlarına ip bağlanıp kadınların eline verilerek bütün köyde gezdirilmektedir. Yine çırılçıplak edilen kadınların köy içinde bütün gün boyu dolaştırılmaları olayına sık sık rastlanmaktadır.”¹⁴

Bu rapor, o günlerde hem günlük gazetelerde hem de aylık-haftalık dergilerde yayımlanmıştır. Hüseyin Cevahir’in izlenimleri de DDKO’nun raporunda dile getirilen görüşlerle uyuşmaktadır.

‘Cevahir’le o dönemde aynı siyasal yapılar içinde bulunan arkadaşlarından Oktay Etiman, “Doğu Anadolu Raporu” hakkında, “Cevahir’in söyledikleri Dev-Genç’in genel bakış açısının üzerine çıkmamıştır. Ayrıca böyle bir çalışmaya da aramızda

14 Aktaran Esat Korkmaz, Kafa Tutan Günler, Anadolu Kültür Yayınları, İstanbul, 2001.

bir Dersimli daha uygundu. Cevahir Doğu Anadolu Raporu'nun hazırlanmasını belki de kendisi talep etmiştir.” diyor.¹⁵ Nasuh Mitap da konu ile ilgili düşüncesini, “Böyle bir çalışma için en uygun arkadaş Cevahir’dir.”¹⁶ diye belirtiyor.

* * *

Hüseyin Cevahir, Bismil ve Silvan’a giderek orada gördüklerini, duyduklarını değerlendirir ve bir rapor hazırlar. “Doğu Anadolu Raporu” siyasal sonuçlar doğurmasının yanında röportaj türünün özgün bir örneğidir.

Bilindiği gibi, röportaj, bir gazete/dergi yazarının herhangi bir yeri, bir kurumu gezip orada gördüklerini “kendi görüşüyle” birleştirerek yazdığı yazılardır. Röportaj yazarı, yazılarına kendi görüş, bilgi ve düşüncelerini de katar. Görüşmeden (mülakat) ayrılan yönü de budur. Bir kişi ile sorulu-yanıtlı konuşma olan “görüşme”de yazar, kendi düşüncelerini dile getirmez. Aldığı yanıtları kaleme almakla yetinir. Röportajda ise yazarın izlenimleri özel bir önem taşır. Cevahir de Bismil ve Silvan’da gördüklerinin, duyduklarının, yaptığı araştırmaların üzerinde bıraktığı izlenimleri başarılı bir biçimde dile getirmiştir.

Hüseyin Cevahir’in metni, dönemin iki ünlü röportajcısı Yaşar Kemal ve Fikret Otyam’ın bu türdeki yazıları düzeyindedir. O tarihe değin, Yaşar Kemal gazetelerde çıkan röportajlarını “Yanan Ormanlarda 50 Gün (1955)”, “Çukurova Yana Yana (1955)”, “Dünyanın En Büyük Çiftliğinde Yedi Gün (1955)”, “Peribacaları (1957)” adlı kitaplarında toplamıştı. Fikret Otyam ise 1955’ten itibaren Doğu ve Güney Doğu Anadolu gezi notları/

15 Oktay Etiman’la yaptığımız özel görüşmeden.

16 Nasuh Mitap’la yaptığımız özel görüşmeden.

röportajlarından oluşan “Gide Gide” dizisi ile adını duyurmuştu. Otyam, röportajlarında kendine özgü renkli, coşkulu ve canlı bir dille, Anadolu insanını başarıyla yansıtmıştı.

Cevahir, bu yazarların metinleri başta olmak üzere diğer röportaj yazarlarını da okumuş olmalıdır. Çünkü 1970’lerin Türkiye’inde gazetelerde röportaj yazıları yayımlanıyor ve bunlar ilgi çekiyordu.

Okuduklarından ve yaşadıklarından belli bir birikime sahip olduğu anlaşılan Cevahir, “Doğu Anadolu Raporu” ile türe özgü nitelikleri taşıyan, başarılı bir röportaj örneği vermiştir.

Cevahir, önce Bismil’e gidiyor. Yazısında Bismil’in demografik (nüfus bilimi) yapısı hakkında bilgi verdikten sonra sosyal-sınıfsal yapısına değiniyor. Bir röportaj yazarının yapması gereken araştırmayı yaptığı anlaşılıyor. Daha sonra ağaların zulmünü, topraksız köylülerin çaresizliğini örneklerle anlatıyor. Kaymakamla da görüşüp ondan bilgi alıyor. Bölgedeki ağaların nüfuzunu çarpıcı örneklerle aktarıyor. Bu arada Bismil’in Sinan Köyü ağasından da söz ediyor. Aradan bunca zaman geçtikten sonra, bugün (2011) bile, Sinan Köyü’nde ağalığa karşı mücadele sürdüğüne göre, 1970’ten beri fazla bir yol alınmadığı ortaya çıkıyor.

Cevahir, Adnan Adatepe, Halil Toptaş, Ali Budak, Bekir Cengiz gibi halktan kişilerle görüşüp onların yaşadıklarını aktardıktan sonra kendi yorumunu yazıyor. Bismil’de Göçmen kahvesini işleten Mustafa Bulut da görüştüğü kişilerdendir. Askerlerin kahvehaneyi basmasını ondan dinliyor. Sonra da kendi yorumunu yazıyor: “Ordunun devrimci yanını bir yandan yok etmek, bir yandan da ordu ile halk arasında aşılma nefret duvarları yaratmak.”

Cevahir, olayları, gerçekleri değiştirmeden aktardıktan sonra, ona yeni boyutlar, yeni yorumlar katıyor. Yani metinde yalnızca yaşam gerçeğini, olayları ya da sorunları göstermekle kalmıyor, emperyalizm olgusu temelinde bunların ardındakileri, yönlendirici etmenleri de gösteriyor.

Röportajda halka yapılan işkenceler tanık gösterilerek, okuyucuyu sıkmadan, akıcı bir anlatımla; açık, yalın, çarpıcı bir dille anlatılıyor. Yolsuzluklar, adam kayırmalar, baskılar, gerçeklikten koparılmadan çarpıcı cümlelerle aktarılıyor.

Cevahir, ardından Silvan'a gidiyor. Orada da Bismil'deki ne benzer olayların yaşandığını saptayıp örnekleriyle gösteriyor. Halkın korkudan yaşadıklarını dile getiremediğini, Veysitaulya Köyü'nde bir çocuktan bilgi alırken, köylülerin paniğe kapılıp çocuğu oradan uzaklaştırmalarını kanıt göstererek aktarıyor.

Çarpıcı bir örneği de Diyarbakır merkeze bağlı Davudi Köyü'nden veriyor. Askerlerin başına dipçikle vurup öldürdükleri Dursun Yanardağ'ın ölüm nedenini saklayan köylüler, "Trafik kazasında öldü!" diyorlar. Cevahir gerçeği söylemeleri için üstelleyince ise, "Diriltecek misiniz?" Öldü işte!" diye yanıtlıyorlar.

Cevahir yapılan zulmün, arama ve işkencelerin yalnız yoksul halka yönelik olduğunu, ağalar ile "Silvan zenginlerine" bir baskı yapılmadığını saptayarak, diyalektik düşünme yeteneğine erişmiş bir kişinin duyarlılığıyla olayların sınıfsal özünü de gözler önüne seriyor.

Görüldüğü gibi Cevahir, olayları, gerçekleri çarpıcı bir biçimde verebilecek dil ve anlatım gücüne sahip olduğu gibi ardından yaptığı değerlendirmelerle aynı zamanda röportaj yazarında olması gereken yorumlama, çözümlene yeteneğine sahip olduğunu da gösteriyor.

Cevahir, metinde gözlem, inceleme ve araştırmaya büyük önem vermiş, canlı, ilgi çekici gözlemler aktararak gerçekleri, doğruları ve sorunları sağlam bir bakış açısıyla yansıtmıştır.

Cevahir, “Doğu Anadolu Raporu”nda yer ve kişileri tanıtırken betimleyici, olayları anlatırken öyküleyici, olayların ardındaki gerçekleri yorumlarken açıklayıcı anlatım biçimlerinden yararlanmış, böylece okuyucuyu sıkmadan sürükleyici bir anlatım yolu tutmuştur.

Cevahir, sürekli gerçeğin görünenlerin ardındaki yüzünü gösterme çabası içindedir. Üzerinde durduğu konuyu değişik boyutlarıyla ele alıyor. Yalnız izlenim ve gözlemleriyle yetinmeyip konu ile ilgili yaptığı araştırmalara da yer veriyor. Olaylara tek yanlı bakmamak için hem halkla hem yöneticilerle görüşüyor.

Yaşar Kemal, röportajı bir “yaratma” olarak görür. “Gerçeğe, gerçeğin özüne yaratılmadan varılamaz. Yaratmadan hiç kimse hiçbir şekilde gerçeği yakalayamaz.” der.

“Doğu Anadolu Raporu” incelendiğinde Yaşar Kemal’in vurguladığı “yaratma”nın, Hüseyin Cevahir’de fazlasıyla var olduğu görülür.

* * *

Metnin siyasal iletisine gelince... Yazı, bu konuda pek fazla bir metni bulunmayan THKP-C hareketinin “Kürt sorunu”na bakış açısını gösteren bir belge olarak algılanagelmıştır. Bu durumun gerçekliği sorgulanabilirse de “algılama”nın kimi zaman gerçekliğin önüne geçtiği olabiliyor.

“Doğu Anadolu Raporu”ndan çıkarabileceğimiz başlıca siyasal görüşler şunlardır:

* Doğu ve Güney Doğu Anadolu birçok küçük köy ve mezralara bölünmüştür.

* Toprakların büyük bölümü ağaların elindedir.

* Toprakların işlenmesinde ovalardan başlayarak kısmen makineli tarıma geçilmiştir.

* Bölgede ağa ve şeyh baskısı sürmektedir.

* Ağaların gözünde topraksız köylülerin (maraba) hiçbir değeri yoktur.

* Köylüler, her türlü baskı ve angarya ortamında köle gibi çalıştırılmaktadır.

* Yöneticiler, halka yapılan zulme duyarsızdır. Yapılanlar sınıf savaşının yansımalarıdır. Yoksul halka baskı, zulüm ve işkence yapılmakta; ağalar ve varlıklı kesimler korunmaktadır.

* Bölgedeki kavgaların, adam vurmaların temel nedeni toprak paylaşım kavgasıdır.

* Ağalar halkı yıldırarak hazine arazilerine el koymaktadırlar.

* Ağalar, eşkıya besleyerek topraksız köylüye baskı yapmaktadırlar.

* Ağaların beslediği eşkıya, seçimlerde de partilerin lehine ya da aleyhine kullanılmaktadır.

* Ağaların istemediği partilere oy verenler zulme uğramaktadır.

* Askerler ağa köylülerine dokunmazken halka zulmetmektedir. Ağaların silahları alınmamakta, halk silah teslim etmeye zorlanmaktadır.

* Askerlerin yaptığı baskılar, bir hükümet ve devlet politikasıdır. Bunun amacı, tam bir baskı, yıldırma ve terör havası yaratarak orduyu ağaların yanındaymış gibi gösterme çabasıdır.

(Cevahir, aydınların, ilericilerin ve devrimcilerin bu duruma karşı mücadele etmeleri gerektiğini belirtiyor. Bunun, “Türkiye halklarının kardeşliğini, birliğini bozup bölme sonra da hükümetme planı” olduğunu vurguladıktan sonra “emperyalizmin Ortadoğu’da uyguladığı planın Türkiye’ye düşen bölümü” olduğunun altını çiziyor. Bu saptama, Cevahir’in halklar arasında kardeşliği savunduğunun, halkların ortak mücadelesinden ve ortak kurtuluşundan yana olduğunun göstergesidir. Bu saptama, bugün için de yakıcılığını korumaktadır. O, ülkemizde olup bitenlerin emperyalizmle bağlantısını da göstererek, olgulara dar pencereden değil bütünsel bakan bir siyasal bakış açısına sahip olduğunu gösteriyor.)

* Askerlere yaptırılan baskı ve zulümlerin amacı, “ordunun devrimci yanını bir yandan yok etmek, bir yandan da ordu ile halk arasında aşılmasız nefret duvarları yaratmaktır.”

(Bu saptama, 1968 kuşağı devrimcilerinin orduya bakış açısı ile uyumludur. 1968 kuşağı, orduyu emperyalizme karşı ulusal kurtuluş savaşı vermiş bir kurum olarak görür. Hâlâ ordunun antiemperyalist öz taşıdığına inanılır. Zaten THKP-C başta olmak üzere dönemin devrimci örgütlerinin içinde azımsanamayacak sayıda askeri personelin bulunduğu bilinmektedir.)

* Ağanın adamları, ağanın çıkarları için gözlerini kırpmadan adam öldürmektedir. Bu nedenle köylülerin kendilerini korumak için silahlanması doğaldır. Bu kavgada yöneticiler ağaların yanındadır.

* Köylüler uğradıkları baskıları anlatacak bir makam bulamadıkları için olanları gizlemektedirler.

* Bölgede yolsuzluklar ayyuka çıkmıştır. Bölge bir bozukluk, kokuşmuşluk ve yolsuzluk batağı içindedir.

(Cevahir, bu konuda gübre ve tohum dağıtımındaki yolsuzlukları örnek gösteriyor.)

* Yolsuzluk ve baskıların üstü örtülmek için dikkatler “Kürtçülük” üzerine çekilmektedir. Oysa bölgede böyle bir ayrımcılık yoktur. Kürtlerin isteği, kendi anadillerini kullanma hakkı ile eşit yurttaş olma özlemidir.

(Cevahir bu saptamayı yaptıktan sonra, “Türkiye halkının gerçek birliği ve kardeşliğinin, gerçek eşitlik koşullarında gerçekleşeceği” yargısına varıyor.)

* Askerlerin yaptığı işkencelerin asıl sorumlusu, emperyalizmin işbirlikçileri ve toprak ağalarıdır.

* Ülkemizde emperyalizme karşı Mustafa Kemal’in önderliğinde Kurtuluş Savaşı’nı veren halk, bugün büyük baskı altındadır.

* Tüm baskılar “emperyalizm ile işbirlikçi patron-ağa-mütegalibe ittifakı”nın ürünüdür.

* Yapılan baskı ve işkenceler karşısında halk gün geçtikçe kabaran öfkesini içine hapsetmektedir.

(THKP-C’nin “sunni denge” formülasyonu bu gibi olaylar gözlemlenerek yaşamın içinden çıkmıştır, denilebilir.)

(Cevahir’in bu saptamasının gerçekliği, bugün açıkça ortadadır. Aynı baskı yöntemleri ivme kazanarak sürdürülmüş, 12

Eylül’de doruğa ulaştırılmıştır. Ardından, bu öfke birikiminin de tetiklediği silahlı bir Kürt hareketi doğmuş, emperyalizmin bölgesel çıkarları ve üç beş ağa ile tekelci sermayenin çıkarları için binlerce can yitirilmiştir.)

* Askerlerin işkencede öldürdüğü kişiler için yargı yolu kapalıdır.

* Bölgedeki baskı ve şiddet politikaları, emperyalizmin “böl ve yönet” politikasının gereğidir. Halkın kurtuluşu ve mutluluğu, ülkenin emperyalizmden, işbirlikçiler ve toprak ağalarından temizlenmesiyle mümkündür.

* Doğu sorunu bilimsel bir açıdan, gerçek yurtseverlik açısından ele alınmalıdır.

* Yüzyıllardır Türk halkıyla kader birliği yapmış Kürt halkının sorunları çözülmelidir.

(Cevahir’e göre bu sorunların başlıcaları, ağa baskısı, açlık, zulüm, işbirlikçi iktidarın terörüdür.)

* Emperyalizm, halkların arasına düşmanlık sokup emperyalizme karşı kurtuluş mücadelesini bölmeye çalışmaktadır.

* Türkiye devrimcileri, emperyalizmin ülkemiz üzerine kurduğu oyunları bozmak zorundadır.

* Doğu sorunu ancak devrimci yoldan çözülebilir.

* * Türk ve Kürt devrimcileri, tüm yurtseverlerle birlikte omuz omuza mücadele ederek devrimci iktidarı kurmalıdır.

* Halkların kardeşliği pekiştirilmeli, başdüşmanın emperyalizm olduğu unutulmamalıdır.

* Burjuva şovenizmine düşmek, emperyalizmin oyununa gelmektir, bölücülüktür.

Hüseyin Cevahir'in 1970 Mayıs'ında önerdiği ve "Doğu sorunu" diye nitelediği "Kürt sorunu" konusundaki görüşleri, doğru saptamalarla doludur. Eğer devrimcilerin önerdiği yolda gidilse ya da devrimciler söz ve karar sahibi olabilecek konuma gelselerdi, ne binlerce insanımız ölecek ne de halkımız acılar çekecekti.

Emperyalizmin işbirlikçilerinin, yıllardır bir öcü gibi öne sürdükleri "bölücülüğün" ne olduğunu Cevahir "Doğu Anadolu Raporu"nun son cümlesinde açıklıyor. Bugün artık emperyalist politikalara payanda olmanın asıl "bölücülük" olduğu gibi ortadadır. Ne yazık ki Cevahir ve arkadaşlarının uyarılarını, bir avuç devrimciden başka dinleyen olmamıştır.

2. Kitleler, Küba Devrimi ve Yeni Oportünizm¹⁷

Yarım asırlık bir geçmişi olan sosyalist hareketimizin sağladığı birikim 27 Mayıs'ın getirdiği sınırlı özgürlük ortamı içinde birden bire su yüzüne çıktı. (TİP'in 1965 milletvekili seçimleri dolayısıyla Taksim'de düzenlediği miting, 50 bin kişiyi bir araya getirmişti. Bu, kimilerinin sandığı gibi iki meydan nutku ya da bir iki gazetenin belirli köşelerinde yazılan fıkraların oluşturduğu bir yığılma değildi.)

Ama TİP'in Aybar-Aren oportünist kliği bu potansiyeli hovardaca harcadı. (Nitekim 1966 ve 1967'de yine aynı yerde TİP tarafından düzenlenen mitingler, ancak sekiz on bin kişiyi bir araya getirebilmiştir.) Başlangıçta ezilenlerin bir umut ışığı olarak beliren TİP, oportünist yöneticilerin elinde bu niteliğini yitirdi ve emperyalizmin beşinci kolu olma görevini benimsedi.

Bugün devrimci hareketimiz TİP'in oportünist yöneticilerini gerisinde bırakarak hızla gelişmekte, kitlelerle organik bağlar kurmaktadır. Artık proleter devrimci hareket yığınların gözünde meşruluk kazanmış ve aktif destek sağlama yoluna girmiştir. İstanbul'da yüz bini aşan bir kitle, tarihimizin en büyük ve en bilinçli işçi hareketini proleter devrimcilerle omuz omuza yürütmüştür. Karadeniz'de on binler, Çıtlakkale'den bayrağı taşıyan bir Kurtuluş Savaşı gazisinin peşinde, sol kolları havada, Giresun'a yürümektedirler. Bulancak'ta, Fatsa'da, Ordu'da, Ünye'de on binler, işbirlikçileri tatlı uykularından etmektedir. Ve bütün bu hareketler bölgedeki proleter devrimcileriyle, devrimci gençler tarafından kitlelerin somut isteklerinden hareketle düzenlenmiş, yönetilmiş ya da yönetimleri ele geçirilmiştir.

17 Metin, Aydınlik Sosyalist Dergi'nin Eylül 1970 tarihli 23. sayısında yayımlanmıştır.

Öte yandan tütün üreticileri, çay, üzüm, pancar ve afyon üreticileri, kendiliklerinden ya da bölgedeki proleter devrimcilerin ön ayak olmasıyla emperyalizmi ve işbirlikçilerini ürkütüp onları yeni formüller aramaya itmiştir. (Bilindiği gibi Amerikan emperyalizmi, bir yandan sosyalist ülkeleri çembere almak, bir yandan da gelişen Ortadoğu devrimci hareketini bastırmak için Yunanistan (cunta)- Türkiye (işbirlikçi iktidar)- İran (şah) - Pakistan (Yahya Han) zincirinin üzerinde dikkatle durmakta ve bu zinciri istediği gibi kullanmak için olağanüstü çaba harcamaktadır. Bugün zincirin Türkiye halkasını yöneten işbirlikçi iktidar çaresizlik içindedir. Ekonomik buhran ve kitlelerin rahatsızlığı emperyalizmi, zincirin bu halkasını kuvvetlendirmeye; ona yeni kan vermeye itmektedir. İşte Yahya Han formülünün altında yatan gerçek, özetle budur.)

Bu durumda Türkiye'nin jeopolitik ve stratejik önemi, her zamankinden daha çok değer kazanmıştır. Ve şimdi Türkiye proleter devrimcilerine daha büyük görevler yüklenmektedir. Bir yandan bu görevler üzerinde tartışırken, öte yandan da proleter devrimci hareketimize musallat olan oportünizmin yanlış tutumunu yeniden sergilemek yararlı olur kanısındayız.

Artık iyice posası çıkmış Filipin tipi demokrasiciliği ve işbirlikçi iktidarın içinde kaldığı çaresiz durum, proleter devrimcileri her günden daha çok ve daha sistemli bir biçimde, "daha çok günlük iş" parolasını bayrak yapmaya itmektedir. Ancak hareketimizde etkin olmaya çalışan oportünizme karşı mücadeleyi, emperyalizme karşı mücadeleden ayırmamak zorundayız. Zira devrimci saflar, oportünizme karşı mücadele vere vere gelişir, çelikleşir.

Bugün Türkiye'de başlıca iki oportünist akım boy göstermektedir. Aybar-Aren-Boran oportünizmi bir, yeni oportünizm

iki. Aybar-Aren-Boran oportünizmi, yürütülen ve yürütülmekte olan aktif ideolojik mücadele ile gün geçtikçe yıkılmakta, yıkıldıkça da polisle işbirliği yaparak devrimcileri jurnallemekte ve emperyalizmin safında yerini almaktadır.¹⁸

İkinci tip oportünizm ise (yenisi), daha kamufle olmuş biçimdedir. Nihai tahlilde hangi kılıpta olursa olsun, hangi stratejiyi (Sosyalist Devrim-Milli Demokratik Devrim) savunuyor ve görünüyorsa görünsün, “oportünizm saflarımızda emperyalizmin beşinci koludur.” Ve bazılarının iddia ettiği gibi, oportünizmle doğru devrimci çizgi arasındaki çelişki, “halk içi çelişme” değildir.

Değil mi ki, oportünizm saflarımıza güvensizlik, yılgınlık, teslimiyet, pasifizm, kuyrukçuluk ve maceracılık sokmaya çalışmaktadır, birini diğerinden ayırmaksızın, ikisine karşı aktif mücadele proleter devrimci görevdir.

Biz, bu yazımızda daha çok yeni oportünizmin yanlış görüşleri üzerinde duracağız. Gerçi bu görüşler gerek **Aydınlık**'ın 15. sayısından itibaren birçok yazıda, gerek toplantılarda, gerekse sosyal pratikte defalarca mahkûm edilmiştir. Ama daha bilinç düzeylerinin düşüklüğü ve kişisel bağılıkları nedeniyle oportünizmin safında olup da bunlardan devrimci potansiyelleri olan, doğru devrimci çizgiyi benimseyecek arkadaşlara bir uyarıda bulunmak ve bir küçük burjuvalar ülkesi olan Türkiye'de oportünizmin daha fazla etki alanı bulmaması için tekrar tekrar eleştirilmesi gerekmektedir.

Yeni Oportünizmin Çürük Temeli

Yeni oportünizmin eleştirisine geçmeden önce hemen şu noktayı belirtelim: Biz bu yazımızda bazı genel yanlışlıkları kalın

¹⁸ Örnekler için Öncü Sayı:1 ve Aydınlık Sayı: 20'ye bakınız.

çizgileriyle belirttikten sonra, daha çok ve ayrıntılı bir biçimde, yeni oportünizmin kitleler ve Küba Devrimi konusundaki hatalı tutumu üzerinde duracağız. Zira ABD'nin 90 mil ötesinde Milli Kurtuluş Savaşı verdikten sonra sosyalizme doğru ilerleyen Küba Devrimi'nin genel bir incelemesi zorunludur. Bu aynı zamanda dünya devrimci pratiğinin ve kendi devrimci hareketimizin sıhatli gelişimi üzerinde olumlu etkiler yapmasını sağlayacaktır.

Oportünizm istediği kadar Marksizmin genel doğrularının arkasına gizlensin, istediği kadar Marksist terminolojiyle konuşur görünsün, pratikte, yaptığı yorum ve analizlerde, çürük temeli hemen sırttır. “Ve doğaldır ki temeldeki yanlış analiz, temelin üstünde yükselen binanın bütün katlarında da yansiyacaktır.”¹⁹

Defalarca yazılmasına ve eleştirilmesine rağmen, yeni oportünizme temellik eden şu ünlü önermeyi (!) tekrarlayıp açmakta, üstünde basa basa durmakta fayda vardır. Çünkü **Aydınlık**'ın 12. sayısında belgelendirilen bu yeni öneri, devrimci saflarla oportünizmin kesin ayrılışına yol açmış ve bundan sonra yeni oportünizmin yaptığı bütün analizlerin hareket noktasını teşkil etmiştir.

“Proletarya, devrime öncülük edebilecek objektif ve sübjektif şartlara sahip değildir.”²⁰

Milli Demokratik Devrim'in olabilmesi, kalıcı zaferlere ulaşabilmesi için proletaryanın öncülüğünde yürütülmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Eğer bir ülkede proletarya, öncülüğün objektif şartlarına sahip değilse, “o ülkede Milli Demokratik Devrim gerçekleştirilemez. Genel planda yürütülecek mücadele bizi sonunda Milli Demokratik Devrim'e doğru götürecektir” demek bir şey değiştirmez. Dünyanın en geri ülkesinde bile geçerli

19 Mahir Çayan, *Aydınlık*, Sayı:15, Sayfa:192.

20 Şahin Alpay, “Türkiye'nin Düzeni Üzerine”, *Aydınlık*, Sayı:12, Sayfa:476.

devrimci strateji Milli Demokratik Devrim stratejisi olarak ilan edilirken ve yeni oportünistler de buna bağıra çağıra katılırken, Türkiye için Milli Demokratik Devrim aşamasının henüz ileri bir aşama olduğunu iddia etmelerine akıl sır erdirmeye imkân yoktur.

“Elbette proletarya öncülüğünün objektif ve sübjektif şartlarına sahip değilse, devrimde öncü olmaz.”²¹ Proletaryanın öncü olamaması Milli Demokratik Devrim’in yapılamayacağı anlamına gelir. Zaten bu mantık silsilesi içinde kendileri ortaya “Milli Demokratik Hareket”²² diye bir geçiş aşaması atmışlardır.

Her ne kadar yeni oportünizm açık seçik, “Milli Demokratik Devrim aşamasının gerisindeyiz.” demiyorsa da; müphemlik, muğlaklık, muallakta olmak, saman altından su yürütmeye kalkmak oportünizmin genel niteliğidir. Ama dikkatli okurun gözünden yeni oportünizmin bu sonuca varmak istediği gerçeği kaçmamaktadır. Bu bakımdan yeni oportünizm, sağ oportünizm ve dolayısıyla pasifizmdir. Ülkenin ekonomik düzeyini, proletaryanın ulaştığı gücü ve şartları olduğunun altında göstermektedir. Aynı şekilde Aybar-Aren-Boran oportünizmi ise bunun tam tersi bir tutumla, proletaryayı ve ülkenin şartlarını olduğundan daha yüksek göstererek, atılacak devrimci adım olarak sosyalist devrimi önermektedir. Aslında eski teslimiyetçi oportünizmin proletarya, ittifaklar, antiemperyalist mücadele, devrim diye problemleri yoktur. O, yalnızca devrimcileri jurnallemek, polisle ve emperyalizmle işbirliği yapmak görevini yüklenmiştir ve bunu başarıyla yürütmektedir.

Yeni oportünizmin temelini teşkil eden bu meşhur önerme gereği gibi eleştirilip mahkûm edildikçe, yeni oportünizmin söz-

21 Şahin Alpay, aynı yazı, Sayfa:464.

22 Şahin Alpay, aynı yazı, Halil Berktaş, “Bilimsel Sosyalist Devrim Anlayışı”, Aydınlık, Sayı:14.

cü kliği bunu geri alır gibi olmuş, “tartışılabilir” denmiş, “inandırılırsak vazgeçeriz” denilmiş, ama yeniden buna sıkı sıkıya sarılmıştır. Açıkça görüleceği gibi, yüz yıllık bir geçmişi olan işçi hareketimiz, elli yıldır sürdürülen proleter devrimci mücadele ve 16 Haziran olayları dosta düşmana artık bu tezi buruşturup çöp tenekesine attırılmış ve bazılarının sandığının aksine işbirlikçilerin eteğini tutuşturmuştur.

Proletarya devrime öncülük edebilecek objektif şartlara sahip olamayınca, kendilerine “proleter devrimci” diyenlerin bir “iş” yapması gerekir. Yoksa bu sıfatı kullanmaya ve onu **kuyrukçu dergilerin** başına oturtup allaya pullaya piyasaya sürmeye imkân yoktur.

Yapılacak “iş” de yine bu meşhur önermeden çıkarmak hiç de zor olmamıştır. Bu dönem, “Milli Demokratik Hareketler” dönemidir. “Öncü, küçük burjuva radikalleridir”, “proleter devrimcilerin görevi de onları desteklemektir. Bu “proleter devrimci görev”, “destek-dostluk-eleştiri” şeklinde dahiyane (!) bir formülasyona bağlanmıştır. (Burjuvazinin henüz devrimci barutunu tüketmediği emperyalizmin I. Bunalım Dönemi’ndeki bazı Asya ülkeleri için bu geçerli bir formül olabilirdi. Ancak burjuvazinin devrimci barutunu tükettiği, emperyalizmin çöküş döneminde böyle bir formül ancak kuyrukçuluğu tescil için ortaya atılabilir.) Bu formülde öncülük yoktur. Zaten öncülüğün olması, oportünizmin kendi içinde ayrıca gülünç bir mantıksızlık taşımaya da yol açacaktı. Türkiye’nin emperyalist dünya sistemi içinde sömürülen bir ülke olduğunu gözden irak tutan yeni oportünizm, bir gün gelecek ki, “objektif şartlar olgunlaşacak” ve o zaman formüle öncülük de girecektir fikrini savunur duruma geçmiştir.

Proleter devrimcilerin genel hedefi iktidardır. İktidar mücadelesinde küçük burjuva radikalizmini desteklemeyi görev sayan kişiler, proleter devrimci değildir. Olsa olsa Marksist terminolojiyi bol bol kullanarak saflarımıza sızmış küçük burjuva devrimcilerdir.²³

Yeni Oportünizm ve Kitle Anlayışı

İnsan bir kere yanlış noktadan harekete başladı mı, ondan sonra atacağı her adım, yapacağı her hareket bu yanlış noktanın izlerini taşır. Nitekim, yeni oportünizm de bu yanlış hareket noktasının bütün tersliklerini görüşlerinde belirlemiştir.

Pek çok konuda olduğu gibi, üretim ilişkileri²⁴, ittifaklar ve milli cephe²⁵ gibi temel konularda sürekli yanlış görüşler vazetmiş ve bunlar dipnotlarda verdiğimiz yazılarda eleştirilerek ipliği pazara çıkartılmıştır.

Yeni oportünizmin bir başka önemli yanlışlığı da kitleler konusunda yapılanıdır. Her ne kadar yeni oportünizmin kitleler ile fazla ilgisi yoksa da (çünkü sokakta gazete satmayı tek kitle eylemi saymaktadırlar) Amerika'dan yeni gelip ayağının tozuyla Türkiye'nin devrimci hareketi üzerine ahkâm kesenlerin daha dikkatli davranmaları ve pratiği de önemli bir kıstas olarak ele alıp ona göre konuşmaları için bir uyarıda bulunmayı gerekli gördük.

Çünkü: "Diyalektik materyalizmin bilgi teorisi pratiğe ilk yeri verir ve insan bilgisinin pratikten hiç ayrılamayacağına

²³ Bu önerme konusunda daha geniş eleştiri ve küçük burjuva radikallerinin saflarımızda kendi lehlerine bir eğilim yaratma çabaları hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Aydınlık, Sayı: 15 ve 20, Mahir Çayan'ın yazıları.

²⁴ Muzaffer Erdost, "Yeni Oportünizmin Eleştirisi", Aydınlık, Sayı: 19.

²⁵ Aydınlık, Sayı: 15, 16, 17, 19, 20; çeşitli yazılar.

inanır.”²⁶ Eğer pratikten haberimiz olmaz ama büyük laflar, parlak formüller koymaya kalkarsak bunlar yanılığardan, içi boş kalıplardan bir adım bile ileri gidemez. Ortaya attığımız her tez, hayatın gerçeği karşısında güzel ve işe yaramaz dar bir formül olarak kalır. Hareketimize yenilik, doğruyu kavrayıcı yol getirmez. Çünkü biz okuduklarımızla kendi ülkemizin somut pratiği arasında bir birlik, bir uyum sağlamamışızdır. Çünkü biz okuduklarımızı eylem kılavuzu olarak kendi gerçeklerimize uygulamamış, bunun için okumamışızdır.

Durum böyle olunca aşağıdaki hikâyeleri uydurur, bunlara inanır ve bir kısım saf tayfasına da yuttururuz:

“...mücadelenin başlangıç safhalarında küçük burjuva radikallerinin daha büyük bir hareket kabiliyetine sahip olmaları, kitlelerin proleter devrimcilerinden çok onların sözlerini dinliyor, onları izliyor olmaları **doğaldır, tarihi bir veridir.**”²⁷

Bir tez sadece sonuna “doğaldır, tarihi bir veridir” sözlerini ekleyip alanı çizmekle geçerlilik kazanmaz, kazanamaz. Bunun tarihi köklerini araştırıp belli bir temele oturtmak ve pratikte yansımalarına bakmak gerekir. Tarihi kökleri araştırıldığında proleter devrimcilerin, küçük burjuva devrimcilerinden daha avantajlı oldukları kolayca görülebilir. Çünkü küçük burjuva devrimcilerinin tarihimizde belli bazı dönemlerde yanlış uygulamaları olmuştur. Oysa proleter devrimciler yeni bir güçtür, kitlelerin onlara inanası kolaydır. Kaldı ki proleter devrimcilerin elinde Marksizm-Leninizm gibi şaşmaz bir eylem kılavuzu vardır.

Proleter devrimcilerin Türkiye’de bir pratikleri vardır. Ve de, “doğrunun tek ölçüsü sosyal pratiktir. Pratik diyalektik ma-

26 Mao Çe-Tung, Teori ve Pratik, Sayfa: 9-10.

27 Halil Berktaş, “Bilimsel Sosyalist Devrim Anlayışı”, Aydınlik, Sayı: 14, Sayfa: 147.

teryalizmin bilgi teorisinde ana noktadır.”²⁸ Bu pratiğin içinde çoğu zaman küçük burjuva devrimcileriyle bir arada çalışmışlardır. Akhisar’da, Ödemiş’te, Bulancak’ta, Giresun’da, Fatsa’da yapılan mitingler, kitle içindeki politik çalışmalar, kitle gösterileri, yürüyüşler bize neyi göstermiştir? Bu eylemlere katılan arkadaşlar şunu açık seçik görmüşlerdir ki, proleter devrimciler sistemli çalıştıkları takdirde kitlelerin üzerinde daha çok etkili olmakta, kitleler de onları daha inançla izlemektedirler. Karşı devrimin bütün çabalarına rağmen, Akhisar’da SDDF üyelerinin düştüğü durum, Karadeniz’de, Trabzon’dan gelen sosyal demokratların, proleter devrimcilerin örnek çalışması karşısında, sadece el ovuşturmaları neyi kanıtlamaktadır acaba? Halil Berktaş’ın yanlış tezini mi yoksa proleter devrimcilerin bütün güçlüklerle, baskılara rağmen daha etkili olabileceklerini mi?

Yine kendilerinin devrimci olarak gördükleri Nail Gürman’ın bütün karşı çabalarına rağmen, Alaçam’ın tütün üreticileri, proleter devrimcilerle birlikte **ilk defa kendi haklarını korumak için** miting meydanını doldurmadılar mı?

Elbette kitleden haberimiz olmaz, herhangi bir kitle hareketini hazırlayan, kitleyi ajite eden, propaganda yapan, ilkel de olsa örgütleyenler arasında bulunmazsak veresiye konuşmuş, veresiye yazmış oluruz. Besbelli ki bu da hareketimize yarar değil, zarar getirir.

Kitle konusunda üzerinde durulması gereken bir başka hatalı tutum da, kitle eylemine katılan her ferdin mutlak bir bilinç düzeyinde olması gerektiğine inanmak, bir kişinin bile bu bilinç düzeyinin altında olması sanki eylemin başarısına gölge düşürecekmiş

28 Mao Çe-Tung, Teori ve Pratik, Sayfa: 10.

tavrını takınmaktadır. Elbette gönül ister ki, harekete katılan her fert azami bilinç düzeyinde olsun. Ama buna fiilen imkân yoktur. Bu ancak bizim sübjektif isteğimiz, dileğimiz olur. Gerçek bunun başka türlüdür. Sosyalist, kendi sübjektif niyetine göre hareket etmez. Gerçeği kendi dileğiyle çakışır duruma koymaz.

“Öncü, bir eylemde kendisini izleyen kitlenin her ferdinin o eyleme bilerek, isteyerek, bilinçli olarak ve o eylemin bütün muhtemel sonuçlarına katlanmayı göze alarak katılmasını sağlamalıdır.”²⁹

Soyut bir formül olarak bakıldığında insana öylesine hoş ve göz alıcı geliyor ki, hayran olmamak elde değil. Nitekim kendisi de çok önemli şeyler söylediğini farz etmiş olacak ki, tutmuş bir de altını çizmiş. Ama somuta, dünya devrimci hareketinin pratiğine indirildiğinde yanlışlığı hemen sırtıyor.

Bir kere yukarıda da belirttiğimiz gibi, buna fiilen imkân yoktur. Kitle tümüyle “bütün muhtemel sonuçları bilerek” bir harekete kalkmaz. Somut hedefler konur, bu somut hedeflere varmak için harekete girişen kitle, giderek baştan düşünmediği şeyler düşünmeye, öğrenmeye, bilinçlenmeye başlar. Hep biliriz ki pratik en büyük eğiticidir. Devrim hızlandıkça, devrimci hareket geliştikçe, kitleler hareket içinde çok daha hızlı eğitilirler, pişerler.

“Devrimin, siyasi gelişmenin ... insanları eğittiği tartışma götürmez bir gerçektir ve asıl önemli olan devrimin sadece yöneticileri değil, aynı zamanda yığınları da eğitmesidir.”³⁰

Aslında bu genellemenin altında, aynı zamanda anti-empyralist gençlik eylemlerinin doruğuna ulaştığı Tuslog

²⁹ Halil Berktaş, “Bilimsel Sosyalist Devrim Anlayışı”, Aydınlık, Sayı: 14, Sayfa: 152.

³⁰ Lenin, İki Taktik, Sayfa: 8.

hareketinin³¹ inkârı yatmaktadır. Sözde DTCF bahçesine toplanan gençler, akademik sorunlar üstüne kararlar almayı beklerken, “bilmedikleri, muhtemel sonuçlarını göze alamayacakları” bir harekete itilmişlerdir. Yine bu mantık bizi, eski TBMM forumunu³² ve bütün devrimci gençlik hareketlerini inkâra götürebilir.

Bir başka açıdan bakıldığında, yine bu tür kitle anlayışının yanlışlığı ortaya çıkar. Devrim yapılan ülkelerde bile pek çok kimse bu yeni durumu kavrayamamış ama devrimden sonra da yürütülen politik ve ideolojik çalışmayla, kampanyalarla bunlar

31 Tuslog Hareketi: Kurtuluş Yayınları'nca yayımlanan “1965-1971 Türkiye’de Devrimci Mücadele ve Dev-Genç” adlı broşürde Tuslog olayı şöyle anlatılmaktadır: “Üniversite özerkliğinin çiğnenmesi ve İstanbul gençliğini destekleme gerekçesiyle önce SBF’de başlayan işgal hareketi, hızla bütün fakülte ve yüksek okullara yayıldı. Hareket, FKF’nin öncülüğünde antiemperyalist bir nitelik kazandı. Fakülte ve yüksek okullarda geniş öğrenci kitlesinin yararına çeşitli akademik taleplerde de bulunuldu. Öğrenci kitlesinin isteğine uygun olarak, ‘üniversite özerkliğinin çiğnendiği bir ortamda sınavlara girilemeyeceği’ belirtildi ve sınavların güz dönemine ertelenmesi istendi. İşgallerin ancak sınavların ertelenme kararından sonra kaldırılacağı açıklandı. (...) Hareket, DTCF’de yapılan Genel Forum’la birlikte sokağa taşı. Bağımsızlık andı içilerek yürüyüşe geçen 3 bin kadar genç, yolda bir Amerikan arabasını tahrip etti ve Sıhhiye’deki Amerikan İkmal Karagâhi Tuslog’u bastı. Böylece, 1969 Ankara gençlik hareketleri de en üst noktasına erişmiş oldu.” *Türkiye Halk Kurtuluş Parti-Cephesi (THKP-C), Dava Dosyası, Yazılı Belgeler*, s.: 306-307, Yar Yayınları, İstanbul 1988.

32 Eski TBMM Forumu: 14 Mart 1970 günü saat 12:00’da DTCF bahçesinde binlerce öğrenci toplanır. Gençlik liderleri konuşmalar yaparlar. Saat 13:30’da Kurtuluş Savaşı’nın yürütüldüğü eski Meclis binasına gidilip forum yapılması kararlaştırılır. Öğrenciler Ulus’a doğru yürüyüşe geçer. Zaman zaman koşarak kısa sürede eski TBMM’nin önüne gelirler. Eski Meclis’te toplantı yapılır, kararlar alınır. Bu kararlar, eski Meclis’in balkonundan Ulus Meydanı’nda bulunan binlerce kişiye açıklanır. Açıklanan kararlarda bağımsızlığa vurgu yapılır, NATO ve CENTO gibi emperyalist kuruluşlardan çıkılması istenir. Ayrıca halk kitlelerinin ekonomik-demokratik haklarının genişletilmesi çağrısında bulunulur.

kazanılmışlardır. Örneğin Mao, “Emperyalizme, feodalizme ve bürokratik kapitalizme halk tarafından son verilince, pek çok kimse Çin’in kapitalizme mi sosyalizme mi yöneleceğini pek de bilmiyordu.”³³ sözlerini devrimden sekiz yıl sonra 1957’de söyleyebilmiştir.

Eğer Halil Berktaş’ın söylediklerini doğru varsayarsak, artık hareket içinde propagandaya, kitleyi örgütlemeye, daha üst düzeyde eylemler için ajite etmeye pek fazla ihtiyaç yoktur. **Bu öncü ile kitlenin aynı eylem ve bilinç düzeyine çıkması gerektiğini iddia etmektir ki**, bakın bu konuda Stalin ne diyor: “Kapitalist düzende, bütün sınıfın ya da hemen hemen bütün sınıfın, öncüsünün yani kendi Sosyal Demokrat Parti’sinin bilinç ve eylem düzeyine çıkabileceğini düşünmek kuyrukçuluk, ‘manilovizm’ olur.”³⁴

Kaldı ki Stalin bunları işçi sınıfı için söylüyor. Oysa bizim hareketimizin içinde köylü, küçük burjuvazinin çeşitli katları, belki milli burjuvazinin en ilerici kesimi de olacaktır. Bu kitle Halil Berktaş’ın söylediklerini daha da gülünç kılmaktadır. Her aklımıza esenin doğruluğunu, yanlışlığını tartmadan, Marksist teorinin ve pratiğin eleştiri süzgecinden geçirmeden, parlak laflarla süsleyip söylersek, bize devrimci değil, aklına eseni söyleyen küçük burjuva lafazanı derler.

Küba Devrimi’ni Yerine Oturtalım

Her devrimcinin görevi devrim yapmaktır. Görüldüğü gibi dünyanın geri kalan kısımlarında nasılsa Amerika’da da devrim başarıya ulaşacaktır. Ama evlerinin kapısı önünde oturup emper-

33 Mao Çe-Tung, Teori ve Pratik, Sayfa: 87.

34 Stalin, Leninizmin İlkeleri, Sayfa:100. Bu konuda ayrıca aynı kitabın 153. sayfasına ve devamına bakılabilir.

*yalizmin cesedinin geçmesini beklemek devrimci bir tutum değildir. Job'un görevi bir devrimciye uymaz.*³⁵

Yazımızın başında yeni oportünizmin Küba Devrimi konusunda da yanlış görüşlere sahip olduğuna değinmiştik. Bugün PDA çevresinde kümelenenlerin, açık oportünist bir tutum benimsemeye başlayalı beri nasıl dönekleştiklerini görmek için azıcık dikkat etmek yeterlidir. Onlar, istedikleri kadar Aydınlık'ın çıkışından beri aynı çizgiyi sürdürdüklerini iddia etsinler. Şimdi kendi yazılarından örnekler vererek, gitgide nasıl çelişik, dönekle bir tavır takındıklarını göstermeye çalışacağız.

“Latin Amerika’da Küba Devrimi’yle açılan devrim mücadelesi bugün bütün kıtayı sarmıştır... Latin Amerika ihtilalinin başkumandanı Che Guevara, 1967 Ekim’inde Bolivya dağlarında şehit düşmüştür... Guevara’nın tutuşturduğu milli kurtuluş meşalesi bütün Latin Amerika halklarının yolunu aydınlatmaktadır.”³⁶ Bu yazı Aydınlik dergisi kurucuları imzasıyla yayımlanmıştır. Bugün, “**Proleter Devrimci**” Aydınlik’ın oportünist çizgisini temsil edenlerin birçoğu bu yazının altına imzalarını atmışlardır. O günlerde bunları söyleyenler, şimdi bunun tam tersi bir tutum içindedirler. Yalnız Küba Devrimi değil, birçok konuda, **Aydınlik**’tan ayrılan bu kliğin dönekleliğini belgelemek mümkündür. Nitekim bunların birçoğu da **Aydınlik** dergisindeki çeşitli yazılarda sergilenmiştir.

Aynı şekilde bugün **PDA**’nın saflarında yer alan Deniz Kavukçuoğlu, **Aydınlik**’ın 8. sayısında yayımlanan “Latin

³⁵ Fidel Castro, “Sosyalist Devrim”, Sayfa: 35. (Job, Kutsal Kitap’ta adı geçen bir kişidir. Tanrı onu dener ve sefalet içine atar. Ama Job, örnek bir teslimiyet gösterir.

³⁶ Aydınlik, Sayı: 1, Sayfa:13.

Amerika'da Devrimci Hareket"te şunları yazmaktadır: "Güney Amerika Marksistlerinin 'ikinci bağımsızlık savaşı' diye adlandırdıkları bu dönem içerisinde kıtadaki ilk 'milli demokratik devrim' gerçekleşmiş ve sosyalizmin kuruluşu için gerekli koşulları sağlayan bu aşamayı 'sosyalist devrim' izlemiştir. "(Sayfa 129)

Anlaşılan o pek övündükleri "ilkeli birlik"leri; Marksizm-Leninizmden sapma, dünya devrimci pratiğine sövme temeli üzerinde bir birliktir. Zira PDA çevresi, şimdi Küba'da yapılan devrimin "tesadüfi bir sosyalist devrim", Che Guevara ve Fidel Castro'nun ise "küçük burjuva devrimcileri", "sol oportünistler" olduğunu söylemektedir.

Küba Devrimi'ne karşı takınılan bu olumsuz tavrın kökünü, Kübalı proleter devrimcilerin pasifizme, teslimiyetçiliğe, kuyrukçuluğa karşı yürüttükleri mücadelede aramak gerekir.

Gerek Fidel'in, gerekse Guevara'nın pasifizme, sağ oportünizme karşı yönelttikleri doğru eleştiriler, dünya devrimci hareketinde pasifizmin, sağ oportünizmin Türkiye şubesi olan PDA çevresini haklı olarak gocundurmuştur.

Nodulla dürtüklenmiş gibi yerlerinden hop zıplayıp hop oturan bu dar görüşlü kliğin bütün telaşı, çırpınması buradan gelmektedir. Bunlar kurtuluşu, Küba devrimci pratiğinde bulunmamış, Küba Devrimi'nin teorik bileşimini yaptığını sanan bir Fransız entelektüelinin dogmatik düşüncelerini eleştirmekte bulmuşlardır. Eğer çoğu yerde yapıldığı gibi, Regis Debray'in "Devrimde Devrim" kitabının eleştirisini yaptıklarını söylese-lerdi, düştükleri büyük yanlışlara rağmen, "bu yalnızca bir kitap eleştirisidir", der geçerdik. Oysa bakın ne diyorlar: "Bizim burada, bu çizginin en açık seçik ifadesi olarak Regis Debray'in kitabını alıp eleştirmemiz yalnızca bir kitap eleştirisi yaptığımız

ve eleştirimizin Debray ile sınırlı kaldığı anlamını taşımaz... Bu çizgiye kısaca 'Debrayizm' dememizin çok yanlış ve yanıltıcı olmayacağı kanısındayız."³⁷

Biz bu kanısını değiştirmesini öğütleriz. Bu yanlış ve yanıltıcı olmanın da ötesinde, daha başka bir şeydir. Halil Berktaş, bir ülkede devrimcilerin kanları pahasına yaptıkları bir devrimin eleştirisine başlamadan, bilgi edindiği bir kaynağın güvenilirliğini araştırmalıydı hiç olmazsa; o da bir yana, Marksizm-Leninizm adına konuştuğunu sanan bir kişi en azından şu temel kuralı göz önünde tutmalıdır: "Devrimin metotlarını, teorisini bilmek isteyen, devrime katılmak zorundadır. Sonuç olarak... ne çeşit bilgi olursa olsun, dolaysız denemeden ayırlamaz."³⁸

Debray, Küba Devrimi'nden bahsediyor, onun adına konuştuğunu sanıyor diye, Küba devrimci pratiğini ve onun Marksizm-Leninizme katkısını "Debrayizm" diye adlandırmakla, Mao'nun Çin devrimci pratiğinin Marksizm-Leninizme katkısını, "Berktaşizm" ya da "Alpayizm" diye adlandırmak arasında hiç fark yoktur. Ve ikisi de aynı derecede gülünçtür, ciddi değildir, hafifliktir.

Küba Devrimi'ni kimden öğreneceğiz o zaman? Ne Debray'den, ne Pomeroy'dan, ne A. G. Frank'tan ne de diğer birinden. Doğrudan doğruya bu devrime katılan, ona öncülük, liderlik eden Castro'dan, Guevara'dan. Tıpkı Çin Devrimi'ni Mao'dan, Lin Piao'dan; Vietnam Devrimi'ni Ho Amcadan, Giap'tan, Le Duan'dan öğrendiğimiz gibi.

37 Halil Berktaş, "Proleter Devrimci Çizgi ve Bazı Yanlış Eğilimler", PDA, Sayı:2-16, Sayfa: 301.

38 Mao Çe-Tung, Teori ve Pratik, Sayfa: 14-15.

Sözgelimi, kendilerine “Maocu” diyen ve “zenginleri tatil yerlerinde rahatsız etme” kampanyası açan Fransız manyaklarından ve **PDA** çevresinden Mao’yu öğrenemeyeceğimiz gibi, kendisine “Castrocu” diyen bir fraksiyondan da Castro’yu öğrenemeyiz.

Bütün bunları bir anda silip atan **PDA** çevresi, “Debrayizm” diye bir çizgi çıkardı. Biz böyle bir çizgi olabileceğine ihtimal vermiyoruz. Ama ille de böyle bir çizgi var diye diretiyorsak ve bunu bir temele oturtmak istiyorsak, bu olsa olsa **PDA** çevresindeki statik tarih anlayışına sahip klik gibi, **veresiye laf etmektir**

(Debray, Latin Amerika’daki devrimci harekete ilgi duyan bir Fransız aydınıdır. Bu ilgi de bir doktora sınavını kazanması sonucu çevresinden uzaklaşmaya karar verdikten çok sonra ortaya çıkmıştır. Latin Amerika’da yaptığı temaslardan hareketle birtakım denemeler yazmış; bunların ilk ikisi hiç ilgi görmediği hâlde Bolivya’da tutuklanmasıyla son bulan üçüncü denemesi **Devrimde Devrim** sansasyonel bir kampanyadan sonra çeşitli dillere çevrilmiştir.)

Debray hakkında Küba eleştirisi bir yana, Huberman ve Sweezy, **Monthly Review** dergisinin Temmuz-Ağustos sayısında (ki Halil Berktaş bu derginin de Küba adına konuştuğunu zannediyor, aktarmaları öyle yapıyor), “Debray Latin Amerika halklarının devrime hazır olduklarına inanmaktaysa da, bu inancını doğrulayacak herhangi bir delil gösterememektedir. Bunun gerçekten büyük öneme haiz bir soru olduğuna şüphe yok.” diyorlar.

“Debray’ın Küba Devrimi üzerine yaptığı değerlendirme temkinle ele alınmalıdır.”³⁹

39 Leo Huberman-Paul Sweezy, “Güçlü Zayıf Yönleriyle Regis Debray”, **Monthly Review**, Temmuz-Ağustos 1968.

“Latin Amerika ülkeleri tarafından devrimci mücadelelerinde uygulayacakları model olması imkânsızdır.”⁴⁰

“Diğer yazıların çoğunda da defalarca tekrarlanacağı gibi, **Marksist felsefe açısından askeri unsurların siyasi unsurlara egemen kılınması gibi temel bir yanlış Debray nasıl olup da bu kadar önem vererek savunabiliyor?**”⁴¹

“Debray’ın yazıları Latin Amerika’nın siyasi analizleri değil, siyasi nitelikte broşürler olarak değerlendirilmelidir.”⁴²

“Debray devrimci teori ile devrimci pratiği birbirinden ayırmakta ya da bunları birleştirememektedir.”⁴³

“Ayrıca Debray’ın Küba Devrim Teorisi, Küba’daki devrimci pratikten önemli açılardan farklıdır.”⁴⁴

“Debray’ın Latin Amerika toplumunu incelemekte ve devrimci teori ve pratiği birleştirmekte yetersiz oluşu, devrime politik anlamda kitlelerin katılımının önemini azımsamasına ve askeri faaliyetlerin bu kitle iştirakinin örgütlenmesindeki siyasi rolünü yok varsaymasına yol açmaktadır.”⁴⁵

“Debray’ın bütün hataları içinde en tehlikeli ve ciddi olanı devrim teorisini bütünüyle inkâra yönelmesidir.”⁴⁶

40 Aynı yazı.

41 Aynı yazı. (Altı tarafımızdan çizilmiştir. H. C.)

42 Andre Gunder Frank – S. A. Shah, “Sınıf, Politika ve Debray”, Monthly Review, Temmuz-Ağustos 1968.

43 Aynı yazı.

44 Aynı yazı.

45 Aynı yazı.

46 Clea Silva, “FOCO Teorisinin Hataları”, Monthly Review, Temmuz-Ağustos 1968.

Bu tür eleştirilerden daha bol ve birbirini tamamlar mahiyette aktarmalar yapılabilir. Eğer bugün dünya devrimci hareketinde Ş. Alpay, Halil Berktaş ve PDA çevresinin sandığı gibi bir “Debrayizm” akımı olsaydı, bunu eleştirmek çok önem kazanacaktı. Ama böyle bir akım ve bu akımın pratiğini yapan kimse yoktur. Oportünizmin zannettiği gibi Castro, Guevara, Bravo ve Poredo, “Debrayizm” diye bir akımın pratiğini yapmamışlardır. Bu tamamen hayal mahsulüdür, uydurmadır. Küba’nın bu konudaki eleştirileri, Halil Berktaş’ın ve yukarıya aktardığımız yazarların eleştirilerinden de daha tutarlıdır, daha doğrudur. Eğer PDA çevresi, bütün bunlara rağmen, bu görüşlerinde, “Castro-Guevara-Debray” çizgisi veya “Debrayizm” diye diretiyorsa bu, “inadım inat” tavrından başka bir şey değildir. Bu tavır bugüne dek sık sık belirtildiği gibi yanlış, tutarsız bir tavidir.

Küba Komünist Partisi adına yapılan eleştirilerden birini Mahir Çayan arkadaşımız **Aydınlık**’ın 20. sayısında özet olarak vermişti. Biz aynı yazıdan bir iki kısa bölüm aktararak PDA çevresinin aksine Küba ile Debray arasında temel ayrılıklar, farklılıklar olduğunu göstermeye çalışacağız. (Çin’in devrimci çizgisiyle, PDA’nın sağ oportünist çizgisi arasında temel farklılıklar olduğu gibi.)

KKP adına konuşan Julio Aronde ve Simon Torres eleştirilerini geciktirdikleri için kendilerini kınadıktan sonra şöyle demektedirler:

“Debray ... aynı zamanda aptal mevkiine de düşüyor fakat Debray tarafından ortaya atılan yeni teorik yapının tartışılmasında bu aptalca tutum gereklidir kanısındayız.”⁴⁷

47 Julio Aronde-Simon Torres, “Debray ve Küba Deneyi”, Monthly Review, Temmuz-Ağustos 1968.

“Bütün yanılma, Debray’ın ileri sürmüş olduğu faraziyesinin kökten hatalı olması ile açıklanabilir.”⁴⁸

Fakat hemen şunu belirtelim: Debray her ne kadar yanlış temele dayanıyorsa da, bu onun yaptığı eleştirilerin tümüyle yanlış olduğu anlamına gelmez. Debray pasifist Latin Amerika partilerinin devrim yapamayacağını **bir kere daha ortaya koymuştur.**

Bunun dışında kitaptaki analizler, doğru Marksist felsefeye, sağlam bir pratik ve teorik temele dayanmamaktadır. Bizim Debray konusunda tavrımız budur. **Yoksa Debray’e hiçbir zaman Latin Amerika devrimci hareketinin teorisyeni gözüyle bakma aptallığı göstermemiştir.**

Küba Devrimi Hakkında

Küba, ABD’nin 90 mil doğusunda, emperyalizmin III. Bunalım Dönemi’nde milli demokratik devrimini gerçekleştirdikten sonra, sosyalist devrimini başarmış ve sosyalizmin kuruluşunda mesafeler kat etmiş bir ülkedir. Küba Devrimi, dünya halklarının başdüşmanı Yankee emperyalizmini yeryüzünde bir adım geri lettiği gibi, Latin Amerika’da devrimci potansiyeli hovardaca harcayan pasifist sözde işçi partilerine -ki ister bunlar olsun ister olmasın devrim yapılacaktır- önemli dersler vermiştir.

Sovyet, Çin, Vietnam deneyleri yanında Küba Devrimi de Marksizm-Leninizmin canlı hazinesine katkılarda bulunmuştur. Bunu inkâra yeltenmek, Marksizmi katı, gelişemez bir şey olarak görmektir ki bunu Marksistler ileri sürmez. Küba Devrimi aynı zamanda Latin Amerika’da devrim yapılabileceğini göstermiş ve reformculuğu, teslimiyetçiliği ve düzeltmeciliği mahkûm etmiştir.

48 Aynı yazı.

Kübalı devrimcilerin, silahlı mücadeleye başladıkları için, kendilerine “maceracı” diyen **revizyonistlere cevabı şu olmuştur:**

“Dövüşmemiz gerekti ve bu olmasaydı yurdumuzda hiçbir ‘geçiş’ olmazdı. Küba halkının silahlı mücadelesi olmadan, belki de Bay Batista ‘Made in USA’ hâlâ aramızda bulunacaktı... Küba’ya hiç ayak basmamış birkaç nazariyatçıya orda olup bitenleri söylemek düşmez.”⁴⁹

Küba’da devrimci mücadelenin geleneği oldukça eskiydi. Tarım proletaryası içinde devrimci militan güçler hiç de azımsanmayacak güçteydiler. Öte yandan Batista diktatörlüğü baskı ve zulüm yüzünden halkın büyük nefretini kazanmıştı. Geniş halk tabakaları gidişten memnun değildi. Hâkim sınıflar sallanıyor ve emperyalizm. III. Bunalım Dönemi’nin ilk yarısının sonunda, Küba’daki devrimci hareketi “şimdilik” tehlikeli görmüyordu. Özetle, Küba’da bu kriz durumu vardı. Bilindiği gibi her kriz devrimle sonuçlanmaz. Eğer “yenmeye cesaret edilmezse” ve kendi öz gücümüz zayıfsa, sinmişse, teslim olmuşsa hiçbir sonuçlanmaz. Kof ağacı devirmek için yüklenmek gerekir.

İşte, Kübalı devrimciler bu görevi yüklendiler. Onlar “ortodoks” teslimiyetçi partinin karşı çabalarına, yanlış tezlerine aldırmadan, Küba’nın en devrimci kesimi ve “bağımsızlık meşalesini yanar tutan” Oriente bölgesinde işe başladılar. Sierra Maestra’nın kırılık bölgelerine emperyalizmin kültürü henüz ulaşmamıştı. Karşı devrim fazla örgütlü değildi. Hem bu yüzden hem de içinde buldukları ekonomik ve sosyal durum gereği devrimci fikirlere açıldılar.

49 Fidel Castro, Sosyalist Devrim, Sayfa: 90

Antiemperyalist ve antifeodal savaşta, her türlü çelişkiden yararlanan devrimciler; doğru bir geniş milli cephe politikasıyla Batista'ya karşı bütün güçleri seferber ederek 1959 Ocağında Milli Demokratik Devrimi yaptılar. Bu devrim sosyalist devrim değildi henüz.

Önceleri bu gerçeğe katılan yeni oportünistler, birden dönüş yaparak bunun tam tersi bir görüşü savunur duruma geçtiler.

“Avcıoğlu önümüzdeki devrimci adımı da doğru tespit etmiştir. Davanın özü ortaçağ kalıntılarının hâlâ ayakta durmasını sağlayan, politik ve ekonomik bağımsızlığımızı dış güçlere ipotek eden... tutucu güçler koalisyonunun tasfiyesidir.”⁵⁰

Avcıoğlu'nun bu sözlerini açarak, “Önümüzdeki adımı doğru tespit etmiştir.” diyen Şahin Alpay'ın şu sözlerden de sosyalist devrim adımı sonucunu çıkartması insanı şüpheye düşürmektedir. Çünkü tam tersi bir akıl yürütölmektedir. Ya Şahin Alpay ve PDA çevresi okuduğunu anlayamamakta ya da istediği gibi yorumlamakta, tahrif etmektedir. “Antiemperyalist, antifeodal mücadelede halkın büyük çoğunluğunu işçi sınıfının, köylülerin, aydınların, küçük burjuvazinin ve ulusal burjuvazinin en ilerici tabakalarının çıkarları yönünde giden bir kurtuluş programı üzerinde birleştirmek mümkündür.”⁵¹

Eğer ismi geçen yazarlarla diğer PDA çevresi bu metnin açladığı devrimci adımdan sosyalist devrim sonucunu çı-

50 Şahin Alpay, “Türkiye'nin Düzeni Üzerine”, Aydınlık, Sayı: 12, Sayfa: 461. (Aynı Şahin Alpay, Aydınlık'ın 2. sayısında, “Devrimci Teorik Eğitim” başlıklı yazısının Milli Demokratik Devrim alt başlığında Castro'nun kitabını da okunacak kitaplar arasında göstermektedir.)

51 II. Havana Deklarasyonu, Küba Halkının Amerika ve Dünya Halklarına Çağırısı, 4 Şubat 1962.

kartıyorsa -ki yazdıklarından o anlaşılmalıdır- biz onların savunduğu milli demokratik devrimin ne menem bir şey olduğundan şüphe ederiz.

PDA çevresi istediği kadar Küba'yı "sol oportünist" çizgiyi temsil ediyor görsün, yukarıdaki metin, Latin Amerika ülkelerinin önündeki devrimci adım olarak antiemperyalist, antifeodal (milli demokratik) devrimi önermektedir.⁵² Hem de doğru bir tahlille, bütün milli sınıf ve tabakaları bir kurtuluş programı etrafında birleştirmeyi mümkün görerek.

Ocak 1959 Küba Devrimi'ne sosyalist devrim demek, sosyalist devrimin ne demek olduğunu bilmemek, işçi sınıfı öncülüğünde milli sınıf ve tabakaların demokratik iktidarını **emek** oportünizmi gibi sosyalist iktidar sanmaktır.

"1959 Ocak ayından, 1961 Aralık ayına kadar, milli bir kurtuluş inkılabı ile sosyalist bir inkılabın birbiri ardından birçok safhalar geçirdiğini görüyoruz."⁵³

"Bizim devrimimizde de milli demokratik devrimle sosyalist devrim arasında Küba'daki gibi kısa bir süre olacaktır."⁵⁴

İşçi Sınıfı, Devrim ve İttifaklar

PDA çevresinin, Küba Devrimi konusunda bir Arap yazarının Ant dergisindeki yazısına dayanarak gözleri kapalı vardığı

52 Bir küçük burjuva devrimcisinin sözlerini kendilerine yontmaları, Fidel ve Guevara gibi proleter devrimcilerin önermelerini ve pratiklerini ise inkâra yeltenmeleri, onların saflarımıza küçük burjuva ideolojisini sokmak istediklerini kanıtlar ancak.

53 Charles Bettelheim, Küba İktisadının Planlaştırılması, Ataç Kitapevi, Sayfa: 53.

54 "Honduras Devriminin Yolu", İleri, Sayı: 3.

sonuçlar tümüyle yanlıştır. Yanlışığa sıkı sıkıya sarılıp tek doğru bunu görmek, gerçeğe göz kapamak tam bir oportünist tutumdur.

Gerek Küba Devrimi konusunda, gerekse Latin Amerika devrimci yolu hakkında önerilen strateji ve taktikler, PDA çevresinin öne sürdüğü ve aşağıya aktaracağımız **saçmalardan** tamamen farklıdır.

“Öte yandan Castro-Guevara-Debray çizgisine göre, zaten ‘işçi sınıfı devrim yapamayacağı için’ sosyalizmin bazı genel ilkelerini benimsemiş küçük burjuva aydınların içinde toplandığı foko önderlik rolünü yüklenir ve ‘sosyalist devrim’ yapar(!)”⁵⁵

Her devrimci şu paragraftaki büyük yanlılıklarla birlikte, tavırdaki kendini beğenmişliğe, aşağılamaya ve yukardan atmacılığa, ukala tavra da dikkat etmelidir. Parantez içindeki ünlemi Şahin Alpay, Castro ve Guevara gibi devrim yapmış muzaffer önderlerin isminin sonunda kullanmaktadır. Debray’i bu devrimci liderlerle aynı çizgide saymasını ise cehaletine veriyoruz. Ama, Küba proleter devriminin liderleri hakkında konuşurken insan kendi yerini doğru tespit etmeli, ona göre konuşmalıdır. Hele geri kalmış bir ülkede proleter devrimcileri adına konuştuğu iddiasındaysa...

Biz Şahin Alpay’ın, **bir küçük burjuva aydını olarak**, yukarıdaki paragraftan utanç duyması gerektiğine inanıyoruz. Çünkü Küba, II. Havana Deklarasyonu’nda bu tür **zırvalara** gerekli cevabı vermiştir:

“Dünyadaki güçlerin şimdiki sömürge halkları ile bağımlı halkların kurtuluş hareketleri karşısındaki durumu, Latin

55 Şahin Alpay, “İşçi Sınıfı ve Milli Demokratik Devrim”, PDA, Sayı: 3-17, Sayfa: 367.

Amerika'nın işçi sınıfına ve devrimci aydınlarına emperyalizm ve feodalizme karşı mücadelede kararlı bir şekilde öncülük olan gerçek görevlerini göstermektedir.”⁵⁶

Dikkatli ve eleştirici bir gözle yeni oportünizmin öne sürdüğü tezler incelendikçe sürekli yalanı ve uydurmayı savunduklarını, **gerçeği tahrif edip aktarmaktan özel bir zevk ve çıkar umduklarını görmemeye imkân yoktur.** Her konuda olduğu gibi, Küba Devrimi konusunda da bu tür bir yanlışlığı isteyerek devrimci saflara sokmaya çalışmaktadırlar.

Kübalı devrimcilerin dünya ve Latin Amerika devrimci hareketi hakkındaki önerileri, tarihi II. Havana Deklarasyonu'nda ifadesini bulmuştur. Bu metinden yukarıya aktardığımız parçayı okuyup da bundan “sosyalist devrim”, “işçi sınıfı devrim yapamaz” sonucunu çıkartanlar ya okuduklarını anlamayan aptallardır ya araştırmadan konuşan cahillerdir ya da yalancılar, tahrifçilerdir.

İşin bir başka yönü de şu: Şahin Alpay'ın **Ant** dergisinde yayınlanan Yunus Haydar'ın yazısından yaptığı aktarma, Küba devrimcilerinin söyledikleriyle değil, Şahin Alpay'ın yazdıklarıyla özdeşlik taşımakta, Şahin Alpay'ın meşhur önermesine destek olmaktadır.

Örneğin, “Bu ülkelerde devrime önderlik edebilecek güçte bir işçi sınıfı da yoktur.” diyen Yunus Haydar ile “İşçi sınıfı devrime öncülük edebilecek -objektif, sübjektif- şartlara sahip değildir.” diyen Şahin Alpay arasında hiçbir fark yoktur. Bu önerilerden ancak Şahin Alpay'ın söz konusu ettiği sonuç

⁵⁶ II. Havana Deklarasyonu, Küba Halkının Amerika ve Dünya Halklarına Çağrısı. (Altı tarafımızdan çizilmiştir. H. C.)

çıkar. Yoksa II. Havana Deklarasyonu'ndan ve Kübalı devrimcilerin söylediklerinden değil. Bu iki öneri de yanlıştır; sağ oportünizmi, pasifizmi temsil etmektedir. Şahin Alpay, Yunus Haydar'dan aktarma yaparken kendi tezini güçlendirme temeline yola çıksaydı şüphesiz daha dürüst davranmış olacaktı.

“Fidel'in ve Che'nin gösterdiği gibi milli burjuvazi yoktur ve devrimci bir rol oynayamaz.”⁵⁷

Milli burjuvazinin var olup olmaması milli demokratik devrim aşaması açısından, hayati önemi haiz bir konu olmamakla birlikte, gerek Andre Gunder Frank'ın, gerekse aynı görüşü paylaşan Halil Bertkay'ın, Castro ve Che'den nasıl habersiz olduklarını göstermek açısından bu meseleyi açmaya çalışalım. Bir kere, Küba Devrimi, işçi sınıfı-köylüler-küçük burjuvazi ve milli burjuvazinin en ilerici kesimi arasında kurulan geniş cephenin 1959'un Ocak ayında iktidara el koymasıyla ilk adımını atmıştır. Ve şehir hareketlerinde milli burjuvazi önemli roller oynamış, hatta devrimi kendi denetimine almak için çaba da göstermiştir. Fakat 26 Temmuz harekâtı giderek geniş kitlelerin desteğine dayanarak ve “işçi sınıfının öz ideolojisi rehberliğinde” devrimin demokratik ve milli güçlerle birlikte iktidarı almasını sağlamıştır.

Kırlarda başlayan hareket giderek bütün ülke çapına yayılmış ve emperyalizmle işbirlikçilerini devirmiştir. “Tabii bütün bunları yaparken işçi kitlelerinin en geniş ölçüdeki katkısına ve kendi öz ideolojisinin rehberliğine güvenmemiz şarttır.”⁵⁸ Bunlar, Küba devrimcilerinin, işçi sınıfı ve işçi sınıfı ile devrimci

57 Halil Bertkay, “Proleter Devrimci Çizgi ve Bazı Yanlış Eğilimler”, PDA, Sayı: 2-16, Sayfa: 303.

58 Che Guevara, Siyasal Yazılar, Ekim Yayınları, Sayfa: 106.

aydınların öncülüğü için söyledikleri sözler. Bu konuyu yine II. Havana Deklarasyonu'ndaki önerilerle bağlayalım:

“Latin Amerika’da fakir köy halklarının kuvvetten yana büyük bir devrimci gücü meydana getirmesini sağlayan bu şartlardır... Fakat çevreyle ilişkilerinin yokluğu bilindiğine göre köylüler devrimci aydınlarla, işçi sınıfının devrimci ve politik yönetimine muhtaçtırlar. Bu yönetim olmadıkça tek başlarına mücadeleye girip zafer kazanamazlar.”⁵⁹

Milli Burjuvazi

Milli burjuvazinin varlığı meselesi yukarıda da belirtildiği gibi, milli demokratik devrim stratejisinin geçerliliği için gerekli bir şart değildir. Her ne kadar milli burjuvazi ile emperyalizm ve işbirlikçi burjuvazi arasında objektif olarak çelişkiler varsa da bu her zaman milli burjuvazinin devrimci saflarda yer tutacağı anlamına gelmez. Yalnız bugünkü tartışmalarda, bir tahrifi açığa çıkartmak açısından milli burjuvazi üzerinde duruyoruz. Halil Berktaş’ın PDA’daki yazısından yaptığımız aktarmada görüleceği gibi, yeni oportünistlerin iddiasına göre Castro ve Che, “Milli burjuvazi yoktur, devrimci bir rol oynayamaz.” diyorlarınıış(!).

Milli burjuvazinin tümüyle devrimci bir rol oynayamayacağı açıktır. Gerek Çin devrimcileri, gerek Küba devrimcileri, gerekse de bu iki ülkenin devrimci pratiği, bu somut gerçeği göstermiştir. Kübalı devrimcilerin görüşünü dile getiren II. Havana Deklarasyonu ile Mao’nun görüşleri arasında tam bir paralellik vardır.

⁵⁹ II. Havana Deklarasyonu, Küba Halkının Amerika ve Dünya Halklarına Çağrısı, 4 Şubat 1962.

“Tecrübe göstermiştir ki ülkemizde çıkarları Yankee emperyalizmi ile çatıştığı zaman bile, bu sınıflar her zaman direnememiştir... Emperyalizm veya devrim kıyaslaması karşısında onun, yalnız en ilerici tabakaları halkın yanında yer alacaktır.”⁶⁰

Yukarıdaki yorum tümüyle yalnız Küba ve Latin Amerika için değil, aynı zamanda diğer bütün ülkeler için de geçerlidir. Çünkü bu tarz bir yoruma bütün dünya Marksistleri katılmaktadır.

İşte, Kübalı devrimcilerin milli burjuvazi konusundaki görüşleri de bunlardır.

Sonuç

Küba devrimi incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara varmam mümkündür:

1. Devrimci aşama: Bütün Latin Amerika ülkelerinin önündeki devrimci savaş dönemi antiemperyalist ve antifeodal savaştır. Yani atılacak adım milli demokratik devrim adıdır. Bu adımın kalıcı zaferlere ulaşması için, hemen ardından ve mümkün olan en kısa zamanda sosyalist devrimi yapmak (çünkü ikisi arasında bir “Çin Seddi” yoktur) ve sosyalizmin kuruluşuna geçmek gerekmektedir.

2. Emperyalizm kıta çapında bir baskı ve seri komplolar içine girdiği için mücadele alanı artık bütün kıta olacaktır.

Gerçekten, genel olarak emperyalizmin çöküşü bütün dünyadaki devrimci mücadele ile, özel olarak da bölgesel mücadelelerle olacaktır. Che Guevara'nın, “İki, üç, daha çok Vietnam

60 II. Havana Deklarasyonu, Küba Halkının Amerika ve Dünya Halklarına Çağrısı, 4 Şubat 1962.

yaratalım!” sloganını bu çerçeve içinde değerlendirmek gerekir.

Bugün Güney-Doğu Asya’da Vietnam halkının kurtuluşu, Kamboç, Laos, Tayland ve Filipinler’in kurtuluşuyla ortak bir çizgiye ulaşmıştır.

Ortadoğu halklarının devrimci mücadelesi ve kurtuluşu birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Artık Ortadoğu’da, Ürdün’ün, Lübnan’ın vs. tek tek kurtuluşu değil, bütün Ortadoğu halklarının emperyalizmden ve feodalizmden kurtuluşu söz konusudur.

Aynı şekilde Latin Amerika’da da kurtuluş kıta çapında olacaktır. Bu hem emperyalizm can çekişme döneminde olduğu için hem de dünya devrimci mücadelesi birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu için böyledir.

3. “Artık mücadele için Marksist bir ideoloji şarttır. Ve de artık burjuvazinin desteklediği reformculukla ideolojik mücadeleye girmek gerekir.”⁶¹

4. Savaş, “şehirlerin kırlardan kuşatılması” şeklinde olacaktır. Milli demokratik devrimde halk savaşı **zorunlu** bir duraktır ve gerek halk ordusunun gerekse milli demokratik devrimin **temel gücü** köylülerdir. Bu açıdan bakılınca milli demokratik devrim uluslaşma sürecini de içerdiğinden özünde bir köylü devrimidir.

Yeni oportünistlerin sandığı gibi, Küba devrimci pratiğinde ne işçi sınıfı ne de köylüler küçümsenmişlerdir. Hem Castro hem de Guevara, sık sık şu gerçeği bütün dünyaya hatırlatmışlardır:

“İşçi sınıfı ile köylü kitleleri, çatışmanın sonucunu tayin ederler.”

61 Julio Aronde-Simon Torres, “Debray ve Küba Tecrübesi”, Monthly Review, Temmuz-Ağustos 1968.

Nitekim Küba'da sonucu tayin edenler de asi ordunun işçi ve köylü savaşçılarıyla şehirlerde ve kırlarda asi radyonun ve liderlerinin direktiflerine büyük bir dikkatle ve bağlılıkla uyan geniş işçi kitleleri ile köylüler olmuştur.

5. Latin Amerika'da antiemperyalist ve antifeodal (milli demokratik) devrim ancak ve ancak bir halk hareketiyle başarıya ulaşacaktır. Bunun için de bu bölgede kitlelerin politik bilinç düzeylerini yükseltmek, onları örgütlemek ve bütün antiemperyalist, antifeodal unsurları içinde toplayan halk kurtuluş cepheleri açmak kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Bunun ilk iki aşaması halkın desteğini sağlamış ve onların arasında kaybolup gidebilen gerillaların faaliyetleridir. "Bu ilk yuvaları daha mücadelenin başında görünmez hâle sokan şey nedir? Halkın desteği." Bu dönemde gerillalar halkın içinde çalışmalar yapar, yeni savaşçılar kazanır ve üs bölgeler tesis ederler. Kurtarılmış bölgelerde, Küba'da olduğu gibi, devrim fikirleri yaygınlaştırılır, karşı devrim yok edilir, yani bir adli, idari ve mali mekanizma kurulur. Bir yandan da kurtarılmış bölgeleri tüm yurt sathına yaymak için mücadele verilir, düşman gerisinde faaliyete girilir.

Türkiyeli devrimciler olarak biz Küba Devrimi'nden yukarıdaki sonuçları çıkartıyoruz. Emperyalizmin ülkemizdeki sıkı denetimini her zaman göz önünde bulundurarak, dünyadaki bütün çelişkileri en doğru biçimde değerlendirmek durumundayız. Gerek ülkemizde uç veren, gerekse dünya devrimci hareketinde ayak bağı görevi yapan **revizyonizme, teslimiyetçiliğe, oportünizme karşı mücadeleyi hareketimizin esenliği ve başarısı açısından zorunlu saymaktayız.**

Küba Devrimi'ne ve Küba halkının büyük pratiğine ilişkin

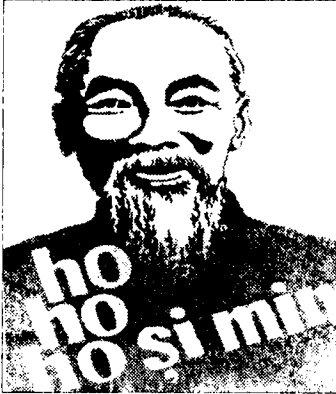
görüşlerimizi şu sözlerle bağlarsak hiç de yanlış davranmış olmayız. “Küba Birleşik Devrimci Örgütleri’nin ve Fidel Castro başkanlığındaki Küba Hükümeti’nin güçlü liderliğindeki Küba halkı, en karmaşık ve güç şartlar altında... Amerikan emperyalizmine karşı mücadelede **bir büyük zafer daha** kazanmıştır... Çin Hükümeti ve Çin halkı, Küba Birleşik Devrimci Örgütleri’nin ve hükümetinin **izlediği doğru çizgiyi...** ve Küba halkının kahramanca mücadelesini azimle destekler.”⁶²

İşte bizim Küba Devrimi ve yiğit Küba halkının devrimci mücadelesi konusunda tutumumuz budur. Yoksa yeni oportünizmin “Campus Maoist” tutumu değil!

62 Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşiniz, Sayfa: 18-19. (Siyahlar bize ait. H. C.)

METİN ÜZERİNE NOTLAR

1959 Ocağında, başlarında Che Guevara ve Fidel Castro olan gerillalar, Küba'nın Sierra Maestra'sından kentlere indiler. Bu devrim, Amerikan emperyalizminin denetimindeki Küba egemenleri ile birlikte klasik komünist partilerin ideolojilerini de yerle bir etti. Bilinen devrim aşamalarına ilişkin tezler, bir anda boşlukta kalıverdi. Küba'da yanan ateş, Latin Amerika'yla birlikte tüm dünyayı sardı, Fidel Castro ve Che'yi ezilen halkların yüreklerine yerleştirdi. Artık "devrime kendini adamak", "Che gibi ölmek" düşlerin en güzeliydi. Yıkılmaz gibi görünen dağların bir fiskele devrilivermesi büyük bir coşku fırtınası oluşturdu. Yeni bir "devrimci" kimliği ortaya çıktı. Klasik sol-sosyalist-komünist partiler sıradan örgütler konumuna düştü. "İki, üç, daha fazla Vietnam yaratma" coşkusu, öncü gerillaların yol göstericisi oldu.

(Ho Ho Ho Şi Min;
İki, Üç Daha Fazla Vietnam,
Ernesto'ya Bin Selam)
DEV-GENÇ afişi,
Kâğıt üzerine teksir

Cevahir'in Küba Devrimi'ne ilişkin yazısını bu gelişmelerin teorik yansımaları olarak değerlendirebiliriz.

Küba Devrimi, dünyada olduğu gibi ülkemizde de sol çevrelerde tartışmalara, ayrışmalara neden oldu. Sovyet ve Çin devrim süreçleri ile ideolojik altyapılarını oluşturan sol partiler/örgütler, bu yeni devrim stratejisi karşısında bocaladılar. Diyalektik bir bakış açısıyla somut durumların somut çözümlemesini yapan devrimciler ise Küba Devrimi'ni inceleyip

AYDINLIK

sosyalist dergi

mihri bül

bilayla orvalik

devrimciler bilir devrimler sürer

devrimci milliyetçilik ile proleter
enternasyonalizmi birbirini tamamlar

kitleler, küba devrimi
ve yeni sportlizm

eylül 1970

23

Aydınlık Sosyalist Dergi'nin kapağı

devrimci harekete yeni açılım yolları çıkarttılar. 1960'lı yıllar boyunca Güney Amerika devrimci hareketleri ve Küba Devrimi, sol çevrelerin tartışma konularının başında geldi. Bu devrimi kafalarındaki devrim modeline oturtamayanlar, ya görmezden geldiler ya da kendilerine göre yorumlayıp eleştirdiler. Ülkemizde, Küba Devrimi'nin, emperyalizmin 3. bunalım dönemine ilişkin, özgün bir devrim modeli olduğunu savunan THKP-C önderleri ile başta TİP ve PDA (Proleter Devrimci Aydınlık) grupları olmak üzere diğer sol çevreler arasında tartışmalar yoğunlaştı.

Hüseyin Cevahir'in "Aydınlik Sosyalist Dergi"nin Eylül 1970 tarihli 23. sayısında yayımlanan "Kitleler, Küba Devrimi ve Yeni Oportünizm" yazısı, bu tartışmaların geldiği noktayı göstermesi bakımından ilginçtir.

Cevahir'in Küba Devrimi'ne ilişkin yazısını yazma sürecini arkadaşı İlhami Aras'ın tanıklığından öğreniyoruz. O dönemde Cevahir, Amerikan Yardım Kuruluşu (AID)'nun basılması eylemine katıldığı için aranmaktadır. Aras, o günleri şöyle anlatıyor: "Kaçaklık döneminde Mahir bize, 'Boş durmayın, yazı hazırlayın.' demişti. Aydınlik dergisinde yayımlanan Küba yazısını Cevahir bu süreçte yazmıştı. Ben de köylülükle ilgili bir yazı yazmıştım. Mahir bir yerine gülünce ben de bozuldum ve yırtıp attım. Şimdi, keşke yırtmasaydım, diyorum."⁶³

Cevahir, metinde, devrimci saflarda sapma olarak gösterdiği "iki tip oportünizm" anlayışını eleştirmekte, bunlardan "yeni oportünizm" üzerinde ağırlıkla duracağını belirtmektedir. Eleştirilerini hem teorik temellere oturtmakta hem de ülkemizdeki devrimci hareket pratiği ile ilişkilendirerek doğru devrimci çizgiyi göstermeye çalışmaktadır.

63 İlhami Aras'la yaptığımız özel görüşmeden.

Cevahir, “yeni oportünistlerin gerek Aydınlik’ın 15. sayısından itibaren birçok yazıda gerek toplantılarda gerekse sosyal pratikte defalarca mahkûm edildiğini” belirtiyor. Asıl kaygısı “devrimcilik potansiyeli” olan kişilerin, “bilinç düzeyinin düşüklüğü”, “kişisel bağılıklar” gibi nedenlerle devrimci saflardan uzak durmalarıdır. Öyleyse Cevahir’e göre “bir küçük burjuvalar ülkesi olan Türkiye’de oportünizmin daha fazla etki alanı bulması için” yapılması gerekenlerin başında, bu görüşleri bıkmadan usanmadan “tekrar tekrar eleştirmek” gelmektedir.

Cevahir, görüşlerini dile getirirken Marksizmin temel kaynaklarına göndermelerde bulunmakta, alıntılar yapmakta ve yararlandığı kaynakları dipnotta göstermektedir. Bu yaklaşımıyla da bilimsel bir yöntem izlediği görülmektedir. Zaten bu tür teorik yazıların temel anlatım biçimi “açıklama”dır. Açıklama anlatım biçiminde bilgi ya da görüş; örnek verme, tanımlama, çözümleme yoluyla neden-sonuç ilişkisini göstererek kanıtlamaya dayanır. Cevahir metinde bu yolu izleyerek, ele aldığı konuyu açıklığa kavuşturduğu gibi, başarılı bir polemikçi olduğunu da gösteriyor. Eleştirdiği görüşleri kaleme alan yazarlardan alıntılar yapıp bu görüşleri yer yer alaycı bir dille çürütmeye çalışıyor. Yani afaki eleştirilerden uzak duruyor, karşısındakinin sözlerini kendi kişisel yorumlarına göre değil, onların yazılarına dayanarak çürütmeye çalışıyor.

Cevahir’in metinde üzerinde önemle durduğu konulardan biri de teori-pratik bağlantısıdır. Ona göre teori, pratikte uygulanabilirliği oranında değer taşır. İleri sürülen her düşüncenin pratikte uygulanabilir olması yani yaşamın içinde denenerek doğruluğunun kanıtlanması ve yeniden üretilmesi gerekir. Bu görüşünü Lenin, Stalin ve Mao Çe-Tung’tan yaptığı alıntılar ile de destekliyor.

Bilindiği gibi teori, bir “eylem kılavuzu” olduğu oranda değerlidir. Yoksa Cevahir’in belirttiği gibi, “içi boş kalıp”, “güzel ve işe yaramaz formül” olarak kalır.

Cevahir metinde, Halil Berktaş’ın bir yazısını değerlendirirken çok önemli bir noktaya vurgu yapıyor: “... devrimcilerin elinde Marksizm-Leninizm gibi şaşmaz bir eylem kılavuzu vardır.”

Bu açıklamadan Cevahir’in olaylara, olgulara Marksizm ve Leninizm penceresinden baktığını, bilginin değerini de sağa sola laf yetiştirmek için değil, eylem kılavuzu olması bakımından önemsediyini anlıyoruz. Zaten “iki tip oportünizmi” eleştirirken, “Amerika’dan yeni gelip ahkâm kesmek”, “sokakta gazete satmayı tek kitle eylemi sanmak”, “iki meydan nutku atmak”, “gazetelere köşe yazısı yazmak” gibi işleri, temel devrimci görev sayanları eleştirmesi de bu anlayışının bir gereğidir.

Cevahir, “kitle anlayışı” üzerinde dururken, bir tez ileri atıyor ve bu tezini Akhisar, Ödemiş, Bulancak, Giresun, Fatsa gibi yerlerde yapılan mitinglerle destekliyor. Yazı boyunca yaptığı gibi teori ile pratik arasındaki ilişkiyi hiç koparmıyor. 12 Mart sonrasında da bu anlayışı savunanların hızla kitleselleşmesi ve halkın önemli bir kesimini örgütleyebilme becerisini gösterebilmelerinin, Cevahir’in altını çizdiği teori-pratik bağını iyi kurmalarından kaynaklanmış olduğunu söyleyebiliriz.

* Cevahir metinde oportünizm için çok ağır suçlamalarda bulunuyor: “Oportünizm, saflarımızda emperyalizmin beşinci kolu-
dur.” “Oportünizmle doğru devrimci çizgi arasındaki çelişki, halk içi çelişme değildir.” “Oportünizm saflarımıza güvensizlik, yılgınlık, teslimiyet, pasifizm, kuyrukçuluk ve maceracılık sokmaya çalışmaktadır.” “Devrimci saflar oportünizme karşı mücadele vere vere gelişir, çelikleşir.”

Bu ve benzer değerlendirmeler belki o günkü okuyucu için biraz “sert” gelmiş olabilir. Ancak aradan 40 yıl geçtikten sonra serinkanlı bir değerlendirme yapıldığında Cevahir’in gayet isabetli saptamalarda bulunduğu anlaşılıyor. Cevahir’in yazılarından alıntı yapıp eleştirdiği kişilerin, daha sonra nasıl bir teorik evrim geçirdiklerine kabaca bakmak bile Cevahir’e hak vermeye yetebilir.

Cevahir’in altını çizdiği noktalardan biri de “yeni tip oportünist” diye nitelendirdiği PDA evresinin, daha önce savundukları görüşleri kısa bir süre sonra değiştirmelerinden duyduğu rahatsızlıktır. Bu konuda birçok örnek veriyor. Aydınlık dergisinde altına birlikte imza attıkları yazılarda dile getirdikleri düşüncelerin sonradan PDA çevresince tam tersinin savunulması eleştiriliyor.

Cevahir’i en çok rahatsız eden konulardan biri de PDA evresinin Küba Devrimi’ni kmserken ve eleştirirken devrim önderlerinin (Fidel Castro, Che Guevara) sözlerini değil bir Fransız aydını olan Regis Debray’i muhatap almalarıdır. Ayrıca Cevahir, kendilerinin Debray’in görüşlerini savunmadıklarını uzun uzun örneklerle anlatıyor.

Cevahir, yazısının devamında Küba Devrimi hakkında genel bilgiler verdikten sonra işçi sınıfı, devrim ve ittifaklar üzerinde duruyor. Milli burjuvazi konusundaki görüşünü de açıkladıktan sonra “sonuç” başlığı altında Küba Devrimi’nden çıkarılması gerekenleri madde madde sıralıyor.

Metin, sağlam bir “makale” planı ile yazılmıştır. Alıntılarının kaynağı belirtilmiş, savunulan ve karşı çıkılan düşünceler sağlam temellere oturtulmuştur.

Dipnotlarda verilen kaynaklara bakıldığında Cevahir’in Marksist teori konusunda sağlam kaynaklardan yararlandığı anlaşılmaktadır. Lenin (İki Taktik), Mao e-Tung (Teori ve Pratik),

Stalin (Leninizmin İlkeleri), Fidel Castro (Sosyalist Devrim), Che Guevara (Siyasal Yazılar) bunlardandır. Ayrıca Monthly Review gibi Fransızca dergilerden alıntı yaptığına göre, yabancı yazıları da izlediği söylenebilir.

Metinden anlaşıldığına göre Cevahir hem teorik olarak belli bir birikime sahip, Marksizmin temel konularına egemen bir kişi hem de başarılı bir polemik ustasıdır. Mahir Çayan'ın dönemin tartışma ve polemik ustası olduğu bilinmektedir. Cevahir'in Mahir Çayan'dan etkilendiği anlaşılmaktadır. Yusuf Küpeli'nin de başta PDA'cılar olmak üzere sol çevrelerle tartışma yazıları vardır.⁶⁴

III. HÜSEYİN CEVAHİR'İN YAZILARININ DİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ

Hüseyin Cevahir'in yazıları, yazıldığı dönemde olduğu kadar bugün için de yalın Türkçenin örneklerinden sayılabilir. Dönemin diğer yazarlarıyla karşılaştırıldığında, Cevahir'in Türkçeye gösterdiği özen daha iyi anlaşılır.

Cevahir, özellikle yazınsal metinlerinde öz Türkçe sözcükleri yeğlemiştir. Aşağıda verilen örnekler bunun kanıtıdır:

Devingen, kuram, düşünür, özgürlük, etkin, denli, olanak, yersel, akım, koşul, nicel birikim, nitel, dönüşüm, duyarlık, kanıt, beğeni, işlev, imge, yerilmek, etki, yadsınmak, tutuculuk, çağdışı, yargı, içtenlik, doğal, kutlamak, olağan, arayış, oluşum, ayrıntı, ivedi, ünlenmek, övgü, sanı, gereksinme, karşın, kaygı, ortam,

⁶⁴ Ali Yıldırım, FKF Dev-Genç Tarihi, Doruk Yayınları, Ankara 1997, s. 512-515, 530-532.

bilinçli, sanı, durağan, erek, yakınmak, çelişki... (Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü)

Özgü, muştulamak, aşama, doğal, birikim, çağdaş, kaygı, salt, saplantı, tanıtlamak, çağrışım, yapmacık, tapınma, yaratıcılık, yitmek, durağanlık, pekiştirmek, bilinç, gerilim, Tanrı, ege-men, başkaldırı, direniş, yadsımak, özdeş, öğreti, kopuş, somut, deyiş, aşılacak, bileşim, bileşken, çelişken, sanı, koşullanmak, özgün, gerilim, gizemli, tortu, acıma, bilinç, duyarlık, olanaksız, yetinmek, dövüşken... (Çocuk ve Allah'ta Simgeler, Görüntüler, Çelişmeler)

Yaşantı, etki, durağan, izlenim, yansıtmak, ikilem, sitem, ansımak, umut, varsayım, yargı, anımsamak, sezilmek, esinlenmek, somutlaşmak... (Cevizdere'de Öyküsü Üstüne Bir Çözümleme)

Özlem, açmaz... (Doğu Anadolu Raporu)

Birikim, kanı, yılgınlık, önerme, dönek, çelişik, tutum, sergilenmek, öğütlemek, özdeşlik, önerme... (Kitleler, Küba Devrimi ve Yeni Oportünizm)

Cevahir, metinlerinde terimlerin de genellikle Türkçelerini kullanmaktadır. Bunlara da birkaç örnek vermek gerekirse:

Öykü, ozan (şair), özgür koşuk (serbest şiir), uyak, sözcük, iğneleyici anlatım, işçiliği, açikoturum, soruşturma, toplumcu gerçekçi, öykü, kuşak, yazın, yapıt, özeleştiri, öznellik, üstü kapalılık, sav, karşıt sav, tartışma (Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü)

Dize, dize köken, simge, soyut anlatım, somut anlatım, simge, öge, çözümlene, bilinçaltı, deyiş... (Çocuk ve Allah'ta Simgeler, Görüntüler, Çelişmeler)

Cevahir, metinlerinde yukarıda örnekleri gösterilen öz Türkçe sözcüklere ağırlık vermekle birlikte zaman zaman bir sözcüğün hem Türkçesini hem de yabancı dilden karşılığını kullandığı da oluyor: yıl-sene, umut-ümit, ozan-şair, ad-isim...

Bu durum genellikle farklı metinlerde görüldüğünden bir yazı kusuru oluşturmuyor. Aynı metin içinde hangi sözcüğü yeğlemiştir, o sözcüğü yazı sonuna dek kullanıyor. Bu da sözcük seçiminde bilinçli olduğunun göstergesidir.

Cevahir, metinlerinde anlatımı güçlendirmek için deyimlere, halk deyişlerine yer veriyor. Bu da Cevahir'in halk kültürü ile bağlantısını ortaya koyuyor:

Göçüp gitmek, suya sabuna dokunmak, kanat germek, yüze gülüp arkadan vurmak, kısır çekişme, üç aşağı beş yukarı, fildişi kulesine çekilmek, soluk getirmek, su götürmek, ışık tutmak... (Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü)

Kendini bilemek, gırtlığına dek batmak, ışık tutmak, amansız çarkın dişleri arasına girmek, geldim geliyorum demek, gözden geçirmek... (Çocuk ve Allah'ta Simgeler, Görüntüler, Çelişmeler)

Kapı dışarı edilmek, aşılmaz nefret duvarı yaratmak, yanına kâr kalmak, sır saklar gibi saklamak, ayyuka çıkmak, incik boncuk satmak, ekme parası çıkarmak, akla hayale gelmez işler, didik didik etmek, idare etmek, küplere binmek, göz önüne serilmek, öfkesini içine hapsedmek, omuz omuza dövüşmek, kol germek, can alıcı nokta, uyanık davranmak, oyunu bozmak, uyanık olmak... (Doğu Anadolu Raporu)

Su yüzüne çıkmak, hovardaca harcamak, tatlı uykulardan etmek, ön ayak olmak, kan vermek, musallat olmak, bayrak yapmak, boy göstermek, jurnallemek, mahkûm etmek, akıl sır erdirememek, muallakta olmak, saman altından su yürütmek,

gözünden kaçmamak, ipliğini pazara çıkarmak, veresiye konuşmak, göz alıcı, hayran olmak, aklına esmek, gocundurmak, nodulla dürtüklenmiş gibi hop zıplayıp hop oturmak, veresiye laf etmek, hayal mahsulü, inadım inat tavrı, hovardaca harcamak, kof ağacı yıkmak için yüklenmek, bütün gücünü seferber etmek, akıl yürütmek, tahrif etmek, gözleri kapalı sonuca varmak, gerçeğe göz kırpmak, yukarıdan atmak, sıkı sıkıya sarılmak, eteği tutuşmak, allaya pullaya piyasaya sürmek, ayağının tozuyla, ahkâm kesmek, ayak bağı olmak... (Kitleler, Küba Devrimi ve Yeni Oportünizm)

Cevahir metinlerinde Türkçe sözcükler, deyimler ve halk deyişlerinin yanında özgün bağdaşmalara da yer veriyor: bıçak keskinliğiyle örmek, sustalı gibi kısa ve kesin fırlamak, gelişim rayına oturmak, çatırtının gürültüleri, yeni çıkışın gürlemesi... (Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü)

Özümlemenin, sindirmenin doğal boşaltımı, çelişkenlerin bileşkesi, olumsuzların birliği... (Çocuk ve Allah'ta Simgeler, Görüntüler, Çelişmeler)

Filipin tipi demokrasıcılık, emperyalizmin beşinci kolu, devrimci barutunu tüketmek... (Kitleler, Küba Devrimi ve Yeni Oportünizm)

Türkçenin başka dillerde seyrek rastlanan anlatım zenginliklerinden biri de ikilemelerdir. Sözün anlamını güçlendirmek için Cevahir, zaman zaman ikilemelere de başvuruyor: parça parça, haydi haydi, hemen hemen, zaman zaman, birer birer, vere vere, teker teker, basa basa, bölük pörçük, yer yer, pırıl pırıl, bol bol, olsa olsa, sık sık, tek tek, açık seçik...

Cevahir, sözcüklerin seçiminde gösterdiği bilinçli tutumun yanında sağlam cümleler kurmaya da özen gösteriyor. Vurgula-

mak istediği sözcüğü yükleme yaklaştırarak anlamı güçlendiriyor. Devingen cümlelerle akıcı bir anlatım yolu tutuyor.

Cevahir, metinlerde kimi zaman duygu ve düşüncelerini dile getirirken, anlatımı güçlendirmek için sözde soru cümlelerinden yararlanıyor. Bu cümleleri kurmasındaki amacı, soru sormak değildir. Okuyucunun ilgisini çekmek, duygu ve düşüncelerini daha etkili bir biçimde dile getirmek, metni durağanlıktan kurtarmaktır. Zaten yanıtlar sorunun içinde gizlidir:

“Hiçbir çağ gösterebilir miyiz her yazanı on sene içinde unutulmamıştır?”

“1950-60 Kuşağı gerçekten talihsiz midir? Talihsizliğini genç yaşta yazmalarına bağlayabilir miyiz? Bağlarsak doğru olur mu?”

“Eleştirel görüşlerini değiştiren bir yazarın yazış biçimini ve özünü değiştirmesi de gerekmez mi?” (Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü)

“Hastalık da bir bakıma yüzmek değil midir?” (Çocuk ve Allah'ta Simgeler, Görüntüler, Çelişmeler)

“Küba Devrimi'ni kimden öğreneceğiz o zaman?” (Kitleler, Küba Devrimi ve Yeni Oportünizm)

Cevahir'in yazılarında dikkati çeken bir özellik de yer yer yüklemsiz, eksilteli cümlelerle yazısını durağanlıktan kurtarmasıdır:

“Genç ozanların sıkı izleyiciliği, araştırmacılığı, Türkiye çapında gelişen okuyucu kitlesi. Bilinçli bir toplumcu akımın yayılması.” (Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü)

“Kendi çocuğu ve çocukluğu. Öğütler, yalvarmalar, arayış.”

“Kıyasıya yaşanan bir çocukluk. Çocuğun yakını bilyalar. Ve çözülemeyen bir soru.” (Çocuk ve Allah'ta Simgeler, Görüntüler, Çelişmeler)

Cevahir yazılarında zaman zaman devrik cümlelere de yer veriyor. Bunlar metnin akışı içinde devingenliği sağladığı gibi vurgulamak istediği kavramların da öne çıkmasına yardımcı oluyor:

“Türkiye düşün tarihinin en devingen yılları yaşanıyor şimdilerde.” (Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü)

Bu cümlede “şimdilerde” sözcüğü sona alınarak “zaman” kavramı vurgulanmış oluyor. Aynı cümle, kurallı biçimde kurulsaydı, bu etki sağlanamazdı.

Metinlerdeki devrik cümlelere birkaç örnek verelim:

“Önce kendimizi eleştirme geleneği edinmeliyiz bence.”

“Son iki yıl içinde çok şey yazıldı 1950-60 Kuşağı üstüne.”

“Bunun üzerine şiir yazılamazmış sanısı uyanır okuyanda.”

“1940-68 dönemini derinliğine incelemenin olanağı yoktur bir dergi yazısında.” (Kalın Çizgilerle Edebiyatımızın Dünü)

“1935-1939 yılları arasında yazdığı şiirleri toplamıştır bu kitapta.”

“İlerde olabilecek bir kurtuluşun çekirdeğini taşımaktadır şimdiden.”

“Beş duyu kesilmiştir vücut.” (Çocuk ve Allah'ta Simgeler, Görüntüler, Çelişmeler)

“Ömrünün iki yılını doldurdu Adıyaman'ın Terman Köyü.”

“Acı, sitem ve sevgi dolu sözcükler dökülüyor ikinci ağızdan.”

“Buna aldırıyor birincisi.” (Cevzidere’de Öyküsü Üstüne Bir Çözümleme)

Cevahir, metinlerde açıklama, öyküleme, betimleme anlatım biçimlerinden dengeli bir şekilde yararlanıyor. Bir düşüncesini dile getirirken daha çok açıklamaya başvuruyor. Olayları anlatırken öyküleme öne çıkıyor. Bir kişiyi ya da yeri tanıtırken ise betimlemeyi temel anlatım biçimi olarak kullanıyor.

Duygu ve düşüncelerini daha etkili bir biçimde dile getirebilmek için önadlardan da yararlanıyor.

Cevahir’in yazınsal metinlerinde daha özenli bir dil kullandığı görülüyor. Bu metinlerin yazın dergilerinde yayımlanmasının da bunda etkili olduğu anlaşılıyor. Siyasal metinlerde –düşünceye ağırlık verdiği için olsa gerek– daha az özenli bir dil ve anlatım dikkat çekiyor. Bir de siyasal yazılarındaki terimlerin genellikle yabancı kökenli olması, metinleri biraz ağırlaştırıyor. Özellikle “Doğu Anadolu Raporu” dil ve anlatım bakımından Hüseyin Cevahir’in önceki metinleri düzeyine ulaşamıyor. Hem seçilen sözcükler hem cümle yapısı bakımından gereken özenin gösterilmediği göze çarpıyor. Hüseyin Cevahir’in gördükleri ve duydukları karşısında çok etkilendiği, bu nedenle duygusallığı aşip yazının biçimi üzerine yeterince eğilemediği de söylenebilir.

Sonuç olarak Cevahir, 1968-1970 yılları arasında yazdığı yazınsal ve siyasal metinlerinde, belli bir yazı ustalığına erişmiş, bilinçli, tutarlı bir yazar olarak karşımıza çıkıyor.

SON SÖZ

GEÇMİŞ YALNIZCA “GEÇMİŞ” DEĞİLDİR CEVAHİR’İN AYNASINDA DÜN-BUGÜN DİVALEKTİĞİ

Önce Deniz, sonra İbrahim...

Mayıs’ın niteliğini Haziran’a taşıdı Cevahir.

*Kırk yıldır halkların gönlünde yerini koruyor
bu toplumsal şiir:*

Biliniz ki tarih yazmak zordur. Ve mutlaka, bir oranda öz-neldir. Bir tarihsel dönemin veya kimliğin, başka bir tarihsel döneme aktarılması, objektif olma (doğru aktarma) kaygısı taşıyanlar için özellikle zordur. Bu, niyetten ve imkânlardan öte, olgunun bizzat kendisiyle ilintili bir durumdur. Söz konusu, toplumsal bir olgu (veya özne) olduğu için, düne dair resim, ne denli özenerek çekilirse çekilsin, gerçekliği bir oranda ihmal eder. Bu nedenle aktarıcının, başka bir tarihsel ana taşıyacağı kimliği, çeşitli açılardan çok iyi tanıyor olması gerekir. Aynı zamanda, bu türden ürünlerin, okuyucuyla empati kurarak, en isabetli anlatımı seçebilmeyi gerektirmesi, işin güçlüğüne de sorumluluğunu da artırıyor.

Bu çalışma, daha önce çeşitli açılardan (farklı özneler üzerinden) anlatılmış bir tarihsel dönemi, bir de Cevahir’in aynasında izleme şansı veriyor. Önüne konanla veya yarı-öznel kimi tarihsel anlatımlarla yetinmek istemeyenler için, dünü daha kapsamlı bir perspektifle düşünmeye ve bugünü yeniden yaratmaya yardımcı olacaktır.

Kitabın bütünlüğünde ortaya konan, kişisel bir portreden çok daha ötedir. Dünyü doğru aktarmak kadar, bugünün gözüyle doğru anlaşılmalı da gözetmiştir. Bugün kimileri hâlâ '68'li ve hâlâ genç. Kimileri ise "68'lilik etiketini ihtiyaç duyduğu yerde kullansa da, gerçekte boyası dökülmüş tabela gibi, ne düne ne bugüne dair bir şey ifade ediyor. Bu bağlamda elinizdeki çalışma, 68'lilik"ten ne anlaşılması gerektiğine dair bir güncelleme niteliği de taşımaktadır. 68'liliğin, ömür boyu taşınan bir etiket, kazanıldı mı bir daha yitirilmeyen bir paye değil, bir nitelik (kimlik) olduğu ve gereğini yerine getirdiğiniz oranda varlığını sürdürdüğü gerçekliğinin altı, bir kez daha çizilmiş oluyor. Bu çerçevede başvuru kaynaklarının seçimindeki titizlik, harcanan emek ve gösterilen özen, özellikle anlamlıdır.

Devrimci önderlere yönelik olarak "darbecilik-cuntacılık" yakıştırmalarının yapıldığı bir dönemde, devrimci önderliğin kişisel kahramanlıkla karıştırılır olduğu bir algısal bulanıklık anında, fikri sağlamada da rolü olacaktır bu kolektif çalışmanın.

Önderler dâhil, hiç kimsenin elinde her duruma uygun hazır formüller/çözümler yoktur. Mücadelede engellerin çeşitlendiği, düğümlerin büyüdüğü öyle anlar vardır ki, en zorlu süreçlerin tecrübesiyle donanmış olanların bile eli, bir dost, bir yoldaş eli arar. Kendi yanıtlarını, bir dost aklın süzgecinden geçirip emin olmak ister. Yorulan aklını, tarihte iz bırakmış güven verici öznelerin pratiğinde dinlendirir. Mesele, sadece doğru çözümü bulmak değildir. İnsan bazen, "yalnızlık" hissini, düşünsel ve düşsel yolculuklarda giderir. Geceleri üşüdüğünde, yanına düşsel sevgiliyi çağırmak değil sadece kastettiğim. Geçmişte yaşatılan buzlu işkence anlarıyla da, don-atlet yaşamaya mahkûm edilen Metrisli tutsaklarla da, sokakta yalınayak oynayan bir çocukla da empati kurabilmektir önemli olan. Bu bağı kurabilen hiç kimse yalnız değildir.

Lenin, defalarca okuduğu Çernişevski'yi (ve Nasıl Yapmalı'sını) mücadelenin zorlu etaplarında, sık sık yardımına çağırır. Roman kahramanı Vera Pavlovna'da vücut bulan özgürlük fikrini, sadece kadının mücadelesi bağlamında değil, bir değer somutlanması öneminde ele alır. İşte "dün-bugün diyalektiği", ufuklarının menziline özgürlüğü koymuş gelecek tasarımcıları için, özellikle bu bağlamda önemlidir. Yaratıcılık, bugünden geleceği somutlama şansı verir. Lenin, öylesine önemser ki klasiklerle girdiği ilişkileri; defalarca okumakla kalmaz, devrimden sonra devlet basımevini, klasiklerin ucuz ve yeni baskılarını yapmakla görevlendirir. Eşi Krupskaya, "Vladimir İlyiç'in albümünde yakınlarının ve eski siyasi tutukluların fotoğraflarından başka Zola, Herzen, Çernişevski'nin bazı fotoğrafları da vardı." der.

*Dikkatli okuyun, siz de göreceksiniz
Başkasından öğrenmeyi hiçbir zaman ayıp saymadı,
ne Marx ne Lenin.*

*Büyüklenmek, bir ihtiyaç değildi onlar için.
Tüm zamanların üretimiyle el ele verebilme
zenginiydi, Marksizm-Leninizm.
Bugün, bunu anlamak kolay değil,
her şeyi kendi aynasında kurarak yaşayanlar için.
Yerellekle, daraltılmış bir coğrafyayla açıklanıyor
insanal iklim.*

*Halbuki, sınıfsız ve sömürsüz olmak kadar
"Sınır" sız olmak da öncelikli özelliğidir
özgürlük teorilerinin.*

Bir önder, mücadelede başarının tek sebebi değilse de, ağırlıklı nedenlerindedir; planlayandır, rengine ve kimyasına yön verendir. İlişkilerde sinerjiye sebep olabildiği oranda o, bir kişi değil, bir olgudur. Cevahir, masa başında değil, bizzat hayatın

içinde, hem politik hem pratik önderlik yapan gelenektendir. Bu yol göstericilik, işin mutfağında yer alır, ama mutfağa hapsolmaz. Gerçek önderler, kitleyle beraber yürürken işlevlerini yerine getirir; kendi birikimini, kitlenin birikim ve imkânlarıyla güçlendirip yeniden kitleye döner, yol gösterir.

Mahir Samsunlu, Cevahir Dersimlidir. Aynı mevzide omuz omuza yoldaşlık yaparken, Cevahir şehit düşer, Mahir yaralı olarak yakalanır. Ve hücrelerinde Cüceler konuşmazlar bile bu an.

“Büyülenmişlerdir iki adalının havaya kalkmış sol yumrukları ile.

*Ve kaybolup gitmişlerdir ikili koronun nameleri arasında.
Koro susar, büyü bozulur, görevlerini hatırlar cüceler,
Eller tetikte tarrrr...*

Ve Cevahirimi kalbime gömüp dönerim hain hücreme.”
diye şiirleştirir acısını.

Onlar, mücadeleye aşkla sarılmış, halkı bir bütün hâlinde sevmiş bir kuşağın önder kadrolarındandı; sevdaları dâhil, hayatın hiçbir kesitini, bireycileşmenin daraltıcı zemininde boğmadılar. Devrimcilik, zaten insanı en inceltmiş duyarlılıklarla buluşturan bir kimliktir. Mahir, Cevahir gibi önderlerin kişisel karelerinde “magazin” öğeleri bulamayanların, “eksiklik” atfedilen değerlendirmelerinin ardında, söz konusu kimliğe dair kavrayış problemi yatmaktadır.

Evet, o günün devrimcileri adeta hızlandırılmış bir yaşam sürdü. Sevda da şiirsellik de kavganın bizzat kendisinde içkindi. Devrimcilikten ayrı bir kişisel yaşamları yoktu. Ama bu, bir sınırlılıktan çok, bir kalitenin/niteliğin ifadesiydi. Nota da mavzer de aynı kesitin enstrümanıydı. Bu nedenle, o kuşağa sevdasızlık/müziksizlik yakıştırması, en büyük haksızlıklardan biridir.

Yaşamsal bütünlüğün sağlanamadığı, kişilik parçalanmalarının yoğunlaştığı, gelecek ufkunun anda boğulduğu bugünün koşullarında Cevahir, “Nasıl Yaşamalı?”ya da verilmiş bir yanıtıdır. Bu bağlamda geçmiş, yalnızca “geçmiş” değildir. Bugüne taşınırken, öznellikten ve öyküleştirci üsluptan kurtarılabildiği oranda, hem yaşayan yanı öne çıkarılmış hem de geleceğe ışık olma niteliğine süreklilik kazandırılmış olacaktır.

Doğrudan onu anlatmıyor gibi görünse de, gerçekte kitapta geçen her konu, Cevahir’le de ilgilidir. Çünkü o, bir toplumsal öznedir. İncelenen, “kişi” de olsa, hareketin ve dönemin/koşulların içinde ele alınmalıdır. Aksi takdirde anlaşılması olası değildir.

Onlar, birer “Adalı”dır. Mahir, tutsak düştüğü hücrede şiirleştirir “Ada”sını...

“Karanlık denizin ortasında

Güneşi batmayan bir ada.

Ben ne şuralıyım, ne buralı

Adalıyım Adalı...

Adam ormanlıktır.

Dostluk, kardeşlik, mertlik ormanı,

Bütün Ada’ mı kaplar.

Erdemin güneşi yirmidört saat aydınlatır Ada’ mı.

Biz Ada sakinleri bilmeyiz karanlığı.”

Maltepe’de Mahir ve Cevahir’in girdikleri evde rehin aldıkları Sibel Erkan’ın başına bir şey gelmesin diye gösterdikleri hassasiyet, “o öleceğine biz ölelim” dercesine sergilenen duruş, devrimci değerlerin nasıl bir kavrayış ve algı aralığında yaşam bulduğuna dair çok özel bir kesittir. Nitekim o çatışmada, Cevahir şehit düşer. Mahir ise Sibel’in ölümüne sebep olabilecek boyuttaki yoğun ateşi durdurabilmek için, kendini vurur ve yaralı

olarak yakalanır.

Mahir, hazırladığı savunmada, Sibel'in o çatışma ortamından canlı çıkmasına verdiği önemi, uzun uzun anlatır. Ortada devrimci değerlerle bütünleşmiş bir kişilik vardır. Söz konusu olan, kendi canı da olsa; bireycileşmez, değerlerini anın zorunluluklarına feda etmez. Mahir'den, Cevahir'den öğrenilecekse, öncelikle bu nitelikler öğrenilmeli, bugüne taşınmalıdır.

Magazinleştirilen veya öznel aynalarda kırılarak yansıtılan bir "geçmiş"ten, olsa olsa bugün kim nerde duruyorsa, o duruşunu güçlendirmek üzere, öznelleşmiş yarar damıtılır. Halbuki onlar, devrimciliğin nasıl olması gerektiğinin en saygın örnekleri, deyim yerindeyse mihenk taşıdır. Yaşamları/nitelikleri farklı açılardan, değişik biçimlerde yazılabilir. Ama, aktarma anında oluşan öznellik oranını kabul edilebilir bir boyutta tutabilmek için, anlatımın odağında niteliksel bir kayma olmamasına, özel bir önem verilmelidir.

*"Mahir için Mavzer de bir enstrümandı.
Ama Sibel'in kılına zarar gelmesin diye
Silahını kendi göğsüne dayadı.
Cevahir için yoldaşlık, en öncelikli kıstastı.
Ölüm söz konusu olunca, erken davrandı."*

Bugün, özellikle '89 sonrasında yaşanan fikri özgüven sorunlarının da etkisiyle, diyalektik ve tarihsel materyalizmin en isabetli birikimlerine rağmen, bir çağdan diğerine devreden "insan doğası"nda söz edilir oldu. Gerçekte ise Oscar Wilde'in dediği gibi, "İnsan doğası hakkında tek gerçek bilgimiz onun değişikliğidir. Onda bel bağlayabileceğimiz tek nitelik değişimdir." İşte elinizdeki kitabın bir özelliği de, Feuerbach'a karşı 6. Tez'inde,

“... İnsanın özü her tekil bireyin bir parçası olmuş bir soyutlama değildir. Kendi gerçekliğinde toplumsal ilişkilerin toplam sonucudur.” diyen Marx’ı doğrular biçimde, özneyi tarihsel koşulların içinde aktarabilme başarısını göstermesidir.

Bugün, tarihte bireyin rolünü yadsımadan, ama koşullar üstüne de taşımadan yapılmış (ne öznelleşmiş ne de resmileşmiş) tarih anlatımlarına, özellikle ihtiyaç vardır. İnsanın, mitolojik olanı dâhil, geçmişin ulaşabilen her kesitiyle bağlar kurması, birikimin devri ve süreklilik adına doğru ve gereklidir. Ama kurulması gereken bağ, genetik veya mistik değil, sosyal olmalıdır. Elinizdeki kolektif üretim, bu açıdan da örnek olmuştur. Bu bağlamda ben, teknik olanı dâhil, emeği geçen herkesi kutluyorum.

Mehmet Yeşiltepe
Tekirdağ, Ağustos 2011

KAYNAKÇA¹

1965-1971 Türkiye'de Devrimci Mücadele ve Dev-Genç, Kurtuluş Yayınları, Ankara 1971.

Aktolga, Muazzez; *Bir Annenin '68 Anıları*, Sistem Yayıncılık, İstanbul 2000.

Alatlı, Ertuğrul; *Belgeleriyle 9 Mart 1971 "Antiparlamentarist-Baasçı" Darbe Girişimi*, Alfa Yayınları, İstanbul 2002.

Avcıoğlu, Doğan; *Devrim Üzerine*, Bilgi Yayınları, Ankara 1971.

Aydinoğlu, Ergun; *Türkiye Solu 1960-1980*, Versus Kitap, İstanbul 2007.

Aysan, Yılmaz (hızl.) *'68 Afişleri, ODTÜ Devrimci Afiş Atölyesi'nin Öyküsü*, Metis Yayınları, İstanbul 2008.

Bayo, Alberto; *Gerilla Nedir*, Ant Yayınları, İstanbul 1968.

Behram, Nihat; *Sol Kendini Anlatıyor*, May Yayınları, İstanbul 1977.

Belli, Mihri; *İnsanları Tanıdım* (2 cilt), Milliyet Yayınları, İstanbul 1990.

Belli, Mihri; *Yazılar* (1965-1970), Sol Yayınları, Ankara 1970.

Çayan, Mahir; *Bütün Yazılar*, Abaküs Yayınları, İstanbul 2004.

Debray, Régis; *Devrimde Devrim*, Toplum Yayınevi, İstanbul 1967.

Demir, İsmet; *Anılar/Deneyler*, Odak Yayınları, İstanbul 1980.

¹ Kaynakçada yalnızca kitaplara yer verilmiştir. Yararlanılan gazete ve dergiler, ilgili yerlerdeki dipnotlarda gösterilmiştir.

- Devrimci Gençlik'ten Seçmeler*, Gökkuşığı Yayınları, İstanbul 1997.
- Devrimci Yol-Seçmeler*, Gökkuşığı Yayınları, İstanbul 1996.
- Düzgören, Koray; *THKP-C ve Kızıldere*, BDS Yayınları, İstanbul 1988.
- Er, Alev; *Bir Uzun Yürüyüşü '68*, Afa Yayınları, İstanbul 1988.
- Feyizoğlu, Turhan; *Fırtınalı Yıllarda Gençlik Liderleri Konuşuyor*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2003.
- Feyizoğlu, Turhan; *Fikir Kulüpleri Federasyonu*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2002.
- Feyizoğlu, Turhan; *İki Adalı*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2006.
- Feyizoğlu, Turhan; *Mahir*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2006.
- Feyizoğlu, Turhan; *Türkiye'de Devrimci Gençlik Hareketleri Tarihi (1960-1968)*, Belge Yayınları, İstanbul 1993.
- Guevara, Ernesto Che; *Savaş Anıları*, Payel Yayınları, İstanbul 1979.
- Karadeniz, Harun; *Olaylı Yıllar ve Gençlik*, May Yayınları, İstanbul 1979.
- Karadeniz, Harun; *Yaşamımdan Acı Dilimler*, May Yayınları, İstanbul 1979.
- Kırçak, Çağlar; *Türkiye'de Gericilik (1950-1990)*, İmge Yayınları, Ankara 1993.
- Korkmaz, Esat; *Kafa Tutan Günler/Yeraltı '68 Güncesi*, Anadolu Kültür Araştırma İnceleme Yayınları, İstanbul 2001.
- Korkmaz, Esat; *Kafa Tutan Günler/Yerüstü '68 Güncesi*, Anadolu Kültür Araştırma İnceleme Yayınları, İstanbul 2001.
- Marighella, Carlos; *Şehir Gerillası*, Ant Yayınları, İstanbul 1970.
- Öğretmenlerimizin Direnişi ve Demokratik Halk İktidarı*, SDDF Yayını, Ankara 1970.

Özdemir, Hikmet; *Türkiye Tarihi/Çağdaş Türkiye 1908-1980*, 4. cilt, Cem Yayınevi, İstanbul 1992.

Özgentürk, Ali Habip; *Kanlı Pazar*, 1969.

Sargın, Nihat; *TİP'li Yıllar (1961-1971) Anılar Belgeler* (2 cilt), Felis Yayınevi, Ankara 2001.

Sosyalist Kültür Ansiklopedisi, May Yayınları, İstanbul 1980.

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul 1988.

THKP-C Davası-İddianame, Verso Yayınları, İstanbul 1988.

Turhan, Talat; *Genç Kemalistler Ordusu*, İleri Yayınları, İstanbul 2004.

Türkiye Halk Kurtuluş Parti-Cephesi / Dava Dosyası-Yazılı Belgeler, Yar Yayınları, İstanbul 1976.

Türkiye İşçi Sınıfı ve Mücadeleleri Tarihi, Tüm İktisatçılar Birliği Yayını, Ankara 1976.

Weber, Gaby; *Gerilla Bilanço Çıkartıyor*, Belge Yayınları, İstanbul 1991.

Yıldırım, Ali; *FKF/Dev-Genç Tarihi*, Doruk Yayınları, Ankara 1997.

Cevahir bir tercihin adıydı. Cevahir'i anlamak için o dönemi anlamak gerekir. Cevahir'i anlamak için Mahir'i anlamak gerekir.

Hakkı Zabcı

Cevahir, bizim ağırlığı olan arkadaşlarımızdandı. Her şeyden önce güzel konuşurdu. Yumuşak huylu aynı zamanda kararlı bir arkadaşımızdı. Sürekli okuyan, araştıran özelliğinin yanında alçakgönüllülüğüyle de dikkat çekerti.

Nasuh Mitap

Söylediği gibi davranan, davrandığı gibi konuşan devrimci tipidir bizim dönemin insanları.

Oktay Etiman

Biz Cevahir ile ülkeyi dolaştığımızda Dev- Genç'in halktaki etkisini gördük. Gittiğimiz her yerde ilişkiler Dev- Genç üzerinden geliyordu. Cevahir'in ısrarı sonucu Dev- Genç yönetimini alma kararına vardık.

İlhami Aras

Yaşamsal bütünlüğün sağlanamadığı, kişilik parçalanmalarının yoğunlaştığı, gelecek ufkunun "an"da boğulduğu bugünün koşullarında Cevahir, "Nasıl yaşamalı?"ya da verilmiş bir yanittir. Bu bağlamda geçmiş, yalnızca "geçmiş" değildir. Bugüne taşınırken, öznelikten ve öyküleştiriçi üsluptan kurtarılabildiği oranda hem yaşayan yanı öne çıkarılmış hem de geleceğe ışık olma niteliğine süreklilik kazandırılmış olacaktır.

Mehmet Yeşiltepe

